

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2013

Ref.
SOU
1968:A

Statens
offentliga
utredningar
1968: 39

Finans-
departementet

Eldistributionens rationalisering

SOU

Betänkande avgivet av eldistributionsutredningen
Stockholm 1968

Statens offentliga utredningar 1968

Kronologisk förteckning

---

1. Ekonomisystem för försvaret. Esselte. Fö.
2. Ekonomisystem för försvaret. Bihang. Esselte. Fö.
3. Kreditmarknadens struktur och funktionsätt. Esselte. Fi.
4. Handläggningen av säkerhetsfrågor. Isaac Marurs. Ju.
5. Industrins struktur och konkurrensförhållanden. Esselte. Fi.
6. Strukturutveckling och konkurrens inom handeln. Esselte. Fi.
7. Ågande och inflytande inom det privata näringslivet. Esselte. Fi.
8. Skogsbrukets planläggningsfrågor. Svenska Reproduktions AB. Jo.
9. Virkesbalanser 1967. Esselte. Jo.
10. Säkerhetspolitik och försvarsutgifter. Esselte. Fö.
11. 1958 års utredning kyrka-stat. XI. Svenska kyrkan och staten. Esselte. U.
12. Förvaltningen av kyrklig jord m.m. Berlingska Boktryckeriet. Lund. U.
13. Fritidsfisket. Esselte. Jo.
14. Skolboksleveranser. Svenska Reproduktions AB. U.
15. Musikutbildning i Sverige. Esselte. U.
16. Rennärningen i Sverige. Esselte. Jo.
17. Allmänna vägar. Svenska Reproduktions AB. K.
18. Perkering. Esselte. K.
19. Trafikmålsutredningar. Beckman. Ju.
20. Upphandling av byggnader. Del. I. Formerna. Esselte. Fi.
21. Pensionstillskott m.m. Esselte. S.
22. Jrdhävds slag. Esselte. Jo.
23. Biregistrering. Berlingska Boktryckeriet. Lund. K.
24. Avstämning av 1965 års långtidsutredning. Esselte. Fi.
25. Studieprognos och studieframgång. Svenska Reproduktions AB. U.
26. Ändrade avskrivningsregler för rörelse- och hyresfastigheter. Beckman. Fi.
27. Förvaltningslag. Esselte. Ju.
28. Intersexuellas könstillhörighet. Esselte. Ju.
29. Statistikbehov och statistikproduktion för regionala utredningar. AB Kopia. I.
30. Bestadsbyggandets planering och kreditförsäljning. Esselte. I.
31. 1965 års allmänna fastighetstaxering. AB Kopia. Fi.
32. Fastighetstaxeringens regler och organisation. Esselte. Fi.
33. Lckal trafikservice. Svenska Reproduktions AB. K.
34. Transportforsknings organisation. Beckman. K.
35. Storlandstingets författning. Svenska Reproduktion AB. K.
36. Läromedel för specialundervisning. Svenska Reproduktions AB. U.
37. Konflikt direktiv. Esselte. I.
38. Bcendeservice 1. Esselte. I.
39. Eldistributionens rationalisering. Beckman. Fi.

Statens offentliga utredningar

1968:39

Finansdepartementet

Eldistributionens rationalisering

Betänkande avgivet av eldistributionsutredningen
Stockholm 1968

Statens tryckeri
1968 10
5 tomte 1000000000

Eldistributions rationalisering

Betänkande avseende en eldistributionsrationalisering
Stockholm 1968

Till Herr Statsrådet Krister Wickman

Genom beslut den 3 april 1964 uppdrog Kungl. Maj:t åt kommerskollegium att — med beaktande av vad som anförts i en till kollegiet överlämnad promemoria — verkställa utredning rörande organisationen m.m. av de statliga åtgärderna för rationalisering av elkraftdistributionen samt framlägga de förslag till åtgärder som utredningen kunde föranleda. Utredningsarbetet bedrevs inom kommerskollegium av en arbetsgrupp med dåvarande chefen och generaldirektören för kommerskollegium Nils Malmfors som ordförande och i övrigt bestående av kommerseråden Anders Lindstedt och Dag Lychou. Till gruppen knöts experter bland de sakkunniga, som kollegium särskilt tillkallat för att bistå kollegium med upplysning och synpunkter i koncessionsärenden. Dessa sakkunniga var verkställande direktören i Örebro läns elektriska förening Sven H. Bergljung, överingenjören hos statens vattenfallsverk G. Folke Forshed, verkställande direktören i aktiebolaget skandinaviska elverk Ulf K. J. Glimstedt, chefen för Åmåls stads elverk, f.d. ledamoten av riksdagens första kammare Knut E. Hesselbom, direktören i kooperativa förbundet O. Holger Landström samt direktören i Sveriges lantbruksförbund C. Oscar Westerland.

Genom beslut den 29 april 1966 uppdrog Kungl. Maj:t åt Malmfors, Lindstedt och Lychou att såsom särskilda utredningsmän fullfölja det åt kollegium lämnade utredningsuppdraget och förordnade Malmfors att såsom ordförande leda arbetet. Kungl. Maj:t medgav samtidigt att utredningsmännen såsom experter fick anlita de sakkunni-

ga vilka kollegium särskilt tillkallat att vara rådgivare i koncessionsärenden samt bemyndigade slutligen chefen för handelsdepartementet att förordna ytterligare experter ävensom sekreterare åt utredningsmännen.

Med stöd av detta bemyndigande förordnades den 30 juni 1966 direktören för Stockholms elverk Olof T. Berg och numera direktören i svenska kommunförbundet Rolf Romson att vara experter samt byrådirektören hos statens vattenfallsverk Bo J. Julin att vara sekreterare åt utredningen. Med stöd av samma bemyndigande förordnades den 30 november 1966 ytterligare en expert, nämligen numera direktören i föreningen för elektricitetens rationella användning Rolf Gradin.

På därom gjord framställning beviljade Kungl. Maj:t den 24 februari 1967 Malmfors entledigande från det honom meddelade uppdraget samt förordnade Lindstedt att som ordförande leda utredningsarbetet.

Genom beslut den 3 mars 1967 förordnade Kungl. Maj:t att förut nämnda bemyndigande den 29 april 1966 för chefen för handelsdepartementet skulle gälla statsrådet Wickman.

Utredningen har antagit namnet eldistributionsutredningen.

Till utredningen har för att tagas i övervägande vid fullgörandet av utredningsuppdraget överlämnats, den 16 september 1966 ellagstiftningsutredningens betänkande med förslag till lagstiftning om elektriska anläggningar (SOU 1966:39), dock endast i de delar betänkandet berör eldistributionsutredningens arbetsområde, samt den 3 maj 1968 en skrivelse från riksförbundet

landsbygdens folk rörande ändring av koncessionsbestämmelser för elektriska anläggningar.

Utredningen har till Kungl. Maj:t avgivit följande infordrade utlåtanden nämligen, den 14 december 1966 över besvär av aktiebolaget Arbrå kraftverk och aktiebolaget Iggesund bruk angående linjekoncession, den 21 september 1967 över en av inskrivningskommittén i maj samma år upprättad promemoria angående förenklad fastighetsbokföring (Ju 1967:5) samt den 6 oktober 1967 angående förenklad handläggning av ärenden om koncession för elektrisk anläggning, där fråga är om framdragande av starkströmsledning över ecklesiastisk mark eller universitetsjord.

Experterna har deltagit i behandlingen av alla förekommande frågor. Av utredningens införskaffat statistiskt material har bearbetats huvudsakligen av Bergljung och Gradin.

Särskilda yttranden har avgivits av ledamoten Lychou samt experterna Bergljung, Hesselbom och Romson.

Sedan utredningsuppdraget nu slutförts, får utredningen vördsamt överlämna sitt betänkande om eldistributionens rationalisering.

Stockholm i september 1968.

Anders Lindstedt

Dag Lychou

/Bo Julin

Innehåll

Inledning	9	Kapitel 4 Översiktlig redogörelse för de rättsliga förhållandena inom elkraftdistributionen	38
Utredningsuppdraget	9	4.1 Ellagen den 27 juni 1902	38
Direktiven	9	4.2 Lag den 22 juni 1920 med vissa bestämmelser om registrering av elektriska anläggningar samt om rätt till elektrisk kraft m.m.	41
Utredningsarbetet	10	Kapitel 5 Expropriation	44
Kapitel 1 Utvecklingstendenser inom elkraftförsörjningen	13	5.1 Erfarenheter från nuvarande sys- tem	44
1.1 Inledning	13	5.2 1966 års betänkande	45
1.2 Konsumtions- och produktions- prognoser	14	5.3 Utredningen	45
1.2.1 Konsumtion	14	Kapitel 6 Allmänna synpunkter på kon- cessionsväsendet	48
1.2.2 Produktion	14	6.1 Inledning	48
1.3 Sammanfattning	16	6.2 1966 års betänkande	49
Kapitel 2 Översiktlig redogörelse för utvecklingen och utformningen av stam-, regional-, Orts- och låg- spänningsledningar	18	6.3 Utredningen	49
2.1 Inledning	18	Kapitel 7 Områdeskoncession	51
2.2 Stamlinjer	18	7.1 Inledning	51
2.3 Regionalledningar	21	7.2 Behovs- och planmässighetspröv- ning	53
2.4 Ortsledningar och lågspännings- ledningar	22	7.2.1 Erfarenheter från nuvaran- de system	53
2.5 Markinträng	24	7.2.2 1966 års betänkande	53
Kapitel 3 Kostnaderna för produktion och distribution av elkraft med uppdelning på olika led	26	7.2.3 Utredningen	53
3.1 Inledning	26	7.3 Lämplig enhet	55
3.2 Utredningens statistik	28	7.3.1 Erfarenheter från nuvaran- de system	55
3.3 Analys av utredningens statistik	30	7.3.2 1966 års betänkande	61
3.3.1 Företagsstorlek	30	7.3.3 Utredningen	62
3.3.2 Detaljdistributörs inköpspris	31	7.4 Lämplig distributör	67
3.3.3 Detaljdistributörs försälj- ningspris	31		
3.3.4 Distributionsnät	34		
3.3.5 Företagens organisation	36		

7.4.1 Erfarenheter från nuvarande system	67	8.6 Monopolställning	100
7.4.2 1966 års betänkande	70	8.6.1 Utredningen	100
7.4.3 Utredningen	70	8.7 Distributionsplikt	101
7.5 Koncessionstid	74	8.7.1 Erfarenheter från nuvarande system	101
7.5.1 Erfarenheter från nuvarande system	74	8.7.2 1966 års betänkande	102
7.5.2 1966 års betänkande	75	8.7.3 Utredningen	102
7.5.3 Utredningen	75	8.8 Linjekoncessions upphörande	103
7.6 Överlåtelse av områdeskoncession	76	8.8.1 Erfarenheter från nuvarande system	103
7.6.1 Erfarenheter från nuvarande system	76	8.8.2 Utredningen	104
7.6.2 1966 års betänkande	76		
7.6.3 Utredningen	77	Kapitel 9 <i>Inlösen av elektrisk anläggning</i>	106
7.7 Monopolställning	79	9.1 Tidigare överväganden	106
7.7.1 Erfarenheter från nuvarande system	79	9.2 1966 års betänkande	107
7.7.2 Utredningen	80	9.3 Utredningen	107
7.8 Distributionsplikt	81		
7.8.1 Erfarenheter från nuvarande system	81	Kapitel 10 <i>Värdering av elektrisk anläggning</i>	113
7.8.2 1966 års betänkande	84	10.1 Erfarenheter från nuvarande system	113
7.8.3 Utredningen	84	10.2 Utredningen	116
7.9 Områdeskoncessions upphörande	87		
7.9.1 Erfarenheter från nuvarande system	87	Kapitel 11 <i>Rättsförhållandet mellan distributör och abonnent</i>	118
7.9.2 1966 års betänkande	89	11.1 Utredningen	118
7.9.3 Utredningen	89		
Kapitel 8 <i>Linjekoncession</i>	92	Kapitel 12 <i>Allmänna synpunkter på prisregleringen</i>	121
8.1 Inledning	92	12.1 Inledning	121
8.2 Behovs- och planmässighetsprövning	93	12.2 Erfarenheter från nuvarande system	123
8.2.1 Erfarenheter från nuvarande system	93	12.3 1966 års betänkande	125
8.2.2 1966 års betänkande	94	12.4 Utredningen	126
8.2.3 Utredningen	94		
8.3 Lämplig distributör	96	Kapitel 13 <i>Organisation och förfarande</i>	133
8.3.1 Erfarenheter från nuvarande system	96	13.1 Allmänna synpunkter	133
8.3.2 1966 års betänkande	97	13.2 Meddelande av koncession	135
8.3.3 Utredningen	97	13.2.1 Erfarenheter från nuvarande system	135
8.4 Koncessionstid	98	13.2.2 1966 års betänkande	136
8.4.1 Utredningen	98	13.2.3 Utredningen	137
8.5 Överlåtelse av linjekoncession	98	13.3 Överlåtelse av koncession	138
8.5.1 Erfarenheter från nuvarande system	98	13.3.1 Erfarenheter från nuvarande system	138
8.5.2 1966 års betänkande	99		
8.5.3 Utredningen	99		

13.3.2	1966 års betänkande	138	15.5	Förslag till lag om upphävande av 1920 års registreringslag	167
13.3.3	Utredningen	138	15.6	Förslag till ändring av lagen om vad som är fast egendom	167
13.4	Prisreglering	139		Kapitel 16 <i>Specialmotivering</i>	168
13.4.1	Erfarenheter från nuvarande system	139	16.1	Expropriationslagen	168
13.4.2	1966 års betänkande	140	16.2	Ellagen	168
13.4.3	Utredningen	142	16.2.1	Inledning	168
13.5	Distributionsplikt	145	16.2.2	De olika paragraferna	168
13.5.1	Erfarenheter från nuvarande system	145	16.3	Tillämpningskungörelsen	177
13.5.2	1966 års betänkande	145	16.3.1	Inledning	177
13.5.3	Utredningen	146	16.3.2	De olika paragraferna	178
13.6	Gränsändring och återkallelse av koncession	147	16.4	Instruktionen för statens elnämnd	178
13.6.1	Utredningen	147	16.5	Förslaget till ändring av regeringsrättslagen	179
13.7	Inlösen	148	16.6	Förslaget till upphävande av 1920 års registreringslag	179
13.7.1	Utredningen	148	16.7	Förslaget till ändring av lagen om vad som är fast egendom	180
	Kapitel 14 <i>1920 års registreringslag</i>	150		Kapitel 17 <i>Sammanfattning</i>	181
14.1	Registrering av elektrisk anläggning	150		Kapitel 18 <i>Särskilda yttranden</i>	187
14.1.1	Erfarenheter från nuvarande system	150	18.1	Särskilt yttrande av ledamoten Lychou	187
14.1.2	1966 års betänkande	151	18.2	Särskilt yttrande av experten Bergljung	189
14.1.3	Utredningen	151	18.3	Särskilt yttrande av experterna Hesselbom och Romson	189
14.2	Särskilda bestämmelser angående avtal om rätt till elkraft	154	18.4	Särskilt yttrande av experten Hesselbom	190
14.2.1	Erfarenheter från nuvarande system	154		Bilaga 1 Översiktskarta över stamlinjenätet	192
14.2.2	Utredningen	155		Bilaga 2 Tabeller utvisande detaljdistributionens omfattning och tillämpade kraftpriser	193
14.3	Tvångsförvaltning av elektrisk anläggning	155		Bilaga 3 Tabeller utvisande priserna per kWh och abonnent för detaljdistribuerad kraft	201
14.3.1	Erfarenheter från nuvarande system	155		Bilaga 4 Tabeller utvisande detaljdistributionsnätets omfattning	206
14.3.2	Utredningen	156			
	Kapitel 15 <i>Författningsförslag</i>	157			
15.1	Förslag till ellag	157			
15.2	Förslag till kungörelse med tillämpningsföreskrifter till ellagen	161			
15.3	Förslag till instruktion för statens elnämnd	164			
15.4	Förslag till ändring av regeringsrättslagen	167			

Inledning

Utredningsuppdraget

Elkraften är en betydelsefull faktor i samhället och den har i hög grad bidragit till en förbättring av levnadsvillkoren. Allt eftersom den tekniska utvecklingen fortskrider på olika områden, blir samhället mer beroende av att elkraft finns att tillgå i erforderlig omfattning och på rimliga villkor. Ellagstiftningen reglerar sålunda frågor av stor samhällsekonomisk vikt.

De grundläggande föreskrifterna på elområdet återfinns i lagen den 27 juni 1902, nr 71, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar. Lagen har omarbetats i skilda hänseenden vid ett flertal tillfällen. Vid lagens tillkomst trädde främst säkerhetssynpunkten i förgrunden, men utvecklingen har medfört att intresset av att åstadkomma tillfredsställande elkraftförsörjning bedömts allt viktigare. Härvid må särskilt erinras om den statliga utredning på 1930-talet om kontrollen över elektriska starkströmsanläggningar, vilken år 1938 förde fram till ändringar i ellagen. Under större delen av 1940-talet och början av 1950-talet verkade elkraftutredningen med uppgift att framlägga förslag om möjligheterna att genom statens medverkan mera planmässigt än dittills trygga landets elförsörjning. År 1957 var tiden mogen att — på grundval av elkraftutredningens år 1954 avgivna betänkande — införa nu gällande system. Huvudsyftet med 1957 års ändringar var att underlätta erforderlig rationalisering av framför allt landsbygdistributionen.

Kungl. Maj:t uppdrog den 3 april 1964 åt kommerskollegium att — med beaktan-

de av vad som anförts i en till kollegiet överlämnad promemoria — verkställa utredning rörande organisationen m.m. av de statliga åtgärderna för rationalisering av elkraftdistributionen samt framlägga de förslag till åtgärder som utredningen kunde föranleda. Genom beslut den 29 april 1966 uppdrog Kungl. Maj:t åt eldistributionsutredningen att fullfölja utredningsuppdraget.

Direktiven

Ovannämnda promemoria innefattar direktiven för utredningen.

De har i huvudsak följande lydelse:

»Den statliga politiken i fråga om distributionen av elektrisk kraft syftar till att trygga kraftförsörjningen i landets olika delar till lägsta samhällsekonomiska kostnad. För att uppnå detta mål är det nödvändigt att åstadkomma bärkraftiga distributionsföretag, som på längre sikt själva kan svara för sina kostnader.

Även om den hittillsvarande verksamheten givit goda resultat i fråga om nyelektrifiering, upprustning och i viss utsträckning rationellare distribution synes mycket återstå innan målet för den statliga politiken uppnåtts. Detta gäller i särskilt hög grad modernisering av distributionsnäten och eldistributionens organisation. Det är därför viktigt att arbetet påskyndas och effektiviseras. Liksom hittills bör de statliga åtgärderna inriktas såväl på information, rådgivning och ekonomiskt stöd som på reglering och kontroll.

Av länsstyrelserna påbörjade utredningar angående den lämpliga utformningen av områdeskoncessioner torde i huvudsak bli färdigställda under år 1964. Detta material kan i fråga om bl.a. uppläggning och metodik antas komma att ta alltför stor hänsyn till lokala

förhållanden för att utan vidare kunna lägga till grund för en riksomfattande planering. En bearbetning av materialet torde därför bli nödvändig i syfte att anpassa planeringen inom länen till det av statsmakterna uppställda målet för en rationalisering av distributionen.

I samband härmed bör beaktas, att bestämmelserna om områdeskoncession i sin nuvarande utformning ger kommerskollegium begränsade möjligheter att verka för önskvärda sammanslagningar av företag eller distributionsområden. Beträffande koncessionsfrågorna i övrigt torde en ökad uppmärksamhet i framtiden böra ägnas åt linjekoncessionerna med hänsyn till stam-, lands- och bygedelningarnas stora samhällsekonomiska betydelse.

Vissa frågor angående bidragsgivningen synes också böra särskilt uppmärksammas. De utredningar som ligger till grund för ansökningar om statsbidrag eller lånegaranti för elektrifieringsåtgärder är i många fall ej tillfredsställande. Möjligheterna att åstadkomma bättre förhållanden härvidlag bör prövas. Det kan även ifrågasättas om inte dessa utredningar borde utföras och ses i ett större sammanhang än som f.n. torde vara möjligt.

Beträffande bidragsnormernas tekniska utformning gäller f.n. att tariffenhetsbegreppet i regel är av grundläggande betydelse för bidragsberäkningen. Med hänsyn till förskjutningen i kostnadsläget och eltaxornas uppbyggnad kan det ifrågasättas om tariffenheten i framtiden bör bibehållas som huvudnorm.

De särskilda åtgärderna i fråga om upprustning av detaljdistributionen i Västerbottens och Norrbottens skogs- och fjällbygder är ej samordnade med statens åtgärder i övrigt på området. En prövning bör ske av lämpligheten att låta det särskilda stödet gå upp i den allmänna bidragsgivningen. I samband härmed bör en bedömning ske av det totala bidragsbehovet i landet med utgångspunkt från de av statsmakterna uppdragna riktlinjerna.

I några fall torde medel för beredskapsarbeten ha kunnat utnyttjas för upprustning av eldistributionsnät. Icke minst från synpunkten att kunna utnyttja friställd arbetskraft på samhällsekonomiskt bästa sätt är det angeläget att undersöka möjligheterna att inpassa åtgärderna på elområdet i sysselsättningspolitiken. De speciella problem som kan uppstå i fråga om beräkningen av statsbidraget när arbetet bedrivs som beredskapsarbete bör uppmärksammas. Vidare bör undersökas hur de objekt, vilka bedrivs som beredskapsarbeten, på bästa sätt skall inpassas i en riksomfattande planering för rationalisering av eldistributionen.

Det har uppgivits att vissa kommuner — utan häremot svarande prestationer — tar upp s.k. koncessionsavgifter av distributionsföretag. I den mån avgifterna kan betecknas som fiskala motverkar de såväl statens allmänna energipolitik som de speciella åtgärderna i fråga om eldistributionen. Denna fråga synes böra undersökas närmare.

Det kan visa sig lämpligt att beröra även vissa frågor, som har ett indirekt samband med rationaliseringen av eldistributionen. Som exempel kan nämnas gällande system för prisövervakning på det elektriska området.

Slutligen bör vissa organisatoriska frågor tas upp till prövning. De hittillsvarande erfarenheterna av arbetet för att rationalisera landsbygdens eldistribution synes tala för att den centrala ledningen av de statliga åtgärderna stärks. Härigenom skulle bl.a. det ökade behovet av kontakt i dessa frågor mellan olika centrala myndigheter kunna tillgodoses. Denna ledande funktion synes — liksom redan nu delvis är fallet — böra utövas av kommerskollegium. På länsplanet bör skapas administrativa förfaranden, som innebär en garanti för att utredningar och andra åtgärder inom såväl länsstyrelsen som olika lokala organ i högre grad än hittills beaktar andra viktiga samhällsintressen.

Från kommerskollegium har framhållits att tillräcklig personal saknas för att effektivt genomföra verkets nuvarande uppgifter på det elektriska området. Med hänsyn härtill och till de ytterligare uppgifter som kan komma att åläggas kollegium bör även frågan om kollegiets resurser ägnas uppmärksamhet. Samråd bör därvid i erforderlig utsträckning ske med statskontoret.»

Utredningsarbetet

Utredningens arbete inleddes bl.a. med att uppgifter inhämtades från praktiskt taget samtliga detaljdistributionsföretag i landet om deras elkraftomsättning, prissättning på elkraften, organisation, distributionsspänning på elnäten, hög- och lågspänningsledningarnas längd och antalet transformatorstationer. Uppgifter har införskaffats för åren 1963 och 1965. Företagen har så gott som undantagslöst på ett uttömmande sätt besvarat de frågor utredningen ställt. Bearbetning av uppgifterna har skett bl.a. i datamaskin hos statistiska centralbyrån.

Genom beslut den 16 september 1966 förordnade Kungl. Maj:t att det betänkan-

de med förslag till lagstiftning om elektriska anläggningar som ellagstiftningsutredningen avlämnade den 20 juni 1966 (SOU 1966/39) — i fortsättningen benämnt 1966 års betänkande — skulle överlämnas till eldistributionsutredningen för övervägande i de delar betänkandet berörde dess arbete.

Vidare har utredningen — på grundval av en underhandsbegäran från Kungl. Maj:ts kansli — undersökt om bestämmelserna i lagen den 22 juni 1920 om registrering av elektriska anläggningar samt rätt till elektrisk kraft m.m. skulle kunna undvaras, sedan den nya lagstiftningen om företagsintekning trätt i kraft. Utredningen har övervägt frågan och framlägger också förslag härutinnan.

Under utredningsarbetets gång har frågor rörande eldistributionens rationalisering m.m. flera gånger varit före i riksdagen. Sålunda må hänvisas till interpellation den 22 maj 1964 i andra kammaren (nr 26 s. 126), de likalydande motionerna år 1966 I: 46 och II: 82 samt I: 344 och II: 416 (utskottsutlåtande 3 LU nr 12/1966 resp. ABU nr 45/1966) samt de ävenledes likalydande motionerna år 1967 I: 245 och II: 308 (utskottsutlåtande ABU nr 50/1967). Ingen av motionerna föranledde någon riksdagens åtgärd men i utskottsutlåtandena framhölls att de väckta frågorna torde komma att belysas av utredningen.

Utredningens undersökningar får anses bekräfta den i direktiven redovisade uppfattningen att rationaliseringen på eldistributionsområdet icke genomförts i den takt och omfattning som förutsattes vid tillkomsten av 1957 års lagändringar. Sålunda kan utredningen bedöma, sammanhängande detta bl.a. med att ellagen i sin nuvarande utformning icke i tillräcklig grad möjliggör för koncessionsmyndigheten att styra utvecklingen i önskvärd riktning. Utredningen framlägger därför förslag som — utan att rubba på de grundsatser på vilka lagen bygger — är ägnade att undanröja denna brist samtidigt som åtgärder förordas, vilka ökar möjligheterna till fri konkurrens inom lagens ram.

I direktiven förutsätts att det nuvarande

statliga stödet i form av nyelektrifierings- och upprustningsbidrag skall bestå. Utredningen har genom förfrågningar hos vattenfallsverket och svenska kraftverksföreningen inhämtat uppgifter om det upprustningsbehov som i dag föreligger inom områden där detaljdistributionen omhänderhas av annan än de stora råkraftföretagen men får sin kraft från dessa. Enligt uppgifterna motsvarar behovet tillhoppa omkring 50 milj. kronor, varav ungefär hälften belöper på områden till vilka vattenfall levererar råkraft och återstoden på övriga områden. Uppskattningen av behovet har skett på grundval av nuvarande bidragsnormer, som numera ej bygger på det föråldrade tariffenhetsystemet.

Efter hand har emellertid den uppfattningen framträtt, att den statliga subventioneringen bör upphöra och att det i stället bör ankomma helt på dem som handhar elförsörjningen i vårt land att tillse att distributionsförhållandena överlag är tillfredsställande. Denna uppfattning grundar sig på — frånsett att nyelektrifieringen av helårsbostäder får anses vara i stort sett avslutad samt att de mest angelägna upprustningsbehoven under årens lopp blivit tillgodosedda — den principiella ståndpunkten att eldistributionen bör vara så uppbyggd att statliga tillskott för dess drivande i huvudsak blir överflödiga. En riktpunkt för utredningens arbete har därför varit att eldistributör ej skall åtnjuta statligt stöd. Vid sina överväganden har utredningen funnit att ett slopande av stödet ej på ett avgörande sätt skulle försvåra en önskvärd rationalisering av eldistributionen. Den bör kunna genomföras med hjälp av lämpliga distributörer, som får bärkraftiga enheter till sitt förfogande. Det kan dock ej uteslutas att det i mera glesbefolkade och avlägsna landsändar och då framför allt i övre och nedre Norrlands inland samt i skogsbygderna mot norska gränsen kan finnas distributionsföretag, vilkas elnät är så nedslitna att nödvändig upprustning skulle kräva betydande kostnader samtidigt som distributören ej ens på längre sikt kan gottgöra sig dessa kostnader genom abon-

nentavgifter. I sådant fall framstår det såsom skäligen att den, som får överta distributionen och ej genom en rimlig taxehöjning i förening med en utjämning av taxorna i ett större sammanhang kan täcka upprustningskostnaderna, erhåller ett visst bidrag från det allmänna. Eftersom sådant bidrag bör ifrågakomma endast i undantagsfall, bör gången vara att den övertagande distributören vänder sig till koncessionsmyndigheten, varefter denna efter utredning överlämnar ärendet med eget yttrande till Kungl. Maj:t för beslut i frågan. För ändamålet bör Kungl. Maj:t förfoga över ett mindre reservationsanslag. I vissa fall kan det te sig ändamålsenligt att medel som anvisats för beredskapsarbeten tas i anspråk för upprustningen. Koncessionsmyndigheten bör därför alltid samråda med arbetsmarknadsmyndigheten innan ärendet överlämnas till Kungl. Maj:t.

Mot angivna bakgrund har utredningen ej funnit påkallat att särskilt undersöka de i direktiven berörda frågor som anknyter till det nuvarande statliga elektrifieringsstödet eller sysselsättningspolitiken.

Slutligen anges i direktiven att vissa organisatoriska och administrativa frågor bör närmare undersökas. Utredningen har — för att icke den erforderliga översynen av ellagen skall onödigtvis fördröjas — funnit lämpligt att återkomma till dessa frågor i en särskild promemoria.

Innan utredningen övergår till att närmare belysa de spörsmål som inrymmes i utredningsuppdraget, anser sig utredningen böra peka på en omständighet av väsentlig betydelse, fallande utanför detta uppdrag. En av de viktigaste bestämmelserna i ellagen är att elektrisk ledning får framdras endast om den är behövlig och förenlig med en planmässig elektrifiering. Såvitt utredningen kan bedöma, får koncessionsmyndigheten härvidlag begränsa sig till att pröva om begärd ledning fyller dessa båda krav från distributionsynpunkt dvs. erfordras för överföring av kraft från en plats till en annan. Däremot ankommer det ej på koncessionsmyndigheten att avgöra

om en kraftkälla, varifrån en tillämnad ledning skall framdras, är behövlig och planmässig. Detta innebär att myndigheten ej äger avslå ansökan om koncession för ledning, som skall överföra elström från en nytillkommen kraftkälla, oaktat denna ej borde ha byggts ut och ledningen sålunda i verkligheten är onödig.

Tidigare förelåg knappast några problem i detta sammanhang. Den huvudsakligen på vattenkraft grundade elproduktionen översteg sällan förbrukningen och därför var varje krafttillskott önskvärt. I dag är emellertid läget ett annat. Framst till följd av låga oljepriser är det förmånligt att producera värmekraft i s.k. kondenskraftverk, en möjlighet som främst de större råkraftföretagen i växande omfattning utnyttjar. Dessutom blir det allt vanligare att kommun anlägger fjärrvärmeverk, i anslutning till vilket elkraft kan alstras på gynnsamma villkor. Slutligen bör erinras om den begynnande elproduktionen i atomkraftverk. Det synes utredningen angeläget att det i ett större sammanhang prövas om och i vad mån en ifrågasatt utbyggnad erfordras för en ändamålsenlig elförsörjning i stort. Härvid bör också beaktas att en ny kraftkälla lokaliseras så att befintliga överföringsledningar kan utnyttjas i största möjliga omfattning och alltså icke så att kostnadskrävande ny- och ombyggnader av dylika ledningar måste ske samtidigt som hittills använda ledningar blir mer eller mindre onyttiga. Från såväl samhälls-ekonomisk som näringspolitisk synpunkt är det önskvärt med en ordning, innebärande att något allsidigt sammansatt organ utreder och prövar om en tilltänkt kraftkälla bör anläggas samt bevakar att lokaliseringen blir lämplig. Med en sådan ordning vinnns fördelen att koncessionsmyndigheten vid sin prövning av ansökan om koncession beträffande ledning från nyanlagd kraftkälla utan vidare kan utgå från att ledningen är behövlig och förenlig med en planmässig elektrifiering, sett i ett större sammanhang, och sålunda nöja sig med att tillse att ledningen framdras så att minsta möjliga intrång uppstår.

1.1 Inledning

Elkraft är en nyttighet som envar numera anser sig kunna påfordra. Det är mindre än ett sekel sedan som det blev praktiskt möjligt att nyttja elkraft. Från början alstrades den så gott som helt i ångdrivna anläggningar och användes nästan uteslutande för belysning. Under 1880-talet byggdes i landet ett förhållandevis stort antal anläggningar, samtliga avsedda för belysning och inom ett mycket begränsat avstånd från kraftkällan. Omkring sekelskiftet kom vattenkraften till allt större användning och blev snart den dominerande kraftkällan. Efter hand fick elkraften nya användningsområden, bl.a. inom industri och för järnvägsdrift. De största kraftproducenterna var under denna tid industriföretag som nyttjade elkraften för eget behov men därutöver försåg den omgivande bygden med elkraft för hushållsändamål (belysning etc). Landsbygden runt vissa städer elektrifierades genom anslutning till dessa elnät.

I början av 1900-talet grundades ett antal enskilda och kommunala kraftföretag med huvudsaklig uppgift att producera och sälja elkraft. Statens vattenfallsverk bildades år 1908 i syfte bl.a. att förvalta och utbygga staten tillhöriga vattenkrafttillgångar. Under åren fram till första världskriget tillkom därjämte ett stort antal små distributionsföretag, som utnyttjade mindre kraftanläggningar. Redan i början av 1920-talet

var stora delar av vårt land uppdelat i avsättningsområden mellan olika typer av distributörer, såsom staten, enskilda, kommunala och kooperativa företag samt industrier. Likväl återstod ännu åtskilligt av landsbygdens elektrifiering, bl.a. saknade skärgårdsområdena och de norrländska ödemarksbyarna elkraft.

Ett nytt skede i kraftförsörjningens historia inträdde i och med att de stora vattenkrafttillgångarna i nedre Norrland började utnyttjas. De nytillkommande stora kraftverken kunde tillgodose den snabbt ökande belastningen i mellersta och södra Sverige. Denna utveckling ledde till att stora kraftmängder måste överföras på långa sträckor, något som ytterligare framträdde, när vattenkrafttillgångarna i övre Norrland började exploateras för belastningsökningen söderöver. De nya kraftverken påverkade endast i ringa mån distributionsförhållandena inom de områden där de byggdes. I samband med det andra världskriget och tiden närmast därefter blev landsbygdens elektrifiering mera allmän och numera är elektrifieringen praktiskt taget genomförd.

Hittills har vattenkraften utgjort den helt förhärskande kraftkällan. I framtiden kommer emellertid denna att svara för endast en mindre del av de erforderliga energitillskotten. Dessa kommer i ökande grad i stället att täckas av värmekraft, alstrad genom kärnbränslen eller fossila bränslen. Dessutom kännetecknas utvecklingen på

Tabell 1. Elbelastningens fördelning på konsumentgrupper.

	1960 TWh	Årl. ökn. %	1965 TWh	Årl. ökn. %	1970 TWh	Årl. ökn. %	1975 TWh
Industri (inkl. småindustri)	18,1	6,3	24,6	6,3	33,4	4,7	42,0
Samfärdsel	1,7	1,8	1,9	1,6	2,0	1,9	2,2
Detaljförbrukning	8,4	8,8	13,2	7,8	21,2	7,5	35,5
Summa	28,2	—	39,7	—	56,6	—	79,7
Förluster	4,2	—	5,4	—	7,4	—	10,3
Totalt (prima belastning)	32,5	6,8	45,1	7,3	64,0	7,1	90,0

elproduktionsområdet i dag av en strävan att anlägga allt större maskinenheter. Förutsättningar härför föreligger också, eftersom överföringssystemet är väl utformat och sammanknutet av ett stamlinjenät, som byggts upp under vattenkraftepoken.

Vid produktionen är målet att uppnå en lämplig avvägning mellan de olika kraftkällorna så att kostnaderna blir så låga som möjligt. Vid driften samkör kraftföretagen för att kunna på bästa sätt utnyttja befintliga kraftkällor. Vidare eftersträvas att genom rationella byggmetoder minska anläggningskostnaderna och att genom administrativa och tekniska rationaliseringar samt automatisering nedbringa drift- och underhållskostnaderna. Den samlade elproduktionen omhänderhas till 90 procent av ett 20-tal större företag — vattenfallsverket samt enskilda och kommunala företag.

1.2 Konsumtions- och produktionsprognoser

Det skulle vara önskvärt att få en bild av elkonsumtionen och elproduktionen på lång sikt. Emellertid låter sig detta icke göra, då tillgängligt material medger en någorlunda säker bedömning endast för den närmaste tioårsperioden.

1.2.1 Konsumtion

Genom centrala driftledningens (CDL) försorg har under åren 1964 och 1966 prognoser

gjorts som visar, att kraftbehovet (inkl. förluster) väntas bli:

År 1960	32,5 TWh
År 1965	45,1 TWh
År 1970	64,0 TWh
År 1975	90,0 TWh

Dessa värden innebär följande årliga ökning till år 1975:

Åren 1960—1965	6,8 %
Åren 1965—1970	7,3 %
Åren 1970—1975	7,1 %

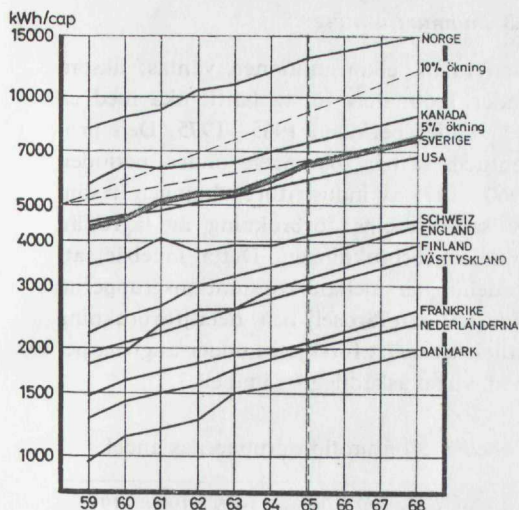
Fördelningen på konsumentgrupper kommer att förändras. Detta framgår av tabell 1, där belastningen uppdelats på grupperna industri, samfärdsel och detaljförbrukning.

CDL har ej gjort egna konsumtionsprognoser för tiden efter år 1975. I energikommitténs rapport rörande Sveriges energiförsörjning åren 1955—1985 (Finansdep. 1967: 8), lämnas dock dylika prognoser till år 1985. CDL har i sin studie »Elförsörjningen under 1970-talet», (dec. 1967) anslutit sig till energikommitténs maximalalternativ, som för år 1980 innebär 127 TWh och för år 1985 180 TWh.

1.2.2 Produktion

I Sverige är elkraftproduktionen hög per invånare, vilket framgår av fig. 1.

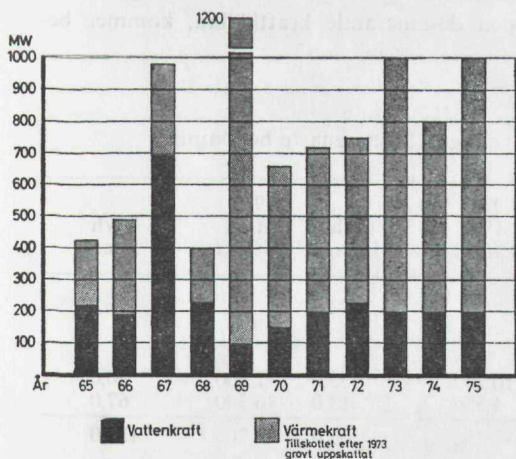
De förhållandevis låga utbyggnadskostnaderna för värmekraft (konventionell värmekraft med låga bränslepriser och kärnkraft i stora enheter) kommer att öka utbyggnaden av värmekraft. Härigenom minskas vattenkraftens andel av den totala el-

Figur 1. Produktion per capita i olika länder.

produktionen under den kommande 10-årsperioden.

För tiden fram till år 1970 är produktionstillskottets fördelning på vattenkraft och värmekraft i stort sett fastlagd. Utbyggnadsplanerna omnämns i det följande kraftslagsvis, varvid produktionssystemets utveckling efter år 1970 behandlas summariskt. Värdena har hämtats ur 1967 års CDL-studie. Diagrammet fig. 2, visar den årliga utbyggnaden (effektstillkott) under 1970-talet.

Figur 2. Årlig utbyggnad 1965—1975. Effektstillkott.

Vattenkraft. Produktionsförmågan i vattenkraftverk i medeltal per år bedömes att öka i nedan angiven grad (inkl. import från Norge):

År	MW	Produktionsförmåga TWh
1960	7 200	33,9
1965	9 400	45,4
1970	10 700	53,0
1975	11 500	57,0
1980	12 400	60,0

Värmekraft. Till denna grupp hör kärnkraft, konventionell kondenskraft, mottryckskraft och gasturbinkraft. Under 1970-talet väntas värmekraften svara för huvuddelen av det ökande kraftbehovet.

Allt tyder på att kärnkraften kommer att spela en dominerande roll i sammanhanget. Kraftstationerna Marviken och Ringhals samt Oskarshamnsverket i statlig resp. enskild regi kommer att uppföras före år 1975. Konkurrenskraftig kärnkraftsproduktion kräver mycket stora aggregat (minst ca 400 MW), ett förhållande som i hög grad präglar dagens utveckling.

Den konventionella kondenskraftens utveckling karaktäriseras likaså av allt större aggregatstorlekar såväl inom som utom landet. Fortsatt utbyggnad av Stenungsunds kraftstation (vattenfall) och uppförandet av Karlshamnsverket i enskild regi är de dominerande projekten under den kommande fem-årsperioden.

Genom att de stora icke statliga kraftföretagen går samman vid utbyggnaden av kärnkraften och den konventionella kondenskraften blir det lättare att skapa stora produktionsenheter och därmed också att genom utnyttjande av den moderna tekniken minska den specifika produktionskostnaden.

Förutsättningar för mottryckskraftproduktion föreligger i samband med fjärrvärmeproduktion, som de större städerna på senare tid börjat bedriva i växande omfattning. En årlig ökning med 250—300 MW i dessa s.k. kraftvärmeverk förutses under 1970-talet. Mottryckskraft förekommer även vid industrier, där ett stort ångbehov före-

ligger, främst massindustrin. Här beror den framtida expansionen ytterst på industriernas råvarutillgång samt förädlingsgraden men påverkas givetvis även av konjunkturutvecklingen. Denna utbyggnad bedöms bli ca 40 MW/år under 1970-talet.

Gasturbinkraft väntas bli utbyggd som komplement till förutnämnda kraftslag för att täcka belastningstoppar och för att utgöra reserv. Detsamma gäller den ytterligare elkraft som kan tillkomma i befintliga vattenkraftverk, i nya pumpkraftverk och gasturbiner samt måhända i nya kondenskraftverk i förenklat utförande. Tekniskt och ekonomiskt är aggregatstorleken i dessa fall begränsad i förhållande till kärnkraft och konventionell kondenskraft.

Utvecklingen på värmekraftsidan enligt nu kända utbyggnadsplaner framgår av nedanstående tabell 2.

Tabell 2. Planerade värmekraftutbyggnader.

Kraftslag	1960 MW	1965 MW	1970 MW	1980 MW
Kondenskraft (inkl. kärnkraft)	1 050	1 400	2 950	8 800
Gasturbinkraft eller andra toppkraftverk	100	150	250	3 000
Mottryckskraft industriell	400	500	600	1 000
kraftvärme	200	400	750	3 500
Summa	1 750	2 450	4 550	16 300

1.3 Sammanfattning

Den totala elkonsumtionen väntas, liksom under 1960-talets första hälft, öka med ca 7 % under perioden 1965—1975. Den procentuella årliga ökningen under perioden 1960—1975 av industriförbrukningen liksom av samfärdselns förbrukning är lägre än av detaljförbrukningen. Detta innebär, att fördelningen mellan konsumtionsgrupperna industri, samfärdsel och detaljförbrukning väntas avsevärt förskjutas under angivna period, vilket åskådliggörs i tabell 3.

Tabell 3. Konsumtionsgruppernas andel.

Konsumtionsgrupp	1960 %	1965 %	1970 %	1975 %
Industri	64	62	59	53
Samfärdsel	6	5	4	3
Detaljförbrukning	30	33	37	44
Summa	100	100	100	100

Härav framgår, att detaljförbrukningens procentuella andel av belastningen väntas stiga under perioden 1960—1975 från ca 30 % till 44 %.

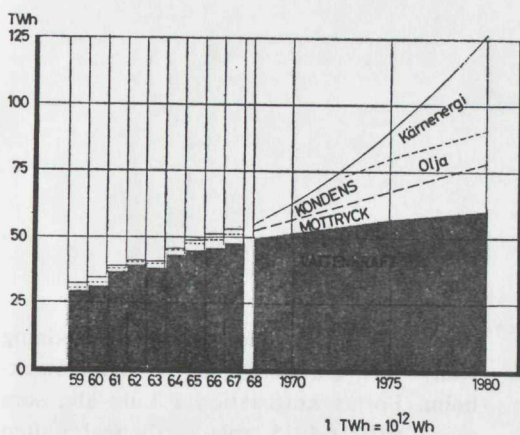
Under 1.2.2 redovisade utbyggnader av elkraftkällor, vatten- och värmekraft, har sammanställts i tabell 4.

Relationerna mellan vattenkraft och värmekraft åskådliggörs på diagrammet fig. 3. Även om vattenkraften under lång tid blir den dominerande kraftkällan, kommer be-

Tabell 4. Elproduktion åren 1965, 1970 och 1980 enligt CDL:s senaste bedömning.

	1965 MW Effekt	TWh Energi	1970 MW Effekt	TWh Energi	1980 MW Effekt	TWh Energi
Installerad effekt resp. produktion						
Vattenkraft (inkl. import)	9 400	45,4	10 700	53,0	12 400	60,0
Värmekraft	2 450	3,3	4 550	13,0	16 300	67,0
	11 850	48,7	15 250	66,0	28 700	127,0
Överskottskraft och kraftbalanspill		— 3,6		— 2,0		—
		45,1		64,0		127,0

lastningsökningen i framtiden i allt högre grad att täckas av värmekraftutbyggnader. Under 1970-talet beräknas över tre fjärdedelar av effekttillskottet komma att utgöras av värmekraft.

Figur 3. Fördelning av elproduktionen i Sverige.

2 Översiktlig redogörelse för utvecklingen och utformningen av stam-, regional-, Orts- och lågspänningsledningar

2.1 Inledning

I början av 1900-talet fanns i landet endast lokala distributionsledningar. De hade tillkommit i samband med tillgodogörandet av mindre kraftkällor från vilka elkraften överfördes korta sträckor för elektrifiering av relativt begränsade områden. För överföring av dessa måttliga effektbelopp användes ledningar med spänning ej överstigande 30 kilovolt (kV). Efter hand började större kraftkällor att utnyttjas, samtidigt som det blev tekniskt möjligt att överföra kraft längre sträckor, varvid också högre spänningar användes för regional distribution, t.ex. 50 kV och 70 kV. Följande exempel belyser den geografiska utvecklingen av de regionala ledningsnäten i landet. Den första utbyggnaden år 1910 av Trollhättefallen i Göta älv möjliggjorde anläggandet av ett distributionsnät, varigenom kraft överfördes till Göteborg och Alingsås och därefter också till bl.a. Skara och Skövde, det s.k. Trollhättesystemet. Detta utbyggdes för en spänning av 50 kV. Ungefär samtidigt uppbyggdes ett ledningssystem för samma spänning, baserat på kraftverk i Lagan, för överföring av kraft till städerna i västra Skåne och södra Halland. Älvkarleby kraftstation i Dalälven togs i drift år 1915 med ledningar till bl.a. Uppsala, Enköping, Västerås, Strängnäs och Eskilstuna, det s.k. Älvkarlebysystemet, som utbyggdes för en spänning av 70 kV.

Samma år färdigställdes en 100 kV-ledning från Untra kraftverk i Dalälven till Stockholm. Porjus kraftstation i Lule älv, som togs i drift år 1915, anlades för malmfälten och malmbanan, och det erforderliga ledningsnätet utbyggdes för en spänning av 70 kV, det s.k. norrländska systemet. Sedermera anknöts andra delar av övre Norrland, bl.a. Luleå, Boden, Piteå och Haparanda till detta system. I detta kom efter hand också delar av mellersta och nedre Norrland att ingå.

Trollhätte- och Älvkarlebysystemen sammanbands år 1921 genom den s.k. västra stamlinjen, som var byggd för 130 kV spänning och därmed var distributionen i Mellansverige sammanförd till ett centralblock. På liknande sätt och vid samma tid sammankopplades skilda regionala system i Sydsverige, baserade på kraftverk i Lagan, Emån, Mörrumsån m.fl. År 1936 sammanbands jämväl det norrländska systemet med centralblocket i Mellansverige.

2.2 Stamlinjer

Vid mitten av 1930-talet hade de största krafttillgångarna i mellersta och södra Sverige blivit utnyttjade. Den fortsatta utbyggnadsverksamheten inriktades därför allt mera på vattenfall i Norrland, varifrån kraften på s.k. stamlinjer överfördes söderut.

Den första egentliga stamlinjen från Norrland byggdes för 220 kV av Krångede Aktiebolag och drogs från Krångede kraftverk i Indalsälven till Horndal i södra Dalarna och vidare till Stockholm, vilka ledningar togs i drift år 1936. Samtidigt hade vattenfall beslutat bygga en 220 kV-ledning mellan Stadsforsen och Västerås. År 1936 avtalade Krångede och Sydsvenska kraftaktiebolaget om kraftöverföring från Krångede kraftverk till södra Sverige, varvid transporten avsågs skola ske dels genom Krångedes ledning till Horndal dels genom en planerad 220 kV-ledning Horndal—Nässjö, vilken ledning skulle ägas gemensamt av Sydkraft och Krångede.

Med anledning av detta avtal hemställde vattenfall hos Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande lämpliga åtgärder för att landets stamlinjenät skulle utformas efter rationella riktlinjer. Vattenfall ansåg det vara osäkert, om den av bolagen planerade kraftledningen utgjorde ett riktigt led i en rationell elektrifiering, samt menade att ledningen vore av så ingripande betydelse att frågan om koncession icke borde prövas enbart ur säkerhetssynpunkt. Vattenfalls hemställan föranledde en särskild utredning, vilken anförtroddes generaldirektören Axel Granholm, som år 1937 framlade ett betänkande i saken. Enligt hans mening borde den vidare utvecklingen av stamlinjerna från Norrland till Mellansverige ske genom att vattenfall och de enskilda-kommunala kraftföretagen gemensamt utbyggde nya ledningar. Denna princip följdes också vid den utbyggnad av stamlinjerna som skedde under början av 1940-talet. Samarbetsviljan kraftproducenterna mellan kom slutgiltigt till uttryck genom ett förslag om ett gemensamt bolag för drift av redan färdiga eller påbörjade stamlinjer samt för byggande och drift av nya stamlinjer från kraftverk inom Ångermanälvens och söder därom belägna vattenområden. Vattenfall träffade preliminärt avtal med Stockholms elverk, Krångede och Sydkraft om bildandet av ett särskilt bolag, varefter vattenfall i skrivelse hemställde, att Kungl. Maj:t måtte föreslå 1945 års

riksdag att bl.a. bemyndiga Kungl. Maj:t godkänna det ingångna avtalet.

Sedan Kungl. Maj:t förklarar att vattenfalls hemställan icke skulle föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd, hemställdes i 1946 års statsverksproposition att riksdagen måtte till distributionsanläggningar m.m. vid statens kraftverk anvisa ett investeringsanslag som möjliggjorde för vattenfall att ensam svara för påbörjandet av den fortsatta erforderliga utbyggnaden av stamlinjenätet. Departementschefen uttalade härvid att det enligt hans mening vore lämpligt, att samtliga nya stamlinjer för 220 kV och högre spänning skulle ägas av staten. Efter ingående debatt varvid olika meningar framträdde biföll riksdagen propositionen.

Statsmakternas beslut har medfört att nära nog alla ledningar med en spänning av 220 kV och däröver, vilkas anläggande påbörjats efter beslutet, ägas av staten. Dessa ledningar jämte vissa före beslutet anlagda eller påbörjade, enskilda och kommunala ledningar för 220 kV bildar det s.k. stamlinjenätet — ofta benämnt storkraftsystemet. Detta består dels av ett hopmaskat nät, kännetecknat av att varje däri ingående ledning i båda ändpunkterna är ansluten till andra i det hopmaskade nätet ingående ledningar och dels av radialledningar vilka endast i en ändpunkt är anslutna till det hopmaskade nätet. I systemet ingår också linjeställverk, i ledningarna inkopplade seriekondensatorer, erforderliga reaktorer och synkronkompensatorer samt anordningar för bärfrekvenstelefoner ävensom vissa övervakningsorgan och transformatorer. Stamlinjenätets utbredning framgår av bifogade översiktskarta, bilaga 1.

År 1949 träffades mellan vattenfall, å ena, samt Krångede, Sydkraft och Stockholms elverk, å andra sidan, det s.k. stamlinjeavtalet, avseende i stort sett det då befintliga stamlinjenätet. Till avtalet finns fogat »allmänna bestämmelser för transitering av elektrisk kraft på det samkörande stamlinjenätet för 220 kV», vilka bestämmelser år 1952 kompletterades i samband med 400 kV-systemets tillkomst. Avtalet har emeller-

tid uppsagts av vattenfall och upphör att gälla den 1 januari 1969. Sedan hösten 1965 pågår förhandlingar angående nya regler för stamlinjetransitering m.m. och i juni 1967 har vattenfall med enskilda och kommunala kraftföretag ingått en principöverenskommelse beträffande kostnadsfördelningen m.m. vid det fortsatta utnyttjandet av stamlinjenätet, vilken överenskommelse avses läggas till grund för ett nytt stamlinjeavtal. Detta beräknas komma att träffas under år 1968.

Gällande stamlinjeavtals huvudpunkter är följande.

Avtalskontrahenterna förbinder sig att hålla de med avtalet avsedda stamlinjerna med tillhörande linjeställverk sammankopplade till det samkörande stamlinjenätet. Respektive ägare ombesörjer och bekostar drift, underhåll och reparation av sina ledningar. Vattenfall planerar och genomför erforderliga utbyggnader av nätet samt ombesörjer driftledningen i samråd med övriga kontrahenter. Rätten till transitering på nätet regleras genom särskilda kontrakt med vattenfall, vars egen kraftöverföring är underkastad motsvarande regler. I den mån stamlinjenätets kapacitet så medger, kan utomstående företag få rätt att för närmare angivet ändamål mot skälig betalning utnyttja nätet för transitering av egen eller inköpt kraft. För transitering erlägges årliga avgifter grundade på beräknade självkostnader och med vissa avräkningar. Ett permanent rådgivande organ, den s.k. stamlinjenämnden, vari ingår representanter för de stamlinjeägande företagen, verkar för samordning m.m. av de frågor som rör stamlinjenätets utbyggande och utnyttjande.

Vattenfall svarar för stamlinjenätets utbyggnad. Bedömningen av erforderliga nätutbyggnader grundas på prognoser beträffande det framtida överföringsbehovet. De olika nätdelar, som är ständigt sammankopplade till ett samkörande system, måste ha tillräcklig överföringsförmåga, tillfredsställande driftsäkerhet och bästa möjliga ekonomi. Storkraftsystemets egenskaper bestämmas av ett flertal faktorer, såsom ledningsnätets utformning, produktionens loka-

lisering, belastningens geografiska fördelning, egenskaper hos anslutna nät för lägre spänning osv.

Såvitt avser den starkt koncentrerade delen av stamlinjenätet inom mellersta Sverige, visar prognoserna idag att överföringsbehovet därstädes i slutet av 1960-talet kommer att överstiga 5 000 MW. År 1969 färdigställs ytterligare en 400 kV-ledning (nr 6 i ordningen) mellan Midskog vid Indalsälven och Stenkullen vid Göteborg och härmed uppnås en kapacitet om inemot 6 000 MW. Det är ej uteslutet att överföringsbehovet på längre sikt ökar så kraftigt att en sjunde 400 kV-ledning blir aktuell. Detta stegrade behov kan dock bli så kortvarigt att denna ledning skulle bli alltför ringa utnyttjad. Sannolikt torde därför behovet tillgodoses genom ökad användning av s.k. seriekompensering. Härtill kommer att den tekniska utvecklingen kan leda till än effektivare överföring.

Vidare bör uppmärksammas att stamlinjenätets utformning i mellersta och södra Sverige kan förutses bli i hög grad påverkad genom tillkomsten av stora värmekraftstationer därstädes, vilka beräknas tagas i drift under 1970-talets lopp. Dessa stationer kommer sannolikt av ekonomiska skäl att byggas i allt större enheter. Lokaliseringen blir beroende av olika omständigheter såsom vikten av att få bekväm tillgång till olja och kylvatten samt angelägenheten av att kunna bemästra föroreningsproblemen. På grund härav kan icke alla stationer förläggas i direkt anslutning till de stora konsumtionsorterna utan också värmekraften kommer att kräva mer eller mindre långa överföringsledningar. På grund av tekniska och ekonomiska skäl kommer sannolikt sådana överföringar ofta att ske vid s.k. stamlinjespänning, företrädesvis 400 kV, vilket innebär att dessa överföringsanordningar skall ägas av staten samt ingå i stamlinjenätet. Vidare bör framhållas att värmekraftstationernas anslutning till 400 kV-nätet kommer att medföra, att ledningsnätet i södra och mellersta Sverige med sina anknytningar till de nord-sydgående systemet måste dimensioneras kraftigt. Detta sammanhän-

ger bl.a. med att de av driftekonomiska skäl förekommande omfördelningarna av kraftuttag från de olika produktionskällorna kommer att öka. Möjligheten att tidvis koncentrera produktionen till anläggningar med hög verkningsgrad och minska produktionen i andra blir större. Denna omständighet skapar — vid sidan av sådana växlingar i den nord—sydgående energitransporten, som betingas av vattentillgången i Norrland — överföringsbehov med i huvudsak öst—västlig riktning. Behovet av kraftiga tvärförbindelser blir därför stort. Sådana förbindelser krävs också för motverkande av driftstörning inom kraftsystemet. Om t.ex. inmatningen av kraft från ett stort värmekraftverk helt eller delvis upphör, måste produktionen i andra anläggningar tillfälligt höjas och kraft snabbt överförs därifrån till det område där produktionsminskning inträffat.

I södra och mellersta Sverige kan sålunda 400 kV-systemet komma att utvecklas till ett relativt finmaskigt nät med tätt liggande inmatnings- och uttagningspunkter.

Beträffande den norra delen av storkraftsystemet kan förutses, att en 400 kV-ledning (nr 3 i ordningen) från Ligga vid Luleälven till Kilforsen vid Ångermanälven blir behövlig ett par år in på 1970-talet. Överföringsbehovet blir störst någon gång under senare delen av 1970-talet eller början av 1980-talet, varefter konsumtionsökningen i Norrland blir så stor, att i nordliga Sverige producerad kraft ej i samma utsträckning som tidigare kan sändas söderut, vilket minskar kraven på ökad överföringskapacitet.

2.3 Regionalledningar

Regionalledning är den sammanfattande be-teckningen för ledning med nominell spänning av 130—20 kV, avsedd för uppsamling eller överföring av kraft inom ett mera be-gränsat område. Det bör anmärkas, att andra benämningar förekommer för dessa ledningar, nämligen landslinje (130, 70 och 50 kV) samt bygdelinje (40, 30 och 20 kV).

De regionala ledningssystemen har — såsom inledningsvis beskrivits — sitt ursprung i de lokala, från varandra skilda system som i början av 1900-talet byggdes upp för överföring av elkraft från lokala produktionskällor till kringliggande avsättningsområden. Dessa lokala distributionssystem sammanknöts sedan till allt större distributionsenheter. Sålunda tillkom bl.a. Trollhätte-, Älvkarleby- och Motala-systemen samt de norrländska och de sydsvenska regionala systemen, vilka sedermera sammankopplades inbördes och med andra liknande.

Av ekonomiska och tekniska skäl gäller i princip att ju större mängd elkraft som skall överföras på en ledning, desto högre spänning bör väljas. Vid de första utbyggnaderna av de regionala ledningarna var spänningen förhållandevis låg, beroende på att tekniken ej medgav högre spänningar. Den tekniska utvecklingen har efter hand möjliggjort tillverkning av transformatorer, strömbrytare, frånskiljare och andra för distributionen nödvändiga apparater för allt högre spänningar. Numera kan sålunda de regionala näten byggas under bättre ekonomiska betingelser.

Den historiska utvecklingen har lett till att skilda spänningssystem kommit att nyttjas inom de regionala ledningsnäten i olika delar av landet. Såsom exempel på använda regionala spänningssystem kan nämnas 130, 40 och 20 kV (övre Norrland), 70 och 20 kV (östra Svealand), 130 och 50 eller 40 kV (Västverige) samt 130, 50 eller 40 och 20 kV (Sydsverige). För större industrier och städer sker ofta direkttransformering från 130 till 20 och från 50 till 10 eller 6 kV. Spänningssystemen är dock ej låsta. För ökad belastning krävs högre spänningar. Sålunda visar erfarenheten att anläggningar för 30 kV byggts om till 40 kV och anläggningar för 70 kV till 130 kV.

System för viss spänning utnyttjas ofta som reservförbindelse för system med högre spänning och de båda systemen måste därför utan större omgång kunna hopkopplas även om de i normal drift utnyttjas var för sig. En viss anpassning vid gränsen

mellan olika regioner eftersträvas därför. Även om de skilda spänningssystemen härigenom på längre sikt närmas till varandra är det emellertid osannolikt att ett enhetligt spänningssystem för hela landet erhålles inom överskådlig tid. Förutsättningarna i fråga om belastning, distributionsavstånd m.m. kommer även framgent att vara så olika, att den bästa och billigaste distributionen förverkligas med ett från fall till fall valt och anpassat spänningssystem.

I organisatoriskt hänseende kan den regionala kraftöverföringen i vårt land översiktligt beskrivas sålunda. Kraftproducenterna ombesörjer i regel uttaget av kraft från större kraftstationer och stamlinjestationer. De säljer därefter kraften till stora industrier eller till stora återdistributörer för vidare försäljning till mindre industrier och detaljdistributörer eller svarar producenterna själva för nedtransformering och den vidare försäljningen. Detaljdistribution kan sålunda handhas av producent, större återdistributör eller ock företagare, som ägnar sig uteslutande åt sådan distribution.

När det gäller elleveranser över regionalledningar är det angeläget att elförsörjningen icke avbrytes, även om fel skulle uppstå på anläggningen. Därför eftersträvar distributörerna att för dessa leveranser bygga upp ett maskat nät, så att en konsumtionsort kan matas av två eller flera, helst av varandra oberoende ledningar. Elkraftens alltmer ökade betydelse skärper kraven på en ständigt fungerande elmatning och reservförbindelser blir därför alltmer påkallade. Härjämte kan ett stort antal nya nertransformeringar från stamlinjenätet för anknäpning till regionala system komma att behövas i framtiden.

Det bör nämnas att de större kraftföretagen år 1965 träffat ett preliminärt avtal om ett fastare samarbete vid utnyttjandet av sina kraftproduktionstillgångar. De samarbetande företagen är statens vattenfallsverk, Bålforsens kraft AB, Stora koppbergs bergslags AB, Graningeverkens AB, Voxnans kraft AB, Skellefteå stads kraftverk, Krångegruppens samkörnings AB och Värmlands lednings AB. I Krånge-

gruppens samkörnings AB ingår följande företag, nämligen Krånge AB, Sydsvenska kraft AB, Stockholms elverk, Bergslagens gemensamma kraftförvaltning och Örebro kraftförmedling. Sistnämnda företag består i sin tur av Billeruds AB, Bofors AB och Gullspångs kraft AB. I Värmlands lednings AB slutligen ingår Uddeholms AB, Bille-ruds AB, Karlstads stad, Rottneros AB och Sundshagsfors kraft AB. Syftet är att — med bibehållande såvitt möjligt av företagens individuella handlingsfrihet — skapa förutsättningar för deltagarna att gemensamt åstadkomma det bästa resultatet på elområdet såväl tekniskt som ekonomiskt. Kretsen av intressenter är icke slutligt bestämd genom det preliminära avtalet, utan avsikten är att undersöka, vilka kraftföretag som med hänsyn till produktion, leveranssäkerhet och kraftutbyten m.m. bör ingå i kretsen. Avtalet är utformat såsom ett femårigt huvudavtal jämte tillämpningsbestämmelser beträffande leveranssäkerhet, produktionsreserv och kraftutbyten. Samarbetet som leds av en särskild nämnd, har tills vidare karaktär av provdrift för att utreda och utveckla formerna för samkörningen.

2.4 Ortsledningar och lågspänningsledningar

Ortsledning är beteckningen för högspänningsledning som ingår i ett detaljdistributionsnät och lågspänningsledning är beteckningen för annan i sådant nät ingående ledning.

Förutsättningarna för elförsörjningen på landsbygden är annorlunda än i tätorterna bl.a. på grund av skillnaderna i abonnenttätet. Elektrifieringen av landsbygden har skett senare och i långsammare takt än i tätorterna. Under åren före det första världskriget elektrifierades endast de från distributionsekonomisk synpunkt mer lönsamma områdena. Under krigsåren 1914—1918 kom dock bristen på lys- och brännolja att medföra att elektrifieringen på-

skyndades. Utbyggnaden fortsatte under 1920 och 1930-talen, i viss mån under statlig medverkan. Sålunda inrättades år 1918 den s.k. kraftledningslånefonden för att befämja anläggandet av elektriska distributionsnät på landsbygden och från fonden har totalt omkring 34 miljoner kronor utlånats. Sedan år 1959 beviljas ej lån ur fonden och denna har icke utnyttjats i den omfattning som varit möjlig. Orsaken här till torde vara bl.a. att fondlåneräntan under tidigare skeden var högre än normal bankränta samt fordringarna på säkerhet större än vid banklån.

Bl.a. genom den under andra världskriget på nytt minskade tillförseln av petroleumprodukter uppkom frågan om en mera aktiv statlig insats för landsbygdens fortsatta elektrifiering. Sålunda beviljade 1940 års riksdag visst anslag för detta ändamål och under årens lopp har anslag utgått med sammanlagt 100 miljoner kronor. Härigenom har omkring 100 000 fastigheter på landsbygden fått bidrag till kostnaderna för nyelektrifiering. Denna verksamhet har under de senaste åren inriktats främst på kostnadskrävande restelektrifieringar. Landets elektrifiering är numera praktiskt taget genomförd och det torde återstå att elektrifiera endast mellan 1 000—2 000 helårsbostäder.

Riktlinjerna för den statliga stödverksamheten har sedermera närmare angivits i proposition nr 116/1958. På grundval av denna har statligt stöd till nyanläggning och upprustning utgått med ett sammanlagt belopp av omkring 75 miljoner kronor, härav omkring 18 miljoner kronor till nyanläggningar och 57 miljoner kronor till upprustning. Formerna för verksamheten regleras i särskilda kungörelser (SFS 369/1959 och 147/1962). Enligt dessa författningar må kommerskollegium under de förutsättningar och på de villkor, som där närmare sägs eller eljest fastställas av Kungl. Maj:t, bevilja statligt stöd i form av bidrag eller ellånegaranti.

Upprustningsbidragen har tillkommit för att göra stödmottagande företag bärkraftiga för framtiden och för att stimulera redan

bärkraftiga företag att övertaga oräntabla distributionsföretag vilkas nät är i behov av genomgripande och kostsamma istandsättningsåtgärder. Bidragen har till övervägande del anvisats för sistnämnda ändamål. Sålunda har omkring 250 olönsamma företag upphört att vara självständiga enheter.

Ellånegarantin infördes för att underlätta kreditanskaffningen för upprustningsändamål i fall där upprustningsbidrag icke borde ifrågakomma, dvs. för den räntabla delen av kostnaderna. Denna stödform har utnyttjats i tämligen ringa omfattning och det belopp för vilket ellånegaranti hittills beviljats uppgår till ca 6 miljoner kronor fördelade på 11 företag.

Vidare bör i detta sammanhang nämnas, att riksdagen åren 1954 och 1960 beviljade vattenfallsverket särskilda anslag om sammanlagt 30 miljoner kronor att användas för förvärv och upprustning av icke bärkraftiga distributionsföretag inom övre Norrlands skogs- och fjällbygder.

Av den lämnade redovisningen framgår att de statliga bidragen sedan år 1940 utgått med närmare 190 miljoner kronor.

Orts- och lågspänningsledningar i städer och andra tätorter förläggs huvudsakligen under markytan i form av kablar, medan de på landsbygden oftast byggs som luftledningar. Även transformatorstationer byggs i tätorter ofta underjordiskt, t.ex. i gatan eller i källarutrymmen. Detta är särskilt fallet i de medelstora och större städernas centrala delar och eljest där lämpliga tomtutrymmen saknas. I annat fall byggs transformatorstationerna vanligen in i särskilda byggnader eller inhägnas de. På landsbygden anordnas stationerna numera i regel antingen i ledningsstolpar eller förläggs de helt inkapslade på marken.

Ortsledningar har vanligen en spänning av högst 20 kV och därunder (20, 10, 6, 3 kV). I större städer kan dock jordkablar med en spänning upp till 100 kV förekomma. Spänningsvalet är liksom när det gäller regionalledningar beroende i första hand av överförd effekt och överföringsavstånd. För Ortsledningar i södra och mellersta delarna av landet är 3, 6 eller 10 kV den vanligaste

spänningen på landsbygden, medan motsvarande ledningar i de glesare bebyggda delarna av Norrland ofta har en spänning av 20 kV. Allmänt gäller också här att utvecklingen kännetecknas av en fortlöpande övergång till högre spänningar.

Lågspänningsledning har oftast en spänning av 380/220 V men också 220/127 V och 3×220 V förekommer.

2.5 Markintrång

År 1963 fanns sammanlagt sex tusen mil ledningar för 20 kV och högre spänning. Härav belöper ca 500 mil ledningar på 400 kV och ungefär lika mycket på 220 kV, ca 1 000 mil på 130 kV, ca 500 mil på 70—50 kV samt ca 3 000 mil på 40—20 kV. Ledningarna för en spänning av 10 kV—1,5 kV har en sammanlagd längd överstigande 10 000 mil. Härav belöper ca 5 500 mil på 10 kV, ca 3 600 mil på 6 kV och ca 700 mil på 3 kV samt återstoden på numera mindre vanliga spänningar såsom 5 och 1,5 kV. De i ortsnäten ingående transformatorstationernas antal var omkring 85 000 stycken. Lågspänningsledningarnas längd var omkring 18 000 mil, varav 17 000 mil hade den numera eftersträlvande standardspänningen av 380/220 V.

Övervägande delen av dessa omkring 34 000 mil långa ledningar utgöres av luftledning, vilka föranleder betydande intrång på mark. Särskilt gäller detta luftledning med en spänning av mellan 400—20 kV, som framdras i skogsmark. Intrånget härvidlag kan mycket grovt uppskattas till i tabell 5 angivna arealer.

Den kalyta som kräves för kraftledningar med 40 kV och lägre spänning har ofta så ringa bredd, att den icke vållar nämnvärt avbräck i virkesproduktionen. Här är det huvudsakligen fråga om en mindre indirekt påverkan.

Omfattningen av intrånget på skogsmark är beroende av ett flertal faktorer, såsom de strömförande delarnas höjd över marken, den omgivande skogens aktuella och

förväntade höjd samt terrängens lutningsförhållanden. Med hänsyn härtill är uppskattningen av den sammanlagda påverkade arealen svår att göra. De redovisade uppgifterna om kalyta och påverkad areal belyser endast förhållandena i stort. Vidare bör beaktas att den skogsmark som direkt eller indirekt beröres till ca 20 % utgöres av impediment. Den del av landets produktiva skogsmark, som beröres av kraftledningar uppgår till ca 0,8 % av den totala arealen av ca 25 miljoner hektar.

Omfattningen av intrånget på annan mark än skogsmark är än svårare att uppskatta. När det gäller åkermark föranleder ledningar svårigheter vid markens brukande, t.ex. på grund av förekomsten av stolpar och stag. Inom områden med tätbebyggelse kan ledningarna medföra, att eljest för bebyggelse lämpad mark icke kan användas utan inskränkning.

Slutligen bör framhållas att en ledning — oavsett om den går över skogsmark eller annan mark — ofta innebär ett betydande ingrepp i landskapsbilden.

Intrånget genom högspänningsledningar med en spänning av 10 kV och därunder samt genom lågspänningsledningar är omöjligt att uppskatta. Klart är emellertid att också dessa ledningar ofta medför visst intrång, som kan förväntas öka. Detta sam-

Tabell 5. Intrång i skogsmark på grund av ledningar.

Spänning kV	Kalyta ha	Kalytans bredd m (ungefärligt medeltal)	Påverkad areal ha	Summa ha
400	20 000	55—40	30 000	50 000
220	13 000	40—30	20 000	33 000
130	20 000	35—25	45 000	65 000
70—50	7 000	30—20	15 000	22 000
40—20	5 000	20—0	50 000	55 000
Summa	65 000		160 000	225 000

Anm. Med kalyta avses kalhugget område och med påverkad areal de områden närmast kalytan, som indirekt påverkas där för att exempelvis skog måste avverkas för tidigt eller under försävarade förhållanden.

manhänger med den fortlöpande utbyggnaden av detaljdistributionsnäten, föranledd främst av pågående industrialisering och den snabbt växande fritidsbebyggelsen. Vidare påverkas utvecklingen av den allmänt ökande förbrukningen av elektrisk energi samt av tillkomsten av nya typer av elapparater som är särskilt känsliga för spänningsvariationer. Dessa omständigheter medför krav på nya ledningar och mindre avstånd mellan transformatorstationerna. Abonnenternas stigande krav på säkra elleveranser medför också att förbindelseledningar byggs mellan olika distributionsområden.

Kostnaderna för produktion och distribution av elkraft med uppdelning på olika led

3.1 Inledning

År 1965¹ var den totala produktionen av elenergi i landet 49 111 GWh enligt statistiska centralbyråns (SCB) officiella statistik (statistiska meddelanden nr I 1966:73). Importen av elenergi uppgick under samma år till 2 269 GWh. Den totalt tillgängliga elenergin var sålunda 51 380 GWh. Den egna förbrukningen inom kraft- och elverk var 590 GWh och förlusterna fram till leveranspunkterna beräknades till 5 599 GWh. Exporten utgjorde 3 074 GWh. Detta innebär att 42 120 GWh levererades till de slutliga avnämarna inom landet. Värdet (= priset exkl. energiskatt) av dessa leveranser angavs till 2 513 miljoner kronor (Mkr). Det genomsnittliga försäljningspriset för alla elleveranser var således 5,95 öre/kWh.

Lågspänningsförsäljningen angavs omfatta 14 479 GWh och värdet härav var 1 490 Mkr. Medelpriset för försåld lågspänd kraft var sålunda 10,3 öre/kWh. Försäljningen vid högspänning till slutliga förbrukare avsåg 27 638 GWh och värdet härav var 1 023 Mkr, d.v.s. medelpriset för försåld högspänd kraft var 3,7 öre/kWh.

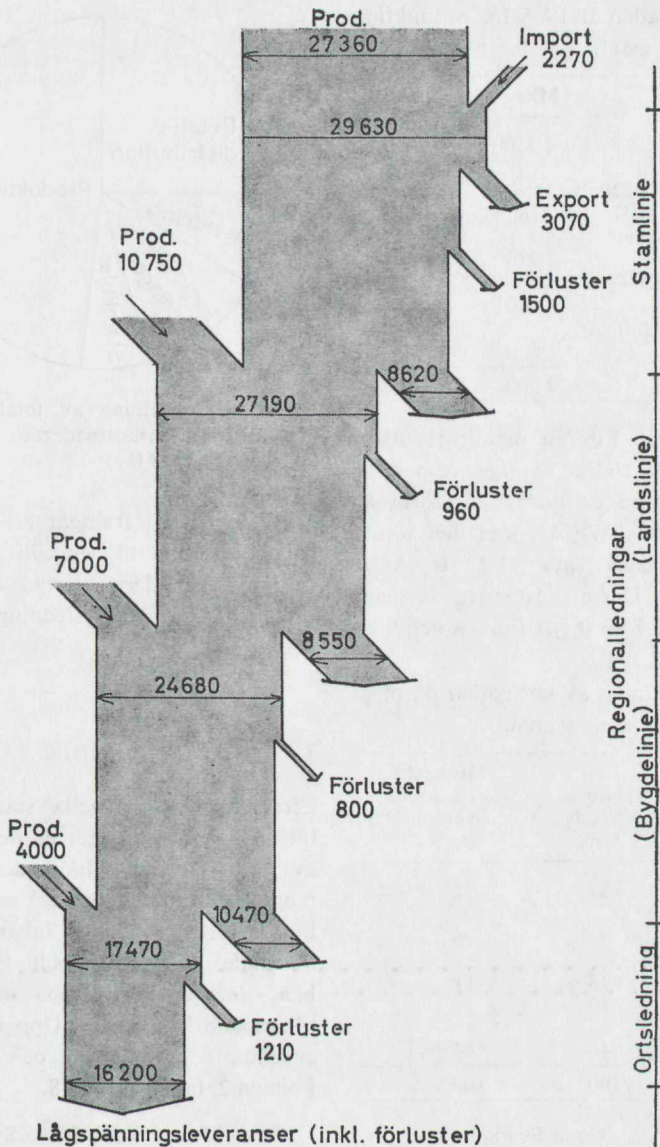
Som en jämförelse kan nämnas att för år 1963 (statistiska meddelanden nr I 1964:81) beräknades motsvarande medelpris för försåld lågspänd kraft till 11,1 öre/kWh och för högspänd kraft till 3,9 öre/kWh.

Denna statistik visar att det genomsnittliga elpriset för såväl låg- som högspän-

ningsleveranser sjunkit mellan åren 1963 och 1965. Detta torde bero dels på taxeränkningar, dels på ökad genomsnittlig leveranskvantitet och dels i någon mån på en ökad användning av högre leveransspänning vad gäller högspänningsförbrukningen. En närmare analys av orsakerna till pris-sänkningen på grundval av SCB:s statistik kan emellertid ej göras, eftersom denna ej lämnar uppgift om antal abonnenter och därmed om leveransernas genomsnittliga storlek samt ej heller om fördelningen på olika leveransspänningar för högspänningsförbrukningen.

De olika distributionsleden från produktionskälla till abonnent har beskrivits i kap. 2. Det är av intresse att undersöka hur stor del av den totala elkostnaden (ca 2 500 Mkr) som kan hänföras till vart och ett av dessa led. Med hjälp av distributionsföretagens redovisade försäljningsstatistik, svenska elverksföreningens statistik samt i viss mån också av SCB:s statistik — där uppdelning sker på olika förbrukarkategorier — kan en schematisk fördelning göras av konsumtionen på skilda leveransspänningar. Ett s.k. flödesdiagram över energitransporterna år 1965 har därför kunnat upprättas, fig. 4. Härvid bör anmärkas att försäljningen till statens järnvägar i diagrammet redovisats såsom uttag i transfor-

¹ År 1965 har valts på grund av att av utredningen senast insamlade statistikuppgifter avser detta år.

Figur 4 Antagen energitransport, GWh, i olika distributionsled år 1965

matorstationer 130/40 kV trots att leveransen i verkligheten sker vid 6 kV. Anledningen härtill är att leveransen sker efter direkttransformering 130/6 kV och således inte belastar 40 kV-näten.

Med antagande att produktions- och distributionskostnader i olika led uppgår till erfarenhetsmässigt normala belopp kan värdet av den totala energiomsättningen grovt räknat fördelas på sätt tabell 6 visar, varvid transformeringskostnaderna inräknats i kost-

naderna för nätet för den lägre spänningen (Jfr fig. 5).

Av tabellen framgår att kostnaden för transporten på det svenska elnätet av den år 1965 producerade kraften var ca 1 350 Mkr, varav i det närmaste hälften — ca 650 Mkr — belöpte på lågspänningsdistributionen.

Det är också angeläget att undersöka hur kostnaderna för att förse en viss detaljkonsument med elkraft fördelas på de skilda

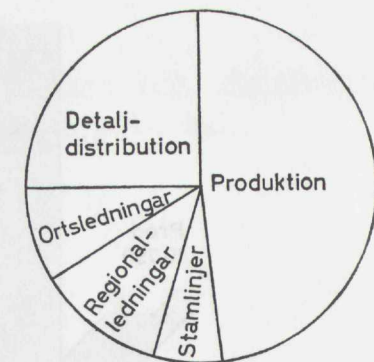
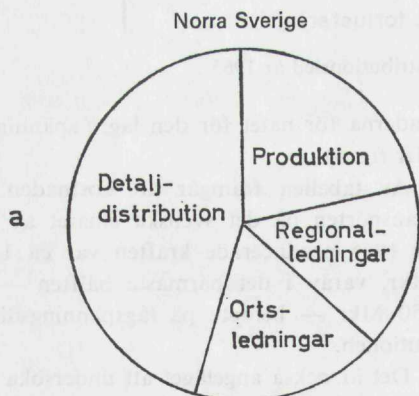
Tabell 6. Kostnaden år 1965 för produktion och distribution av el.

	Mkr	%
Produktion	1 150	46
Distribution		
Stamlinjer (400—220 kV)	160	6
Regionalledningar (130—20 kV)	280	11
Ortsledningar (20—3 kV)	260	11
Lågspänningsledningar (380/220 V)	650	26
	2 500	100

distributionsleden. För en detaljförbrukare i mellersta och södra Sverige respektive norra Sverige med en normal årsförbrukning av ca 3 000 kWh/år, kan den totala kostnaden beräknas vara 11,2 respektive 10,6 öre/kWh. Dessa kostnader fördelar sig på sätt tabell 7 visar (jfr fig. 6 a och 6 b).

Tabell 7. Uppdelning av kostnaden på olika led fram till detaljbonnenten.

	Norra Sverige %	Mellersta och Södra Sverige %
Produktion	22	21
Distribution		
Stamlinjer	—	6
Regionalledningar	13	11
Ortsledningar	19	18
Lågspänningsledningar	46	44
	100	100

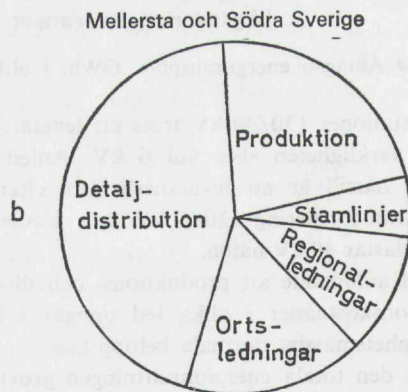

Figur 5 Uppdelning av totala produktions- och distributionskostnaderna på olika led. (100 % = 2 500 Mkr)

Av tabellerna framgår att också när det gäller leverans till enskild detaljbonnent så har kostnaderna i vad de belöper på Orts- och lågspänningsledningar den största betydelsen.

3.2 Utredningens statistik

Eftersom den officiella statistiken ej ger tillräckligt underlag för en detaljerad analys av eldistributionsförhållandena har utredningen från praktiskt taget samtliga eldistributionsföretag i landet inhämtat uppgifter, avseende åren 1963 och 1965, angående bl.a. detaljdistributionens omfattning och tillämpade kraftpriser. Uppgifterna har bearbetats i datamaskin och sammanställts i bilaga 2, tabell 2:1—2:8.

Figur 6 Uppdelning av kostnaden på olika led fram till detaljbonnenten. (100 % = 10,6 öre/kWh i norra Sverige; 100 % = 11,2 öre/kWh i mellersta och södra Sverige)

Tabell 2:1 redovisar uppgifter angående kommunala distributionsföretag, till vilken grupp hänförs såväl s.k. kommunala elverk som kommunala eldistributionsföretag i aktiebolagsform (K).

Tabell 2:2 avser större kraftföretag, huvudsakligen de enskilda råkraftleverantörerna (tillsammans ett 20-tal företag) vilka företag ofta uppdelat sin distribution på ett flertal distrikt (R).

Tabell 2:3 redovisar statlig verksamhet såsom vattenfallsverket, domänverket, statens skogsindustrier och försvaret (S). Också här är distributionen ofta uppdelad på flera distrikt.

Tabell 2:4 redovisar enskilda lokala distributionsföretag i aktiebolagsform (B).

Tabell 2:5 avser privatpersoner som ombesörjer eldistribution till allmänheten (P).

Tabell 2:6 gäller industrier (I).

Tabell 2:7 upptar ekonomiska distributionsföreningar (F).

I tabell 2:8 har summauppgifter sammanställts avseende de olika företagsformer (K, R, S, B, P, I och F).

Inom respektive grupp av företag har uppdelning skett efter det antal abonnenter företaget redovisat: under 200, 200—500, 1 000—2 000, 2 000—5 000, 5 000—10 000, 10 000—50 000 och över 50 000.

De huvudsakliga skillnaderna mellan uppgifterna för åren 1963 och 1965 framgår av följande sammanställningar.

1. Minskning har skett av antalet detaljdistributionsföretag eller distributionsdistrikt (S och R):

Företag	antal		
	år 1963	år 1965	
K. kommunala företag	212	212	
R. större kraftföretag (ett 20-tal) eller distrikt inom dessa	54	52	— 2
S. statliga företag eller distrikt inom dessa	36	32	— 4
B. lokala bolag	190	179	— 11
P. privatpersoner	30	21	— 9
I. industrier	136	128	— 8
F. föreningar	741	676	— 65
	1 399	1 300	— 99

2. Ökning har skett av den genomsnittliga företagsstorleken:

Företag	antal lsp.-ab.		
	år 1963	år 1965	ökning %
K. kommunala företag	9 802	10 283	5
R. större kraftföretag eller distrikt inom dessa	8 600	9 615	12
S. statliga företag eller distrikt inom dessa	4 222	5 375	27
B. lokala bolag	1 394	1 559	12
P. privatpersoner	200	286	43
I. industrier	765	836	9
F. föreningar	502	577	15

3. Det pris detaljdistributör får betala för inköpt högspänd kraft har i de flesta fallen minskat:

Köpare (eller producent)	öre/kWh		
	år 1963	år 1965	
K. kommunala företag	4.0	3.7	— 0.3
R. större kraftföretag eller distrikt inom dessa	3.0	3.1	+ 0.1
S. statliga företag eller distrikt inom dessa	4.7	4.4	— 0.3
B. lokala bolag	5.1	4.4	— 0.7
P. privatpersoner	7.4	6.5	— 0.9
I. industrier	3.3	3.1	— 0.2
F. föreningar	6.4	6.0	— 0.4
Medeltal	4.0	3.7	

4. Det pris detaljdistributör får för försäld högspänd kraft har i de flesta fallen minskat:

Säljare (eller egen förbrukare)	öre/kWh		
	år 1963	år 1965	
K. kommunala företag	6.3	6.9	+ 0.6
R. större kraftföretag eller distrikt inom dessa	5.9	5.2	— 0.7
S. statliga företag eller distrikt inom dessa	6.7	6.0	— 0.7
B. lokala bolag	6.8	5.8	— 1.0
P. privatpersoner	8.0	7.3	— 0.7
I. industrier	4.1	5.9	+ 1.8
F. föreningar	8.1	7.3	— 0.8
Medeltal	6.0	6.5	

5. Det genomsnittliga försäljningspriset på lågspänd kraft vid verklig årsförbrukning per abonnent har minskat:

Säljare (eller egen förbrukare)	öre/kWh		
	år 1963	år 1965	
K. kommunala företag	11.9	10.8	— 1.1
R. större kraftföretag eller distrikt inom dessa	14.5	11.6	— 2.9
S. statliga företag eller distrikt inom dessa	13.3	11.1	— 2.2
B. lokala bolag	12.3	11.3	— 1.0
P. privatpersoner	13.5	12.9	— 0.6
I. industrier	12.9	10.8	— 2.1
F. föreningar	12.0	11.0	— 1.0
Medeltal	12.4	11.0	

6. Det genomsnittliga försäljningspriset på lågspänd kraft omräknat till en årsförbrukning av 3 000 kWh/abonnent har minskat:

Säljare (eller egen förbrukare)	öre/kWh		
	år 1963	år 1965	
K. kommunala företag	11.9	11.2	— 0.7
R. större kraftföretag eller distrikt inom dessa	14.1	11.8	— 2.3
S. statliga företag eller distrikt inom dessa	13.6	12.2	— 1.4
B. lokala bolag	12.4	11.8	— 0.6
P. privatpersoner	13.0	12.6	— 0.4
I. industrier	12.7	11.0	— 1.7
F. föreningar	12.1	11.7	— 0.4
Medeltal	12.4	11.5	

7. Detaljförbrukningen i medeltal per lsp.-abonnent har ökat avsevärt:

Leverantör	Medeltal kWh/ab		
	år 1963	år 1965	ökning %
K. kommunala företag	3 000	3 400	13
R. större kraftföretag eller distrikt inom dessa	2 700	3 300	22
S. statliga företag eller distrikt inom dessa	3 200	3 800	19
B. lokala bolag	3 100	3 500	13
P. privatpersoner	2 600	2 800	8
I. industrier	2 800	3 200	14
F. föreningar	3 200	3 700	16
	3 000	3 440	15

Den av utredningen insamlade statistiken överensstämmer i stort med de i SCB:s meddelanden redovisade värdena. Det bör dock anmärkas att full samstämmighet icke alltid råder. Detta beror t.ex. därpå att SCB:s statistik regelmässigt ger uppgift om leveranser till detaljdistributörens egna anläggningar, under det att motsvarande upplysningar i åtskilliga fall icke lämnats till utredningen. Medelpriset för lågspänd kraft blir därför något högre enligt utredningens beräkningar, nämligen 11 öre/kWh, än vad SCB redovisar (10,3 öre/kWh). Detta är naturligt med hänsyn till den normalt lägre prissättningen på interna leveranser. Där emot kan fastslås att detaljdistributörens genomsnittliga inköpspris för elkraft, vilket enligt utredningen beräknas till 3,7 öre/kWh, överensstämmer med det genomsnittliga försäljningspriset för högspänd kraft enligt SCB:s statistik.

Vidare bör uppmärksammas att enligt de av utredningen insamlade uppgifterna transportkostnaden på lågspänningsnäten är 4,5 öre/kWh, vilket värde i stort motsvarar lågspänningsdistributionens andel av den totala elkostnaden.

3.3 Analys av utredningens statistik

3.3.1 Företagsstorlek

I tabellerna 8 och 9 redovisas antalet el-distributionsföretag åren 1963 och 1965 fördelade efter storlek och företagsform (K, R, S, B, P, I och F).

Det totala antalet abonnenter har mellan åren 1963 och 1965 ökat från 3 439 000 till 3 636 000, d.v.s. med 5,7 %. Om antalet distributionsföretag varit oförändrat under perioden, skulle ett antal av dem inom varje storleksgrupp ha ökat sin abonnentstock på ett sådant sätt, att de år 1965 hade hänförs till högre storleksgrupp. Förutsättes därjämte att den procentuella ökningen mellan åren 1963 och 1965 av antalet

abonnenter är lika för alla storleksgrupper, skulle det år 1965 ha funnits 926 företag med mindre än 1 000 abonnenter och 473 företag med ett abonnentantal däröver. Analysen visar emellertid att motsvarande värden i verkligheten var 834 respektive 466 företag.

Härav framgår att det är främst företag med färre abonnenter än 1 000 som minskat i antal. Analysen visar också, att strukturförändringen vanligen ej tillgått så, att två lika stora företag sammanslagits utan i regel har ett mindre företag uppgått i ett avsevärt större företag. Det framgår också att det till övervägande delen är distributionsföreningarnas antal som minskat.

3.3.2 Detaljdistributörs inköpspris

Priset har minskat inom samtliga företags typer utom hos vissa större kraftföretag. För dessa torde emellertid de redovisade värdena för åren 1963 och 1965 ej vara fullt jämförbara.

Det genomsnittliga priset har minskat med 0,3 öre/kWh. Härav belöper ungefär 0,2 öre på en allmän taxesänkning och återstoden på ökad förbrukning samt på att detaljdistributören köper elkraft vid allt högre leveransspänning.

3.3.3 Detaljdistributörs försäljningspris

Det för landet genomsnittliga försäljningspriset på lågspänd kraft har sjunkit från 12,4 öre/kWh år 1963 till 11,0 öre/kWh år 1965. Samtidigt har emellertid den genomsnittliga förbrukningen ökat från 3 000 kWh/abbonent till 3 440 kWh/abbonent. För bedömning av den allmänna prisnivån bör omräkning ske till lika förbrukning, t.ex. 3 000 kWh/abbonent. Priset år 1965 blir då 11,5 öre/kWh. Taxesänkningen under perioden är sålunda 0,9 öre/kWh. De kommunala företagen har det lägsta priset, något som kan förklaras av att de oftast har

Tabell 8. Antal distributionsföretag år 1963.

	Antal	K	R	S	B	P	I	F
<200	314	2	7	4	24	17	56	204
200—500	402	3	2	10	49	9	29	300
500—1 000	237	18	3	4	42	4	17	149
1 000—2 000	178	43	4	1	43	—	21	66
2 000—5 000	127	55	7	9	23	—	12	21
5 000—10 000	70	46	10	4	7	—	2	1
10 000—50 000	68	42	20	4	2	—	—	—
>50 000	3	3	— ¹	— ¹	—	—	—	—
Totalt	1 399	212	54	36	190	30	136	741

Tabell 9. Antal distributionsföretag år 1965.

	Antal	K	R	S	B	P	I	F
<200	255	1	6	2	20	11	54	161
200—500	351	4	2	10	42	5	25	263
500—1 000	228	14	3	3	36	5	14	153
1 000—2 000	189	43	5	—	45	—	20	76
2 000—5 000	132	60	6	9	25	—	12	20
5 000—10 000	69	43	9	3	8	—	3	3
10 000—50 000	72	43	21	5	3	—	—	—
>50 000	4	4	— ¹	— ¹	—	—	—	—
Totalt	1 300	212	52	32	179	21	128	676

¹ Vissa större företag och vattenfallsverket har vart och ett över 50 000 abonnenter. Då dessa företag är organisatoriskt eller driftmäs-

sigt uppdelade på skilda distrikt, redovisas här varje distrikt som ett särskilt företag.

de från teknisk och ekonomisk synpunkt mest gynnsamma distributionsbetingelserna. Det bör särskilt anmärkas att den största taxesänkningen genomförts av de företag som år 1963 hade den högsta prisnivån, d.v.s. vattenfallsverket och de enskilda råkraftleverantörerna.

Det är av särskilt intresse att undersöka hur priset på lågspänd kraft växlar inom olika delar av landet. Härvid har utredningen funnit lämpligt att — för vinnande av överskådlighet — sammanföra vissa län till områden, som i stort överensstämmer med centrala driftledningens (CDL) uppdelning av landet i s.k. elområden. Sålunda har till övre norra området hänförts Västerbottens och Norrbottens län, till nedre norra området Gävleborgs, Västernorrlands och Jämtlands län, till Bergslagsområdet Kopparbergs, Värmlands och Örebro län, till östra området Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Gotlands och Västmanlands län, till västra området Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs samt Skaraborgs län, till södra området Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Blekinge, Kristianstads och Malmöhus län.

För varje område har undersökts vilka priser företagen tillämpade på detaljdistri-

buerad kraft år 1965. Det bör anmärkas, att samtliga priser innefattar både fast avgift och energiavgift. Bearbetningen har skett i datamaskin. Uppgifterna avser dels pris per kWh vid verklig förbrukning samt dels ett pris per kWh vid en tänkt förbrukning av 3 000 kWh per abonnent. Uppdelning har också skett på skilda företagstyper (K, R, S, B, P, I, F). Detta statistiska material redovisas i sin helhet i bilaga 3, tabell 3:1—3:4.

I huvudsak har undersökningen givit följande resultat.

Inom övre norra området (AC och BD län, område 1) fanns 58 företag varav 38 % höll ett pris understigande 10 öre/kWh, 57 % mellan 10 och 13 öre och 5 % 13 öre och däröver. Vid en årsförbrukning av 3 000 kWh per abonnent var motsvarande värden 26, 62 och 12 %.

Inom nedre norra området (X, Y, Z län, område 2) fanns 106 företag varav 22 % höll ett pris understigande 10 öre, 58 % mellan 10 och 13 öre samt 20 % 13 öre och däröver. Vid en årsförbrukning av 3 000 kWh per abonnent var motsvarande värden 18, 67 och 15 %.

Inom Bergslagsområdet (W, S, T län, område 3) fanns 188 företag varav 12 % höll ett pris understigande 10 öre, 58 %

Tabell 10.

Antal										
Område	företag	—8,9	<10	<11	<12	<13	<14	<15	<16	16—
1	58	26	38	67	84	95	98	98	98	2
2	106	12	22	44	65	80	95	97	98	2
3	188	6	12	28	48	70	82	95	97	3
4	367	7	22	42	65	81	92	96	98	2
5	297	8	20	38	59	80	91	95	97	3
6	280	6	11	21	40	67	82	91	95	5
totalt	1 296 ¹	8	18	36	56	77	89	95	97	3

Tabell 11.

1	58	17	26	38	69	88	95	98	98	2
2	106	11	18	36	64	85	95	100	—	—
3	188	6	13	24	52	74	88	95	98	2
4	367	5	12	25	48	65	83	92	95	5
5	297	7	15	31	53	74	87	94	98	2
6	280	7	11	21	37	63	81	92	95	5
totalt	1 296 ¹	7	14	27	50	71	86	94	97	3

¹ I denna bearbetning har 4 företag utgått på grund av särskilda skäl varför det totala antalet företag — till skillnad från övrig re-

dovisning för år 1965 — angivits till 1 296 i stället för 1 300.

mellan 10 och 13 öre samt 30 % 13 öre och däröver. Motsvarande värden vid en årsförbrukning av 3 000 kWh per abonnent var 13, 61 och 26 %.

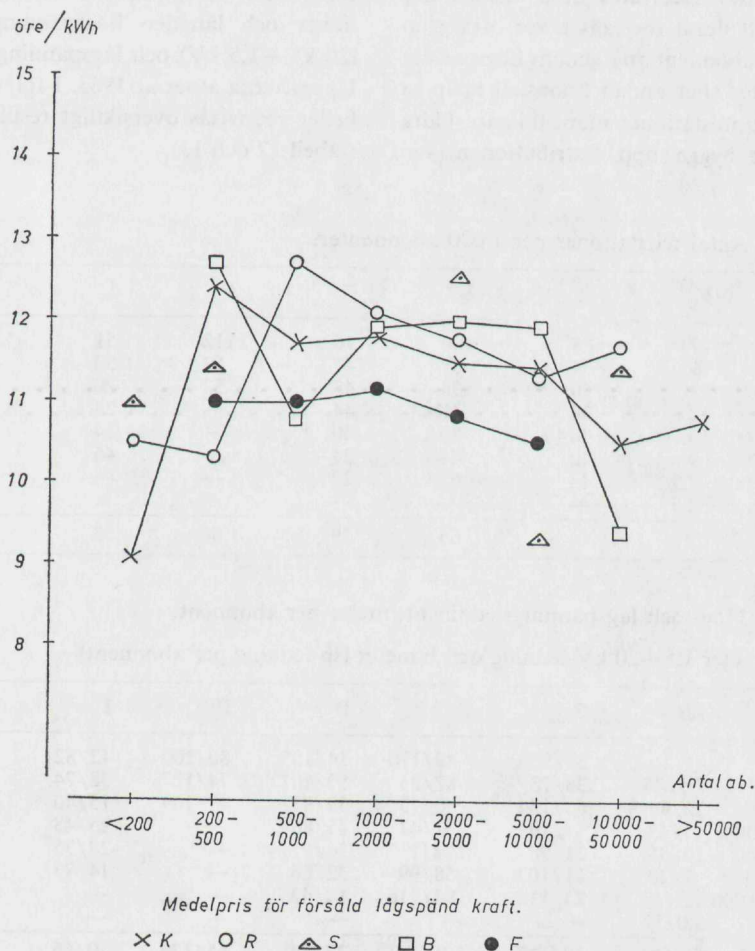
Inom östra området (A, B, C, D, E, I, U län, område 4) fanns 367 företag varav 22 % höll ett pris understigande 10 öre, 59 % mellan 10 och 13 öre samt 19 % 13 öre och däröver. Motsvarande värden vid en årsförbrukning av 3 000 kWh per abonnent var 12, 53 och 35 %.

Inom västra området (N, O, P, R län, område 5) fanns 297 företag varav 20 % höll ett pris understigande 10 öre, 60 % mellan 10 och 13 öre samt 20 % 13 öre och däröver. Motsvarande värden vid en årsförbrukning av 3 000 kWh per abonnent var 15, 59 och 26 %.

Inom södra området (F, G, H, K, L, M län, område 6) fanns 280 företag varav 11 % höll ett pris understigande 10 öre, 56 % mellan 10 och 13 öre samt 33 % 13 öre och däröver. Motsvarande värden vid en årsförbrukning av 3 000 kWh per abonnent var 11, 52 och 37 %.

Av landets samtliga företag (1 296 st.) höll 237 st. eller 18,3 % ett pris understigande 10 öre, 760 st. eller 58,6 % mellan 10 och 13 öre samt 299 st. eller 23,1 % 13 öre och däröver. Motsvarande värden vid en årsförbrukning av 3 000 kWh per abonnent var 178 företag (13,7 %) 739 företag (57 %) samt 379 företag (29,3 %).

Resultatet sammanfattas i tabellerna 10 och 11. Tabell 10 visar hur stor del av distributionsföretagen som tillämpar ett lägre

Figur 7

genomsnittligt pris än 9 respektive 10—16 öre/kWh samt 16 öre/kWh eller högre vid verklig årsförbrukning. Motsvarande värden vid en tänkt årsförbrukning av 3 000 kWh redovisas i tabell 11. Samtliga värden anges i procenttal.

Vidare är av intresse att utröna, om och i vad mån priset på försåld lågspänd kraft är beroende av företagsstorleken. Det statistiska materialet visar stor spridning (jfr fig. 7) men den tendensen kan urskiljas, att större företagsstorlek ger lägre pris. Priset torde sjunka ungefär 1 öre/kWh från storleksgruppen 200—500 abonnenter till gruppen 10 000—50 000 abonnenter.

De allra minsta företagen, d.v.s. de som har mindre än 200 abonnenter, utgör emellertid ett undantag; de har inte sällan det lägsta elpriset. Det finns flera orsaker härtill, t.ex. att dessa företags taxor ofta grundas på att abonnenterna genom höga anslutningsavgifter eller annan finansiell hjälp såsom naturaprestationer m.m. tidigare bidragit till att bygga upp distributionen, som

därför ej nu belastas av höga kapitalkostnader. En annan orsak kan vara att administrativ och kameral personal i företaget arbetar utan ersättning (förtroendeuppdrag) eller att löpande underhåll eftersätts. Koncessionsmyndigheten har under hand uppgivit, att det är en vanlig förteelse hos de minsta företagen att underhåll eller förstärkning av nät är eftersatt.

3.3.4 Distributionsnät

Av betydelse för elpriset är ej blott företagsstorleken utan även abonnenttätheten inom respektive företags distributionsområde. Insamlade uppgifter har möjliggjort en bedömning också härav. Utredningen har nämligen undersökt detaljdistributionsnätens omfattning såsom antalet transformatorstationer och längden högspänningsledningar (20 kV—1,5 kV) och lågspänningsledningar. Uppgifterna avser år 1963. I följande två tabeller redovisas översiktligt resultatet härav (tabell 12 och 13).

Tabell 12. Antal nätstationer per 1 000 abonnenter.

	K	R	S	B	P	I	F
<200	—	38	100	56	112	51	82
200—500	16	34	81	47	57	39	91
500—1 000	23	50	78	43	52	20	64
1 000—2 000	18	38	47	44	—	24	53
2 000—5 000	14	38	80	40	—	34	39
5 000—10 000	9	40	44	34	—	46	23
10 000—50 000	7,5	45	67	29	—	—	—
>50 000	2,5	—	—	—	—	—	—
	7	44	66	39	66	33	66

Tabell 13. Hög- och lågspänningsledningar, meter per abonnent.

(a/b = a meter 1,5—20 kV-ledning och b meter lsp-ledning per abonnent)

	K	R	S	B	P	I	F
<200	—	31/95	48/170	34/105	80/200	12/82	71/145
200—500	7,5/45	38/78	87/83	50/107	74/127	38/74	88/119
500—1 000	22/44	63/134	80/75	59/93	47/109	15/40	66/104
1 000—2 000	13/43	47/109	37/47	45/86	—	25/48	54/102
2 000—5 000	10/35	21/98	194/117	36/91	—	28/75	47/85
5 000—10 000	7/20	11/102	58/99	32/86	—	14/93	17/44
10 000—50 000	5,5/19	25/114	95/116	19/42	—	—	—
>50 000	3,0/12	—	—	—	—	—	—
	5,5/19	19/112	105/111	37/84	65/134	20/66	66/107

I fråga om högspänningsledningarna har endast den del redovisats som använts för distribution till lågspänningsförbrukare. Den del av högspänningsledningarna som begagnats för distribution uteslutande till högspänningsabonnenter har alltså frånräknats. Reduktionen har gjorts på grundval av försäljningen till respektive förbrukarkategorier. För råkraftleverantörer som har högspänningsabonnenter med mycket stor förbrukning kan denna metod ge något för låga värden. I bil. 4 redovisas även de oreducerade värdena. En utförligare redovisning av de insamlade uppgifterna har lämnats i samma bilaga. De skilda företags typerna (K R S B P I F) redovisas i bilagan var för sig (tabell 4:1—4:7) och dessutom har summauppgifter sammanställts avseende samtliga företag (tabell 4:8). Inom respektive grupp av företag har uppdelning skett efter företagsstorlek.

Av de lämnade uppgifterna framgår bl.a. följande. Staten (vattenfallsverket) och föreningarna har de flesta nätstationerna per abonnent. Företagsformen P (enskilda distributörer) torde i sammanhanget kunna lämnas åsido, då denna grupp totalt har blott 5 500 abonnenter.

Vattenfallsverket omhänderhar bl.a. till övervägande delar detaljdistributionen inom övre Norrlands glesbygder, vilket förklarar det stora antalet nätstationer per tusen abonnenter. Också föreningarna bedriver distribution huvudsakligen inom mer eller mindre glesbebyggda områden. Naturligt är det ringa antalet nätstationer för gruppen kommunala företag, som huvudsakligen omhänderhar tätortsdistribution. Grupperna lokala distributionsbolag, industrier och större kraftföretag har i stort sett lika många stationer per tusen abonnenter. Det något mindre antalet för industrierna förklaras av att dessa bedriver sin distribution oftast inom ett geografiskt begränsat område i anslutning till sin tillverkning. Det något högre antalet nätstationer för de större kraftföretagen torde bero på att dessa företag ofta ombesörjer detaljdistribution också inom utpräglad glesbygd.

Vad beträffar hög- och lågspänningsled-

ningarnas längd, räknat i meter per abonnent, må framhållas följande. Vattenfallsverket har de längsta ledningarna per abonnent och de kommunala företagen de kortaste. Detta förhållande är naturligt och är avhängigt bl.a. av att vattenfallsverket har en omfattande glesbygdsdistribution respektive att den kommunala eldistributionen sker inom tätorter. Industrien har förhållandevis korta ledningar per abonnent, vilket sammanhänger med att dessa företag bedriver distribution oftast inom geografiskt begränsade områden i närheten av industrien. Föreningarna har långa ledningar, framför allt långsträckta lågspänningsledningar, beroende på att dessa företag som regel ombesörjer distribution på landsbygd. Detsamma gäller i väsentlig grad de större kraftföretagen. Dessa redovisar emellertid kortare högspänningsledningar, något som torde sammanhänga med att verksamheten visserligen ofta bedrivs inom glesbygdsområden men att dessa — till skillnad från vattenfallsverkets distributionsområden — många gånger ligger relativt nära tryckpunkter i landslinjenätet. Gruppen lokala distributionsbolag har i jämförelse med övriga landsbygdsdistributörer något kortare ledningar, vilket torde bero på att vissa av dessa företag vanligen omhänderhar distribution även inom mer tätbebyggda områden.

Det bör i sammanhanget framhållas, att enbart uppgifter om abonnenttäthet icke är tillfyllest för att belysa de ekonomiska förutsättningarna för eldistribution. Kostnaderna för detaljdistribution är nämligen beroende också av bebyggelsestrukturen. I mera tätbebyggda områden är det ofta svårt att finna lämplig mark för ledningar och transformatorstationer och ersättning för markintrång m.m. kan uppgå till avsevärda belopp. Ej sällan hindrar t.ex. byggnadsplaner luftledningar och därför måste ledningar och stationer förläggas under markytan, något som i hög grad ökar anläggningskostnaderna. Oaktat byggnadskostnaderna för elanläggningar, räknat per meter ledning och station, sålunda är väsentligt högre i tätort än i glesbygd, är dock distri-

butionsförutsättningarna från ekonomisk synpunkt som regel betydligt gynnsammare i tätorten. Där erfordras i regel endast korta ledningar per abonnent och varje station kan betjäna ett stort antal abonnenter. På grund av insamlad statistik och erfarenhetsmässig uppskattning kan antagas, att det vid renodlad tätortsdistribution finns omkring 12 meter högspänningsledningar och 20 meter lågspänningsledningar per abonnent samt 1 transformatorstation per 200 abonnenter. Vid utpräglad glesbygdistribution kan motsvarande värden uppskattas

till 175 respektive 225 meter samt 1 station per 8 abonnenter. Härjämte kan följande anläggningskostnader förutsättas:

	Glesbygd	Tätort
högspänningsledning kr/km	13 000	65 000
lågspänningsledning kr/km	13 000	40 000
transformatorstation kr/st	6 000	32 000

Med angivna förutsättningar kan följande distributionskostnader per abonnent och år antagas:

Glesbygd

	Anläggningskostnader kr	Årskostnader		
		Kapitalkostnader %	Underhåll kr/km el. %	kr/år
Högspän.ledn. $0,175 \times 13\ 000$	2 275	8,6	400	266
Lågspän.ledn. $0,225 \times 13\ 000$	2 925	8,6	400	342
Andel i transf.-station 6 000:8	750	9,4	1,5	82
Andel i fördelningsstation	100	9,4	2,2	12
Summa	6 050			702

Tätort

	Anläggningskostnader kr	Kapitalkostnader %	Underhåll kr/km el. %	kr/år
Högspän.ledn. $0,012 \times 65\ 000$	800	8,6	250	72
Lågspän.ledn. $0,020 \times 40\ 000$	800	8,6	150	72
Andel i transf.-station 32 000:200	160	9,4	1,7	18
Andel i fördelningsstation	100	9,4	2,2	12
Summa	1 860			174

Anm. Räntefot 8 %, brukbarhetstid för ledningar = 35 år, brukbarhetstid för stationer = 25 år.

Distributionskostnaden är sålunda ungefär fyra gånger så stor vid glesbygdistribution som vid distribution i tätort. Vid en årlig förbrukning av 3 500 kWh/abbonent blir kostnaden 20 respektive 5 öre/kWh. Givetvis kan värdena bli andra än de i exemplet angivna, t.ex. på grund av räntans storlek eller brukbarhetstidens längd m.m., men det relativa kostnadsförhållandet torde ha den spännvidd som exemplet visar. Det bör framhållas att, när det gäller större städers centrala delar, anläggningskostnaderna kan överstiga här angivna riktvärden. Detta förhållande torde emellertid icke rubba helhetsbilden i stort.

3.3.5 Företagens organisation

Utredningen har inhämtat uppgifter angående antalet anställda och deras kvalifikationer. Uppgifterna har sammanställts i tabellerna 14—16.

Av tabell 14 framgår att stora företag som regel har heltidsanställd driftledare under det att mindre företag mera sällan har det. Andelen företag med heltidsanställd driftledare växlar med företagstypen. Härvid är dock att märka att de redovisade värdena för grupperna större kraftföretag (R) och staten (S) ej torde vara helt representativa; dessa företag är i distributionshän-

Tabell 14. Andel företag med heltidsansälld driftledare (%)

	K	R	S	B	P	I	F
<200	—	—	50	5	—	52	3
200—500	25	50	50	19	20	52	11
500—1 000	21	67	67	61	80	64	37
1 000—2 000	70	60	—	76	—	85	65
2 000—5 000	83	100	88	88	—	75	55
5 000—10 000	86	100	67	100	—	100	100
10 000—50 000	100	95	80	100	—	—	—
>50 000	100	—	—	—	—	—	—
	80	79	69	55	24	62	23

Tabell 15. Antal heltidsanställda per tusen abonnenter

	K	R	S	B	P	I	F
<200	—	—	(17)	5,5	5	(56)	0,6
200—500	4,8	—	(8)	2,3	5,5	(21)	1,7
500—1 000	1,5	—	3,5	4,7	4	(15)	2,7
1 000—2 000	3,1	3,6	—	4,4	—	(9,5)	3,3
2 000—5 000	3,5	4,2	2,3	4,3	—	(6,4)	2,7
5 000—10 000	3,2	3,9	2,2	3,8	—	(7,9)	3,4
10 000—50 000	3,5	4,7	4,4	4,6	—	—	—
>50 000	3,8	—	—	—	—	—	—
	3,5	4,6	3,9	4,2	4,7	(11,9)	2,6

Tabell 16. Antal anställda med behörighet per tusen abonnenter (exklusive driftledare)

	K	R	S	B	P	I	F
<200	—	—	(6)	0,5	1	3	0,2
200—500	0	—	1,6	0,5	1	1,1	0,2
500—1 000	0	—	0,5	0,5	0,7	0,4	0,4
1 000—2 000	0,2	0,3	—	0,3	—	0,6	0,2
2 000—5 000	0,1	0,4	1,5	0,3	—	0,3	0,1
5 000—10 000	0,2	0,3	0,4	0,3	—	0,5	0,3
10 000—50 000	0,2	0,3	0,4	0,3	—	—	—
>50 000	0,1	—	—	—	—	—	—
	0,2	0,4	0,6	0,3	0,8	0,6	0,3

seende ofta uppdelade och redovisade på skilda distrikt medan driftorganisationen är centralt uppbyggd.

Av tabell 15 framgår att det normalt torde erfordras tre à fyra heltidsanställda per tusen abonnenter. De inom parantes angivna värdena (huvudsakligen avseende industrigruppen) bör icke jämföras med de för övriga grupper redovisade värdena. Industrieföretag bedriver nämligen i huvudsak annan verksamhet än detaljdistribution av elkraft

och personal som är sysselsatt med den industriella tillverkningen har av uppgiftslämnare ofta medtagits i redovisningen för distributionsverksamheten. Det bör dock framhållas, att tillgång till extra personal kan vara till stor fördel och utnyttjas vid t.ex. driftstörningar.

Av tabell 16 framgår att antalet anställda med behörighet per tusen abonnenter icke entydigt är avhängigt vare sig av företagsstorleken eller företagstypen.

4 Översiktlig redogörelse för de rättsliga förhållandena inom elkraftdistributionen

4.1 Ellagen den 27 juni 1902

De grundläggande föreskrifterna angående elektriska anläggningar för belysning, drivkraft m.m. återfinns i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar. Anläggning av detta slag kallas *starkströmsanläggning* till skillnad från tele- och andra svagströmsanläggningar. Enligt kungörelsen den 15 november 1957 om elektriska starkströmsanläggningar, (SFS nr 601), den s.k. starkströmkungörelsen, ändrad den 21 november 1958, (SFS nr 559), förstås med starkströmsanläggning en anläggning med däri ingående särskilda föremål, i vilken alstras, omformas, överföres eller nyttjas elektrisk ström med sådan spänning, strömstyrka eller frekvens som kan vara farlig för person eller egendom. Spänning, som uppgår till högst 250 volt mellan en ledare och jord eller, vid icke direkt jordat system, mellan två ledare, benämnes lågspänning. Högre spänning benämnes högspänning.

1902 års lag — som fick sin nuvarande lydelse genom lag den 27 juni 1957 (SFS nr 383) med tillämpning att gälla från och med den 1 januari 1958 — inleds med bestämmelse om *expropriation* för starkströmsanläggning. Enligt 1 § första stycket skall — om Kungl. Maj:t för någon *orts* förseende med belysning eller drivkraft eller för dylikt ändamål eller för beredande av drivkraft åt sådan industriell anläggning som

finnes vara av större betydelse för det allmänna provat nödigt att fastighet som tillhör annan än kronan användes till station för alstrande av elektrisk kraft annorledes än medelst vattenkraft eller till framdragande av starkströmsledning eller eljest till starkströmsanläggning — vad för ändamålet erfordras emot ersättning avstås eller upplåtas.

Vidare behandlar 1 § första stycket det fall att det för *viss fastighets* förseende med belysning eller drivkraft erfordras att starkströmsledning framdrages över annan fastighet, som ej tillhör kronan. I detta fall skall, ändå att ledningen ej är avsedd för anläggning av större betydelse för det allmänna, vad för ändamålet erfordras avstås eller upplåtas, såframt det intrång, som därav förorsakas, av Kungl. Maj:t provas ringa i jämförelse med nyttan av ledningen. Har fastighetsägare förklarat sig villig att upplåta nyttjanderätt eller servitutsrätt för starkströmsledning och medför *expropriation*en därav endast ringa men, erfordras dock icke Kungl. Maj:ts tillstånd till *expropriation*en.

I 1 § andra och tredje styckena 1902 års lag stadgas vissa inskränkningar i *expropriationsrätten*. Sålunda är menighet icke pliktig att utan synnerliga skäl inom område, för vilket finnes stadsplan eller byggnadsplan, eller inom fastställt hamnområde avstå eller upplåta gata, torg, allmän plats eller vattendrag. Vidare är fastighetsägare — om

starkströmsledning skall inom område, för vilket ej finns stadsplan eller byggnadsplan, framdragas på mindre avstånd än 150 meter från hans boningshus eller annan vid hans gård uppförd byggnad eller tomtplats eller trädgård — icke skyldig avstå eller upplåta något, med mindre Kungl. Maj:t finner annan sträckning, som kan användas utan synnerlig olägenhet för anläggaren, medföra minst lika stort men som den föreslagna.

I fjärde stycket förekommer en hänvisning till expropriationslagens bestämmelser.

2 § upptar de grundläggande bestämmelserna om tillstånd (*koncession*) för elektrisk ledning.

Enligt 2 § 1 mom. fordras för framdragande eller begagnande av elektrisk starkströmsledning tillstånd av Kungl. Maj:t eller den Kungl. Maj:t bemyndigar. Sådant tillstånd meddelas antingen som *linjekoncession* för ledning, som har en i huvudsak bestämd sträckning, eller som *områdeskoncession* för ledningsnät inom visst område. Enligt övergångsbestämmelserna krävs ej koncession för nyttjande av ledning för vilken tillstånd meddelats enligt äldre lag eller som eljest i laga ordning utförts före den 1 januari 1958. Vidare äger Kungl. Maj:t medgiva undantag från koncessionsskyldigheten i fråga om vissa slag av ledningar eller ledningar inom vissa områden. Dessa undantag redovisas i 2 kap. 1 § starkströmskungörelsen. Där stadgas, att koncession icke erfordras för

a) starkströmsledning å eller inom byggnad eller inom gårdstomt eller inhägnat område;

b) starkströmsledning inom område för industrianläggning eller allmän institution eller mellan delar av dylikt område, vilka skiljas åt allenast av trafikled, eller inom flygplats som godkänts till allmänt bruk eller tillhör staten eller eljest nyttjas för statsändamål;

c) starkströmsledning ingående i telekommunikationssystem;

d) starkströmsledning å byggnadsplats eller annat tillfälligt arbetsställe;

e) sådan ledning för starkström med

högst sexhundra volts spänning som ägare eller brukare av jordbruksfastighet i annat fall än under a) avses framdrager för att tillgodose fastighetens behov;

f) lågspänningsledning inom trafikled för belysning eller tillgodoseende av annat trafikens behov;

g) lågspänningsledning som används uteslutande för signal-, manöver- eller annat mätändamål; samt

h) avgreningsledning till en före den 1 juli 1939 i laga ordning utförd lågspänningsanläggning.

Koncession får enligt 2 § 2 mom. ellagen icke meddelas med mindre anläggningen är dels behövlig, dels förenlig med en planmässig elektrifiering. Då fråga är om områdeskoncession för yrkesmässig distribution, fordras dessutom att området utgör en lämplig enhet. Koncession för yrkesmässig distribution får icke beviljas annan än den som är lämplig att utöva sådan verksamhet.

För *överlåtelse* av koncession fordras särskilt medgivande. Är fråga om tillstånd, som meddelats före den 1 januari 1958, är det dock tillfyllest att överlåtelsen anmäles till koncessionsmyndigheten (jfr övergångsbestämmelserna samt 3 § Kungl. stadgan den 5 maj 1939 om elektriska starkströmsanläggningar, SFS 200/39).

Koncession skall enligt 2 § 3 mom. meddelas för *viss tid*, högst fyrtio år. Föreligger särskilda skäl, får dock längre tid bestämmas, dock högst sextio år.

Vid meddelande av koncession skall förbehåll göras för allmän och enskild rätt samt de villkor för anläggningens utförande och nyttjande föreskrivas som av säkerhetsskäl eller eljest finnes påkallade från allmän synpunkt.

Med koncession följer vissa förpliktelser för koncessionshavaren. Sålunda upptar 2 § 4 mom. regler om *distributionsplikt*. Innehavare av områdeskoncession för yrkesmässig distribution är pliktig att, om ej särskilda skäl är till undantag, tillhandahålla ström åt envar, som inom området har behov därav för normalt förbrukningsändamål. Innehavare av linjekoncession är plik-

tig att, om det är förenligt med koncessionens ändamål, leverera eller överföra ström åt dels innehavare av områdeskoncession, i den mån så erfordras för att denne skall kunna fullgöra de förpliktelser, som åligger honom enligt vad nyss sagts, dels ock eljest åt förbrukare vars verksamhet är av större betydelse för det allmänna. Enligt övergångsbestämmelserna skall vad i 2 § 4 mom. är stadgat gälla också tillstånd som meddelats enligt äldre lag, dock endast i den mån tillståndet innehåller skyldighet för innehavaren att underkasta sig distributionsplikt. Frågor om förpliktelser, som avses i detta moment, prövas av kommerskollegium.

Gränserna för områdeskoncession får enligt 2 § 5 mom. ändras, om det erfordras för ändamålsenlig distribution och kan ske utan synnerlig olägenhet för koncessionshavaren.

Koncession kan också helt eller delvis *återkallas*. Förutsättning härför är enligt 2 § 6 mom. att koncessionshavaren i väsentlig mån åsidosatt föreskrift, som givits vid meddelande av koncession, eller bestämmelserna i 4 mom. om distributionskyldighet eller att han under tre år i följd ej haft ledningen eller ledningsnätet i bruk.

I 2 § 7 mom. föreskrives skyldighet för koncessionshavare att för åstadkommande av skälig prissättning underkasta sig *prisreglering* avseende pris och övriga villkor för leverans eller överföring av elektrisk ström. Framställning om prisreglering kan göras av den som nyttjar ström från koncessionshavarens anläggning eller som önskar komma i åtnjutande därav.

Prisregleringsärenden handläggas av prisregleringsnämnden som utgöres av fem av Kungl. Maj:t för viss tid förordnade ledamöter, av vilka en är opartisk ordförande och de fyra andra företräder leverantörs- och förbrukarintressen. Förutsättningen för att prisregleringsärende skall kunna upptagas är att abonnent gör framställning därom. Framställningen skall inges till kommerskollegium som, därest framställningen ej finnes uppenbart ogrundad, har att överlämna den till nämndens prövning. Framställning om ändring i eller upphävande av

beslutad prisreglering prövas i enahanda ordning. Sådan framställning får göras även av anläggningsägaren. Enligt den för prisregleringsnämnden gällande instruktionen åligger det nämnden att söka åstadkomma frivillig uppgörelse mellan parterna. Nämnden skall i sådant syfte, innan vidare åtgärd företas, hänvisa parterna att underställa tvistefrågan svenska elverksföreningens tariffkommission. Kommer förlikning härvid icke till stånd, må prisreglering likväl icke ske, förrän möjligheterna att förlikningsvis i annan ordning bilägga tvisten undersökts av nämnden. För prövningen av en ej förlikt prisregleringsfråga gäller bl.a. att skäligheten av priset å viss strömleverans skall bedömas med hänsyn till de förhållanden under vilka strömmen i det särskilda fallet levereras.

Tariffkommissionen består av åtta ledamöter, vilka för en tid av högst tre år tillsättes av elverksföreningens styrelse. Den utser även ordförande i kommissionen. Förlikningsärendena handläggas i regel av ordföranden ensam eller av ordföranden jämte två av ledamöterna.

Kostnaderna för prisregleringsnämndens verksamhet bestrides av allmänna medel. Tariffkommissionens verksamhet bekostas av elverksföreningen.

Enligt 2 § 8 mom. äger Kungl. Maj:t eller den Kungl. Maj:t bemyndigar att, om särskilda skäl föreligger, förklara hinder ej möta mot framdragande av starkströmsledning, redan innan erforderlig koncession meddelats, s.k. *förhandstillstånd*. Har ingiven koncessionsansökan ännu icke slutligt prövats när anläggningen är färdig att tagas i bruk, får tillstånd meddelas till anläggningens nyttjande tillsvidare under tre år.

2 § 9 mom. upptager vissa *straffbestämmelser* för den som olovligen nyttjar starkströmsledning eller bryter mot föreskrift som givits vid meddelande av koncession.

I 3 § lämnas närmare föreskrifter om handläggningen av ansökan om expropriation och koncession samt uppgifter på de handlingar som skall bifogas sådan ansökan.

4—14 §§ innehåller för starkströms- och svagströmsanläggningar gemensamma bestämmelser om dels vissa åtgärder i syfte att förebygga skada genom inverkan av ström dels vissa ersättningsregler när sådan skada skett.

15 § upptager bemyndiganden för Kungl. Maj:t att dels meddela de närmare föreskrifter, som utöver vad lagen innehåller kan erfordras med avseende på elektriska anläggningars utförande och skötsel, och dels att bestämma de villkor leverantör av ström äger uppställa för beviljande av entreprenörsrätt i fråga om utförande, förändring eller reparation av elanläggning, ansluten eller avsedd att anslutas till leverantören tillhörig distributionsanläggning.

1902 års lag avslutas med två hänvisningar. I 16 § sägs att med avseende på vissa starkströmsanläggningar bestämmelser utöver vad i denna lag stadgas, meddelas i lagen den 12 juni 1942 om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar. Sistnämnda lag avser anläggningar av väsentlig betydelse för kraftförsörjningen i landet och innehåller föreskrifter beträffande åtgärder till skydd mot skada genom luftanfall eller annan krigshandling eller sabotage. I 17 § ellagen erinras om att beträffande åtgärder till förebyggande av störning i radiomottagningsapparat gäller vad därom särskilt stadgas.

Med stöd av de i lagen givna bemyndigandena har Kungl. Maj:t utfärdat ovan nämnda starkströmskungörelse samt kungörelsen den 21 november 1958 (SFS nr 558) om elektrisk svagströmslednings anordnande i förhållande till starkströmsledning (svagströmskungörelsen). Starkströmskungörelsen upptar dels allmänna bestämmelser och dels särskilda regler om starkströmsledning inom område för allmän väg, vattentrafikled, järnväg, inom bebyggt område, vid flygplats och inom område för kronoegendom samt angående sådan lednings anordnande i förhållande till svagströmsledning.

Med stöd av Kungl. Maj:ts i starkströmskungörelsen givna bemyndigande har kom-

merskollegium utfärdat kungörelse med föreskrifter angående utförande och skötsel av elektriska starkströmsanläggningar (kommerskollegii säkerhetsföreskrifter).

Enligt Kungl. Maj:ts brev den 15 november 1957 angående bemyndigande för kommerskollegium att meddela vissa tillstånd beträffande elektriska starkströmsanläggningar m.m. äger kollegium — med nedan angivna undantag — att meddela koncession för framdragande eller begagnande av elektrisk starkströmsledning ävensom tillstånd till överlåtelse av sådan koncession, att pröva frågor om distributionsplikt, att besluta om ändring av gränserna för områdeskoncession, att pröva fråga om återkallelse av koncession samt att meddela beslut i ärende angående förhandstillstånd. Kungl. Maj:t har emellertid förbehållit sig rätten att avgöra koncessionsärenden där fråga också är om rätt till expropriation, där tvist föreligger eller olika meningar av väsentlig betydelse eljest uttalats, där fråga är om ledning med en spänning av minst 100 kilovolt samt slutligen där fråga är om medgivande att framdraga ledning över ecklesiastisk mark eller mark som förvaltas av Uppsala eller Lunds universitet, om kollegium och vederbörande stiftsnämnd eller universitet icke är ense.

4.2 *Lag den 22 juni 1920 med vissa bestämmelser om registrering av elektriska anläggningar samt om rätt till elektrisk kraft m.m. (1920 års registreringslag)*

1920 års registreringslag — vilken ingår såsom ett led i det system som det allmänna utformat för utvecklingen och tryggheten av elförsörjningen — upptager först bestämmelser om registrering av elanläggning. De har tillkommit för att möjliggöra att sådan anläggning kan användas såsom kreditobjekt; genom registrering skapas en in-teckningsbar enhet. Lagens övriga delar innehåller stadganden vilka äsyftar att trygga elförbrukares avtalsenliga rätt till elkraft.

Bestämmelserna om registrering återfinns

under 2—13 §§ som stadgar i huvudsak följande.

Finnes å fastighet elektrisk station, som tillhör ägaren av fastigheten kan ledning som är förbunden med stationen och äges av honom, registreras på stationen. Denna blir därigenom s.k. huvudstation. Verkan av registreringen blir att ledningen anses tillhöra huvudstationsfastigheten, även såvitt gäller ledningar, som går över annan fastighets område. Ej endast ledningar skall kunna registreras på huvudstationen utan också andra stationer, s.k. understationer, jämte ledningar som går ut från dem. Förutsättning för registrering är, att understationerna och ledningarna har samma ägare som huvudstationen och att de är förbundna med denna. Verkan av registreringen är också i detta fall att vad som registreras skall anses såsom tillbehör till huvudstationsfastigheten även om anläggningarna finns på annan fastighets område. Slutligen får registreringen den verkan, att själva rätten för huvudstationens ägare att ha ledning framdragen eller understation förlagd på annan mark också anses bli tillbehör till huvudstationsfastigheten. Det bör anmärkas, att lagen likställer tomträtt och vattenfallsrätt med fastighet. Registrering kan följaktligen erhållas även om huvudstationen är belägen på fastighet som av stationens ägare innehas med tomträtt eller vattenfallsrätt.

Lagen upptager också närmare bestämmelser om vad som skall anses vara elektrisk station.

Registrering sker hos kommerskollegium, som är registreringsmyndighet och för det s.k. elektriska fastighetsregistret. Registrering gäller utan tidsbegränsning. Huvudstationens ägare kan emellertid begära, att registreringen skall upphävas helt eller delvis. Är huvudstationsfastigheten intecknad, får upphävande ej ske utan samtycke av inteckningshavaren.

Verkan av att registrering upphäves blir att ledningar och understationer, som genom registreringen blivit tillbehör till huvudstationsfastigheten, frångår denna fastighet och blir antingen lös egendom eller tillbehör till den fastighet där de finns, varjämte själva

rätten att ha understationer och ledningar på annan mark än huvudstationsfastigheten upphör att vara tillbehör till nämnda fastighet.

Lagens bestämmelser om registrering kompletteras med kungörelsen den 23 december 1920 om förande av register över elektriska anläggningar (SFS nr 867). Kungörelsen innehåller, förutom föreskrifter om registret, vissa närmare bestämmelser om de handlingar som skall företes i ärende om registrering.

Såsom förut antytts upptager 1920 års registeringslag också särskilda bestämmelser angående avtal om rätt till elektrisk kraft (§§ 14—23) samt om tvångsförvaltning av elektrisk anläggning (§§ 24—35).

Beträffande förstnämnda grupp av bestämmelser kan framhållas att den som fått åt sig upplåten rätt till elkraft må till säkerhet för rättens bestånd få in-teckning i den fastighet varifrån rätten upplåtits. Förutsättning för in-teckning är, att rätten till elkraft upplåtits genom skriftlig handling och att ägaren av fastigheten lämnat skriftligt in-teckningsmedgivande (58 § in-teckningsförordningen). Det bör även anmärkas att skriftligen upprättade leveransavtal gäller mot ny innehavare av fastigheten även om rätten ej är in-tecknad eller förbehåll gjorts vid överlåtelsen. Muntligt leveransavtal gäller ej mot ny ägare av fastigheten, med mindre vid överlåtelsen skett förbehåll om avtalets bestånd.

Vidare bör nämnas att, om den som är skyldig att tillhandahålla elkraft brister i fullgörandet av vad honom sålunda åligger, han skall vara fri från åtagandet i fall bristen beror på omständighet som ej kunnat förekommas med iakttagande av skäligen försiktighet, d.v.s. hindret beror på s.k. force majeure, t.ex. flod, isgång, sörpning, åkslag, våld, allmän arbetsinställelse, krig eller annan jämförlig händelse. I sådant fall äger den som har rätt till elkraft tillgodonjuta viss nedsättning av kraftavgiften. Undanröjes ej hindret utan oskäligt uppehåll, är han dessutom berättigad till ersättning för skada samt äger också frånträda avtalet.

Den som har rätt till elkraft äger överlåta rätten. Försättes han i konkurs, får distributören avbryta leveransen intill dess betryggande säkerhet ställs för gäldande av den för kraften utgående avgiften och avtalets fullgörande i övrigt. Ställes icke säkerhet, äger distributören under vissa förutsättningar häva avtalet.

Beträffande den andra gruppen av bestämmelser, nämligen de om tvångsförvaltning, må i huvudsak följande redovisas. Underlåter distributör att fullgöra honom åliggande skyldighet att tillhandahålla kraft, äger överexekutor där så äskas av abonnent, förelägga distributören vid vite att fullgöra skyldigheten. Finnes underlåtenheten kunna medföra betydande skada eller olägenhet och kan antagas att fullgörandet icke kan omedelbart ernås genom vitesföreläggande, äger överexekutor på ansökan förordna om tvångsförvaltning av elanläggningen eller del därav, från vilken kraften skall tillhandahållas.

5.1 Erfarenheter från nuvarande system

Huvudstadsgandena om expropriationsrätt för starkströmsanläggning återfinns i 1 § 1902 års ellag. I fråga om expropriationsförfarandet gäller i stort sett vad som stadgas i 1917 års expropriationslag. Hithörande bestämmelser är sålunda uppdelade på två lagar. Uppdelningen synes vara huvudsakligen historiskt betingad. Den tillkom ursprungligen därför att skilda ersättningsregler ansågs böra gälla för expropriation enligt 1902 års lag och allmän expropriationslagstiftning.

Tillstånd till expropriation för starkströmsanläggning lämnas av Kungl. Maj:t. Tillstånd är dock ej erforderligt, om fastighetsägaren förklarat sig villig att upplåta nyttjanderätt eller servitutsrätt för starkströmsledning och expropriationen därav medför endast ringa men. I sådant fall kan ärendet hänskjutas direkt till expropriationsdomstolen. I två fall gäller viss begränsning av möjligheten att få tillstånd till expropriation (se 1 § andra och tredje styckena ellagen).

Nuvarande ordning bygger på den naturliga principen att ansökan om koncession för framdragande av starkströmsledning skall kunna prövas samtidigt som eventuell framställning om expropriationsrätt för ledningen (jfr 3 § 1 mom. ellagen). Kommerskollegium, som i princip är koncessionsmyndighet i första instans, får sålunda icke av-

göra koncessionsärende där fråga om rätt till expropriation förekommer. Kungl. Maj:t har här förbehållit sig prövningsrätten.

Det förekommer ofta att den som ansöker om linjekoncession samtidigt begär expropriationsrätt beträffande ledningen eller del därav. Kollegium har då att, sedan ärendet beretts i vederbörlig ordning, överlämna detta till Kungl. Maj:t för avgörande, varvid kollegium brukar redovisa sin mening både i koncessions- och expropriationsfrågan. Någon gång inträffar att ansökan om expropriation inlämnas till Kungl. Maj:t eller kollegium först efter det linjekoncessionen beviljats. I det senare fallet överlämnar kollegium ansökningen med eget yttrande till Kungl. Maj:t för beslut, och i det förra fallet inhämtas regelmässigt kollegiets utlåtande innan Kungl. Maj:t prövar ansökningen. Expropriationssökande torde mera sällan ha utnyttjat möjligheten att vända sig omedelbart till expropriationsdomstolen.

Ansökan om områdeskoncession har hittills icke åtföljts av expropriationsansökan. Detta torde sammanhånga med att distributör ej är skyldig att söka koncession för de ledningar som behövs för att han skall kunna fullgöra sin distribution. Frågan huruvida och i vad mån expropriation blir nödvändig anmäler sig normalt först efter det koncessionen beviljats. Utredningen veterligt har ännu ej förekommit att innehavare av områdeskoncession ansökt om Kungl. Maj:ts tillstånd till expropriation för ledning inom

sitt område. Förfrågningar under hand hos större kraft- och distributionsföretag har visat, att frivilliga uppgörelser regelmässigt träffats med vederbörande fastighetsägare. Icke heller här torde ofta ha förekommit att expropriationsärende hänskjutits direkt till domstolen.

Expropriation för starkströmsledning avser numera — bl. a. av kostnadsskäl — så gott som uteslutande servitut eller nyttjanderätt. Expropriation avseende äganderätt förekommer endast i enstaka fall och då t. ex. för ledningar, som skall framdragas inom områden intill större städer.

5.2 1966 års betänkande

Enligt betänkandet skall de i 1 § ellagen upptagna bestämmelserna — med smärre jämkningar — överflyttas till 1917 års expropriationslag. Skälen härför och närmare synpunkter på frågan redovisas på sid. 42 samt sid. 132 ff. Förslag till lagtext har intagits på sid. 26 ff. I betänkandet betonas att den samtidiga behandlingen av ärende angående expropriation för starkströmsledning och av fråga om koncession för samma ledning ej behöver hindras genom den förordade överflyttningen. I anslutning härtill föreslås att Kungl. Maj:t alltjämt skall förbehållas rätten att i första instans pröva sådana koncessionsärenden där fråga om rätt till expropriation föreligger (2 kap. 8 § andra stycket a) i den föreslagna tillämpningskungörelsen).

5.3 Utredningen

Av lagtekniska skäl bör eftersträvas att sammanföra alla stadganden om expropriation i en lag. I 1966 års betänkande föreslås också att de i ellagen intagna stadgandena om expropriation skall överflyttas till expropriationslagen. Tidpunkten för en dylik överflyttning synes vara lämplig, eftersom sistnämnda lag nu är föremål för översyn. Utredningen har under hand inhämtat från

expropriationsutredningen, att denna finner en överflyttning önskvärd. På grund härav och då de skäl som ursprungligen föranledde den nuvarande uppdelningen på två lagar ej längre torde föreligga biträder eldistributionsutredningen förslaget om överflyttning.

Utredningen kan i allt väsentligt godta innehållet i de stadganden som enligt 1966 års betänkande skall inflyta under 1 § samt 114—119 §§ i expropriationslagen. Enligt utredningens uppfattning bör det dock ankomma på expropriationsutredningen att närmare utforma dessa stadganden. Det är naturligt att den får bedöma var och med vilken ordalydelse stadgandena bör inpassas i en enhetlig expropriationslagstiftning. Sistnämnda utredning har också under hand sagt sig dela denna uppfattning, varjämte den uppgivit att dess förslag i bl. a. hithörande frågor kan förväntas under hösten 1968. Expropriationsutredningen har emellertid redan nu under hand meddelat, att enligt dess mening bestämmelserna i 118 och 119 §§ ej bör upptas i en blivande expropriationslag utan lämpligen införas i ellagen. Eldistributionsutredningen finner de skäl som anförts härför bärande och ansluter sig därför till förslaget.

I åtskilliga fall har statsmakterna föreskrivit att viss verksamhet ej får bedrivas utan tillstånd av myndighet. I en del fall är verksamheten av sådan art att lämnat tillstånd kan bli meningslöst, såvida icke tillståndshavaren får Kungl. Maj:ts medgivande att taga annans fastighet i anspråk genom expropriation. Detta gäller bl. a. verksamhet, avseende framdragande eller begagnande av elektrisk starkströmsledning. Från både allmän och enskild synpunkt framstår det som angeläget att ansökan om koncession för sådan ledning och ansökan om expropriationsrätt för ledningen kan prövas samtidigt och av samma myndighet. Eljest kan inträffa att vederbörande beviljas koncession men därefter förvägras expropriationsrätt eller omvänt. Särskilt för den enskilde måste en sådan ordning te sig otillfredsställande. Han får anses ha ett berättigat krav på att möjlighet till samtidig prövning föreligger. Dessa synpunkter är för

närvarande beaktade. Kungl. Maj:t har nämligen förbehållit sig rätten att besluta i de koncessionsärenden, där också expropriationsrätt begäres. Vidare är ellagens regler om förfarandet så utformade att den som vill ha koncession för starkströmsledning och expropriationsrätt för denna kan få båda frågorna behandlade i ett sammanhang. Också i 1966 års betänkande förordas att Kungl. Maj:t skall ha beslutanderätten i dessa ärenden. Däremot saknas i betänkandet uttalanden eller regler om hur handläggning av koncessionsfråga skall kunna samordnas med handläggning av expropriationsfråga.

Såsom närmare utvecklats under 13 kap. förordar utredningen, att kommerskollegium regelmässigt skall fatta beslut som första instans i koncessions- och därmed sammanhängande ärenden, vilka uppkommer inom ramen för ellagen. Detta förslag kan dock ej helt genomföras, om nyss berörda samordningsprincip skall upprätthållas samt Kungl. Maj:t alltjämt ha kvar rätten att pröva om expropriationsrätt skall beviljas eller ej. För att utredningens önskemål härvidlag skall kunna tillgodoses krävs därför antingen att samordningsprincipen överges eller att prövningen av uppkommande expropriationsfrågor anförtros kollegium som första instans. Eftersom det enligt utredningens mening ej bör ifrågakomma att välja förstnämnda möjlighet, återstår att närmare undersöka om det kan anses lämpligt att låta kollegium besluta om expropriationsrätt.

Nuvarande expropriationslagstiftning förbehåller Kungl. Maj:t rätten att avgöra, om begärd expropriation skall tillåtas eller ej. Från denna regel finns endast två undantag, båda avseende elektriska ledningar. Sålunda är expropriationsdomstolen behörig pröva ansökan om expropriation av nyttjanderätt eller servitutsrätt för elektrisk starkströmsledning, under förutsättning att fastighetsägaren förklarar sig villig att upplåta sådan rätt och expropriationen medför endast ringa men. Motsvarande gäller i fråga om expropriation av nyttjanderätt för elektrisk svagströmsledning. Det skulle följaktligen innebära något nytt, om ett centralt ämbets-

verk tillades befogenheten att pröva expropriationsansökan. För utredningen står det också klart att en sådan åtgärd ej bör vidtagas, om den stöter på principiella betänkligheter eller eljest medför olägenheter. Såvitt utredningen kan bedöma, kan emellertid berättigade invändningar knappast resas mot att kommerskollegium får en dylik befogenhet, under förutsättning att den är kringgärdad av sådana regler att säkerhet föreligger för att allmän eller enskild rätt ej trädes för nära.

För fullständighetens skull bör erinras om att åtskilliga speciallagar finns — t. ex. vattenlagen, gruvlagen, ensittarlagen och lagen om allmänna vägar — vilka anförtror underordnad myndighet befogenheten att i första instans pröva om och i vad mån mark skall avstås eller upplåtas för visst ändamål.

Till en början finner utredningen att kommerskollegiets befogenhet bör begränsas till att gälla expropriation av nyttjanderätt eller servitutsrätt för elektrisk starkströmsledning. En dylik befogenhet är tillräcklig för att det avsedda syftet skall uppnås, nämligen att genom en så långt gående decentralisering som möjligt förenkla handläggningen av koncessionsärenden. Erfarenheten visar, att ansökan om tillstånd till expropriation för starkströmsledning nästan alltid avser nyttjande- eller servitutsrätt. Endast i de sällsynta fall, där fråga är om expropriation av äganderätt, skulle sålunda delegering till kollegium ej få ske. — Vid den samtidiga prövningen av en koncessionsfråga och expropriationsfråga sker bedömningen regelmässigt på grundval av samma material och vanligen med i stort sett sammanfallande utgångspunkter. Detta innebär, att påtaglig skillnad mellan prövningen av en koncessionsansökan och en ansökan om expropriation i själva verket sällan föreligger. Enligt utredningens mening är det därför ej anmärkningsvärt om kollegium — som i dag i princip äger pröva koncessionsansökan under förutsättning att den ej är sammankopplad med ansökan om expropriation — skulle få befogenhet att avgöra ärenden där sådan sammankoppling föreligger. Godtages utredningens förslag härvidlag, bör kollegium

också få rätt att besluta i ärenden som rör enbart expropriation av nyttjande- eller servitutsrätt för starkströmsledning. Sådana ärenden är sällsynta. Från lagteknisk synpunkt skulle det vara olämpligt med ett undantag från den förordade beslutanderätten i dylikt fall. Lagtexten skulle bli svåröverskådlig.

Enligt gällande regler om besvär i administrativa mål äger part anföra besvär över kollegiets beslut hos Kungl. Maj:t, såvida icke annat är särskilt stadgat. Härav följer att såväl expropriationssökande som envar vilkens mark berörs av ansökningsen kan få frågan hänskjuten till Kungl. Maj:t för slutligt avgörande, om kommerskollegiets beslut går honom emot. Det bör då framhållas att kommun får anses vara part, icke endast om den begärda upplåtelsen avser kommunen tillhörig fastighet utan även om den rör s. k. publik mark. Besvärsmått blott för part kan emellertid icke anses vara tillfyllest i detta sammanhang. Också det allmännas rätt måste kunna till fullo bevakas. Ofta finns nämligen synpunkter att anföra på en ledningsdragnings vilka parterna lämnar åsido eller anser sig ej behöva beakta. Sålunda skulle det te sig otillfredsställande, om kollegiets bifall till en ansökan om expropriation som lämnats utan erinran av parterna skulle stå fast, oaktat länsstyrelse eller naturvårdsverket från allmän synpunkt avstyrkt ansökningsen. En dylik brist i systemet skulle kunna avhjälpas genom ett stadgande om besvärsmått också för dessa båda myndigheter. Detta skulle emellertid föra för långt. Utredningsen vill i stället förorda att, om länsstyrelsen eller naturvårdsverket motsatte sig bifall till expropriationsansökan — sammankopplad med koncessionsansökan eller ej — kollegium skall överlämna ärendet till Kungl. Maj:t för avgörande. Så sker nu beträffande ansökan om koncession för framdragande av elektrisk ledning över ecklesiastisk mark, om kollegium och stiftsnämnden ej är ense i frågan. Utredningsen, som anser att denna regel bör kvarstå, håller för sannolikt att förevarande båda undantag

från kollegiets rätt att i första instans pröva koncessions- och expropriationsfrågor ej skulle nämnvärt rubba det system utredningsen funnit önskvärt.

På grund av det anförda föreslår utredningsen, att kommerskollegium får befogenhet att pröva och avgöra ansökan om expropriation av nyttjanderätt eller servitutsrätt för elektrisk starkströmsledning, dock med skyldighet för kollegium att överlämna ärendet till Kungl. Maj:t för avgörande, om länsstyrelsen eller naturvårdsverket från allmän synpunkt bestrider bifall till ansökningsen. Denna ordning förutsätter självfallet ett remissförfarande som säkerställer att dessa myndigheter får tillfälle att yttra sig i ärende av detta slag. Det av utredningsen sålunda föreslagna systemet synes lämpligen kunna skapas genom införande av ett stadgande i expropriationslagen om rätt för Kungl. Maj:t att i ärende av detta slag delegera beslutanderätten på kollegium, varefter Kungl. Maj:t genom kungörelse eller i brev till kollegium föreskrev de särskilda villkor som skulle gälla för kollegiets befattning med hithörande ärenden.

Skulle förevarande förslag icke bifallas, anser utredningsen dock att expropriationslagen eller i anslutning härtill utfärdad tillämpningskungörelse bör upptaga ett uttryckligt stadgande att den som vill söka koncession för elektrisk starkströmsledning och samtidigt önskar expropriationsrätt för ledningsen äger ingiva sin till Konungen ställda expropriationsansökan till kollegium, som har att efter beredning av koncessions- och expropriationsärendet överlämna detta till Kungl. Maj:t för beslut. Härigenom kan i vart fall en samtidig handläggning säkerställas.

För fullständighetens skull vill utredningsen framhålla att ett genomförande av utredningsens ovan redovisade förslag självfallet icke betyder att 19 § naturvårdslagen den 11 december 1964 skulle sättas ur spel. I denna fråga får utredningsen närmare hänvisa till 13.2.3.

6.1 Inledning

Vid tillkomsten av 1902 års lag var det främst intresset av att skydda allmänheten mot skador på liv och egendom som trädde i förgrunden. Den då införda tillståndsskyldigheten avsåg i första hand att under statens säkerhetskontroll lägga framdragandet och begagnandet av högspänningsledning ovan jord för att därigenom förebygga skada på person och egendom. Även lagens bestämmelser om strikt skadeståndsansvar för eldistributör vittnade om den vikt lagstiftaren fäste vid att bereda allmänheten trygghet mot skada genom elektriska olycksfall. Dessutom ansågs angeläget att förbehålla det allmänna ett väsentligt inflytande på eldistributionen. Detta kom till uttryck genom att lagen föreskrev att lämnat tillstånd skulle vara tidsbegränsat. Tanken synes ha varit att staten, om så prövades erforderligt, vid tillståndstidens slut skulle kunna föreskriva ändrade villkor för rätten att nyttja ifrågakommande anläggningar eller t. o. m. inlösa dem. Det statliga inflytandet var emellertid såtillvida begränsat som tillstånd ej krävdes för högspänningsledning under jord och ej heller för lågspänningsledning ovan eller under jord.

Utvecklingen medförde att det statliga intresset av en tillfredsställande elförsörjning bedömdes allt viktigare och år 1938 var tiden mogen för en lagbestämmelse varigenom tillståndsplikten utsträcktes till att avse låg-

spänningsledning, som skulle nyttjas för distribution till fastigheter med olika ägare. Meddelat tillstånd innebar rätt att framdraga erforderliga lågspänningsledningar antingen i anslutning till viss generator eller transformatorstation eller inom visst område. Dessutom infördes en bestämmelse av innebörd att vid prövning av ansökan om tillstånd för ledning med viss sträckning eller för lågspänningsnät anläggningens behövlighet och planmässighet skulle beaktas. Syftet med de båda bestämmelserna var främst att hindra uppkomsten av dubbla ledningsnät. Eftersom tillstånd, avseende transformatorområde, blev vanligast och det av tekniska skäl ej var möjligt att distribuera kraft på lågspänningsledningar utöver viss längd, kom dessa tillstånd oftast att få begränsad geografisk omfattning. Genom 1938 års lagändring togs alltså det första steget mot ett system med områdeskoncession. Slutligen infördes år 1938 ett något begränsat prisregleringsinstitut, gällande för enskilda distributörer.

Genom lagändringar år 1957 vidgades ytterligare statens möjligheter att öva inflytande på elkraftsförsörjningen. Då infördes koncessionsskyldighet för alla starkströmsledningar med undantag för ledning där prövning icke erfordras vare sig från behovs-, planmässighets- eller säkerhetssynpunkt (jfr 2 kap. starkströmskungörelsen). Vidare tillkom bestämmelserna om områdeskoncession, distributionsplikt, lämplighetsprövning be-

träffande distributörer och områden samt skyldighet också för statliga och kommunala distributörer att underkasta sig prisreglering.

Av förarbetena till 1957 års lagändringar framgår, att koncessionsmyndigheten har viss frihet att i det särskilda fallet välja mellan linjekoncession och områdeskoncession.

Områdeskoncession avser i princip detaljdistribution inom ett geografiskt begränsat område och omfattar det s. k. närdistributionsnätet. Härmed avses de lågspännings- och högspänningsledningar som är nödvändiga för att fördela elkraften inom området och vilka koncessionshavaren får framdraga utan särskilt tillstånd. Sådana högspänningsledningar på landsbygden brukar betecknas ortsledningar. I koncessionsbeslutet anges — på grundval av sökandens önskemål och en bedömning av den väntade utvecklingen inom området — den högsta tillåtna högspänningen, vanligen 10 eller 20 kV. Sålunda har spänningen i omkring 140 fall begränsats till 10 kV och i ett 80-tal fall till 20 kV. I en del fall har lägre spänningar angivits i koncessionsbeslutet, t. ex. 3, 5, eller 6 kV. Inom större städer är en spänning av 20 kV ibland otillräcklig och då medges den erforderliga högre spänningen, t. ex. 30, 40 eller 50 kV. I något fall har t. o. m. 100 kV medgivits, då fråga är om jordkabel. Också inom glesbygdsområden kan stundom medgivande om högre spänning än 20 kV vara erforderligt.

I detta sammanhang bör framhållas att innehavare av detaljdistribution som bedrivs med stöd av tillstånd, meddelat enligt 1938 års lagstiftning (2 § 2 mom.), ej får utan vidare framdraga högspänningsledning inom området. Han måste söka linjekoncession för sådan ortsledning.

Linjekoncession beviljas för ledning med bestämd sträckning, vanligen sådan som erfordras för kraftöverföring från produktionskälla till större förbrukare och till återdistributör (engrosleverans). Linjekoncession beviljas sålunda för stamlinje (400 och 220 kV) samt regionalledning, d. v. s. landslinje (130—50 kV) och bygdelinje (40—30 kV). Linjekoncession kan någon gång meddelas också för ortsledning (20—3 kV) och

för ledning med lägre spänning och då även för lågspänningsledning, nämligen om ledningen ej utgör del av närdistributionsnät. Såsom nyss sagts kan linjekoncession beviljas också för ortsledning som ingår i dylikt nät, nämligen om den behövs inom ett detaljdistributionsområde, tillkommet efter tillstånd enligt 1938 års lagstiftning. Vidare kan en områdeskoncessionshavare, som utan gränsändring vill utsträcka en enstaka ledning utanför sitt område, få linjekoncession på denna. Dessutom kan inom område för vilket områdeskoncession meddelats linjekoncession komma att beviljas beträffande ledning med en spänning, överstigande den i områdeskoncessionen angivna högsta tillåtna spänningen. Det kan vara fråga om en området korsande kraftledning eller ledning för leverans till enstaka större elförbrukare inom området eller till områdeskoncessionshavares nät.

6.2 1966 års betänkande

I betänkandet förordas att också en ny ellagstiftning skall bygga på koncessionssystemet. Härvid förutsattes att koncessionskyldigheten skall omfatta alla starkströmsledningar, men att Kungl. Maj:t skall ha rätt att stadga undantag i samma omfattning som nu gäller.

6.3 Utredningen

Numera torde i stort sett enighet råda därom att konkurrensförhållandena inom näringslivet bör vara så obundna som möjligt. En dylik ordning är på längre sikt gynnsam för konsumenterna. Statsmakterna har också under senare tid genom skilda åtgärder sökt skapa förutsättningar för en fri konkurrens. Huvudprincipen har varit att staten ej bör ingripa reglerande i näringslivet, med mindre detta är påkallat från allmän synpunkt. Eldistributionen är en av de näringsgrenar, beträffande vilka det ansetts nödvändigt att utfärda statliga bestämmelser med konkurrensbegränsande verkningar. Se-

dan början av 1900-talet har eldistribution i princip icke fått bedrivas utan tillstånd av myndighet. Trots att det är angeläget att också på detta område låta de fria krafternas spel bli bestämmande för utvecklingen, är det uppenbart att detta ej går att helt genomföra. Såsom uttalats i 1966 års betänkande måste nämligen även en ny ellagstiftning bygga på koncessionssystemet. Skälen härför är många.

Till en början träder säkerhetssynpunkten allttjämt i förgrunden. Det allmänna måste kunna förvissa sig om att eldistributör har de förutsättningar som krävs för att hans anläggning skall kunna utföras så att skada på person och egendom så långt möjligt förhindras. Viktigt är också att staten kan övervaka, att elkraftförsörjningen i stort är tillfredsställande. Vidare får det anses vara en statlig uppgift att tillse att eldistributör kan utöva sin verksamhet rationellt och härvid tillämpa rimliga priser och villkor i övrigt samt själv svara för erforderlig nybyggnad och upprustning av anläggningen. Bl. a. från samhällsekonomisk synpunkt är det angeläget att eldistributionen i vårt land bedrivs på sådant sätt att endast nödvändiga ledningar byggs. Dubbla ledningsnät bör undvikas. Härvidlag bör bl. a. det intrång som åtskilliga ledningar gör på skog och mark beaktas. Av redogörelsen under 2.5 framgår att detta intrång är betydande. Förhållandevis stora arealer med produktiv skogsmark har redan tagits i anspråk för de kraftigare ledningarna. När det gäller dylik ledning, kan även naturvårdssynpunkten bli väsentlig. Slutligen bör vid nätplanering vederbörlig hänsyn tagas till det hinder för

ledningsdragnings som kan uppkomma genom den fortskridande samhällsplaneringen i anslutning till större tätorter.

Det är sålunda ett flertal viktiga intressen som icke får åsidosättas av en eldistributör. Genom att tillstånd krävs i det särskilda fallet kan det allmänna i rimlig omfattning bevaka, att distributören också fyller de fordringar som i skilda hänseenden bör ställas på honom. Den som får koncession svarar inför det allmänna för att distributionen bedrivs på åsyftat sätt.

Utredningen får i detta sammanhang betona vikten av att lagstiftaren medelst lämpliga regler söker hindra den som fått koncession att missbruka sin monopolställning till men för konsumenterna. Såsom framgår av den följande framställningen har utredningen därför förordat en del bestämmelser, genom vilka det skulle bli i viss mån möjligt att inom ramen för en koncessionslagstiftning befrämja friare konkurrensförhållanden på eldistributionens område.

Enligt utredningens mening saknas anledning att frångå den nuvarande ordningen med områdeskoncession och linjekoncession eller att rubba grundprinciperna beträffande användningen av de båda koncessionsformerna i olika fall. Befogad anmärkning kan knappast riktas mot systemet som sådant. Vidare bör liksom för närvarande koncessionsskyldigheten i princip omfatta alla starkströmsledning, dock med rätt för Kungl. Maj:t att medgiva undantag när ledning kan framdragas eller begagnas utan att statlig kontroll i sammanhanget är påkallad.

7.1 Inledning

Ursprungligen kunde detaljdistribution av elström bedrivas utan tillstånd, nämligen om distributören utnyttjade en högspänningsledning under jord och till denna anknöt erforderliga lågspänningsledningar. Denna form torde emellertid till en början ha varit ovanlig. I regel erhöll distributören tillstånd att utföra luftledning för högspänning, varmed följde rätt att därifrån fritt draga lågspänningsledningarna. Genom 1938 års lagändring infördes tillståndsplikt också för dylik ledning. Då föreskrevs nämligen att den som ville i anslutning till viss generator eller transformatorstation eller inom visst område utföra lågspänningsledning skulle ha tillståndsmyndighetens medgivande härtill. Undantag gjordes endast för avgreningsledning till befintlig lågspänningsanläggning.

När systemet med områdeskoncession infördes genom 1957 års lagändringar, gjordes detta ej tillämpligt på äldre anläggningar. Om alltså den som innehar ett före den 1 januari 1958 meddelat tillstånd till högspänningsledning begär att få framdraga lågspänningsledningar från en i anläggningen ingående transformatorstation eller inom visst, av högspänningsledningen berört område, måste koncessionsmyndigheten bifalla ansökningen. Dessutom kan myndigheten knappast vägra innehavare av äldre tillstånd till högspänningsledning att från ledningen draga en kortare högspänningsledning med

rätt att till denna anknyta lågspänningsledningar.

Områdeskoncession innebär i princip, att erforderliga ledningar för detaljdistribution får framdras inom koncessionsområdet utan särskild prövning. Detta kan tillåtas eftersom koncessionsmyndigheten — innan koncessionen beviljas — prövar vederbörandes lämplighet med hänsyn till ekonomiska, tekniska och organisatoriska förutsättningar. En koncessionshavare skall kunna genomföra och upprätthålla en rationell och säker eldistribution med tillämpning av rimliga priser och villkor i övrigt. Säkerhetssynpunkten beaktas dessutom på så sätt att koncessionshavaren har att anmäla hos koncessionsmyndigheten, då han med stöd av sin koncession vill utföra en högspänningsledning. Det bör framhållas att en distributör måste söka expropriation för att få framdra ledningar när uppgörelse ej kan träffas med berörda markägare. Vidare måste han beakta andra intressen vilka kan åsamkas skada eller olägenhet genom ledningsdragningen.

Antalet företag som år 1957 bedrev detaljdistribution inom landet var ca 2 000, därunder omkring 1 140 ekonomiska föreningar. År 1966 hade antalet nedgått till ca 1 300, därunder omkring 680 ekonomiska föreningar. Under den senaste tioårsperioden hade sålunda antalet minskat med ca 700, huvudsakligen sådana med ett ringa antal abonnenter. Av dessa 700 var omkring 460 ekonomiska

föreningar, omkring 140 industrier med detaljdistribution och ca 100 enskilda distributörer. Som regel har de avvecklade företagen uppgått i större enheter och endast sällan har inträffat att mindre och ej lönsamma företag genom t. ex. sammanslagningar kommit att bilda lämpliga enheter.

Det förtjänar nämnas, att statliga upp- rustningsbidrag ofta möjliggjort för bärkraftiga företag att överta oräntabla distributionsföretag, vilkas nät behövde rustas upp. Sålunda har omkring 250 olönsamma företag upphört att vara självständiga enheter. Av kvarstående 1.300 företag (år 1966) har omkring 1.000 mindre än 2.000 abonnenter. Av dessa företag har ungefär 600 mindre än 500 abonnenter. Närmare uppgifter om företagstyper och abonnent- antal lämnas under 3 kap. Av hela abonnentantalet år 1965 — 3,6 miljoner — får ungefär 60 procent sin elström från kommunala företag, 20 procent från lokala företag såsom föreningar, elbolag och industrier samt 20 procent från råkraftföretagen inberäknat vattenfallsverket.

För att få underlag för en bedömning av den framtida områdeskoncessioneringen hemställde kommerskollegium år 1959 hos länsstyrelserna att de — envar inom sitt län — skulle låta upprätta en översiktlig plan över hur detaljdistributionen inom länet borde ordnas. Sådana planer har numera översänts till kollegium från övervägande antalet länsstyrelser. Självfallet har dessa planer underlättat koncessionsmyndighetens ställningstagande vid prövning av ärende om områdeskoncession.

Oaktat vad sålunda förekommit har — av skäl för vilka närmare redogörs under 7.9 och 9 kap. — de genom 1957 års lagstiftning införda koncessionsbestämmelserna icke lett till att områdeskoncessioneringen genomförts så snabbt och i den utsträckning som lagstiftaren för drygt tio år sedan tänkte sig. Endast 235 områdeskoncessioner har beviljats. Av dessa gäller 80 för en tid av 40 år. Beträffande ytterligare 75 har koncessionstiden bestämts till 20, 25 och i enstaka fall till 35 år. Efter år 1966 har koncession endast undantagsvis lämnats för

längre tid än 25 år. Av nu giltiga områdeskoncessioner har sålunda 155 beviljats för 20 år och därutöver. Flertalet av dessa eller 135 avser områden, vilkas utformning icke vållat särskilda svårigheter. Dessa koncessioner innehas till större delen eller i 71 fall av städer och andra tätortskommuner och i 64 fall av vattenfallsverket, andra större råkraftföretag eller industrier. Blott i 20 fall har koncessionen avsett lokala distributionsföreningar eller distributionsbolag. Aterstående 80 områdeskoncessioner har meddelats för kortare tid, ofta beroende på att en mera slutgiltig områdesindelning ej varit möjlig. Efter hand som de kortfristiga koncessionerna, vilkas giltighetstid växlar mellan 5 och 15 år, löpt ut har koncessionsmyndigheten medgivit kortare förlängningar eller, där lämplig områdesindelning kunnat skapas, meddelat koncession för längre tid. Vid utgången av år 1967 var omkring 300 områdeskoncessioner under behandling. I sammanhanget kan nämnas, att omkring 110 ansökningar om områdeskoncession avslagits.

Vidare har under åren 1958—1967 beviljats ca 2.400 tillfälliga förlängningar av giltighetstiden för upphörande äldre tillstånd, fördelade på ca 650 företag, motsvarande i genomsnitt drygt 3—4 förlängningstillstånd per företag. Dessutom har koncessionsmyndigheten under samma tid meddelat omkring 6.000 koncessioner för innehavare av äldre tillstånd eller förlängda sådana tillstånd. Dessa koncessioner avser antingen ny, vanligen kort högspänningsledning med rätt för koncessionshavaren att i anslutning härtill framdra erforderliga lågspänningsledningar för detaljdistribution inom närmare angivet område eller ibland rätt att i anslutning till viss generator- eller transformatorstation eller inom visst område framdraga lågspänningsledning.

Slutligen bör i sammanhanget redovisas i vilken utsträckning äldre tillstånd, avseende detaljdistribution, utlöper inom den närmaste tioårsperioden. Senast år 1969 upphör tillstånden för ca 730 företag, av vilka omkring 350 har mindre än 500 abonnenter och ytterligare omkring 270 har mindre än 2.000

abonnenter. Senast år 1974 utgår tillståndstiden för ytterligare ett 90-tal företag med mindre än 2.000 abonnenter. Under följande femårsperiod (1975—1979) utgår tiden för omkring 130 liknande företag. I och för sig är också möjligt att det finns detaljdistributör som bedriver sin verksamhet utan stöd av tillstånd, nämligen om han sedan tid före den 1 juli 1939 nyttjar högspänningsledning under jord som matande ledning till ett lågspänningsnät. Dylikt fall torde emellertid ej förekomma.

7.2 Behovs- och planmässighetsprövning

7.2.1 Erfarenheter från nuvarande system

Ellagen saknade ursprungligen bestämmelse att ansökan om tillstånd att framdra starkströmsledning skulle prövas från behovs- och planmässighetssynpunkt. Sådan prövning skedde ändock hos Kungl. Maj:t, varvid syftet var att förebygga uppkomsten av dubbla ledningsnät. År 1938 infördes i ellagen (prop. 137/1938) en bestämmelse av innebörd att starkströmsledning ej skulle få framdras om den ej vore behövlig och förenlig med en planmässig elektrifiering. Av förarbetena till lagändringen framgår att behovsprövningen avsågs skola ske särskilt beträffande de lokala distributionsnäten i huvudsakligt syfte att förhindra dubbla ledningsnät.

Också i elkraftsutredningens betänkande (SOU 1954: 12) uppmärksammades frågan om behovs- och planmässighetsprövningen. Denna fråga behandlades ytterligare i proposition nr 161/1957. Enligt utredningens bedömanden kan de synpunkter som härvid framkom och vilka legat till grund för koncessionsmyndighetens prövning sammanfattas på följande sätt.

Vid meddelande av områdeskoncession undersöks ej särskilt, om de ledningar som skall ingå i närdistributionsnätet är behövliga eller förenliga med en planmässig elektrifiering. Prövningen av denna fråga sker mera i stort. Den som begär områdeskonces-

sion skall enligt bestämmelserna i 3 § ellagen förebära dels karta över området med angivande av sökanden tillhöriga högspänningsledningar jämte matande ledningar och stationer inom området ävensom den huvudsakliga sträckningen av tillämnade högspänningsledningar dels en plan över områdets framtida försörjning med elkraft och dels uppgift om spänning och strömart. Innan koncession beviljas, kommer därför distributionsförhållandena att granskas. Dessutom har koncessionsmyndigheten att förvissa sig om att sökanden är lämplig som distributör. Vidare skall vid meddelande av koncession, under förbehåll av allmän och enskild rätt, föreskrivas de villkor för anläggningens utförande och nyttjande som av säkerhetsskäl eller eljest från allmän synpunkt finns påkallade. Slutligen skall distributören till myndigheten anmäla högspänningsledningar, som framdras med stöd av områdeskoncessionen.

Eftersom områdeskoncession ej avser mer än det erforderliga distributionsnätet, faller ledningar av "högre ordning" utanför den fria utbyggnadsrätten. Koncessionsmyndigheten kan ägna större omsorg åt ansökningar, avseende ledningar av sådant slag. Härvid bör bl. a. näringspolitiska synpunkter beaktas. Visar innehavaren av områdeskoncession att det behövs en eller flera ledningar med högre spänning än den i koncessionen medgivna, kan myndigheten välja mellan att meddela linjekoncession eller medge allmän spänningshöjning på nätet. Hittills har det senare alternativet sällan utnyttjats. Däremot är beviljande av linjekoncession vanligt.

7.2.2 1966 års betänkande

I betänkandet uttalas att det i princip ej finns något att erinra mot lagens krav på behövlighet och planmässighet.

7.2.3 Utredningen

Tvekan kan ej råda därom att lagen allt-

jämt bör uppställa krav på att elektrisk ledning skall vara behövlig och förenlig med en planmässig elektrifiering för att få framdras. Sålunda är det angeläget att icke onödiga ledningar tillkommer. Befintliga ledningar bör utnyttjas, innan nya ledningar byggs. Från såväl tekniskt-ekonomiska som samhällsekonomiska synpunkter samt av hänsyn till markägare, naturvårdsintresset och andra allmänna intressen ävensom säkerhetsskäl bör ledningarna vara rationellt utförda. De bör byggas på grundval av mera långsiktiga bedömningar av distributionsförhållandena med beaktande av belastningsprognoser och väntade förändringar ifråga om abonnentunderlagets storlek och sammansättning. Härvid kan det vara lämpligt att undersöka olika möjligheter för lösning av ett distributionsproblem.

När det gäller linjekoncession prövar koncessionsmyndigheten, om kraven på behövlig och planmässighet är uppfyllda. Är fråga om områdeskoncession har däremot lagstiftaren i hög grad överlåtit åt distributören att vid ledningsbyggandet svara för att kraven ej åsidosättes. Detta gäller helt ifråga om lågspänningsledningar men också i stort sett beträffande de högspänningsledningar som faller inom ramen för koncessionsbeslutet. Mot bakgrund av de anspråk som enligt utredningens mening bör kunna ställas på innehavare av områdeskoncession kan ifrågasättas, om det ej vore praktiskt att låta denne få fritt bygga de ledningar — oberoende av spänning — som han finner erforderliga för sin verksamhet. Detta innebär att han skulle få ensam svara för att alla hans ledningar verkligen är behövlige och planmässiga, en uppgift som bör kunna anförtros en lämplig distributör.

Även om det sålunda kan antagas att en lämplig detaljdistributör vanligen icke skulle framdra andra ledningar än sådana, vilka med hans utgångspunkter tillgodoser lagens båda krav, kan det knappast begäras av honom att han dessutom skall bedöma om varje ledning kan godtas i ett större sammanhang. Framför allt kan hänsynen till näringspolitiska eller andra synpunkter av allmän räckvidd medföra, att en ledning ej

bör framdras, oaktat den skulle innebära en god lösning av distributörens problem. Sålunda kan det för honom te sig naturligt att upphöra med nyttjandet av en inom området befintlig regionalledning och i stället bygga en egen ledning med motsvarande spänning. Härvid kan han emellertid komma att bortse från att regionalledningen begagnas också för annat ändamål — t. ex. för elleverans till ett närliggande område eller för en stor punktleverans i närheten — och att det därför av samhällsekonomiska skäl är olämpligt om han skulle genomföra den planerade åtgärden. Ett annat fall är att distributören ämnar inom sitt område förse en nytillkommande storindustri med elkraft och härför måste bygga en ledning med hög spänning. Han beaktar då icke att industrins kraftbehov kan tillgodoses genom överföring från en området korsande eller utanför området löpande regionalledning och att detta alternativ är betydligt fördelaktigare från samhällsekonomisk synpunkt. Distributören bör då icke få bygga den onödiga ledningen. Vidare bör beaktas att luftledning med hög spänning kan föranleda ett betydande markintrång (jfr 2.5) eller vara från naturvårdssynpunkt föga önskvärd, omständigheter som distributören möjligen anser sig kunna lämna därhän.

Enligt utredningens mening följer av vad nu sagts att den nuvarande ordningen bör behållas. Detta innebär, att koncessionsmyndigheten vid sin prövning av ansökan om områdeskoncession skall mera i stort bedöma, om anläggningen är behövlig och förenlig med en planmässig elektrifiering. Finnes så vara fallet, bör myndigheten också pröva och i sitt beslut ange den högsta spänning, som distributören utan särskilt tillstånd får använda vid ledningsdragningen för att han skall kunna fullgöra sina normala förpliktelser. Som allmän regel bör gälla att nämnda spänning skall understiga den som de matande ledningarna har. Distributören får sålunda svara för att nytillkommande ledningar i närdistributionsnätet är behövlige och planmässiga. Egentlig behovs- och planmässighetsprövning från myndighetens sida blir aktuell först om distributören

under koncessionstiden begär att få framdra ledning med högre spänning än den i beslutet angivna. Prövningen kan då utmytna antingen i avslag eller beviljande av linjekoncession eller medgivande om rätt till en allmän höjning av den högsta tillåtna spänningen.

Slutligen bör enligt utredningens mening koncessionsmyndigheten vid prövning av ansökan om områdeskoncession bevaka att distributören ej ämnar bygga för klen tilltagna högspänningsledningar. Han kan ha förbisett att området är snabbt expanderande och att han därför av ekonomiska skäl redan från början bör bygga vissa ledningar med högre spänning än han tänkt sig. Ansökningen bör ej bifallas, om sökanden ej vill rätta sig efter myndighetens bedömanden.

7.3 *Lämplig enhet*

7.3.1 Erfarenheter från nuvarande system

Kravet på att ett distributionsområde skall utgöra en lämplig enhet framfördes uttryckligen första gången av elkraftutredningen. Den angav som en grundläggande förutsättning för att detaljdistributionen på landsbygden skulle bli välordnad, att de lokala distributionsföretagen hade en lämplig storlek. Irrationella småföretag borde ersättas med större enheter, som var och en försörjde ett anvisat område med elektrisk kraft av fullgod kvalitet samt i erforderlig mängd och på skäligen, inom området utjämnade villkor. En omorganisation på landsbygden borde syfta till att skapa företag av lämplig typ med minst omkring 2.000 abonnenter eller sålunda ett geografiskt område med 7.000 personer. Hänsynen till lokala förhållanden kunde dock föranleda högst betydande avvikelser från det angivna riktvärdet.

I propositionen nr 161/1957, vari elkraftutredningens förslag behandlades, anslöt sig föredragande departementschefen till utredningens principiella ståndpunkt. Enligt hans mening skulle koncessionsmyndigheten vid

prövningen av ett distributionsområdes storlek beakta både sökandens önskemål och kravet på att området skulle kunna försörjas med kraft från sökandens anläggning. Det vore riktigt att områdets storlek avpassades så att koncessionshavaren kunde tillfredsställa fullgöra sin distributionsplikt. Riksdagen hade intet att erinra mot dessa uttalanden.

Avsikten med 1957 års ändringar av ellagen var bl. a. att underlätta för koncessionsmyndigheten att medverka i skapandet av rationellt utformade distributionsenheter. Såsom framgår av redogörelsen under 7.1, har kommerskollegium föranstaltat om de s. k. länsutredningarna i syfte att få underlag för bedömningen av den för hela eldistributionen så viktiga frågan om hur en lämplig områdesindelning skulle kunna genomföras i vårt land. Oaktat dessa utredningar till övervägande del fyllt de krav som rimligen kan ställas, har det visat sig svårt att uppnå det avsedda målet. Detta sammanhänger bl. a. med att många synpunkter av skilda slag anmäler sig och att det är vanskligt att åstadkomma en rimlig avvägning mellan de olika intressena.

Till en början bör erinras om att både elförbrukningen och den tekniska utvecklingen fortskridit långt snabbare än som kunde förutses för ett 15-tal år sedan. Detsamma gäller i stort sett kostnadsutvecklingen; nyelektrifieringar och upprustningar av äldre nät drar allt större utgifter. Dessa förhållanden har medfört, att elkraftutredningens målsättning i fråga om storleken av en lämplig distributionsenhet redan anses föråldrad. Sålunda har kommerskollegium under senare tid funnit sig böra arbeta efter den allmänna riktpunkten att en områdeskoncession bör avse ett abonnentantal om minst 4.000—5.000.

Vidare bör uppmärksammas att den historiska utvecklingen spelat en väsentlig roll i sammanhanget. När det gäller städer och andra större tätorter med egna elverk, har elnäten vanligen kunnat byggas ut och anpassas efter den stigande förbrukningen under rimligt hänsynstagande till de tekniska och ekonomiska förutsättningarna. På lands-

bygden har emellertid förhållandena ofta varit annorlunda. Stora delar av elnäten har där anlagts för att betjäna mindre enheter och sålunda utan att elförsörjningen mera i stort blivit tillräckligt beaktad eller särskild hänsyn tagits till elkonsumenternas ökande krav. En omvandling till större, rationella enheter blir då stundom kostnadskrävande, eftersom genomgripande ombyggnader av näten — måhända i förening med en allmän upprustning — måste göras. Det ligger i sakens natur, att omständigheter av detta slag verkar uppbromsande på en i och för sig önskvärd rationalisering. I andra fall kan det visserligen vara förhållandevis enkelt att genom sammanslagningar av olika områden skapa en lämplig enhet, men svårigheter kan då uppstå när det gäller att ordna distributionen på ett rationellt sätt i angränsande bygder. Bl. a. inträffar att en industri, som producerar elkraft för den egna rörelsen och härvid får kraftöverskott för leveranser till de anställda och andra på industriorten boende, avvisar tanken på att området sammanläggs med kringliggande bygd.

En annan svårighet som mött koncessionsmyndigheten är att frågan, hur stort ett område bör vara för att kunna betraktas som en lämplig enhet, ofta blir föremål för skilda uppfattningar. Erfarenheten visar, att den som måhända under lång tid utan anmärkning omhänderhaft en detaljdistribution ej vill eller kan inse att den snabba utvecklingen i grunden förändrat betingelserna samt skärpt konsumenternas krav på elförsörjningen. I sådant fall är distributören föga benägen att medverka till att hans företag uppgår i en större enhet. Denna inställning framträder särskilt, när han för sin distribution har tillgång till ett eget vattenkraftverk, även om detta skulle vara obetydligt. Hithörande frågor har under senare tid väckt intresse i vårt land. Sålunda må erinras om den interpellation som ledamoten av andra kammaren, herr Ringaby, våren 1964 ställde till chefen för kommunikationsdepartementet och som besvarades av denne den 22 maj 1964 (AK:s prot. nr 26, s. 126 ff). Interpellanten frågade, om departementschefen vore villig att medverka till att

det som villkor vid områdeskoncession infördes den bestämmelsen att inom området befintlig kraftproduktion från vattenkraftverk för skäligt pris inköptes av den nya koncessionshavaren. Interpellationen, som väckte livlig debatt i riksdagen, besvarades med en hänvisning till att pågående utredning torde komma att pröva spörsmålet. — Vidare väcktes i början av år 1966 två likalydande motioner i riksdagen (I:46 och II: 82) om fortsatt koncession för mindre eldistributionsföreningar. Motionärerna — som hävdade att ett stort antal mindre distributionsföretag på landsbygden fullgjorde sina skyldigheter mot abonnenterna minst lika bra som de större företagen — hemställde att riksdagen måtte uttala att mindre eldistributionsföreningar, utrustade med egna kraftverk, ej skulle vägras fortsatt koncession i de fall de kunde anses ha fyllt sin uppgift och även i fortsättningen bedömdes kunna sköta sina uppgifter på ett tillfredsställande sätt. Motionerna föranledde emellertid ej någon riksdagens åtgärd. Tredje lagutskottet hänvisade i sitt utlåtande till pågående utredning.

De mindre företagens problem har vidare behandlats i de likalydande motionerna I: 245 och II: 308 till 1967 års riksdag. I motionerna hemställdes att riksdagen måtte uttala bl. a. att vid rationaliseringen av eldistributionen och den fortsatta koncessioneringen tills vidare största hänsyn skulle tas till berörda företags egna synpunkter och dels att kommunägd eldistribution ej genom rationaliseringen skulle tvingas upphöra. Motionerna, som behandlades i allmänna beredningsutskottet (utlåtande nr 50/1967) föranledde ej någon riksdagens åtgärd. Också i detta fall hänvisades till pågående utredning.

Frågan om den kommunala eldistributionen har sedan länge dryftats i olika sammanhang, och den har under senare år kommit att träda alltmer i förgrunden. Ett uttryck härför är ej blott nyssnämnda båda motioner utan framför allt de förslag som vid 1966 års riksdag framlades i de två likalydande motionerna I: 344 och II: 416. I motionerna framhölls att den elektriska di-

istributionsverksamheten på många håll organisatoriskt och funktionsmässigt ej anpassats efter de nya förhållanden som föranletts av den ökade urbaniseringen och utvecklingen mot större kommunenheter. Med hänsyn till behovet av att eldistributionen beaktades vid den allmänna samhällsplaneringen vore läget att kommunerna — åtminstone utbyggnadskommunerna — gärna ville engagera sig aktivt i eldistributionen, om detta kunde ske på rimliga villkor. Men samordningen av kommunernas och föreningarnas intressen och verksamhet mötte ofta mycket svårbemästrade problem — främst organisatoriska och ekonomiska. Eftersom kommunen hade ansvar för samhällsbyggandet inom sitt område och behovet av förändrade funktioner inom eldistributionen främst vore beroende av kommunens åtgärder, måste det vara naturligt att skapa möjligheter för en effektiv samordning av samhällsintresset och distributörsintresset. Och denna kunde väl knappast ske på annat sätt än att kommunerna tillförsäkrades rätt att på rimliga villkor förvärva eldistributionsföretagen inom kommunens eller kommunblockets gränser. Det vore med hänsyn till samhällsutbyggnaderna på många håll angeläget att detta kunde ske utan tidsutdräkt. Med stöd av det anförda hemställde motionärerna att riksdagen måtte besluta en begäran om snabbutredning rörande eldistributionens funktion och organisation, varvid formerna för att vid behov kommunalisera eldistributionsverksamheten borde övervägas.

Motionerna hänvisades till allmänna beredningsutskottet, som inhämtade yttranden från kommerskollegium, statens vattenfallsverk, länsstyrelserna i Stockholms, Kalmar och Västerbottens län, svenska stadsförbundet, svenska kommunförbundet, svenska vattenkraftföreningen (numera svenska kraftverksföreningen) samt svenska elverksföreningen. I utskottets utlåtande nr 45/1966 redovisas närmare remissyttrandena, som upptog i huvudsak följande synpunkter.

Kommerskollegium framhöll att, om eldistributionen mera allmänt handhades av kommunala företag, detta förmodligen skul-

le innebära att målsättningen för områdeskoncessioneringen ej skulle kunna förverkligas därför att åtskilliga distributionsenheter, anpassade efter kommungränser, ej skulle bli bärkraftiga. Kollegium riktade sig särskilt mot de tankar om en långtgående kommunalisering av eldistributionen som framkommit på vissa håll och som innebar att välskötta och ändamålsenliga distributionsenheter, som byggts upp av enskilda företag, skulle kunna styckas sönder enbart för att ge utrymme för kommunal distribution. En sådan ordning skulle enligt kollegiets mening i många fall innebära en utveckling motsatt den vartill lagstiftningen angående områdeskoncessioner syftade. Distributionsstrukturen liksom även gränserna för de olika företagen borde städse avvägas med hänsyn till de betingelser som från teknisk-ekonomisk synpunkt var bäst. Självfallet kunde det dock i åtskilliga fall te sig bäst förenligt med ellagens grundprinciper att distributionen omhänderhades av ett kommunalt företag. Såväl från planmässighetssynpunkt som av hänsyn till konsumenterna kunde det vara ett starkt intresse att sådana områden inom en kommun, vilka rymde en växande tätortsbebyggelse, icke splittrades på olika distributörer och att eldistributionen ombesörjdes av kommunen. En dylik ordning kunde framstå som naturlig, särskilt om kommunen redan bedrev eldistribution. Även om det sålunda i flera fall vore riktigt att en kommun svarade för eldistributionen inom sitt område, kunde kollegium mot bakgrunden av vad nu anförts icke finna det ändamålsenligt eller eljest från allmän synpunkt eftersträvansvärt att kommunerna mera allmänt engagerade sig i eldistributionen. En sådan ordning skulle försvåra en områdeskoncessionering enligt riktlinjerna för gällande lagstiftning, vilken tillkommit för att tillgodose konsumenternas berättigade intressen. Kollegium ville därför ej tillstyrka en ordning, som skulle innebära att kommunerna i gemen tillförsäkrades rätt att förvärva eldistributionsföretagen inom kommunens eller kommunblockets gränser.

Elverksföreningen, vattenfallsverket och kraftverksföreningen uttalade sig mot en

kommunalisering av eldistributionen.

Länsstyrelsen i Kalmar län framhöll i sitt yttrande att ett gynnsamt utgångsläge f. n. förelåg för prövning i förekommande fall av kommunaliseringsfrågan utan brytande av gällande koncessioner, enär för stora delar av landet — genom kortfristiga förlängningar av äldre tillstånd — gemensam sluttid för gamla koncessioner i stor utsträckning åstadkommits. När tillståndstiden utlöp, hade koncessionsmyndigheten ej skyldighet att förnya koncessionen och en omprövning av alla i en landsända samtidigt utlöpande tillstånd borde i ett sådant läge syfta till att nå den för konsumenterna bästa lösningen av den lokala elförsörjningen. Konsumentintresset garanterades i avsevärd mån genom kommunernas rätt att enligt 3 § 3 mom. 1902 års ellag få höras i varje koncessionsärende samt genom den s. k. vetorätten i fråga om elledningar inom plansamhällen enligt 1 § andra stycket samma lag. Dessa lagstadganden borde därför nog iakttas och tillerkännas full giltighet. Med dessa riktlinjer för den nu pågående översynen av den lokala elförsörjningen borde enligt länsstyrelsens uppfattning en kommunalisering, därest ett alternativ för en sådan lösning framlades, redan i nuvarande läge kunna genomföras i de fall behov och intresse förelåg. En närmare undersökning av kommunaliseringsalternativet borde, om det påkallades, komma till stånd genom det allmännas försorg. Ett klarläggande av gällande rätts innebörd kunde vara motiverat. Utredning om behovet av ändrade eller kompletterade lagbestämmelser beträffande den kommunala självbestämmanderättens omfattning, det kommunala vetets innebörd samt olika distributionsföretags rättsställning efter utgången av en tillståndsperiod skulle ha värde icke endast vid övervägandet av formerna för att — såsom motionärerna ifrågasatt — vid behov kommunalisera eldistributionsverksamheten utan över huvud taget för att ge erforderlig klarhet och stadga i översynen av den lokala elförsörjningens organisation.

Länsstyrelsen i Stockholms län framhöll att de nya kommunblocken utgjorde syn-

nerligen lämpliga enheter för att möjliggöra en rationell drift och förvaltning av elföretagen samt tillstyrkte utredningen.

Länsstyrelsen i Västerbottens län ansåg att, såvitt anginge detta län, ytterligare utredning i ifrågasatt hänseende icke behövdes.

Stadsförbundet underströk att kommunerna hade ett stort intresse av att engagera sig aktivt i eldistributionen om detta kunde ske på rimliga villkor. På samma sätt som vatten- och avloppsförsörjning m. m. borde enligt förbundet eldistributionen principiellt anses vara en kommunal angelägenhet. Förbundet fann det utomordentligt angeläget att kommunerna tillförsäkrades rätt att på rimliga villkor förvärva eldistributionsföretag inom kommunens eller kommunblockets gränser. En samordning av eldistributionen inom en storkommun eller ett kommunblock medförde enligt förbundet, förutom rena rationaliseringsvinster, också den fördelen att en utjämning kunde ske mellan den lönsamma tätortsdistributionen och den mindre lönsamma glesbygdsdistributionen. Förbundet tillstyrkte den av motionärerna begärda utredningen.

Kommunförbundet tillstyrkte — med hänsyn till den vikt förbundet fäste vid kommunernas möjligheter att kunna utöva erforderligt inflytande på elkraftdistributionen — motionärernas hemställan om utredning.

Allmänna beredningsutskottet (utlåtande nr 45/1966) fann visserligen motionärernas begäran om skyndsamt utredning av eldistributionens funktion och organisation vara i och för sig motiverad men — med hänsyn till att utredning pågick om eldistributionen och att frågan om kommunalisering av distributionsverksamheten skulle komma att prövas i samband därmed — ansåg utskottet att motionerna ej skulle föranleda någon riksdagens åtgärd. Riksdagen följde utskottets förslag.

Med anledning av vad sålunda förekommit finner utredningen angeläget att redogöra för de särskilda kommunalrättsliga regler som i dag kan åberopas av kommun som begär områdeskoncession samt söka belysa om och i vad mån dessa regler kan försvåra

skapandet av lämpliga distributionsenheter.

Till en början kommer 3 § kommunallagen i blickpunkten. Enligt detta lagrum äger kommun själv i enlighet med kommunallagens bestämmelser vårda sina angelägenheter, såvitt icke handhavandet därav enligt gällande författningar tillkommer annan. Lagrummet har ansetts berättiga kommun att bedriva vissa former av affärsverksamhet, nämligen där denna tillgodoser ett allmänt till kommunen knutet intresse. I sådana fall blir den s. k. likställighetsprincipen tillämplig, något som i stort sett innebär att kommun ej får gynna viss person eller viss typ av kommunmedlemmar på de övrigas bekostnad.

Ostridigt hör eldistribution till de verksamhetsgrenar som faller under 3 § kommunallagen. Kommun äger sålunda bedriva dylik distribution inom sitt eget område samt också utanför detta, under förutsättning att berörd kommun medger detta. För fullständighetens skull bör också framhållas att kommun i dag icke anses vara skyldig att på grund av kommunallagens bestämmelser svara för elförsörjningen inom sitt område och alltså är oförhindrad att medge annan distributionsrätt.

Däremot torde det förhålla sig så att kommun med hänvisning till 3 § kommunallagen kan kräva att få omhänderha eldistributionen inom det egna området, under förutsättning att handhavandet därav ej tillkommer annan på grund av en enligt 1902 års lag meddelad koncession. Detta spörsmål har berörts i samband med 1957 års ändringar i ellagen. Sålunda uttalade departementschefen i proposition nr 161/1957 (s. 46) i anslutning till frågorna om ett koncessionsområdes lämpliga utformning och distributionspliktens innebörd bl. a. följande:

»Om kommunen själv skall handha distributionen och koncessionsansökningen avser endast det egna kommunområdet, torde inga invändningar kunna resas mot att kommunen ålägges distributionskyldighet. Däremot synes, på grund av regeln i 3 § kommunallagen om kommuns beslutanderätt, vara tveksamt om kommun äger utan vidare påtaga sig att leverera kraft inom närbelägen del av angränsande kommun. I sådant fall torde kon-

cession med därav följande distributionskyldighet icke böra meddelas å område tillhörande grannkommun. Om åter berörda kommuner överenskommit om att den ena kommunen skall elektrifiera även den andras område synes icke böra möta hinder mot att den förra kommunen erhåller koncession med åtföljande distributionskyldighet även å område av grannkommunen.»

I anslutning till detta uttalande yttrade tredje lagutskottet i sitt utlåtande nr 22/1957 (s. 49) följande:

»När det gäller kommunernas frihet att själva bestämma, om de skall leverera elektrisk kraft utanför kommunområdet, får denna som i propositionen anförts anses följa av 3 § kommunallagen om kommuns beslutanderätt. Det läser därför icke kunna ifrågakomma som påföljd för ett under direkt kommunal förvaltning ställt distributionsföretag, vilket ej anser sig kunna leverera ström utanför kommunområdet, att sökt koncession avslås under hänvisning till att det egna distributionsområdet eller ett angränsande får en olämplig utformning. Däremot bör naturligtvis koncessionsmyndigheten söka medverka till att en frivillig uppgörelse träffas mellan det kommunala företaget och den av distributionsfrågan berörda grannkommunen.»

Enligt utredningens mening kan rättsläget på grundval av detta uttalande sammanfattas sålunda.

Begär kommun att få områdeskoncession för det egna området och innehar ej annan vid den tidpunkt när den begärda koncessionen avses börja löpa koncession eller äldre tillstånd, som avser hela eller del av kommunområdet, skall kommunens ansökan bifallas. Kommun har då på grund av kommunallagen förtursrätt, även om dess område skulle vara en olämplig enhet från distributionssynpunkt. Vad nu sagts får motsvarande tillämpning om två eller flera kommuner sammansluter sig till ett kommunalförbund för handhavande av eldistribution inom dessa kommuner (jfr lagen 31 maj 1957 om kommunalförbund). Det bör betonas att denna förtursrätt föreligger blott om ansökningen avser varken mer eller mindre än det egna kommunområdet samt att kommun ej kan med stöd av 3 § kommunallagen få överta distribution som i vederbörlig ordning av annan bedrivs inom

kommunområdet. Som framgår av vad departementschefen yttrade i ovannämnda proposition nr 161/1957 kan nämnda lagrum ej åberopas, om sökanden är kommunägt aktiebolag eller annat gentemot kommunen självständigt företag. I sådant fall gäller blott ellagen med dess krav på att distributionsenheten skall vara lämplig.

Det synes vara av värde att i detta sammanhang undersöka vilka distributionsenheter som efter en fullständig genomförd kommunblocksindelning skulle bildas, om varje kommunblock skulle handha eldistributionen inom blockets gränser. På grundval av befolkningssiffrorna den 1 januari 1964, 1966 resp. 1967 samt med den utgångspunkten att varje abonnent motsvarar 2,2, 2.13 resp. 2.13 personer framkommer då att abonnentantalet i de 282 kommunblocken skulle bli följande:

Antal abonnenter 1.000-tal	Antal kommunblock		
	1/1-64	1/1-66	1/1-67
över 20	32	36	36
20—15	18	22	22
15—10	38	37	37
10— 8	27	25	27
8— 6	32	33	32
6— 4	91	92	94
under 4	44	37	34
Summa:	282		

Det kan också vara av intresse att här något redogöra för hur den kommunala distributionen gestaltar sig i dag.

Vid utgången av år 1965 fanns i landet 212 kommunala detaljdistributionsföretag med tillhoppa omkring 2.2 milj. abonnenter, motsvarande ungefär 60 procent av samtliga abonnenter. Av företagen drevs ett 30-tal i bolagsform och återstoden som kommunala elverk. 19 företag hade mindre än 1.000 abonnenter, 43 företag mellan 1.000 och 2.000 abonnenter, 60 företag mellan 2.000 och 5.000 abonnenter, 43 företag mellan 5.000 och 10.000 abonnenter, 43 företag mellan 10.000 och 50.000 abonnenter samt slutligen 4 företag över 50.000 abonnenter. Övervägande antalet handhar detalj-

distributionen huvudsakligen inom städer, samhällen och andra liknande avgränsade, mer eller mindre tätbebyggda områden. Det förefaller emellertid som om kommunerna i växande omfattning strävar efter att distribuera kraft utanför sina tätbebyggda delar och stundom också utanför kommunområdet.

Flertalet kommunala företag köper den för distributionen erforderliga råkraften utifrån. Åtskilliga företag har tillgång till egen råkraft, som helt eller delvis täcker behovet. I en del fall utgörs denna råkraft av vattenkraft och i andra fall av värmekraft, producerad antingen i kondenskraftverk eller i samband med fjärrvärmeproduktion (mottryckskraftverk).

Också det s. k. kommunala vetot (1 § andra stycket ellagen) får viss betydelse i samband med den kommunala distributionen.

Vetostadgandet tillkom för att befria kommun från skyldighet att avstå eller upplåta områden för elledningar, om detta skulle visa sig mindre lämpligt med hänsyn till användningen av kommunens gatusystem för trafiken samt för anordningar för belysning, vattenledning m. m. Ursprungligen var vetorätten ovillkorlig. År 1941 jämkades stadgandet såtillvida som Kungl. Maj:t fick ge undantag från vetorätten om synnerliga skäl förelåg. Lagändringen tillkom med anledning av att vetorätten utsatts för stark kritik, varvid anförts bl. a. att kommuner i stor utsträckning begagnat sig av vetorätten endast för att förhindra att deras intressen som kraftleverantör skulle skadas. Elkraftutredningen behandlade denna fråga och framhöll härvid (SOU 1954: 12 s. 274 ff) att samhällenas anspråk på att själva få utföra detaljdistributionen av elkraft vore att betrakta som ett allmänt kommunintresse och att varje kommun borde, så långt det vore möjligt och förenligt med en ur allmän synpunkt rationell utveckling av elkraftförsörjningen, tillförsäkras skäligen inflytande på den lokala distributionen inom kommunens område. Dock syntes de särskilda befogenheter, som städer och liknande samhällen kunde utöva med stöd av vetostadgandet, i

vissa avseenden vara alltför vittgående. Stadsgandet hade trots 1941 års lagändring i praktiken kommit att tillmätas stor betydelse och medfört olägenheter. Här om anförde elkraftutredningen bl.a. (s. 274):

»Enskilda företag, som ha distributionsrätt inom en kommun med planlagt område, ha i allmänhet måst förbinda sig att till kommunen erlægga en årlig avgift som säges utgöra en ersättning för de olägenheter som kommunen orsakar genom distributionsföretaget till följd av att ledningar framdragas inom kommunen m.m. Avgiften fastställs emellertid icke i proportion till olägenheterna utan helt skönmässigt, med hänsyn till hur mycket en distributör möjligen kan vilja betala för att få behålla distributionsrätten inom samhället. Med stöd av det kommunala vetot kan nämligen kommunerna fråntaga honom distributionsrätten inom det planlagda området. Ett dylikt utnyttjande av vetorätten bör naturligtvis förhindras.

Plansamhällets vetorätt innebär risk för skadliga återverkningar även i annat avseende. Vetostadgandet kan nämligen åberopas som stöd för utbrytning av tätortsdistributionen från ett större distributionsområde. En naturlig strävan att åt den egna kommunen förbehålla intäkterna från den inom dess område bedrivna distributionsverksamheten kan leda till, att ett stort antal kommuner med planlagda områden i samband med omprövning av utlöpande koncessioner söka utnyttja den möjlighet till utbrytning som finnes genom vetostadgandet. En utveckling i denna riktning måste anses olämplig. Till en början kan utbrytningen tänkas innebära en otillbörlig stympning av det förutvarande distributionsföretagets verksamhet. Dess möjligheter att hålla rimliga taxor inom det återstående distributionsområdet minskas eller bortfalla. Vidare medför en sådan utveckling en ökning av antalet företag och därjämte en kategorisklyvning, nämligen i företag med och utan samhällsdistribution. En prisutjämning mellan stad och landsbygd försvåras och motsättningen mellan samhälls- och landsbygdsdistribution skärpes på det hela taget.»

Elkraftutredningen föreslog, att vetostadgandet ändrades så att expropriation för ledningar skulle kunna beviljas mot ett plansamhälles bestridande, om så krävdes för elkraftförsörjningens ändamålsenliga ordnande eller eljest synnerliga skäl förelåge.

Departementschefen framhöll i proposi-

tionen nr 161/1957, att eldistributionen i det helt övervägande antalet städer och i ett flertal större tätorter av stadskaraktär redan ombesörjdes av kommunala företag, som också ofta distribuerade kraft till närliggande landsbygd. När icke-kommunalt företag levererade kraft inom område med landsbygd och tätortsbebyggelse samt företagets rätt att ha ledningar inom tätorten ej tillkommit genom expropriation, kunde befaras att tätorten i samband med koncessionstidens utgång skulle begagna den kommunala bestämmanderätten över gatumark m. m. för att bryta sig ut ur distributionsföretaget. Detta kunde sålunda komma att reduceras till en icke bärkraftig och därför ej önskvärd distributionsenhet. I dylika fall förelåge emellertid sådana synnerliga skäl för undantag som vetostadgandet åsyftade. Eftersom en olämplig utbrytning av ett plansamhälle ur ett distributionsområde kunde förhindras redan med stöd av gällande bestämmelse, vore den föreslagna ändringen ej erforderlig.

Riksdagen lämnade departementschefens uttalande utan erinran. Vetostadgandet har fortfarande den lydelse det fick genom 1941 års lagändring.

7.3.2 1966 års betänkande

I betänkandet kvarstår i princip kravet på att detaljdistributionsområde skall utgöra en lämplig enhet. I anslutning härtill uttalas att det vid lämplighetsbedömningen borde beaktas att området får sådan omfattning att det har erforderlig ekonomisk bärkraft samtidigt som det måste tillses att avgränsningen ej skedde på sådant sätt att intilliggande koncessionsområden bleve olämpliga.

Frågan om vetostadgandet behandlas också i betänkandet. Härvid berörs dock huvudsakligen de möjligheter stadgandet öppnar för kommuner att kräva ersättning för upplåtelse av gatumark m. m. till eldistributör. I betänkandet framhålls att, i den mån det skulle visa sig att stadgandet härvidlag utnyttjades på ett ej önskvärt sätt, prisregleringsinstitutet kan användas för att

förhindra missbruk. På grund härav och då stadgandet vore i och för sig väl motiverat föreslås att stadgandet behålls.

7.3.3 Utredningen

En av de viktigaste bestämmelserna i gällande ellagstiftning är att detaljdistribution skall bedrivas i ett geografiskt bestämt område som utgör en lämplig enhet. Anledningen att ändra lagen härvidlag saknas.

Enighet torde råda därom att kravet på lämplig enhet är uppfyllt, om distributionsområdet är så utformat att förutsättningar föreligger för en lämplig distributör att tillgodose elkonsumenternas intressen i alla de hänseenden som anmäler sig i sammanhanget. Området skall vara ekonomiskt bärkraftigt. Distributören skall kunna — utan statligt stöd — förse inom området boende med fullgod elkraft i tillräcklig mängd och under säkra leveransförhållanden samt till skäligt pris. Erfarenheten har emellertid visat att det ofta är ytterst vanskligt att i det enskilda fallet skapa en sådan enhet. En mängd synpunkter av olika slag måste beaktas och uppfattningarna bryter sig gärna mot varandra.

En omstridd fråga är om och i vad mån abonnentunderlagets storlek har avgörande betydelse för distributörens möjligheter att fullgöra sina åligganden. Från flera håll brukar i detta sammanhang hävdas såsom en allmän princip att området skall ha ett minsta antal abonnenter. Antalet har ökat i takt med utvecklingen. I mitten av 1950-talet angavs antalet till 2.000 abonnenter och i dag talas om 4.000—5.000. Många anser också detta antal vara för lågt. Några menar att antalet inom en snar framtid bör vara minst uppemot 10.000.

Utredningen har funnit det svårt att ta ställning till denna fråga. Enligt utredningens mening finns dock i dag åtskilliga företag med för få abonnenter och allmänt håller utredningen före att förhållandevis stora enheter är nödvändiga för att eldistributionen skall kunna ske utan befogad anmärkning, men utredningen anser sig ej böra

ange minimisiffror. Förhållandena är alltför skiftande. Det är också svårt att leda i bevis att ett litet distributionsområde i och för sig skulle vara en mindre lämplig enhet än ett stort område. Å andra sidan saknas belägg för annat antagande än att de ekonomiska lagarna i allt väsentligt är tillämpliga även på rörelse av det slag som eldistribution innebär, dvs. att de fasta kostnaderna relativt sett blir lägre ju fler som skall dela dem. Härvidlag bör uppmärksammas att detaljdistributörens kostnader till den ojämförligt största delen belöper på hans nät. Såsom framgår av redogörelsen under 3.1 utgör denna kostnad drygt 60 procent av den sammanlagda kostnaden för strömmens tillhandahållande. Detta betyder att kostnadsbesparande åtgärder på detaljdistributionssidan betydligt lättare än dylika åtgärder på produktions- eller överföringssidan kan få prissänkande verkan.

Det avgörande skälet till att utredningen biträder uppfattningen att stora enheter i princip är ofrånkomliga är de svårigheter som detaljdistributören ställs inför på grund av den stigande elförbrukningen. Som framgår av redogörelsen under 1.2 visar den senaste tidens utveckling samt gjorda prognoser att ökningen varit och kan förväntas bli betydande. Under 10-årsperioden 1965—1975 torde förbrukningen komma att fördubblas. Den årliga ökningen under denna period beräknas till drygt 7 procent. Av ökningen hänför sig övervägande delen till detaljförbrukningen. Den förväntas stiga med omkring 160 procent samtidigt som dess andel i landets totala förbrukning förutses öka från 33 till 44 procent. Den växande detaljförbrukningen sammanhänger främst med den ökande användningen av elström inom hushåll, jordbruk, hantverk och småindustri samt med en fortlöpande övergång till elektrisk rumsuppvärmning. Också ett framtida bruk av eldrivna bilar kommer in i bilden. Utvecklingen får ses mot bakgrund av den stigande levnadsstandarden och den ter sig även naturlig som ett led i kampen mot luftföroreningarna.

De stora anspråk som sålunda ställs och i än högre grad kommer att ställas på

en detaljdistributör nödvändiggör att han får ett tillräckligt stort underlag till sitt förfogande. Han måste kunna svara för de betydande kostnader som är förknippade med erforderliga utbyggnader och förstärkningar av elnätet, såsom byggande av fördelningsstationer och ledningar, areaförstärkningar, spänningshöjningar, automatisk spänningsreglering samt anordnande av reservmatning, allt åtgärder som ej bör få anstå allt för länge till men för konsumenterna. Vidare bör erinras om de ofrånkomliga utgifterna för underhåll och förnyelse av nätet samt för en tillfredsställande kundtjänst. Det ligger i sakens natur att ju större abonnentstocken är, desto lättare har distributören att på något längre sikt lösa finansieringsfrågorna och därmed kunna genomföra de nödvändiga åtgärderna. De fasta kostnaderna kan slås ut på ett bredare underlag och drabbar därför ej den enskilde konsumenten särskilt hårt. Distributörens möjlighet att hålla elpriset nere ökar. Detta gäller i än högre grad, om förbrukningen stiger per abonnent. Den specifika kostnaden sjunker, eftersom den totala distributionskostnaden icke stiger i samma utsträckning som den överförda energimängden ökar. Härvidlag brukar anges som riktvärde, att ett fyrfaldigande av mängden överförd energi medför endast en fördubbling av distributionskostnaden.

Kravet på stora enheter är tämligen lätt att tillgodose när det gäller de större tätorterna. Här finns inom ett relativt begränsat geografiskt område det abonnentunderlag som krävs för den önskvärda kostnadsfördelningen. Såsom framgår av redogörelsen under 3.2 och 3.3 medför denna omständighet att elpriset kan hållas lågt. Å andra sidan bör icke fördöljas att viss eftersläpning synes ofrånkomlig i de största tätorterna. Av statistiken under 3.2 (punkt 7) kan också utläsas, att elförbrukningen per abonnent för närvarande ökar långsammare i tätorterna än annorstädes. Detta sammanhänger bl. a. med att de stora stadskärnorna, som är hårt belastade i skilda avseenden, försvårar distributörens möjlighet att genom fortlöpande utbyggnader möta det växande

behovet av elström. Kostnaderna härför blir betydande. En annan orsak är att elledningarna inom framförallt de äldre fastigheterna i tätort ofta icke tål en ökad elförbrukning samt att fastighetsägarna vägrar att förstärka ledningarna.

På landsbygden är det däremot ofta svårare att skapa enheter av önskvärd storlek. Abonnenterna bor mer eller mindre glest och därför behövs flera nätstationer och längre ledningar än i tätorterna (jfr 3.3.4, tab. 12 och 13 samt bil. 4). Detta leder till högre kostnader, vilket normalt bör slå igenom på elpriset. Allmänt kan sägas att det är fyra gånger dyrare att distribuera i glesbygd än i tätort. I viss mån kan emellertid denna skillnad utjämnas genom en större ökning av glesbygdsabbonenternas elförbrukning. Som nyss sagts pekar statistiken också på att förbrukningen för närvarande ökar snabbare på landsbygden än i tätorterna, delvis sammanhängande med de större distributörernas aktiva försäljningspolitik, inriktad bl. a. på elektrisk rumsuppvärmning.

Nu angivna omständigheter gör det önskvärt att områden skapas som består av både tätort och glesbygd. Härigenom blir det lättare att tillämpa den allmänt eftersträfvade s. k. utjämningsprincipen, innebärande att distributören kan erbjuda ett större antal abonnenter enhetliga taxor med förhållandevis låga elpriser. Genom att dylika enheter skapas blir det lättare för koncessionsmyndigheten att åstadkomma en över lag lämplig områdesindelning. Riskens minskar för att distributionsförhållandena skall bli otillfredsställande i bygder som gränsar till ett område, vilket befunnits utgöra en lämplig enhet. De ekonomiska förutsättningarna för eldistribution inom angränsande områden kommer ej att avvika från varandra i alltför hög grad.

I sammanhanget bör vidare framhållas att koncessionsmyndigheten också bör räkna med att ett distributionsområde kan bli för stort. Det är då ej uteslutet att de fördelar som är förknippade med den stora enheten kan gå förlorade, t. ex. genom en ofrånkomlig ökning av administrationskostnader-

na. Självfallet är det icke möjligt att ange någon bestämd övre gräns för storleken av ett område.

Såsom förut antytts vågar utredningen icke hävda att stora enheter alltid leder till det bästa resultatet. Omständigheterna i det särskilda fallet kan tala för en mindre enhet. Framförallt gäller detta om ett område har tillgång till egen kraftkälla, från vilken den närmaste omgivningen kan förses med fullgod elström till rimliga priser. Ej så sällan är detta förhållandet i mindre orter med en större industri, vilken för sin verksamhet utnyttjar ett vattenkraftverk och härvid får överskottskraft, tillräcklig för detaljdistribution inom orten och möjligen också kringliggande bygd. Enligt utredningens mening fordras i dylikt fall starka skäl för att vägra industriföretaget områdeskoncession på den grunden att området har för ringa abonnentunderlag. Ett sådant skäl kan vara att det framstår som otvetydigt att ett större område med industriorten som kärna skulle vara att påtagligt föredra från konsumentsynpunkt, sett mera i stort. Utredningen vill icke förneka att fall kan förekomma, där annan privat distributör — t. ex. en förening eller ett bolag — på samma sätt förfogar över ett vattenkraftverk och där förhållandena i övrigt är sådana att det ter sig naturligt att bevilja företaget områdeskoncession, oaktat abonnenterna är jämförelsevis få. Erfarenheten visar emellertid att en detaljdistributör med egen vattenkraftkälla ofta överskattar värdet av denna. Han bortser från att prima kraft kan alstras endast under kortare perioder och att han för sin elförsörjning är mer eller mindre beroende av elleveranser utifrån samt att den fördel som vanligen är från konsumentsynpunkt förknippad med egen kraftproduktion följaktligen saknas. Utredningen vill härvid erinra om att utvecklingen i fråga om kraftproduktion klart går mot allt större enheter, vilket medför och i ökad grad kommer att medföra att de mindre vattenkraftverken blir olönsamma och efter hand slås ut, vilket oftast sker om ej förr när upprustning på grund av förslitning framstår som nödvändig.

Innehavet av egen kraftkälla kan tänkas få betydelse också i följande fall. En kommun, inom vilken annan handhar eldistributionen, uppför en anläggning för fjärrvärmedistribution inom det egna området och anordnar i anslutning härtill ett s. k. mottrycksmaskineri för alstring av elektrisk energi åt kommunmedlemmarna, något som vanligen möjliggör låga elpriser. Det ter sig då svårt för koncessionsmyndigheten att, om kommunen vill överta eldistributionen inom sitt område och därför begär områdeskoncession, vägra bifall till ansökningen under hänvisning till att området visserligen utgör en lämplig enhet men att områdesindelningen i trakten skulle blivit en annan om fjärrvärmeanläggningen ej uppförts. Ansökan bör avslås endast om ett bifall skulle påtagligt försvåra möjligheterna att i grannskapet åstadkomma lämpliga enheter eller föranledda kostnader för ändring av nätbilderna vilka ej skulle stå i rimligt förhållande till nyttan från konsumentsynpunkt.

Det kan också vara riktigt att bevilja koncession beträffande ett område som enligt gällande bedömningsgrunder framstår som en mindre lämplig enhet. Det är fråga om ett litet samhälle i en isolerad bygd eller en industriort där kringliggande trakt saknar bebyggelse eller där eldistributionen är så avhängig den industriella verksamheten att den av tekniska skäl bör behållas. Vad nu sagts gäller självfallet under förutsättning att abonnenternas intressen vederbörligen beaktas.

Önskvärt vore om skapandet av lämpliga enheter kunde ske förutsättningslöst och sålunda utan att rådande distributionsförhållanden behöfde beaktas. I praktiken kan emellertid en dylik ordning ej genomföras. Föreliggande nätbild försvårar saken. Närdistributionsnäten med sina matande ledningar har byggts upp efter hand och elektrifieringen har fått anpassa sig till samhällsutvecklingen. Distributörerna har icke kunnat påverka bebyggelseplaneringen, industrilokaliseringen, kommunbildningen etc. De olika distributionsområdena har i hög grad kommit att formos efter de tekniskt-ekonomiska betingelserna och utan hänsyn

till, om härvid uppkomna gränser skulle godtas i större eller annat sammanhang. Koncessionsmyndigheten bör därför vid handläggning av ärende om områdeskoncession söka bedöma, om ett bifall till framställningen skulle nödvändigögra väsentliga nybyggnader eller ombyggnader av matande ledningar eller i närdistributionsnätet ingående högspänningsledningar samtidigt som befintliga ledningar blir mer eller mindre överflödiga. Skulle det då framkomma att de nödvändiga åtgärderna skulle bli avsevärt kostsammare än som motsvaras av de fördelar som står att vinna från konsumentsynpunkt, bör framställningen avslås och en bättre lösning åstadkommas. Utredningen vill i detta sammanhang betona, att myndigheten ej bör fästa avgörande vikt vid sökandens egna önskemål eller anse sig vara bunden av åtgärder som denne vidtagit i anslutning till sin koncessionsansökan, t. ex. förvärv av annan distributörs anläggning. Sökandens intressen bör tillgodoses endast i den mån de samtidigt gagnar konsumentintresset.

Såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen spelar kommunerna en betydande roll när det gäller detaljdistributionen i vårt land och det är därför naturligt, om kommunala synpunkter ger sig tillkänna i samband med områdeskoncessioneringen. I många fall vållar dessa synpunkter ej koncessionsmyndigheten särskilda problem. Enighet torde råda därom att de större och medelstora städerna mot bakgrund av den historiska utvecklingen utgör lämpliga enheter, även om det på grund av skäl som ovan redovisats stundom förhåller sig så att långt gående önskemål från abonnenternas sida på elleveranser — t. ex. för rumsuppvärmning — ej rimligen kan tillgodoses. Dessa kommuners krav på att själva kunna planera för den gemensamma angelägenhet som elförsörjningen innebär samt att i anslutning härtill kunna fritt förfoga över gatanätet m. m. är berättigat och väger tungt i sammanhanget. Ellagens principer har ej blivit åsidosatta. Självfallet kan vad nu sagts vara tillämpligt också på kommuner som har ett mindre abonnentunderlag än de stora

och medelstora städerna.

Om sålunda överensställelse ofta föreligger mellan kommuns intresse av att själv omhänderha detaljdistributionen och det allmännas intresse av att endast lämpliga distributionsenheter skapas, är det ingalunda ovanligt att motsättningar i vissa fall kan framträda. Så är förhållandet när kommun vill handha elförsörjningen inom det egna området och detta visserligen i och för sig utgör en lämplig distributionsenhet men där nätbildningen är sådan att ett tillgodoseende av kommunens önskemål skulle — på sätt nyss anförts — föranleda kostnadskrävande åtgärder utan motsvarande nytta för konsumenterna. Sett ur ellagens synvinkel blir kommunområdet då en olämplig enhet; dess gränser utgör ej naturliga skiljelinjer från elförsörjningssynpunkt. I dylika fall bör enligt utredningens mening kommunintresset få vika. En motsatt uppfattning synes ohållbar. Säkerligen skulle ej någon tillstyrka en ordning, innebärande att varje ändring av en kommungräns skall kunna leda till motsvarande ändring av berörda distributionsenheters gränser, och detta oavsett om meningslösa ny- eller ombyggnader måste göras eller annan form av kapitalförstöring blir följden. Det kan ej vara rimligt att stycka sönder lämpliga distributionsenheter enbart för att lämna utrymme åt kommunal distribution. En kommungräns bör följas endast i den mån en distributionstekniskt riktig lösning härigenom uppnås. Vad nu sagts får motsvarande tillämpning när en kommun, som innehar koncession för en del av sitt område — t. ex. den tätbebyggda delen — önskar utvidga koncessionen att omfatta hela eller del av återstående kommunområde. Ansökningen bör avslås, om eljest en onödig och kostnadskrävande splittring av befintlig nätbildning skulle bli följden. Liknande synpunkter anmäler sig i det fall att exempelvis ett enskilt bolag ombesörjer eldistributionen inom en kommun och denna begär att få koncession för en tätbebyggd del av kommunen.

Motsättningar kan uppkomma också när kommun begär koncession för sitt kommunområde och detta är en olämplig enhet där-

för att abonnenterna är för få. I dag lär finnas åtskilliga kommuner där så är förhållandet. Utvecklingen kan också medföra att såväl kommunblocken som de blivande storkommunerna blir för små enheter från elförsörjningssynpunkt. Härvidlag må hänvisas till den förut lämnade statistiken. Denna visar — med förhållandena den 1 januari 1967 som utgångspunkt — att antalet kommunblock vilka hade mindre än 10.000 abonnenter var 187, mindre än 8.000 abonnenter 160, mindre än 6.000 abonnenter 128 och mindre än 4.000 abonnenter 34. Även om abonnentantalet ej bör vara utslagsgivande när det gäller att bedöma om en viss enhet är lämplig eller ej, antyder siffrorna att det kommer att finnas kommunblock som ej uppfyller ellagens krav härvidlag.

Utredningen anser sålunda, att koncessionsmyndigheten vid prövning av ansökan om områdeskoncession ej bör vara bunden av särregler när det gäller kommunal distribution, utan att alla distributörer i princip bör behandlas lika, varvid målet är att ellagens syften skall fullföljas. Det spørsmålet uppkommer då i vad mån kommunalrättsliga bestämmelser kan anses påverka denna målsättning.

Enligt utredningens mening hindrar icke vetostadgandet skapandet av lämpliga enheter. Dess räckvidd är ej större än som är betingat av kommuns självklara rätt att i erforderlig omfattning få förfoga över sina planlagda områden. Till en början bör uppmärksammas att stadgandet saknar betydelse i det fall att utomstående distributör förvärvat expropriationsrätt för elektrisk ledning inom dylikt område. I fråga om övriga fall gäller — som framgår bl. a. av förarbetena till 1957 års ändringar av ellagen — att kommun ej med framgång kan åberopa vetostadgandet som grund för en vägran att låta annan framdra ledning inom kommunens planlagda område, om denna vägran skulle leda till att från ellagens synpunkt olämplig enhet bildas och denna synpunkt prövas väga tyngre än kommunens intresse av att få fritt förfoga över sina planlagda områden. ”Synnerliga skäl” kan då anföras för ett beslut som innebär ett underkännan-

de av kommunens ståndpunkt. Missbruk av stadgandet kan sålunda förhindras.

Vad härefter angår innebörden av 3 § kommunallagen, sedd mot bakgrund av ellagens bestämmelser, så synes nyssnämnda förarbeten ge vid handen att kommun kan utverka sig koncession för sitt kommunområde, oavsett om detta är en olämplig enhet ur ellagens synvinkel eller om elförsörjningen blir otillfredsställande i angränsande bygder. Av vad tidigare anförts torde framgå att en sådan ordning enligt utredningens mening ej bör godtas. Lagstiftaren kan ej ha avsett att hänsynen till kommunintresset skulle kunna föra så långt. Avgörande för frågans lösning synes utredningen vara hur orden ”såvitt icke handhavandet därav enligt gällande författningar tillkommer annan” i 3 § kommunallagen bör tolkas. En snäv tolkning efter ordalagen leder enligt utredningens mening till den slutsatsen att kommun har ovillkorlig förtursrätt till koncession, avseende det egna området, om icke eldistributionen handhas av annan på grund av gällande koncession för hela området eller del därav. Utredningen anser emellertid att ellagen — med hänsyn till dess syften och grunderna för lagen — tar över 3 § kommunallagen; de citerade orden bör icke tolkas efter bokstaven.

Till sist får utredningen sammanfatta sin ståndpunkt sålunda. En distributionsenhet bör vara så utformad att det blir möjligt för en lämplig distributör att tillgodose konsumenternas krav på en fullgod elförsörjning. Även om det är svårt att ange det lägsta abonnentantal som fordras för att detta mål skall uppnås, är det uppenbart att utvecklingen tvingar fram allt större enheter. Rådande förhållanden binder emellertid i viss mån koncessionsmyndigheten vid dess bedömning av hur områdeskoncessioneringen lämpligen bör genomföras. Samhällsekonomiska skäl kan tala mot den i och för sig bästa lösningen. Nätbilden bör ej slås sönder och ej heller kostnadskrävande åtgärder vidtas, enbart därför att ett nyskapat område skulle framstå som en lämplig enhet. Tillspetsat kan sägas att koncessionsmyndigheten någon gång kan bli tvungen att

godta ett område, som med hänsyn till samtliga på frågan inverkan omständigheter ter sig som den minst olämpliga enheten.

7.4 Lämplig distributör

7.4.1 Erfarenheter från nuvarande system

Kravet på att den som ägnar sig åt yrkesmässig detaljdistribution skall vara lämplig för att få områdeskoncession framfördes första gången av elkraftutredningen. Den framhöll att, om en god kraftförsörjning på längre sikt skulle kunna tryggas, vissa fordringar måste ställas på den som skulle utöva distributionsverksamhet. Det krävdes att företaget ägde tillräckliga tekniska, ekonomiska och organisatoriska förutsättningar för att genomföra och upprätthålla en rationell kraftförsörjning med tillämpning av rimliga priser och villkor i övrigt. Detta innebure att en koncessionsökandes lämplighet att bedriva distribution borde prövas. En dylik prövning skulle i första hand avse att förhindra att ny eller förlängd koncession beviljades sådana företag som saknade förutsättningar för en ändamålsenlig landsbygdsdistribution (SOU 1954: 12, sid. 384 och 385). Av elkraftutredningens uttalanden framgår att enligt dess mening de ledande storföretagen, kommuner och kommunala samorganisationer samt för ändamålet bildade företag av lokal karaktär vore lämpliga distributörer. Det syntes utredningen som det sista alternativet, som närmast åsyftade att sammanföra flera småföretag inbördes till lokala, tillräckligt stora enheter, vara det mest naturliga med hänsyn till önskvärdheten av lokal medverkan, ansvarsstagande och självbestämmanderätt ävensom med hänsyn till att man icke onödigtvis borde ingripa i de bestående förhållandena (sid. 369). Slutligen framhöll elkraftutredningen att koncession borde utfärdas för bestämd person eller bestämt företag (sid. 44).

Föredragande departementschefen anslöt sig till elkraftutredningens uttalanden, varvid betonades att prövning av koncessions-

sökandes lämplighet vore att betrakta som en konsekvens av bestämmelsen om distributionsplikt och därför borde ifrågakomma endast beträffande den som yrkesmässigt ägnade sig åt dylik verksamhet (prop. nr 161/1957, sid. 49, 50 och 60). Vidare förklarade departementschefen sig anse att det i och för sig icke vore av väsentlig betydelse vilket av utredningens alternativ som valdes. Att generellt eftersträva viss företagsform kunde leda till en stel och onödigt arbetskrävande organisationsplan utan att man likväl åstadkom en god eldistribution. Man borde därför ej binda sig för viss företagsform utan välja den i varje särskilt fall lämpligaste.

Också i detta sammanhang anmäler sig frågan om det kommunala intresset. Av den under 7.3.1 lämnade redogörelsen framgår att elkraftutredningen ansåg kommunernas monopolställning stundom hindra skapandet av rationella distributionsförhållanden samt att liknande synpunkter framfördes i en del av de remissvar som allmänna beredningsutskottet inhämtade i anledning av de till 1966 års riksdag väckta motionerna nr I:344 och II:416. Det synes lämpligt att här redovisa ytterligare några av dessa synpunkter.

Sålunda anförde *kommerskollegium* i sitt yttrande bl. a. att kommunernas intresse av att överta eldistribution dittills avsett i allmänhet sådana kommuner eller områden, där distributionen vore särskilt lönsam, något som sannolikt i icke ringa grad sammanhänge med den på vissa håll rådande uppfattningen att eldistribution kunde göras till en väsentlig inkomstkälla för kommunen.

Vattenfallsverket framhöll att kraftproduktionen och råkraftförsäljningen måste karaktäriseras såsom en konkurrensindustri med de fördelar detta innebure för konsumenterna ur prissynpunkt samt att det vore av yttersta betydelse att även inom eldistributionen eftersträva organisations- och arbetsformer, som inbjöde till konkurrens och inbördes tävlan. Det syntes därför vara av betydelse att även inom distributionen behålla ett blandat företagssystem, varvid som huvudmän för distributionsföretag kunde

förekomma storkraftföretag, kommunala elverk, ekonomiska föreningar, fristående el-distributionsbolag m. fl. för distributionsverksamheten lämpade företag. Verket menade att varken ett förstatligande eller en kommunalisering kunde antagas leda till det för konsumenterna bästa resultatet. En långtgående kommunalisering skulle på en omväg monopolisera kraftförsörjningen och det fanns grundad anledning anta, att någon naturlig konkurrensvilja mellan olika storkommunala företag icke skulle stå att uppbbringa. Kommunernas intresse av att hålla låga elpriser hade i praktiken visat sig vara svagt. De sänkningar och rationaliseringar av eltaxorna, som vattenfallsverket och de övriga storkraftföretagen genomfört under senare år, hade ofta endast långsamt och i begränsad omfattning efterföljts av de kommunala företagen, trots att de reella eldistributionskostnaderna vore väsentligt lägre i tätorterna än på landsbygden. Verket underströk att åtskilliga kommunala företag redovisade betydande driftöverskott, vilka användes för att täcka underskott i annan kommunal verksamhet. Vidare framhölls att elkraftförsörjningen utgjorde en del av vårt lands totala energiförsörjning varför man måste, för att nå gynnsammast möjliga resultat, ge kraftförsörjningen sådana villkor, att den fritt kunde konkurrera med andra energikällor. Den framtida elkraftdistributionens struktur borde ses mot den bakgrunden och det vore för upprätthållandet av en förnuftig energiförsörjning högst riskabelt, om elkraftsdistributionen skulle betraktas som en parallell till kommunens handhavande av vatten och avlopp etc.

I sitt utlåtande över motionerna erinrade *allmänna beredningsutskottet* om vad föredragande departementschefen i anslutning till 1957 års ändringar av ellagen uttalat, nämligen att man icke borde binda sig vid viss företagsform utan välja den i varje särskilt fall lämpligaste. I utlåtandet framhölls vidare att i överensstämmelse med detta uttalande hade utvecklingen icke inneburit prioritering av någon bestämd företagsform. En betydande självsanering hade ägt rum och rationaliseringen hade i stor

utsträckning skett genom att de mindre distributionsföretagen överlätit sin verksamhet till vederbörande råkraftleverantör.

Vid sin prövning av ansökningar om områdeskoncession har koncessionsmyndigheten självfallet eftersträvat att följa de principer som sålunda ligger till grund för stadgandet om att detaljdistributör skall vara lämplig för att få sådan koncession. Av den under 7.1 lämnade redogörelsen framgår att under den gångna tio-årsperioden områdeskoncession beviljats kommunala elverk och bolag, ekonomiska föreningar och lokala bolag, industriföretag samt vattenfallsverket och andra råkraftleverantörer, d. v. s. flera skilda företagsformer. Handelsbolag och fysiska personer saknas emellertid. Vidare visar redogörelsen att av de omkring 700 företag som försvunnit under de senaste tio åren fler än hälften utgjorts av föreningar samtidigt som endast 20 av de för längre tid beviljade koncessionerna avsett lokalt betonade enskilda företag. I övervägande antal fall framstår det som klart att den som fått koncession verkligen är en lämplig distributör, något som dock ej hindrar att, om koncessionsmyndigheten haft helt fria händer, en ännu bättre lösning kunnat uppnås. I en del fall har emellertid myndigheten funnit sig böra av hänsyn till abonnenterna bevilja områdeskoncession, ehuru sökanden bedömts ej kunna på längre sikt handha distributionen på sätt abonnenterna äger kräva. Koncession har då meddelats för kortare tid.

Vidare förtjänar omnämnas att områdeskoncession i intet fall meddelats för mer än ett företag. Någon form av gemensam koncession har sålunda ej förekommit. Detta är en naturlig ordning. Ansvar för driften och säkerheten i samband med eldistribution bör lämpligen icke uppbäras av flera och de krav som från det allmännas sida ställs på en koncessionshavare måste kunna riktas mot ett enda företag. Denna fråga har varit föremål för särskild prövning i samband med att två företag ansökte om gemensam linjekoncession beträffande en kraftledning. Kommerskollegium lämnade ansökningen utan bifall och Kungl. Maj:t

fann i beslut den 24 februari 1967 ej skäl att ändra kollegiets beslut. Oaktat frågan ej berörde områdeskoncession, är uppenbart att Kungl. Maj:ts ställningstagande analogivis blir tillämpligt på dylik koncession.

Beträffande det särskilda spørsmålet om det kommunala intresset i sammanhanget får utredningen till en början erinra om uttalandet i direktiven, att frågan om de s. k. koncessionsavgifterna borde närmare undersökas. Av redogörelsen under 7.3.1 framgår att redan elkraftutredningen behandlade denna fråga. En av de omständigheter som elkraftutredningen fann utgöra skäl för ett slopande av det kommunala vetot var förekomsten av avgifter, som vissa kommuner betingade sig av den som handhade detaljdistributionen inom kommunen för dennes rätt att framdraga och nyttja ledningar inom planlagda områden.

Eldistributionsutredningen har tillfrågat samtliga detaljdistributionsföretag i saken. Härvid framkom att inalles 77 kommuner för år 1965 mottog avgifter av detta slag till ett sammanlagt belopp av drygt 17.2 milj. kronor. I 29 fall var det fråga om kommuner som icke själva handhade detaljdistributionen. Dessa betingade sig tillhoppa omkring 3.4 milj. kronor i avgifter från koncessionshavarna. Högsta avgiften var drygt 500.000 kronor. I övriga 48 fall gällde det kommuner, vilka tillämpade en ordning, innebärande att den egna distributionsrörelsen påfördes särskilda avgifter. Dessa uppgick till sammanlagt omkring 13.8 milj. kronor, varav 5.8 milj. belöpte på kommunala aktiebolag och 8 milj. på rörelser som bedrevs av företag, ställda direkt under den kommunala förvaltningen, s. k. kommunala elverk. Högsta avgiften var 1.9 milj. kronor. Om avgiften i det enskilda fallet slås ut på lågspänningsförbrukningen inom distributionsområdet, växlade avgiften i de 77 fallen — uttryckt i öre/kWh — mellan 0.01 och 2.5 öre. I enstaka fall översteg avgiften sistnämnda belopp. Vanligt var att avgiften motsvarade 0.5—1.0 öre. Då avgiften framstår som obetydlig per förbrukad kWh, sammanhänger detta i några fall med att avgiften slagits ut på ett distributionsområde som

omfattar flera kommuner och att avgiften hänförde sig till en kommun inom området. I vad mån avgifterna utgjorde ersättning för intrång i gatumark m. m. resp. motsvarande ränta och amortering på kapital som kommunen nedlagt i den egna distributionsrörelsen är svårt att kartlägga. I flera fall torde dock avgift som utomstående distributör betalade icke ha stått i rimligt förhållande till markintrånget. Det har t. o. m. förekommit att koncessionsavgift uttryckligen betecknats som "bidrag till kommunala stödåtgärder för vidgad industriell verksamhet" samt att kommun hemställt hos kollegium att koncessionsärende måtte få vila i avvaktan på att kommunens förhandlingar med sökanden om förhöjd koncessionsavgift slutfördes. För fullständighetens skull bör nämnas att år 1963 var antalet kommuner som mottog avgift i någon form 68 samt sammanlagda avgiftsbeloppet 12.7 milj. kronor eller alltså betydligt lägre än två år senare.

I detta sammanhang är naturligt att erinra om grunderna för 3 § kommunallagen. Såsom framhållits under 7.3.1 följer av dem att likställighetsprincipen är tillämplig på affärsverksamhet som bedrivs av kommun; viss person eller viss typ av kommunmedlemmar får ej gynnas på de övrigas bekostnad. Dessutom gäller självkostnadsprincipen, innebärande att dylik verksamhet ej får drivas i syfte att bereda kommunen ekonomisk vinst. Intäkterna bör avpassas så att ren företagavinst normalt ej uppstår. Enligt mångas mening åsidosättes emellertid dessa principer i åtskilliga fall av kommunerna. Sålunda hävdas — bortsett från hur systemet med koncessionsavgifter bedöms — att eltaxorna ofta är högre än som betingas av eldistributionens kostnader. Elförbrukningen blir då ett slags skatteobjekt. Vinst på elrörelsen eftersträvas och används för täckande av underskott inom andra grenar av den kommunala förvaltningen eller eljest för ändamål som är elabonnenterna främmande. Vidare har förekommit att kommun, som ansökt hos Kungl. Maj:it om tillstånd att teckna borgen för lån till ett industri-företag på orten men vägrats det begärda

tillståndet, i stället låtit sitt kommunala elbolag ingå borgen.

7.4.2 1966 års betänkande

Enligt det i betänkandet intagna förslaget till ny ellag skall områdeskoncession alltså kunna beviljas endast för den som är lämplig distributör. I betänkandet berörs närmare två frågor som är av betydelse i detta sammanhang. Den ena avser frågan i vad mån spänningsvariationer i lågspänningsnät skall kunna godtagas. Härom anföres i betänkandet (sid. 97):

»För konsumenten menliga spänningsvariationer torde i princip icke behöva tolereras. En viss variation är av tekniskt-ekonomiska skäl svår att undvika. Att fastställa bestämda spänningsgränser, utöver vilka avvikelser inte får ske, är knappast heller möjligt. Frågan har varit föremål för riksdagens övervägande senast år 1962 med anledning av två likalydande motioner (I:9 och II:20) i vilka hemställdes om utredning för utvärdering av de högsta spänningsvariationer som kunde anses tolerabla. Motionerna överlämnades till tredje lagutskottet, som i avgivet utlåtande (nr 43) under hänvisning till en inom Svenska elektriska kommissionen pågående undersökning om förutsättningarna för reglering av frågor om nätens spänningsstabilitet fann ytterligare utredning i ämnet tillsvidare böra anstå. I övrigt gjordes i utlåtandet vissa uttalanden angående möjligheterna att inom ellagstiftningens ram komma till rätta med förhållandena, därvid bl.a. erinrades om möjligheten till prövning i det enskilda fallet av förhållandet mellan elkraftens kvalitet och dess pris. På hemställan av utskottet beslöt riksdagen (skr. nr 382) att såsom sin mening ge Kungl. Maj:t till kännas vad utskottet anfört. Ellagstiftningsutredningen, som enligt förordnande av Kungl. Maj:t den 7 december 1962 fått avskrift av riksdagens skrivelse samt utskottsutlåtandet överlämnade till sig, finner ej anledning till ytterligare uttalande. I sammanhanget må dock framhållas, att om spänningen i en distributionsledning tillåtes mera varaktigt stiga över 250 volt och därigenom orsakar skada vid en till ledningen ansluten, för lågspänning avsedd anordning, förhållandena i allmänhet torde kunna anses vara sådana, att distributören jämlikt allmänna skadestandsregler blir ansvarig på grund av vållande».

Den andra frågan som särskilt behandlas i betänkandet avser vetostadgandet. Här om anföres i betänkandet (sid. 133) att detta på sina håll av kommunerna tagits till anledning att av vederbörande elföretag för upplåtelse av marken fordra en ersättning, som icke blott innefattade gottgörelse för nyttjanderätten som sådan utan i realiteten utgjorde en extra inkomst för kommunen. Följden kunde i dylika fall bli att företaget för att erhålla en företagsekonomisk motiverad vinst måste höja sina taxor med motsvarande belopp. I de fall taxehöjningen utslutande berörde inom kommunen skattepliktiga personer och företag, finge detta endast samma ekonomiska resultat som om kommunerna själva handhade eldistributionen. Om elleverantören vore ett större företag med ett även utanför kommunen utbrett distributionsnät, kunde däremot den högre taxan på ett oskäligt sätt drabba abonnenter utanför den ifrågavarande kommunen. En sådan utveckling vore ej tillfredsställande. Möjlighet att motverka att genom överflyttning av kostnader mellan olika abonnentgrupper på antytt sätt vissa abonnenter oskäligt belastades föreläge emellertid genom prisregleringsinstitutet.

7.4.3 Utredningen

Stadgandet att den som handhar yrkesmässig detaljdistribution av elström skall vara lämplig för att utöva sådan verksamhet ingår som ett betydelsefullt led i ellagstiftningen och är en av förutsättningarna för att dess syften skall kunna uppnås. Stadgandet bör alltså behållas. Det bör bl. a. ha den innebörden att områdeskoncession i det särskilda fallet ej skall beviljas för fler än ett subjekt. En skall gentemot det allmänna svara för att distributionen bedrivs på ett fullgott sätt.

De krav som bör kunna ställas på innehavare av områdeskoncession är stora. Han skall kunna planera, utbygga och underhålla sina distributionsanläggningar på sådant sätt att abonnenterna tillförsäkras en fullgod elförsörjning, d. v. s. tillhandahålla erforder-

liga kraftmängder under säkra driftförhållanden och begränsade spänningsvariationer till skäliga priser. I planeringen ingår en bedömning i vad mån framtida utbyggnader av elnätet behövs med hänsyn till en fortlöpande ökning av elförbrukningen ävensom hur erforderligt kapital härför skall kunna anskaffas. Distributionsanläggningar bör utbyggas och förstärkas så att väntade krav på elkraft från exempelvis nyetablerade industrier samt nya bostads- och fritidsområden kan tillgodoses utan alltför stor tidsutdräkt. Detsamma bör gälla i fråga om anspråk på elkraft för ändamål som idag ej är särskilt vanliga men som kan förutses inom en nära framtid bli mera allmänt förekommande, t. ex. för rumsuppvärmning. Erforderliga investeringar bör ske vid rätt tidpunkt så att totalkostnaden på längre sikt blir lägst möjlig. Distributören bör därför samråda med planerande samhällsorgan samt följa utvecklingen. Han måste underhålla samt förnya sin anläggning i takt med tidens krav för att driften alltid skall vara säker. Härför erfordras bl. a. anordning som möjliggör snabb återinkoppling av viktigare ledningar när fel uppstår — t. ex. till följd av storm, blixtnedslag, nedisning eller åverkan från grävskopa — så att avbrottsiderna blir kortast möjliga. Av samma skäl behövs s. k. reservmatning så att elnätet vid avbrott i krafttillförseln kan matas från annat håll. Vidare bör den s. k. spänningsgodheten vara tillfredsställande och kunna upprätthållas också vid växlande belastning så att skador eller andra olägenheter icke uppstår för abonnenterna genom att elektrisk material förstörs eller tidvis ej kan utnyttjas för avsett ändamål. I anslutning till vad som anföres i 1966 års betänkande om olägenheterna med alltför stora spänningsvariationer i lågspänningsnät bör nämnas att svenska elektriska kommissionen numera slutfört sin undersökning angående nätens spänningsstabilitet och den 1 juni 1968 utfärdat vissa normer om "spänningsgodhet i lågspänningsnät" (SEN 21 18 11). Normerna är avsedda att ligga till grund vid utarbetande och tillämpning av andra normer där spänningsgodheten har betydelse. De är dessutom av-

sedda att vara vägledande såväl för kraftleverantörer vid planering och dimensionering av elnät som för tillverkare vid konstruktion av bruksföremål, apparater, motorer och utrustningar för spänningsreglering.

Till sist åligger det självfallet distributören att kontrollera att hans anläggningar uppfyller de fordringar som gällande säkerhetsbestämmelser uppställer samt därvid följa de föreskrifter som kan komma att lämnas av tillsynsmyndigheten. Han bör också utöva viss kontroll över elarbeten som inom hans område utförs av fristående installatörer.

Fullgörandet av dessa mångskiftande uppgifter fordrar rationella arbetsmetoder samt tillgång till fullgod teknisk utrustning såsom grävmaskiner, stolpresningsanordningar, terränggående fordon, fordon för snabbtryckning och radioapparat. Den lämpliga dimensioneringen av distributionsnäten kan underlättas genom beräkningar, utförda medelst datamaskin. För åstadkommande av säkra driftförhållanden kan erforderlig övervakning ske med hjälp av elektronisk och annan automatisk apparatur.

Vidare har abonnenterna ett berättigat anspråk på att distributören tillhandahåller dem en god kundtjänst i form av rådgivning och information i olika frågor såsom beträffande lämpliga användningsområden för elkraft, fördelaktigaste tariff o. dyl. Samtidigt får distributören räkna med att så långt möjligt uppfylla de skilda önskemål som kan framföras från abonnenternas sida. Främst när det gäller vidsträckt koncessionsområden är det viktigt att de lokala intressena kan hävda sina synpunkter, t. ex. genom särskilda kontaktorgan. Sålunda kan distributionsföretaget behöva inrätta distriktskontor på vissa platser eller medverka till att lokala kommittéer bildas för samråd med företaget i de för orten betydelsefulla elfrågorna. Vidare finns möjligheten att bereda företrädare för de lokala intressena plats i företagets styrelse. Denna möjlighet bör framför allt stå till buds för kommun, som ej omhänderhar detaljdistributionen inom sitt område.

Innehavare av områdeskoncession bör ef-

tersträva att hålla rimliga elpriser. Han får ej bereda sig oskälig vinst på distributionsrörelsen. Därför bör han vinnlägga sig om att pressa kostnaderna så långt det är möjligt. Ett pris kan framstå som skäligt i förhållande till kostnaderna, men dessa kan vara för höga. Han bör icke belasta rörelsen med utgifter som han haft i annat sammanhang; elintäkter skall ej subventionera annan verksamhet. Med hänsyn härtill är det av vikt att distributören har en tidsenlig ekonomisk redovisning som hänför sig uteslutande till distributionsrörelsen. Till sist bör han avpassa sina eltaxor så att kostnaderna fördelas på ett rättvist sätt mellan abonnenterna.

För att kunna uppfylla de krav som sålunda ställs måste innehavare av områdeskoncession ha goda ekonomiska, organisatoriska och tekniska resurser till sitt förhållande. Detta innebär till en början att företagets ledning måste ligga i sakkunniga händer, som kan ge företaget tillräcklig ekonomisk stadga samt anskaffa för rörelsen erforderligt kapital genom upplåning m. m. Vidare måste företaget ha tillgång till den personal av olika kategorier som behövs för att verksamheten skall kunna bedrivas rationellt och på ett från abonnenternas synpunkt tillfredsställande sätt. Företaget bör ha en driftledare som svarar för att rörelsen bedrivs tekniskt riktigt samt den personal i övrigt som krävs för att nödvändiga ny- och ombyggnader samt nätförstärkningar skall kunna genomföras. Enligt utredningens mening bör hos distributören heltidsanställd personal handha de väsentliga och ansvarsfulla uppgifterna. Endast i undantagsfall kan det vara ändamålsenligt att distributören hyr tjänster. Slutligen bör distributören upprätthålla den beredskap som påkallas för avhjälpande av mera katastrofliknande skador på anläggningarna. Lämpligt kan vara att samordna denna beredskap med andra detaljdistributörer eller råkraftleverantören.

En nödvändig förutsättning för att distributör skall kunna fullgöra sina förpliktelser är att han förfogar över en lämplig enhet, som ger honom det erforderliga ekonomiska underlaget. Detta innebär å andra sidan att

den, åt vilken en sådan enhet anvisas och som har de nödvändiga resurserna, i regel kan godtagas som distributör. Ett naturligt urval underlättas genom att de ekonomiskt svaga faller bort. Efter hand som en rationell områdesindelning fortskrider, blir det mindre svårt att avgöra huruvida en sökande av områdeskoncession kan förväntas bli en lämplig distributör eller ej. Det blir också i och för sig likgiltigt vilken företagsform som väljs i det enskilda fallet. Däremot är det från andra synpunkter angeläget att detaljdistributionen i vårt land liksom hittills omhänderhas av olika typer av företag. En ordning med samma företagsform överlag kan befaras snabbt leda till stelhet och stillastående samt hämma de fria konkurrensförhållanden vilka ändock rymmes inom elagens ram, allt till men för konsumenterna. Koncessionsmyndigheten bör därför arbeta för att företagsformen blir så blandad som möjligt.

Det är emellertid uppenbart att utvecklingen i viss mån kommer att binda koncessionsmyndigheten. Sålunda tyder allt på att enskild person endast i enstaka undantagsfall kan tänkas ha förutsättningar för att bedriva tillfredsställande detaljdistribution i framtiden. Vidare framstår det som ofrånkomligt att mindre föreningar och bolag kommer att försvinna som distributörer; de kommer att sakna de erforderliga resurserna. På längre sikt kan förutses att antalet föreningar som innehar områdeskoncession blir tämligen ringa. Också här kommer den ekonomiska utvecklingen att spela en avgörande roll. Erfarenheten visar att det ofta är svårt för koncessionsmyndigheten att övertyga mindre föreningar med angränsande distributionsområden om att de bör sluta sig samman för att därigenom åstadkomma en bärkraftig enhet. Eldistributionsföreningarna i landet har ej det stöd som en stark centralorganisation skulle innebära. Här föreligger en påtaglig skillnad i förhållande till den kooperativa rörelsen. Detta betyder att detaljdistributionen i vårt land efter hand kommer i ännu högre grad än för närvarande handhas av de råkraftproducerande företagen — de enskilda och vattenfallsverket — samt

kommunerna, en utveckling som strider mot intresset av att företagsformen blir så blandad som möjligt. Denna utveckling skulle i viss mån kunna motverkas genom att råkraftleverantör samt kommun och andra företrädare för de lokala intressena bildar gemensamt bolag för detaljdistribution.

I fråga om den kommunala detaljdistributionen vill utredningen betona att en kommun, som förfogar över en lämplig distributionsenhet, har samma förutsättningar som varje annan med tillräckliga resurser att uppfylla de krav som ställs på en lämplig distributör. Från flera håll förfäktas emellertid att kommuner med egen detaljdistribution hittills visat en påtaglig benägenhet att bevaka sina egna intressen framför elkonsumenternas. Enligt utredningens mening saknar anmärkningar av detta slag ej underlag. Till en början är det uppenbart att det kommunala intresset hittills inriktat sig huvudsakligen på områden där det är lätt att bedriva en lönsam eldistribution, d. v. s. de tätbebyggda delarna av vårt land, medan glesbygderna framstått som mindre lockande. Det bör dock framhållas att denna uppdelning mellan kommunal distribution och av annan bedriven distributionsverksamhet får ses mot den historiska bakgrunden. Uppdelningen ter sig naturlig med hänsyn till samhällsförhållandena under förra delen av 1900-talet. Av den under 3.2 och 3.3 redovisade statistiken framgår att de kommunala eltaxorna i medeltal ligger högre än som är betingat av kostnaderna och att de under senare tid sjunkande råkraftpriserna icke alls eller endast långsamt föranlett kommunerna att tillämpa lägre detaljpriser. Dessa förhållanden träder sällan i dagen, eftersom de kommunala taxorna ofta ändå framstår som låga vid en jämförelse med andra taxor; en kostnadsjämförelse sker ej. Ur kommunernas synvinkel är det självfallet frestande att låta vinster uppstå på den egna distributionsrörelsen, vilka flyter in i kommunalkassan. Härigenom kan utgifter för annan verksamhet täckas, vilka rätteligen borde bestridas av skattemedel eller överhuvud ej förekomma, t. ex. stöd åt industrier inom kommunen.

Enligt utredningens mening bör kommun icke heller i detta sammanhang inta särställning. Kommun, som fått områdeskoncession, bör vara underkastad samma regler som varje annan distributör och sålunda kunna uppfylla alla de krav för vilka tidigare redogjorts. Detta innebär bl. a. att kommun, som bedriver detaljdistribution, ej får gottskriva sig högre ersättning härför än som betingas av de med distributionen förenade kostnaderna. Denna grundsats anknyter för övrigt väl till den för kommunal affärsverksamhet knäsatta principen att dylik verksamhet ej får bedrivas i vinstsyfte. Här som eljest får det bli koncessionsmyndighetens sak att övervaka att taxorna blir skäliga.

Ett särskilt spörsmål utgör den ej alltför ovanliga företeelsen att kommun under hänvisning till vetostadgandet betingar sig en viss — vanligen årlig — avgift för att medge annan rätt att distribuera elström inom kommunens planlagda område. I regel ingår kommunen och koncessionshavaren ett skriftligt avtal, gällande för bestämd tid och upptagande närmare regler om avgiften. Ofta innehåller avtalet också en bestämmelse av innebörd att kommunen vid avtalstidens slut skall äga överta distributionen, om ej annat överenskommes, varefter parterna när denna tidpunkt nalkas upptar förhandlingar vilka ej så sällan utmynnar i att koncessionshavaren får fortsätta sin distribution men mot högre avgift. Frånsett att koncessionsmyndigheten vid sin prövning av frågan om vem som lämpligen bör handha eldistributionen inom visst område självfallet ej är bunden vid vad andra kan ha avtalat, är uppgörelse av detta slag ägnad att inge olust från konsumentsynpunkt. Endast om avgiften motsvarar det intrång i gatumark m. m. som koncessionshavaren föranleder, kan den godtas. I annat fall kommer elkonsumenterna att på ett eller annat sätt belastas med en kostnad som ur deras synvinkel är ovidkommande, en ordning som utredningen finner olämplig. Det är uppenbart att koncessionsavgiften i åtskilliga fall är större än den borde vara. Oroande från de synpunkter varom här är fråga är att avgifterna visar en benägenhet att öka

liksom antalet distributörer som erlägger avgift. För fullständighetens skull vill utredningen som sin åsikt framhålla att pålagor av denna art ej bör godtas vare sig de drabbar enbart medlemmarna i vederbörande kommun eller om bördan kommer att helt eller delvis falla på annan. Utredningen vill alltså härvidlag gå längre än 1966 års betänkande.

Det vore obilligt att i dag rikta kritik mot koncessionshavare som betalar för hög avgift till den kommun inom vilken han distribuerar elström. Systemet har tillämpats i flera år och därigenom vunnit viss hävd. Utredningen anser emellertid att den som i framtiden påtager sig en dylik onödig utgift ej är en lämplig distributör. Givetvis får enbart den omständigheten, att koncessionshavare vid avtalstidens utgång vägrar att längre betala för stor koncessionsavgift till vederbörande kommun, icke medföra att han får stå tillbaka för kommunen när koncessionsförhållandena skall omprövas.

På grund av nu anförda förhållanden menar utredningen att kommunerna likaväl som andra intressenter kan förväntas uppfylla ellagens syften.

Såsom förut framhållits uppställer lagen ej krav på lämplighet ifråga om detaljdistributör som ämnar bedriva sin verksamhet anorledes än yrkesmässigt. Enligt utredningens mening bör lagen ändras i detta hänseende. En bokstavstolkning kan leda till den uppfattningen att sådan distributör kan få områdeskoncession, även om han skulle finnas vara olämplig för den avsedda verksamheten. En ändring i antydd riktning skulle ej innebära något nytt i sak. Lagstiftaren har uppenbarligen menat, att varje detaljdistributör skall kunna bedriva den verksamhet koncessionen åsyftar på ett tillfredsställande sätt. Detta betyder, att anspråken på distributören växlar med arten av hans verksamhet. Den som ombesörjer yrkesmässig distribution är skyldig att uppfylla icke endast de fordringar som uppställs i gällande säkerhetsbestämmelser och lagstiftning av allmängiltig natur — t. ex. naturvårdslagen — utan även de krav som abonnenterna kan ställa på honom främst i fråga om di-

stributionsplikt. Är verksamheten ej yrkesmässig, bortfaller självfallet sistnämnda krav, medan de förra kvarstår. Begreppet "lämplighet" är alltså tänjbart. Den av utredningen förordade ändringen torde för övrigt sakna praktisk betydelse när det gäller områdeskoncession. Utredningen har nämligen svårt att tänka sig något fall, där områdeskoncession kan komma ifråga för verksamhet där ej yrkesmässig distribution ingår.

Till sist får utredningen — med hänvisning till de synpunkter som anförts under 7.3.3 — framhålla att utredningen ej tror att detaljdistributionen omedelbart kan bli så tillfredsställande som är önskvärt. De faktiska förhållandena kommer att fördröja utvecklingen och stora investeringar blir ofrånkomliga på många håll för att målet skall kunna uppnås. Rationaliseringstakten kommer därför att påtagligt styras av kapitaltillgången. Vidare bör ej bortses från att svårigheter emellanåt kan uppstå därför att kraftproduktionen ej alltid håller jämna steg med de ökande kraven på elström.

7.5 Koncessionstid

7.5.1 Erfarenheter från nuvarande system

Alltsedan tillkomsten av 1902 års ellag har koncession i regel meddelats för viss tid. Lagen stadgade ursprungligen att koncession skulle lämnas för högst 40 år. Genom lagändring år 1938 (prop. nr 137) infördes ett tillägg, nämligen att tiden kan — om särskilda skäl därtill föranleder — bestämmas till 60 år. Elkraftutredningen uttalade i sitt betänkande (SOU 1954: 12, sid. 137) att bestämmelserna om koncessionstidens längd var tillfredsställande såväl med hänsyn till det allmännas som koncessionshavarens intressen, och i proposition nr 161/1957 med förslag till ändringar i ellagen, genom vilka systemet med områdeskoncession infördes, framhöll departementschefen att han ej fann erforderligt att föreslå ändring vare sig på grund av rationaliseringssyn-

punkter eller eljest. Riksdagen följde förslaget.

Områdeskoncession har ej i något fall beviljats för längre tid än 40 år. Denna tidrymd har vanligen tillämpats under åren 1958—1966 i de fall då slutgiltig koncession ansetts möjlig. Därefter har koncessionsmyndigheten begränsat tiden till högst 25 år. Anledningen härtill är att myndigheten bedömt en tid av 40 år vara för lång med hänsyn till att utvecklingen kunde leda till att koncessionsförhållandena tämligen snabbt blev otidsenliga. Om det på grund av rådande förhållanden varit omöjligt att skapa en också på längre sikt lämplig enhet, har likväl områdeskoncession meddelats där det ansetts rationellt. Tiden har då vanligen bestämts till endast 5 eller 10 år. Under 7.1 redogöres närmare för koncessionstidernas längd.

7.5.2 1966 års betänkande

I betänkandet föreslås att nuvarande bestämmelser om koncessionstid skall behållas. I anslutning härtill framhålles att det reorganisationsarbete på elförsörjningsområdet som var ett av ändamålen med 1957 års lagstiftning skulle underlättas, om alla koncessioner upphörde samtidigt och icke på skilda tider men att olägenheterna vore på väg att övervinnas genom att koncessionsmyndigheten — i avvaktan på att planläggning skulle kunna ske i ett större sammanhang — i regel beviljade endast kortare förlängningar av förut beviljade koncessioner, så att de skulle utlöpa länsvis vid samma tidpunkt (sid. 44).

7.5.3 Utredningen

Bestämmelsen om att koncession skall beviljas endast för viss tid tillkom för att tillgodose statens intresse av att kunna öva inflytande på eldistributionen, vars utveckling ej kunde överblickas. Det allmänna kunde framdeles finna ändamålsenligt att inlösa elanläggningar eller föreskriva ändrade vill-

kor för deras nyttjande. Alltjämt är den gängse uppfattningen att staten bör medverka i strävandena att åstadkomma en rationell eldistribution. En nödvändig förutsättning härför är att distributionsförhållandena kan omprövas med lämpligt avpassade mellanrum. Det allmänna bör efter rimlig tid få tillfälle att bedöma hur distributionen bäst skall ordnas med hänsyn till de förändringar som kan ha inträtt på kraftförsörjningsområdet. Områdeskoncession bör sålunda också i fortsättningen beviljas endast för viss tid. Koncessionstiden måste emellertid bestämmas så att distributören finner det meningsfullt att påtaga sig ansvaret för en god elförsörjning. Han bör ha skäligt rådrum för att kunna planera för sin distributionsverksamhet i ekonomiskt och tekniskt hänseende. Den avvägning som alltså måste göras är vanskelig. Den åsikten ligger nära till hands att tämligen korta koncessionstider är lämpligast, eftersom omprövning då kan ske med täta mellanrum. Denna uppfattning är dock ej bärande. I regel lär det bli svårt att finna lämplig person som är villig att åtaga sig detaljdistribution för kortare tid. Han kommer att bedöma läget som alltför osäkert. Han måste fråga sig om det från hans synpunkt är ekonomiskt försvarligt att nedlägga kostnader på ny- eller ombyggnader eller förstärkningar av elnätet eller på anskaffandet av personal — åtgärder som kan vara önskvärda från konsumentens synpunkt. Han befarar måhända att ej kunna täcka kostnaderna med sedvanliga elpriser eller återfå det nedlagda kapitalet vid en eventuell överlåtelse av anläggningen till en efterträdare, som hävdar och lyckas få stöd för den meningen att kostnaderna ej var befogade eller nödvändiga. En koncessionshavare bör sålunda kunna kräva en skälig konsolideringstid.

Vid bedömningen av denna fråga finner utredningen, att koncessionstiden i vanliga fall bör vara något kortare än den i lagen nu angivna lägsta maximitiden 40 år. Såsom ovan anmärkts har också koncessionsmyndigheten de senaste två åren lämnat områdeskoncession för kortare tid, nämligen 25 år. Enligt utredningens mening bör giltig-

hetstiden för en områdeskoncession normalt bestämmas till 25—30 år. Eftersom de i lagen angivna tiderna är maximitider och koncessionsmyndigheten bör ha frihet att inom lagens ram anpassa koncessionstiden efter omständigheterna i det särskilda fallet, finner utredningen att gällande bestämmelser om koncessionstid ej behöver ändras.

Däremot synes det utredningen ändamålsenligt att bestämmelserna kompletteras med ett stadgande av innebörd att, om koncessionsmyndigheten ej före den bestämda koncessionstidens utgång hunnit besluta hur koncessionsfrågan skall lösas för framtiden, distributören utan hinder därav äger fortsätta sin distributionsverksamhet på samma villkor som förut, intill dess myndigheten meddelat sitt beslut i saken. Med en sådan övergångstid är två fördelar förknippade. För myndigheten, som kan behöva rådrum för att finna den bästa lösningen, blir det icke som nu nödvändigt att i avvaktan härpå bevilja tillfällig förlängning av koncessionen — ett beslut som måhända efter förlängningstidens slut måste förnyas. Administrationen kan sålunda i viss mån förenklas. Vidare undvikes den i dag ej helt ovanliga företeelsen att den, som av någon — ofta ursäktlig — orsak ej begär förnyelse eller förlängning av utlöpande koncession, gör sig skyldig till straffbar handling om han fortsätter distributionen. Den föreslagna ordningen innebär visserligen att myndigheten får ett mera omedelbart ansvar för områdeskoncessioneringen, eftersom den måste bevaka de olika koncessionstiderna, men detta ligger enligt utredningens mening i linje med den centrala ställning myndigheten bör ha på detta fält.

7.6 Överlåtelse av områdeskoncession

7.6.1 Erfarenheter från nuvarande system

Före den 1 januari 1958 ägde tillståndshavare att fritt överlåta sitt tillstånd. Han hade ej annan skyldighet än att göra anmälan om överlåtelsen hos kommerskollegium. I sam-

band med 1957 års ändringar av ellagen infördes en bestämmelse om att koncession ej får överlåtas utan tillstånd av koncessionsmyndigheten. Bestämmelsen avser endast det fall att koncessionshavaren under löpande koncessionstid vill överlåta sin koncession. Vidare torde lagstiftaren ha förutsatt att ansökan om tillstånd till överlåtelse ej inlämnas till myndigheten, med mindre preliminärt avtal träffats härom mellan koncessionshavaren och annan som är villig att övertaga distributionen. Av förarbetena till lagändringen framgår att myndighetens prövning ej skall avse annan fråga än huruvida den nye distributören kan anses lämplig (se prop. nr 161/1957, sid. 75 och 79 ö).

Koncessionsmyndigheten har intill den 1 januari 1967 endast i fyra fall haft att pröva ansökan om tillstånd att överlåta områdeskoncession. Samtliga ansökningar har bifalits.

Det synes lämpligt att i detta sammanhang erinra om att detaljdistribution av elström alltjämt i tämligen stor omfattning sker på grund av äldre tillstånd. Eftersom den nya lagen ej är tillämplig på sådant tillstånd, kan innehavaren av tillståndet överlåta detta utan koncessionsmyndighetens samtycke. Det är tillräckligt att han gör anmälan om överlåtelsen. Sådana anmälningar är fortfarande tämligen vanliga.

7.6.2 1966 års betänkande

I betänkandet (sid. 44—47 o. 95—96) behandlas så gott som uteslutande överlåtelse av tillstånd som meddelats före den 1 januari 1958 — en fråga som ej är aktuell när det gäller områdeskoncession. Av den föreslagna lagtexten (4 §, sid. 8) framgår att avsikten är att koncessionsmyndigheten vid sin prövning om tillstånd till överlåtelse skall bedöma ansökningen som om den gällde beviljande av koncession för den som ämnar övertaga distributionen. I betänkandet uttalas också att tillståndsprövningen borde utvidgas att avse ej blott den nye innehavarens lämplighet som yrkesutövare utan

lämpligheten av överlåtelsen över huvud taget från samma synpunkter som gällde för koncessionsprövningen. Myndigheten vore oförhindrad att pröva också vederlagets storlek och sådana därmed sammanhängande finansieringsfrågor som kunde få återverkningar för företagens elabonnenter. Genom sin befattning med överlåtelseerna finge myndigheten möjlighet att på olika sätt inverka på prisbildningen. Sålunda kunde myndigheten genom att vägra tillstånd till överlåtelse hindra att koncessionshavaren härvid betingade sig ett oskäligt högt pris. En annan väg vore att förbinda överlåtelsestillståndet med villkor angående det elpris som skulle få uttagas av tillträdaren.

Beträffande överlåtelse av äldre tillstånd understrykes i betänkandet det otillfredsställande i att sådana tillstånd skulle få överlåtas fritt. Möjlighet funnes även för en i och för sig olämplig spekulant att förvärva ett detaljdistributionsnät. Visserligen vore det från allmän rättssynpunkt icke tilltalande att, om tillstånd beviljats utan förbehåll ifråga om rätten för tillståndshavaren att överlåta detta, sedermera genom ändrad lagstiftning beröva honom en sådan rätt. Det borde dock ej möta allvarigare betänkligheter att införa en dylik ordning, eftersom den skulle komma att ligga i linje med koncessionssystemet som sådant. Det måste anses berättigat att koncessionsmyndigheten kunde tillse att icke genom överlåtelse den elförsörjning som avsetts med tillståndet äventyrades eller försämrades. Detta torde gälla även om, som ej sällan tidigare skett, tillståndet icke uttryckligen bundits till viss person eller visst företag utan beviljats sökande eller hans rättsinnehavare. Enligt gällande lag finge koncession ej meddelas med mindre anläggningen vore behövlig och förenlig med en planmässig elektrifiering samt, då fråga vore om yrkesmässig distribution, distributören vore lämplig. Det kunde då icke vara rimligt att tillståndshavare skulle äga okontrollerat överlåta tillståndet efter eget gottfinnande. Alla överlåtelser borde prövas av myndigheten och prövningen borde i samtliga fall ske med enahanda utgångspunkter. Endast härigenom skapades möj-

lighet att säkra en ändamålsenlig kraftförsörjning.

7.6.3 Utredningen

Såsom framgår av vad anförts under 7.2—7.5 förordar utredningen att ansökan om koncession för elektrisk distribution inom visst område ej skall bifallas, med mindre ansökningen gäller en anläggning som är behövlig och förenlig med en planmässig elektrifiering, området utgör en lämplig enhet samt distributören är lämplig för verksamheten, ävensom att koncession skall beviljas för viss tid.

Utän tvivel vore det otillfredsställande, om den som efter koncessionsmyndighetens ingående prövning fått områdeskoncession skulle kunna fritt överlåta denna. I så fall skulle syftet med koncessionssystemet kunna äventyras. Bestämmelsen om att områdeskoncession icke får överlåtas utan tillstånd bör därför kvarstå. Utredningen biträder den i 1966 års betänkande framförda åsikten, att myndigheten vid sin prövning skall beakta samma synpunkter som anmäler sig i samband med prövning av ansökan om ny områdeskoncession.

Det ligger emellertid i sakens natur att vissa av dessa synpunkter endast i undantagsfall är aktuella vid prövning av ansökan om tillstånd till överlåtelse. Sålunda lär väl sällan med fog kunna hävdas att koncessionshavarens anläggning skulle vara obehövlig eller oförenlig med en planmässig elektrifiering. Härvidlag torde bedömningen i regel bli densamma som när överlåtarens ansökan om områdeskoncession en gång prövades. Myndigheten bör dock förvissa sig om att överlåtelsen ej sker till någon som blir nödsakad att antingen bygga ledningar, vilka eljest skulle vara obehövlige eller ej planmässiga, eller också kräva att få förfoga över annan tillhörig ledning för en kraftöverföring, som från övriga synpunkter ej vore önskvärd.

Vidare kan utvecklingen — framförallt om överlåtelsen sker mot slutet av koncessionstiden — ha medfört att området fram-

står som en föga lämplig enhet. I sådant fall synes det ändamålsenligt att, om området ej lämpligen kan sammanläggas med ett område över vilket tillträdaren förfogar, myndigheten vägrar bifalla ansökningen och i stället försöker få koncessionshavaren att på skäliga villkor avstå från sin anläggning till annan så att den kan inpassas i en önskvärd områdesindelning.

Av det anförda torde framgå att myndigheten i övervägande antalet fall får inrikta sin prövning huvudsakligen på frågan om tillträdaren är skickad att bedriva verksamheten samt att tillstånd till överlåtelsen i regel bör lämnas, om denna fråga besvaras jakande. En lämplig distributör kan förutsättas handha verksamheten så att, om förhållandena ej skulle vara fullt tillfredsställande vid tiden för överlåtelsen, rättelse sker så långt det är möjligt.

Emellertid anser utredningen i enlighet med vad som anförts i 1966 års betänkande, att koncessionsmyndigheten också bör granska villkoren för överlåtelsen. Skulle härvid framkomma att köpeskillingen är orimligt stor eller att uppgörelsen eljest skulle gynna koncessionshavaren på ett otillbörligt sätt, bör tillstånd till överlåtelsen ej lämnas. Särskilt om det skulle råda överskott på elkraft, kan det vara angeläget för en kraftproducent att förvärva en anläggning för detaljdistribution för att därigenom säkerställa viss avsättning för den egna råkraften, och det kan då vara frestande att betala ett överpris för anläggningen. Motsvarande förhållanden kan uppkomma när kommun vill övertaga en inom dess område bedriven detaljdistribution. Från allmän synpunkt framstår dylika företeelser som föga önskvärda, eftersom det blir elkonsumenterna som i en eller annan form får svara för den i och för sig onödiga utgiften.

Utredningen får dock betona vikten av att koncessionsmyndigheten handhar sin uppgift på sådant sätt att frivilliga uppgörelser om överlåtelse av distributionsanläggningar främjas. Eljest kan den önskvärda rationaliseringen fördröjas. Prövningen av överlåtelsevillkoren bör därför ej vara för sträng. Detaljgranskning bör undvikas. Prövningen

bör utmynna i avslag, endast om det är uppenbart att t. ex. köpeskillingen är alltför stor eller att koncessionshavaren tillförsäkrat sig en längre tids ensamrätt till kraftleveranser för området och härvid betingat sig för höga priser.

Utredningen kan icke biträda den i 1966 års betänkande väckta tanken att koncessionsmyndigheten skall kunna förbinda ett överlåtelsestillstånd med villkor om det elpris som får uttagas av tillträdaren. En sådan ordning är ej godtagbar från principiell synpunkt. Det bör ej ankomma på ett centralt statligt verk att utforma de olika taxor som skall gälla inom ett distributionsområde. Härtill kommer att myndigheten skulle tvingas att i detalj följa den nye distributörens prissättning för att vara säker på att denne icke frångick myndighetens beslut i prisfrågan samt vara beredd att ompröva detta när distributören vill höja taxorna t. ex. därför att råkraftpriset stigit.

Om koncessionsmyndigheten ej annat bestämmer, medför tillstånd till överlåtelse icke att den ursprungligen bestämda koncessionstiden ändras.

För fullständighetens skull får utredningen peka på en omständighet som medför att det nu redovisade systemet med tillståndsvång lätt kan sättas ur spel. Sålunda finns ej något som hindrar ägarna av ett aktiebolag, som innehar områdeskoncession, att överlåta sina aktier till någon med vilken de saknar intressegemenskap. Ett sådant förfarande innebär i verkligheten att koncessionen överflyttas på en ny distributör. Utredningen har undersökt möjligheten att skapa en ordning som skulle medge myndigheten att pröva också dylika överlåtelser. Utredningen har emellertid måst överge denna tanke, eftersom de praktiska svårigheterna visat sig oöverstigliga. Detta betyder att myndigheten får begränsa sig till att ingripa med de åtgärder som enligt utredningens förslag eljest står till buds, om det skulle framkomma att bolag med nya ägare bedriver distributionsverksamhet på ett otillfredsställande sätt.

Slutligen får utredningen behandla det i 1966 års betänkande väckta förslaget om en

retroaktiv tillämpning av bestämmelsen att koncession ej får överlåtas utan koncessionsmyndighetens medgivande. Obestriddligen är det från allmän synpunkt särskilt angeläget att staten får möjlighet att övervaka att överlåtelser av sådana äldre tillstånd, som avser detaljdistribution och därför kan jämföras med områdeskoncession, icke sker i strid mot intresset att åstadkomma en rationell elförsörjning. De skäl som ovan anförts för förbud mot fri överlåtelse av områdeskoncession gäller härvidlag med påtaglig styrka, eftersom det ofta är fråga om olämplig distributionsenhet som ingalunda kan anses fylla kravet på att elektrifieringen skall vara planmässig. Den passar icke in i en ändamålsenlig områdesindelning. En icke önskvärd överlåtelse kan kullkasta myndighetens planer för elförsörjningens ordnande i trakten. Om sålunda de sakliga skälen för ett bifall till nyssnämnda förslag är tungt vägande, kan dock hävdas att hänsynen till rättssäkerheten bör föranleda en annan bedömning. Enligt utredningens mening bör denna synpunkt emellertid icke överdrivas. Att göra giltigheten av en överlåtelse beroende av statlig myndighets tillstånd synes ej vara ett allvarigare ingrepp än att det bör kunna tålas, framförallt icke om lagens regler i övrigt är så utformade att tillståndshavarens intressen ej träds för nära. Härvidlag kan förutskickas att utredningens förslag bygger på en ordning som säkerställer en rätt för honom att få anläggningen inlöst på skäligen villkor (se 9.3 och 10.2), om myndigheten skulle vägra tillstånd till begärd överlåtelse och han ändå önskar bli av med anläggningen. Utredningen biträder därför det i 1966 års betänkande framlagda förslaget att också överlåtelse av äldre tillstånd skall godkännas av koncessionsmyndigheten. — Beträffande granskning av överlåtelsevillkor och de överväganden som härvidlag bör ske från myndighetens sida gäller i tillämpliga delar vad som nyss anförts om överlåtelse av områdeskoncession.

7.7 Monopolställning

7.7.1 Erfarenheter från nuvarande system

Av förarbetena till 1957 års lagändringar framgår att innehavare av områdeskoncession i princip äger med företrädes- och ensamrätt förfoga över sin anläggning för avsett ändamål (se elkraftutredningens betänkande, SOU 1954: 12, s. 381 och prop. nr 161/57, s. 46 n.). Denna rätt är dock ej uttryckligen reglerad i ellagen utan grundar sig på det faktiska innehavet av de närdistributionsledningar som koncessionshavaren utan prövning i varje särskilt fall får framdra inom sitt område. Företrädes- och ensamrätten är emellertid i viss mån beskuren. Sålunda uttalade föredragande departementschefen i nyssnämnda proposition att hinder ej skulle möta t. ex. för ett kraftslukande industriföretag att få linjekoncession på ledning genom ett område beträffande vilket områdeskoncession meddelats för annan, nämligen om företagets kraftbehov icke lämpligen kunde tillgodoses från områdeskoncessionshavarens ledningar. Vidare syntes stundom en mindre områdeskoncession — t. ex. för ett industriföretag, vars ledningar icke helt fölle inom inhägnat område — kunna tillåtas inom ett distributionsområde (s. 46 o. 47). Av detta uttalande kan också utläsas att innehavare av områdeskoncession ej kan förhindra den som har kraftkälla inom inhägnad del av området att förse där boende abonnenter med elström (jfr 2 kap. starkströmskungörelsen).

Koncessionsmyndigheten har endast en gång under den senast förflutna 10-årsperioden utnyttjat möjligheten att bevilja annan än områdeskoncessionshavaren linjekoncession för en ledning, som sträcker sig inom ett distributionsområde. Det var då fråga om ett industriföretag med säte strax utanför en tätort, vilket önskade leverera elström till ett dotterföretag inom tätorten. Områdeskoncessionshavaren motsatte sig företagets begäran och förklarade sig villig att fullgöra erforderliga elleveranser till dotterföretaget. Anledningen till att koncessionsmyndigheten ändock tillmötesgick industri-

företaget var att detta kunde tillhandahålla elströmmen på förmånligare villkor än områdeskoncessionshavaren ville erbjuda. — Hittills har koncession ej beviljats för ett mindre område inom ett distributionsområde.

7.7.2 Utredningen

Med koncessionssystemet följer att innehavare av områdeskoncession får en viss monopolställning. Ehuru denna omständighet är ägnad att väcka betänkligheter från vissa synpunkter, bör systemet godtas av skäl som närmare redovisats under 6 kap. Fördelarna väger tyngre. Framför allt måste de samhällsekonomiska synpunkterna kunna beaktas i önskvärd omfattning. Bl. a. bör eldistribution bedrivas så att onödiga ledningar ej kommer till stånd. I fråga om detaljdistributionen torde dessa synpunkter knappast kunna tillgodoses bättre än genom att ansvaret för elförsörjningen inom ett lämpligt avpassat område läggs på en enda distributör. Denne bör få ensam bestämma vilka ledningar som skall framdragas inom området och hur de lämpligen bör utnyttjas för att han skall kunna fullgöra sina förpliktelser mot abonnenterna. Detta gäller helt ledning som ej har högre spänning än den i koncessionsbeslutet medgivna. Vidare bör han, när fråga uppkommer att framdra ledning som ej omfattas av beslutet — t. ex. ledning med hög spänning för leverans till ett större industriföretag — normalt få linjekoncession för ledningen eller rätt till sådan höjning av den högsta tillåtna spänningen att ledningen kan framdras med stöd av områdeskoncessionen. Självfallet skall distributören, t. ex. därför att han befinner sig vara ur stånd att själv tillgodose industriföretagets kraftbehov, kunna medge att annan åtar sig leveransen och för ändamålet får linjekoncession för ledningen.

Av vad anförts under 7.2.3 torde emellertid framgå att enligt utredningens mening möjlighet måste finnas att mjuka upp områdeskoncessionshavares ensam- och företrädesrätt. Sålunda kan näringspolitiska och

andra synpunkter av allmän räckvidd medföra, att koncessionsmyndigheten avslår distributörens ansökan om linjekoncession för viss ledning eller om rätt till en allmän spänningshöjning inom hans område, därför att den begärda åtgärden skulle strida mot lagens krav på planmässighet. Vid sin prövning kan myndigheten finna antingen att ledningen över huvud ej bör framdras eller att syftet med ansökningsen kan tillgodoses genom att annan distributör får linjekoncession för en ledning med lämplig sträckning. Vidare bör, om det är uppenbart att ledningen skulle befrämja en planmässig elförsörjning, linjekoncession kunna beviljas annan distributör för ledning som skall användas för punktleverans inom ett distributionsområde, oaktat spänningen ej skulle komma att överstiga den som myndigheten fastställt som högsta tillåtna inom området.

Möjligheten att på sätt nu sagts begränsa områdeskoncessionshavares monopolställning bör enligt utredningens uppfattning vid behov utnyttjas också för åstadkommande av en friare konkurrens, som erfarenhetsmässigt eljest brukar leda till en för konsumenterna gynnsam utveckling. Koncessionshavares företrädesrätt till elleveranser inom hans område bör vara beroende av att han handhar distributionen på ett rationellt sätt, d. v. s. tillhandahåller abonnenterna tillräckliga kraftmängder av tillfredsställande kvalitet och till skäliga priser samt en god service. Berättigade klagomål från abonnenternas sida härvidlag bör föranleda koncessionsmyndigheten att söka rätta till missförhållandet. En framkomlig väg synes då vara att — om rättelse icke sker — meddela annan distributör linjekoncession för ledning till viss abonnent eller grupp av abonnenter inom området. Förutsättningen härför är självfallet att ledningen ej framstår som obehövlig eller oförenlig med en planmässig elektrifiering. Vid en sådan bedömning kan det — med hänsyn till planmässighetskravet — te sig olämpligt att bygga en särskild ledning för ändamålet. För att syftet med leveransen likväl skall kunna uppnås, måste koncessionsmyndigheten äga kräva att transitering får ske på områdeskoncessionsha-

varens närdistributionsnät. Nuvarande ellag inrymmer icke en dylik befogenhet. Utredningen anser dock, att nämnvärda olägenheter ej är förknippade med en sådan transiteringsplikt såvitt avser i nätet ingående högspänningsledning. Områdeskoncession gäller emellertid också lågspänningsledningar, vilka ingår i ett finmaskigt och efter lokala förhållanden anpassat ledningssystem. Mot transitering över dylik ledning talar sålunda praktiska svårigheter, såsom huru utgående kraftmängder skall avräknas för att rättvisa skall uppnås. Svårigheterna synes dock ej så påtagliga att en regel om transiteringsplikt bör begränsas till de högspänningsledningar som ingår i ett närdistributionsnät. Viktigt är dock att transiteringen ej får bli så omfattande att områdeskoncessionshavarens möjligheter att fullgöra förpliktelserna mot sina abonnenter äventyras. I så fall bör i stället övervägas att återkalla koncessionen.

På grund av det anförda förordar utredningen en lagregel, som ger koncessionsmyndigheten befogenhet att tillåta transitering över ledningar som omfattas av annans områdeskoncession. Det kan förmodas att myndigheten endast i sällsynta undantagsfall får orsak att utnyttja denna befogenhet. Blotta förekomsten av en dylik lagregel är ägnad att leda till eftersträlvade lösningar på frivillighetens väg. En sund priskonkurrens kommer att befrämjas.

Som nyss sagts kan transitering på närdistributionsnät framstå som mindre lämpligt, främst när det gäller leverans över lågspänningsledningar. Dylika ledningar har anlagts med stöd av det generella tillstånd som områdeskoncession innebär. Koncessionshavare är ej skyldig att hålla koncessionsmyndigheten underrättad om sina lågspänningsledningar, och därför är dessas sträckning obekant för myndigheten. Koncessionshavaren får också fritt förfoga över ledningarna genom att t. ex. ändra sträckningen eller bortta dem, om elströmmen på annan väg kan levereras till abonnenterna. Det kan därför vara lämpligt att myndigheten — som alternativ till transitering på befintligt nät — meddelar områdeskonces-

sion för annan beträffande ett mindre område inom det egentliga koncessionsområdet. Distributör skulle sålunda kunna få rätt att anlägga erforderliga ledningar för detaljdistribution inom annans område, varvid självfallet planmässighet skall eftersträvas. Vidare får förutsättas att utförandet sker under vederbörlig tillsyn av koncessionsmyndigheten eller elektriska inspektionen. Det kan dock invändas att koncession avseende närdistributionsnät inom annans område sällan är förenlig med kravet på planmässighet i dess strängaste betydelse. Under alla omständigheter måste gälla att koncession för annan får meddelas endast om därigenom väsentliga fördelar är att vinna från berörda konsumenters synpunkt utan att distributionen inom området i övrigt försämraras eller fördyras. Också i detta fall kan förväntas att åtgärd som här avses ytterst sällan behöver tillgripas.

7.8 *Distributionsplikt*

7.8.1 Erfarenheter från nuvarande system

Regeln att den som innehar områdeskoncession för yrkesmässig distribution i princip skall vara pliktig att tillhandahålla elström åt envar som inom området har behov därav för normalt förbrukningsändamål infördes i ellagen genom 1957 års ändringar. Regeln grundar sig på ett förslag av elkraftutredningen, som tämligen ingående behandlade denna fråga. I huvudsak anförde denna utredning följande (SOU 1954: 12, sid. 46 samt 381 ff.):

»Distributionsplikten innefattar en allmän förpliktelse att upprätthålla en tillfredsställande såväl extensiv som intensiv elektrifiering.

Att den extensiva elektrifieringen skall vara tillfredsställande innebär att distributören skall vara skyldig att på skäliga villkor utsträcka ledningsnätet till varje normal förbrukningsplats inom det område för vilket han fått områdeskoncession. Hur långt detta krav bör sträckas är ett svåröst problem, särskilt som det måste förutsättas att nätets utsträckande till oelektrifierade delar av området skall ske på rimliga villkor. Självkostnaderna för elektrifiering av avskilt belägna

fastigheter kan stundom vara mycket höga. Bidrag till anläggningskostnaderna brukar på landsbygden utgå i form av engångsavgifter från de abonnenter, som ansluts. För de avskilt liggande fastigheter, som ännu ej elektrifierats, skulle anslutningsavgifterna kunna bli relativt höga. Utredningen förutsätter därför att ekonomiskt stöd från det allmänna skall i viss utsträckning även framgent kunna utgå till elektrifieringskostnaderna. De ännu oelektrifierade fastigheterna ligger ofta i gränstrakterna mellan småföretags distributionsområden. Där en samordning av dylika företag, under medverkan och eventuellt med ekonomiskt stöd från det allmänna, kan åstadkommas, torde distributionsanläggningarna kunna anläggas och utvidgas mer ändamålsenligt och därmed mindre kostsamt än eljest. Distributörens skyldighet att elektrifiera hela det honom tilldelade området bör under sådana omständigheter icke bli alltför betungande. Det är emellertid självklart att nätets utsträckande till fastigheter eller andra elektrifieringsobjekt ej skall kunna framtvingas i de fall, där företagets kostnader, även om möjligheterna till understöd utnyttjas, blir orimligt höga eller där den ifrågasatta elektrifieringen avser bebyggelse, vars fortbestånd är osäkert.

I kravet på en tillräckligt intensiv elektrifiering bör i första hand inläggas, att anläggningarnas driftsäkerhet och belastningsbarhet är i skälig mån säkerställda. Man bör med andra ord kunna fordra av koncessionshavaren att han skall tillgodose rimliga anspråk från förbrukarna på att inga onödiga avbrott eller störningar i elkrafttillförseln sker och att alla normala anslutningsobjekt — vartill i nuvarande utvecklingskede bör räknas exempelvis motorer för rationell jordbruksdrift, hantverk och småindustri samt vanliga hushållsmaskiner — skall kunna användas utan inskränkning. Vidare bör koncessionshavaren ha rätt men ej plikt att leverera till en kraftslukande storindustri inom området.»

Beträffande den för ett kommunalt elverk gällande distributionsplikten fastslog elkraftutredningen att denna borde föreligga, såvitt avsåg leveranser inom kommunområdet. Vidare menade utredningen, att bestämmelsen i 3 § kommunallagen icke borde utgöra hinder för kommunalt elverk att bedriva detaljdistribution även i andra kommuner och att distributionsplikt i så fall uppkom.

Slutligen föreslog elkraftutredningen att, om fråga uppstode om fullgörandet av di-

struktionsplikt, denna skulle prövas av koncessionsmyndigheten.

Föredragande departementschefen anförde i prop. 161/1957 (sid. 48 och 49 samt 61) om distributionsplikten, att innehavare av områdeskoncession för yrkesmässig distribution i princip borde med elkraft förse alla abonnenter inom området samt sådana där boende, som begärde att få bli abonnenter. Distributionspliktens omfattning finge emellertid bestämmas med beaktande av att kostnaderna för en ifrågasatt elektrifiering skulle hålla sig inom ekonomiskt rimliga gränser. Om kostnaderna skulle bli onormalt höga, kunde skyldigheten att elektrifiera en avlägset belägen fastighet i sista hand bli beroende av om företaget finge stöd från det allmänna. Distributionsplikten skulle vidare innebära, att områdeskoncessionshavaren skulle tillhandahålla kraft för alla normala förbrukningsändamål — såsom belysning och varmvattenberedning för hushållsändamål, för drift av elspisar och hushållsmaskiner samt av mindre motorer för jordbruksdrift, hantverk och småindustri. Där emot borde återhållsamhet iakttagas i fråga om elektrisk rumsuppvärmning med hänsyn till de begränsade vattenkrafttillgångarna. Innebörden av begreppet normalt förbrukningsändamål borde bedömas olika för skilda förbrukarkategorier och tillgången på producerad elkraft finge i sista hand bli avgörande för frågan om distributionsplikt. Särskild föreskrift om att koncessionshavaren som hade distributionsplikt skulle vara skyldig att hålla sin anläggning i sådant skick, att den fyllde skäliga krav på driftsäkerhet och belastningsbarhet, vore ej erforderlig. Det vore en självklar förutsättning för uppfyllande av distributionsplikten, att anläggningen hölles i gott stånd.

Beträffande frågan huruvida ett kommunalt elverk kunde åläggas att leverera kraft utanför kommunens område framgår av departementschefens yttrande, att enligt hans uppfattning frågan skulle besvaras nekande, samt att rätt för ett dylikt elverk att distribuera kraft inom grannkommun förutsatte överenskommelse med denna kommun. Skulle däremot distributionen handhas av

ett kommunägt men i förhållande till kommunen självständigt företag, gällde ej denna begränsning.

Slutligen tog departementschefen upp frågan huruvida det kunde vara lämpligt att låta en bestämmelse om distributionsplikt bli tillämplig också för den som bedrev eldistribution med stöd av äldre tillstånd, d. v. s. meddelat före den 1 januari 1958. I denna fråga anförde departementschefen följande (prop. nr 161/1957 sid. 49):

»Enligt vad jag under hand låtit inhämta från kommerskollegium är numera alla tillstånd förbundna med villkor att innehavaren skall vara skyldig att iakttaga de allmänna bestämmelser i fråga om leverans av elektrisk kraft som kan bli i laga ordning meddelade. Nämnade villkor, som även återfinnes i 25 § i stadgan den 5 maj 1939 om elektriska starkströmsanläggningar, torde på sätt kollegium funnit få anses innefatta åliggande för vederbörande att ställa sig till efterrättelse en bestämmelse om distributionsskyldighet. Jag föreslår därför att bestämmelsen om distributionsskyldighet får tillämpas även å innehavare av nu gällande tillstånd att utföra elektrisk starkströmsledning.»

I sitt yttrande över lagförslaget anförde lagrådet (prop. nr 161/1957, sid. 76), att betänkligheter naturligen kunde anföras mot att koncessionsmyndighet efteråt på väsentliga punkter ändrade koncessionsvillkoren till koncessionshavarens nackdel. Vid 1938 års ändring av lagen stadgades också att då införda bestämmelser om prisreglering icke skulle äga tillämpning å anläggning till vilken tillstånd meddelats före lagens ikraftträdande, med mindre Konungen vid tillståndets meddelande föreskrivit skyldighet för anläggningens innehavare att iakttaga de allmänna bestämmelser i fråga om leverans av elektrisk kraft, vilka framdeles kunde bli i laga ordning fastställda. Enligt lagrådets mening borde denna princip iakttagas också i detta sammanhang. Det hade uppgivits att i gällande koncessioner förbehåll intagits som gäve tillräckligt stöd för att ålägga vederbörande distributionsplikt. Det vore omöjligt att utan vidare avgöra hur långt förpliktelsen enligt dessa förbehåll sträckte sig, men inom ramen för dem torde den nya

bestämmelsen om distributionsplikt böra gälla.

Departementschefen anförde i anslutning till lagrådets yttrande (sid. 79) följande:

»Såsom jag anført i remissprotokollet är alla ledningstillstånd förbundna med villkor att innehavaren skall vara skyldig iakttaga de allmänna bestämmelser i fråga om leverans av elektrisk kraft, som kan bli i laga ordning meddelade. Jag har även framhållit att nämnda villkor, som återfinns i 1939 års stadga, torde få anses innefatta åliggande för vederbörande att ställa sig till efterrättelse en bestämmelse om distributionsskyldighet. Eftersom den av lagrådet förordade formuleringen, som i praktiken torde leda till samma resultat som motsvarande stadgande i det remitterade förslaget, synes innebära en förbättring, anser jag mig böra biträda vad lagrådet förordat.»

Tredje lagutskottet (utlåtande nr 22/1957, sid. 49) hade ej något att erinra mot förslaget som det slutligen utformats samt tillade, att uppfattningen om vad som kunde anses vara normal förbrukning naturligtvis bleve beroende av i vad mån förändringar i den tekniska utvecklingen mera allmänt tillgodogjordes.

Bestämmelsen om distributionsplikt har ej vållat koncessionsmyndigheten mycket arbete. Endast i två fall har myndigheten haft att ta ställning till frågan huruvida en av abonnent begärd leverans rimligen borde fullgöras av distributören eller ej. Det ena fallet avsåg ett antal abonnenters krav på att få ström för elspis men där distributören vägrade bifalla denna begäran med hänvisning till att abonnenterna borde nöja sig med gasspis. Kommerskollegium, dit tvisten hänsköts, fann förhållandena vara sådana att distributören skäligen borde tillmötesgå abonnenternas anspråk på att kunna installera elspis. Distributören fullföljde ärendet hos Kungl. Maj:t som fastställde kollegiets beslut. Det andra fallet gällde nyelektrifiering av en fastighet på landsbygden, där distributören visserligen förklarade sig villig att tillmötesgå fastighetsägarens begäran men enligt dennes mening fordrat för hög ersättning för elektrifieringen. Kollegium kunde fastslå, att distributören på grund av

sin distributionsplikt i och för sig borde utföra elektrifieringen, men ansåg sig ej kunna slutgiltigt avgöra ärendet eftersom detta till lika stor del vore ett prisregleringsärende som ej fölle under kollegiets ämbetsområde.

Ett skäl till att ärenden om distributionsplikt varit så sällsynta är säkerligen att nyelektrifiering och upprustning av elnäten i så hög grad skett med stöd från det allmänna och att detta på ett avgörande sätt bidragit till att många distributörer kunnat tillfredsställande uppfylla abonnenternas krav på elström för olika ändamål. Ett annat skäl är sannolikt att åtskilliga abonnenter fogat sig i att tillgången på elström ofta varit otillräcklig för att deras anspråk skulle kunna tillgodoses i önskvärd omfattning; de har böjt sig för de faktiska förhållandena.

7.8.2 1966 års betänkande

I betänkandet (sid. 96) föreslås att bestämmelsen om distributionsplikt skall behållas. I anslutning härtill anförs att omfattningen av plikten ytterst bestäms av den totala tillgången på producerad elkraft, varjämte måste beaktas att kostnaderna för en ifrågasatt elektrifiering skulle hålla sig inom ekonomiskt rimliga gränser. Om kostnaderna bleve onormalt höga, kunde skyldigheten att elektrifiera en avlägset belägen fastighet i sista hand bli beroende av ekonomiskt stöd av det allmänna. Uppfattningen om vad som vore att anse som normalt förbrukningsändamål kunde växla från tid till annan beroende på den tekniska utvecklingen. Vidare betonas i betänkandet att distributionsplikten ej kunde anses fullgjord, med mindre den tillhandahållna elektriska kraften vore av fullgod beskaffenhet.

Härjämte framhålles i betänkandet att områdeskoncession kunde beviljas för annan än yrkesmässig distribution, såsom för att sätta ett industriföretag i tillfälle att genom framdragning av ledningar inom visst område själv ordna elförsörjningen för sina där bosatta anställda. Också i dylikt fall vore önskvärt att distributören svarade för tillgodoseendet av allt normalt kraftbehov inom det område som koncessionen omfat-

tade. Den nuvarande begränsningen av distributionsplikten till att gälla endast yrkesmässig distribution borde därför slopas.

Slutligen behandlas i betänkandet frågan om distributionsplikt för den som bedreve detaljdistribution med stöd av äldre tillstånd. Innebörden av den nuvarande övergångsbestämmelsen hade i praktiken föranlett viss tvekan. Till en början hade sålunda ifrågasatts huruvida äldre koncessioner varit bundna av den nya bestämmelsen för den händelse icke förbehåll vid koncessionens meddelande direkt gjorts att innehavaren skulle vara skyldig att underkasta sig distributionsplikt. En sådan tolkning syntes dock vara uppenbart för snäv. Även ett mera obestämt förbehåll om skyldighet för innehavaren att underkasta sig framtida reglering angående leverans av elkraft borde vara tillfyllest för att ifrågasatt bestämmelse skulle bli tillämplig. För att undvika ovisshet i detta avseende torde övergångsbestämmelserna böra ges en mera allmän avfattning än den fått år 1957.

7.8.3 Utredningen

Såsom framgår av vad anförts under 7.3 och 7.4 syftar ellagen till en ordning, innebärande att detaljdistributionen av elström skall handhas av lämpliga distributörer med lämpliga distributionsenheter till sitt förfogande, allt för att konsumenterna skall få tillgång till fullgod ström till skäliga priser. Det är då följdriktigt att lagen uttryckligen föreskriver att detaljdistributör tillser att så också blir fallet. Bestämmelsen om distributionsplikt för innehavare av områdeskoncession bör därför behållas.

Nuvarande lag begränsar i viss mån distributionspliktens omfattning. Abonnent kan ej kräva att få elström för annat än normalt förbrukningsändamål. Av förarbetena till 1957 års ändringar av ellagen kan utläsas att denna begränsning tillkom, därför att tillgången på elektrisk kraft då bedömdes ej vara tillräckligt stor för att möjliggöra en obegränsad förbrukning. I dag är läget ett annat. Kraftkällorna kan lätt byggas ut i erforderlig omfattning, varjämte

den ökande andelen värmekraft gör att elproduktionen kan fortlöpande anpassas till den aktuella belastningen. Oavsett detta kan ifrågasättas, om utformningen av föreskriften om distributionsplikt är den bästa. Den kan föranleda att användning av elkraft för tidigare ökända ändamål hämmas, eftersom distributör som stöd för en vägran att tillhandahålla ström i ett sådant fall kan invända att det ej gäller ett normalt förbrukningsändamål. Enligt utredningens mening bör användningen av elkraft i dagens samhälle styras av den naturliga utvecklingen. Tillämpningen av en dylik princip bör ej bereda större svårigheter i och med att strukturrationaliseringen fortskrider. Bärkraftiga enheter skapas och distributörerna kommer till följd härav att kunna tillmötesgå långt gående krav från abonnenternas sida om elkraft för skilda ändamål.

På grund av det anförda anser utredningen, att lagen bör ålägga innehavare av områdeskoncession en i princip obegränsad distributionsplikt. Endast om särskilda skäl talar härför, bör han vara berättigad att undandraga sig en begärd elleverans. Sådant skäl kan vara att leveransen skulle föranleda kostnader som ej står i rimligt förhållande till den nytta som leveransen skulle få för beställaren och till vilka denne ej vill bidra i skäligen omfattning. Det bör rimligtvis ej vara koncessionshavarens sak att slutligen avgöra, om en viss leverans skall ske eller ej. Envar inom området, vilken av koncessionshavaren vägras att få elström för närmare angivet ändamål, bör liksom nu kunna vända sig till koncessionsmyndigheten med yrkande att denna prövar om distributören verkligen har fog för sin vägran. Myndighetens prövning kommer då vanligen att avse frågan huruvida distributören kan anses skyldig att fullgöra leveransen på sedvanliga villkor eller om och i vad mån han härutöver äger betinga sig särskild ersättning.

Under 7.4 har utredningen närmare redovisat vad som enligt utredningens mening bör kunna krävas av en lämplig detaljdistributör. Distributionsplikten kan sägas inrymma huvudparten av dessa krav. Kon-

cessionshavarens elnät måste sålunda så uppbyggas och underhållas, att han kan fullgöra begärda leveranser. Ett särskilt spörsmål blir då, var leveransen skall ske eller alltså hur nära förbrukningsstället distributörens ledningar skall framdras. Enligt utredningens mening bör principen vara att distributören svarar för framdragandet av alla ledningar inom området, som ej är undantagna från koncessionsskyldighet (jfr 2 kap. 1 § gällande starkströmskungörelse samt 2 kap. 7 § förslaget till kungörelse med tillämpningsföreskrifter till ellagen i 1966 års betänkande, sid. 17), medan abonnent svarar för utförandet av de ej koncessionspliktiga ledningar som därutöver behövs för att han skall kunna tillgodogöra sig beställda leveranser. Distributören skall m. a. o. föra fram sina ledningar så nära intill de olika förbrukningsställena som erfordras för att strömmen skall kunna kopplas över till abonnenternas egna ledningar. Av vad nu sagts följer bl. a. att innehavare av områdeskoncession ej kan vägra att mot skäligen ersättning tillhandahålla ledning som begärs för tillfällig kraftförbrukning.

Distributionsplikten innebär också att innehavare av områdeskoncession i princip skall kunna inom området leverera de mängder elström som beställs hos honom och för vilket ändamål som helst, allt under förutsättning att leveransen kan ske över ledning som ej kräver högre spänning än den i koncessionen angivna. Såsom förut framhållits är det sålunda likgiltigt, om leveransen gäller ett normalt förbrukningsändamål eller ej. För fullständighetens skull bör framhållas att envar innehavare av ledning, för vilken koncession ej erfordras, skall kunna fordra att vederbörande områdeskoncessionshavare tillhandahåller elström för det ändamål ledningen avser att tillgodose.

Såväl i förarbetena till 1957 års ändringar av ellagen som i 1966 års betänkande betonas att omfattningen av distributionsplikten i vissa fall bestämmes av kostnaderna för den åtgärd som blir nödvändig för att begärd leverans skall kunna ske. I anslutning härtill uttalas att, om kostnaderna för

elektrifiering av en avlågset belägen fastighet skulle bli onormalt höga, skyldigheten att genomföra elektrifieringen i sista hand blir beroende av ekonomiskt stöd från det allmänna. Uttalandet får ses mot bakgrunden av att staten alltsedan början av 1940-talet årligen bidragit med stora belopp till nyelektrifieringar. Självfallet har denna omständighet medverkat till att detaljdistributörerna härvidlag kunnat fullgöra en tämligen långt gående distributionsplikt. I samma riktning har de sedan år 1959 utlämnade upprustningsbidragen verkat. Läget blir emellertid annorlunda, om statsmakterna godtar utredningens förslag att det statliga stödet till nyelektrifieringar och upprustningar i princip skall upphöra. Uppenbarligen kommer ett genomförande av förslaget att försvåra för distributörerna att uppfylla distributionsplikten. Denna svårighet får dock bedömas i allt väsentligt bli av övergående natur, eftersom i fortsättningen endast bärkraftiga distributionsenheter kommer att tillåtas samt elförsörjningen handhas av uteslutande lämpliga distributörer. Innehavare av områdeskoncession får möjlighet att tillämpa utjämningsprincipen och kommer därför att med skäligen tillskott från vederbörande intressenter kunna genomföra också kostnadskrävande nyelektrifieringar. Endast om kostnaderna skulle bli orimligt höga samt intressenten vara ovillig eller ur stånd att bestrida en tillräckligt stor del av dessa, bör distributören kunna med fog vägra att tillmötesgå en begäran om elektrifiering.

Vidare får förutsättas att fall uppkommer där distributörer ej kan tillgodose abonnents anspråk på elström för visst ändamål, t. ex. för rumsuppvärmning, därför att detta skulle nödvändiggöra kostsamma ombyggnader eller förstärkningar av elnätet. Skulle det då te sig obilligt att kräva av distributören att han omedelbart anskaffar härför erforderliga resurser eller att abonnenten belastas med en ovanligt stor kostnad som denne ej vill godta, bör distributören kunna beviljas anstånd med distributionspliktens fullgörande.

En förutsättning för att innehavare av områdeskoncession skall kunna fullgöra sin

distributionsplikt är självfallet att han har tillgång till elström i erforderlig mängd. Härvidlag kan — fränsett det enligt nuvarande bedömning osannolika fallet att en mera allmän kraftbrist skulle uppstå eller att kraftproducent skulle vägra leverans — svårigheter yppa sig för den detaljdistributör som ej förfogar över egna krafttillgångar utan är helt eller delvis hänvisad till leveranser utifrån. Säkerhet måste då föreligga för att han ej utsättes för leveransvägran. Utredningen föreslår därför — såsom framgår av vad anføres under 8.7 — att nuvarande regel behålles som föreskriver skyldighet för innehavare av linjekoncession att, om det är förenligt med koncessionens ändamål, leverera eller överföra ström åt innehavare av områdeskoncession i den mån så erfordras för att denne skall kunna fullgöra sin distributionsplikt.

Slutligen får utredningen något beröra tre särskilda frågor. Den ena avser kommunalt elverks distributionsplikt i visst fall. Enligt utredningens mening måste alltjämt den principen gälla att områdeskoncession ej bör beviljas sådant elverk för distribution inom annan kommuns gränser, med mindre överenskommelse härom träffats mellan kommunerna, d. v. s. av deras beslutande organ.

Den andra frågan gäller förslaget i 1966 års betänkande att distributionsplikten bör gälla varje innehavare av områdeskoncession och alltså också den vars distributionsverksamhet ej är yrkesmässig. Utredningen finner tveksamt om det i betänkandet anförda exemplet på ej yrkesmässig distribution är väl valt, eftersom ett industriföretags leverans av elström till dess anställda synes vara att betrakta som yrkesmässig i detta ords vedertagna bemärkelse. Överhuvud taget har utredningen — såsom anförts under 7.4.3 — svårt att tänka sig något fall där områdeskoncession kan komma i fråga för en verksamhet där ej yrkesmässig distribution ingår. Utredningen finner det därför i och för sig likgiltigt, om uttrycket "för yrkesmässig distribution" återfinnes i lagtexten eller ej. I så fall bör uttrycket utgå och utredningen kan därför biträda det i 1966 års betänkande framlagda förslaget.

Den tredje frågan avser distributionsplikt för den som bedriver detaljdistribution med stöd av äldre tillstånd. Såsom av de ovan redovisade förarbetena till 1957 års lagändringar framgår förutsattes att alla dylika ledningstillstånd var förbundna med villkor att innehavaren skulle vara skyldig iakttaga de allmänna bestämmelser ifråga om leverans av elektrisk kraft som kunde bli i laga ordning meddelade. Denna förutsättning förelåg emellertid icke. Utredningens undersökningar visar nämligen att lämnade tillstånd vanligen ej förknippats med ett sådant villkor. Något missförstånd måste ha förelegat och utredningen vet ej hur detta uppkommit. Rätta förhållandet är dock att distributionsplikt endast i undantagsfall åvilar innehavare av äldre tillstånd. Mot bakgrund av lagrådets uttalande och den utformning övergångsbestämmelsen fått kan ej med fog hävdas att bestämmelsen i 25 § 1939 års starkströmsstadga — en bestämmelse som för övrigt infördes redan år 1916 (9 § 1 mom. kungörelse den 19 maj 1916, nr 173) — ensam skulle kunna medföra att allmän distributionsplikt föreligger beträffande äldre tillstånd. Enligt utredningens mening är det nuvarande rättsläget otillfredsställande. För utredningen ter det sig orimligt med en ordning, innebärande att den som fått monopol för en verksamhet som i så hög grad berör det allmännas intresse skulle kunna undandraga sig att tillhandahålla den nyttighet verksamheten avser. I sammanhanget bör också uppmärksammas att bestämmelsen om att koncession kan återkallas, om koncessionshavaren i väsentlig mån åsidosätter sin distributionsplikt, gäller även äldre tillstånd. Detta synes utredningen vara i stort sett meningslöst, eftersom distributionsplikt så sällan föreligger för innehavare av sådant tillstånd. Utredningen kan ej finna att det skulle vara betänkligt från rättssäkerhetssynpunkt, om plikten nu uttryckligen utsträcktes att gälla för innehavare av äldre tillstånd. Den allmänna uppfattningen torde vara att detta i själva verket ej skulle innebära någon nyhet, bl. a. med hänsyn till vad som härvidlag föreskrevs i 1916 års kungörelse och 1939 års stadga.

På grund av det anförda föreslår utredningen, att bestämmelsen om distributionsplikt skall gälla också innehavare av äldre tillstånd, som avser detaljdistribution och därför kan jämföras med områdeskoncession.

7.9 Områdeskoncessions upphörande

7.9.1 Erfarenheter från nuvarande system

Områdeskoncession och däremot svarande äldre tillstånd upphör att gälla, när den av myndigheten bestämda tiden löper ut. Koncessionsmyndigheten har då fria händer att bestämma vem som i fortsättningen skall handha detaljdistributionen inom området. Tre möjligheter står myndigheten till buds. Den tidigare distributören kan få förnyad koncession eller kan myndigheten besluta att meddela annan koncession. Den tredje möjligheten är att området upphör att vara en självständig enhet och i stället inpassas i en ny områdesindelning.

Av departementschefens uttalanden i prop. nr 161/1957 (sid. 21) får anses framgå att enligt hans mening huvudprincipen bör vara att distributör skall få fortsätta sin verksamhet när tiden löpt ut, om icke särskilda skäl talar däremot.

På förslag av elkraftutredningen infördes år 1957 den bestämmelsen i ellagen, att myndigheten får återkalla beviljad områdeskoncession helt eller delvis, om koncessionshavaren i väsentlig mån åsidosätter koncessionsföreskrift eller sin distributionsplikt eller också underlåter att under tre år i följd ha nätet i bruk. Bestämmelsen gäller också äldre tillstånd. När områdeskoncession eller tillstånd upphör av sådan anledning, bör självfallet annan distributör få träda till.

Elkraftutredningen ville emellertid gå ett steg längre. Den föreslog nämligen att myndigheten skulle kunna helt eller delvis återkalla områdeskoncession, också när synnerlig anledning härtill förekom med hänsyn till kraftförsörjningens ändamålsenliga ord-

nande (se SOU 1954: 12, sid. 26). Härvid anförde elkraftutredningen att en koncessionshavare visserligen borde i princip kunna räkna med att koncessionsrättigheten icke genom ny lagstiftning skulle omindetgöras eller väsentligen inskränkas under den tid koncessionen gällde. Undantag från denna regel måste dock kunna göras då så påkallades av ett starkt grundat samhälleligt intresse (se sid. 374). Av övergångsbestämmelserna (sid. 28) framgår att elkraftutredningen avsåg att myndigheten skulle äga återkalla också äldre tillstånd.

Elkraftutredningens förslag utsattes för kritik under remissbehandlingen. Huvudinvändningen var att förslaget var betänkligt från rättssäkerhetssynpunkt.

Kommerskollegium — som förutsatte att befogenheten att återkalla koncession då så behövdes från rationaliseringssynpunkt skulle utövas med största varsamhet — förordade ytterligare att koncessionsmyndigheten skulle vara berättigad att ändra gränserna för områdeskoncession när så erfordrades för en ändamålsenlig kraftförsörjning och det kunde ske utan synnerligt men för koncessionshavaren. En sådan åtgärd borde närmast betraktas som en naturlig skyldighet att utsträcka den rörelse, som bedrevs med stöd av statligt tillstånd, till område vilket från rationell elektrifieringssynpunkt borde tillhöra hans distributionsområde. Möjligheten att vidta en dylik åtgärd vore nödvändig redan med hänsyn till att väsentligt ändrade förhållanden kunde uppstå under löpande koncessionstid.

Departementschefen (se prop. nr 161/1957 sid. 50) ville icke godta förslaget om befogenhet för koncessionsmyndigheten att återkalla koncession eller äldre tillstånd av rationaliseringsskäl. En sådan bestämmelse vore icke nödvändig för att vinna ett från det allmännas synpunkt tillfredsställande resultat. För att skapa garantier för en god eldistribution torde i förevarande hänseende vara tillräckligt med en bestämmelse om återkallande av koncession, när innehavaren i något avseende påtagligt misskött sig.

Däremot biträdde departementschefen kommerskollegiets förslag att koncessions-

myndigheten skulle ha rätt att ändra gränserna för en områdeskoncession.

Icke heller tredje lagutskottet ville ansluta sig till elkraftutredningens förslag om att områdeskoncession eller äldre tillstånd skulle kunna återkallas av rationaliseringsskäl (se utlåtande nr 22/1957, sid. 50). Utskottet underströk, att alla de fall då koncessionshavaren visat påtaglig oförmåga att fylla lagens krav kunde åtkommas, samt att hänsynen till rättssäkerheten krävde att han icke skulle kunna fråntagas sitt tillstånd under hänvisning till allmänna rationaliseringssynpunkter på grund av omständigheter som han kanske varken kunnat förutse eller råda över. Så mycket mindre borde dylika synpunkter få läggas till grund för återkallande av koncession som det saknades särskilda bestämmelser om anläggningarnas inlösning.

Riksdagen följde departementschefens och utskottets förslag.

Eftersom slutgiltig områdeskoncession ej beviljats för kortare tid än 25 år, har koncessionsmyndigheten ännu ej haft tillfälle att taga ställning till frågan om vem som lämpligen bör handha distributionen efter det koncessionstiden löpt ut. Däremot har denna fråga varit i hög grad aktuell i de fall då det gällt utlöpande äldre tillstånd, avseende detaljdistribution. Svårigheter har då framträtt när det gällt att söka genomföra lämpliga åtgärder. Detta sammanhänger ofta med att tillståndshavaren ej vill avstå från sin distribution, ehuru detta från allmän synpunkt framstår som önskvärt. Hans strävan att få behålla distributionen yttrar sig i ansökningar om koncession för det område, där han bedrivit sin verksamhet, eller om längre eller kortare förlängning av det gamla tillståndet. Det är då så gott som ogörligt för koncessionsmyndigheten att — såsom rätteligen borde ske — utan vidare avslå ansökningen. Hänsynen till konsumenterna, vilka ej rätt gärna kan ställas utan tillgång på elström, blir avgörande. I regel har det nämligen visat sig svårt att på kort tid finna den lösning som bäst tillgodoser lagens krav på rationella distributionsförhållanden och även om detta skulle lyckas kommer den vanligen ytterst vanskliga frågan om an-

läggningarnas fortsatta nyttjande in i bilden. Ett beslut av myndigheten att vägra sökande ny koncession påverkar ej äganderätten till hans anläggningar och myndigheten kan därför icke undgå att lämna en vanligen kortfristig förlängning av det gamla tillståndet för att därigenom bereda distributören rådrum för förhandlingar om villkoren för en överlåtelse av anläggningarna. Samma ståndpunkt måste myndigheten inta, när en distributör i samband med tillståndets upphörande begär en kortare förlängning för att kunna förhandla om en överlåtelse. Det har också visat sig att ej heller dessa förlängningsbeslut på avgörande sätt bidragit till den eftersträlvade rationaliseringen. Vanligt är nämligen att distributören i samband med fristens utlöpande inkommer med ansökan om ny förlängning, vilken då måste bifallas. Ofta inträffar dessutom att myndigheten finner ofrånkomligt att i anslutning till en förlängning bevilja linjekoncession för en kortare högspänningsledning med rätt att därifrån draga lågspänningsledningar. I annat fall kan en begärd elektrifiering utebli.

Bakgrunden till dessa förlängningar är ytterst svårigheten för de parter som är berörda av en viss rationaliseringsåtgärd att träffa frivilliga uppgörelser om villkoren för en överlåtelse av den anläggning varom fråga är. Detta kan bero på att ägaren framför krav som ej kan godtas av motparten eller omvänt; priset bedöms antingen vara för högt eller för lågt. Härigenom blir förhandlingarna långdragna.

Såsom framgår av redogörelsen under 7.1 har områdeskoncessioneringen ej genomförts så snabbt och i den utsträckning som uppenbarligen var avsett. Samtidigt har myndigheten beviljat icke mindre än ca 2.400 tillfälliga förlängningar av giltighetstiden för upphörande äldre tillstånd, fördelade på ungefär 650 företag, samt omkring 6.000 koncessioner för innehavare av ännu gällande äldre tillstånd eller förlängningstillstånd, varav övervägande antalet koncessioner avser sistnämnda grupp.

Vad härefter angår möjligheten för koncessionsmyndigheten att återkalla områdeskoncession eller äldre tillstånd därför att in-

nehavaren åsidosatt sina förpliktelser må nämnas att myndigheten hittills ej utnyttjat denna möjlighet. Däremot har myndigheten i ett 10-tal fall meddelat beslut om ändring av gränserna för område beträffande vilket områdeskoncession beviljats. Härvid har regelmässigt varit fråga om att utöka området med angränsande mindre distributionsenhet eller del därav i samband med rationalisering av distributionsförhållandena i bygden. I samtliga fall har ändringen kunnat genomföras i samförstånd med områdeskoncessionshavaren.

7.9.2 1966 års betänkande

Hithörande frågor behandlas ej särskilt i betänkandet. Av den förordade lagtexten framgår emellertid att ändring i gällande bestämmelser ej ifrågasätts (jfr 9 och 10 §§ förslaget till ellag).

7.9.3 Utredningen

När områdeskoncession eller däremot svärande äldre tillstånd upphör i samband med att giltighetstiden löper ut, bör koncessionsmyndigheten enligt utredningens mening förutsättningslöst pröva koncessionsfrågan i hela dess vidd. Sålunda bör myndigheten undersöka, om distributionsområdet kan betraktas som en lämplig enhet. Utvecklingen kan ha medfört, att området t.ex. bör sammanläggas med ett angränsande område eller uppdelas mellan dylika områden. Också hänsynen till kravet på en planmässig elektrifiering kan föranleda sådan åtgärd. I nu nämnda fall bör myndigheten vanligen avslå begäran från den senaste distributören om att få områdeskoncession. Samma beslut bör meddelas, om denne visat sig ej kunna tillfredsställande handha distributionen. Framkommer däremot vid myndighetens prövning ej omständighet som talar mot att distributören får fortsätta sin verksamhet — ev. inom ett till gränserna ändrat område — bör han få områdeskoncession,

även om annan lämplig sökande skulle anmält sig.

När det gäller utlöpande äldre tillstånd utmynnar myndighetens prövning ofta i ett beslut, som innebär att innehavaren ej får fortsätta sin verksamhet. Skälet är då vanligen, att hans distributionsområde är för litet för att kunna betraktas som en lämplig enhet och att han saknar erforderliga resurser för att kunna anförtros distributionen inom ett utökat område. Det är då av vikt att genomförandet av en rationell områdesindelning icke hindras eller fördröjes av den anledningen att myndigheten ej har fria händer, om distributören skulle vägra att avstå från verksamheten eller på olika sätt söker förhålla ett beslut härom i en strävan att få bästa möjliga pris för sin anläggning. Erfarenheten visar att denna situation är tämligen vanlig. Detta framgår bäst av det förut redovisade förhållandet, att koncessionsmyndigheten under den senaste 10-årsperioden av hänsyn till abonnenterna tvingats meddela ett otal förlängningstillstånd eller koncessioner som strängt taget är främmande för den nya lagstiftningen. I syfte att råda bot på dylika förhållanden förordar utredningen — såsom framgår av redogörelsen under 9 och 10 kap. — en bestämmelse som föreskriver skyldighet för den vars områdeskoncession eller tillstånd utlöpt att efter beslut av koncessionsmyndigheten avstå sin anläggning på skäliga villkor till den som skall övertaga distributionen. Samtidigt förordas en ordning som säkerställer rätt för fränträdaren att få sin anläggning överflyttad på tillträdaren.

I detta sammanhang bör vidare erinras om att utredningen under 7.5 förordat en ny bestämmelse av innebörd att, om myndigheten ej före utgången av bestämd koncessionstid beslutat hur koncessionsfrågan skall lösas för framtiden, innehavaren utan hinder härav får fortsätta distributionen på samma villkor som förut, detta bl. a. för att myndigheten skall få skäligt rådrum för sina överväganden.

Enligt utredningens mening saknas anledning att slopa nuvarande bestämmelse om att områdeskoncession och äldre tillstånd

får berövas den som i väsentlig mån åsidosätter sina förpliktelser som distributör. Det samma gäller stadgandet om att myndigheten äger ändra gränserna för meddelad områdeskoncession, om så skulle behövas för en ändamålsenlig kraftförsörjning och åtgärden kan genomföras utan synnerligt men för koncessionshavaren.

I samband med 1957 års ändringar av ellagen dryftades ingående frågan huruvida lagen borde upptaga en bestämmelse som berättigade koncessionsmyndigheten att återkalla områdeskoncession eller äldre tillstånd, oaktat innehavaren ej åsidosatt sina förpliktelser. Statsmakterna fann en sådan bestämmelse vara betänklig från rättssäkerhetssynpunkt och därför ej böra ifrågakomma. Riksdagens tredje lagutskott underströk härvid, att regler om inlösen av anläggning saknades.

Den snabba utvecklingen både i tekniskt hänseende och ifråga om samhällsbyggnaden som kännetecknar vår tid kan medföra att områdesindelning, vilken bedömdes som lämplig vid viss tidpunkt, ej så lång tid därefter framstår som föga ändamålsenlig. Spörsmålet blir då om denna omständighet bör föranleda införandet av en regel, som medger koncessionsmyndigheten att återkalla områdeskoncession eller äldre tillstånd när så är påkallat från allmän synpunkt, d. v. s. för att därigenom åstadkomma rationella distributionsförhållanden. Såsom utredningen i skilda sammanhang betonat, syftar ellagstiftningen främst till att främja konsumentintresset och även i förevarande hänseende bör detta skjutas i förgrunden. Såsom framgår av vad anförts under 7.5 anser utredningen att det också från konsumentens synpunkt är viktigt att distributör vet att han har viss tid på sig för att kunna ostört planera för sin verksamhet i ekonomiskt och tekniskt avseende, eftersom det eljest kan befaras att han finner det meningslöst att vidtaga åtgärder som är önskvärda ur abonnenternas synvinkel; han hysar oro för att ej kunna få kostnaderna täckta när han tvingas avstå från sin distribution. Det ligger därför nära till hands att avvisa tanken på att införa en bestämmelse

om rätt för myndigheten att återkalla koncession på grund av förhållanden som distributören ej kunnat påverka. Utredningen anser det dock vara angeläget att lagen ej helt utestänger myndigheten från en sådan rätt. Denna skulle i så fall behöva utnyttjas huvudsakligen ifråga om äldre tillstånd. Såsom framgår av redovisningen under 7.1 fanns vid årsskiftet 1967/68 alltså minst 950 företag som bedrev detaljdistribution med stöd av äldre tillstånd, varav övervägande delen hade färre abonnenter än 2.000 och åtskilliga mindre än 500 abonnenter. Det ligger i sakens natur att förekomsten av dessa äldre tillstånd, som enligt nuvarande regler gäller till dess tillståndstiden löper ut eller innehavaren frivilligt avstår från sitt tillstånd, utgör ett påtagligt hinder för den önskvärda rationaliseringen. Erfarenheten har visat att många innehavare av äldre tillstånd funnit förenligt med sina intressen att fortsätta sin distribution i stället för att biträda en aldrig så från abonnentsynpunkt angelägen förändring av områdesindelningen, ofta sannolikt av den anledningen att han inser att han ej själv kan erhålla områdeskoncession för sin distribution eller få avgörande inflytande på de fortsatta distributionsförhållandena. Också här tvingar omständigheterna koncessionsmyndigheten att av hänsyn till konsumenterna meddela koncessioner som är oförenliga med en rationell distribution och t. o. m. kan anses strida mot lagens andemening. En stor del av ovannämnda 6.000 koncessioner hör till denna grupp. Utredningen anser därför att myndigheten bör ha rätt att återkalla koncession i förtid.

Enligt utredningens uppfattning kan ett stadgande om rätt för myndigheten att återkalla koncession när så är påkallat av rationaliseringsskäl ej väcka betänkligheter från rättssäkerhetssynpunkt i det fall att distri-

butören redan vid koncessionens beviljande var medveten om att den kunde komma att fråntas honom. Annorlunda ter sig saken för den som innehar äldre tillstånd eller områdeskoncession vid den tidpunkt då stadgandet träder i kraft. Detta kan då synas honom stötande. Utredningen anser emellertid att en retroaktiv verkan av stadgandet bör kunna godtas, under förutsättning att det används med varsamhet och att distributören skyddas mot ekonomisk förlust (jfr 9.3 och 10.2). Hänsynen till distributörens intressen bör under denna förutsättning ej få hindra en från allmän synpunkt angelägen rationalisering. Enligt utredningens mening kan förväntas att stadgandet ej behöver utnyttjas annat än i undantagsfall. Dess egentliga betydelse blir säkerligen att underlätta frivilliga uppgörelser.

Enligt utredningens uppfattning bör koncessionsmyndigheten på nyss anförda skäl också ha rätt att besluta om ändring av gränserna för distributionsområde som tillkommit före den 1 januari 1958.

Slutligen bör för fullständighetens skull framhållas att en detaljdistributör mycket väl kan komma i det läget att han under löpande koncessions- eller tillståndstid önskar frånträda sin verksamhet. Ellagen saknar bestämmelser för detta fall. Enligt utredningens mening behövs ej heller särskilda regler härom. Vanligen torde distributören själv kunna finna någon som är villig att överta distributionen, varefter myndigheten lämnar tillstånd till överlåtelsen, om icke särskilda skäl talar däremot. Skulle så vara fallet eller har distributören ej lyckats övertyga annan om lämpligheten att åtaga sig distributionen, får myndigheten lösa problemet. Också i detta fall måste gälla att tillträdaren blir pliktig att överta frånträdarens anläggning på skäliga villkor.

8.1 Inledning

I sin ursprungliga lydelse upptog ellagen den huvudprincipen att högspänningsledning ovan jord icke fick framdras utan tillstånd. Detta meddelades för viss tid, ej överstigande 40 år. Till en början torde tillstånd ha avsett huvudsakligen ledning, som krävdes för detaljdistribution. Efter hand kom emellertid tillstånden att i växande omfattning gälla också ledning som nyttjades för överföring av elkraft från produktionskälla till större förbrukare eller återdistributör eller liknande ledning för engrosleveranser. Ända fram till den 1 januari 1958 var det tillåtet att anlägga högspänningsledning under jord utan tillstånd. Medgivande av myndighet krävdes blott för de delar av ledningen som korsade allmän trafikled. Lågspänningsledning fick — med samma undantag — fritt framdragas till den 1 juli 1939, då 1938 års ändringar av ellagen trädde i kraft. Tidigare kunde alltså innehavare av högspänningsledning utan tillstånd från denna dra så många och långa lågspänningsledningar som var tekniskt möjligt. Lagändringarna innebar härvidlag att tillståndsplikt i princip infördes för lågspänningsledning som skulle utföras i anslutning till viss generator- eller transformatorstation eller inom visst område.

Begreppen linjekoncessionen och områdeskoncession infördes i ellagen i samband med 1957 års lagändringar. Linjekoncession

avser ledning med en i huvudsak bestämd sträckning och kan beviljas beträffande vilken typ av ledning som helst. Lagstiftarens avsikt torde dock ha varit att linjekoncession skulle komma ifråga främst beträffande högspänningsledning för engrosleveranser och att dylik koncession sålunda mera sällan skulle meddelas beträffande annan högspänningsledning eller för lågspänningsledning. I sammanhanget bör dessutom framhållas att koncessionsskyldigheten efter år 1957 gäller också högspänningsledning under jord. — Områdeskoncession avser ledningsnät inom visst område och omfattar i princip alla högspännings- och lågspänningsledningar som erfordras för att de inom området boende skall kunna förses med elström.

I tillämpningen har skillnaden mellan de båda koncessionstyperna ej kunnat upprätthållas i den omfattning som torde varit åsyftad. Detta sammanhänger framförallt med att koncessionssystemet ej gjordes tillämpligt på ledning beträffande vilken tillstånd meddelats eller som eljest i laga ordning utförts före den 1 januari 1958. Ibland är det därför svårt att bedöma om dylik ledning har sådan karaktär att enligt nuvarande bestämmelser linjekoncession normalt skulle beviljats eller om den skulle omfattats av områdeskoncession. Denna fråga har viss betydelse i olika sammanhang. Såsom torde framgå av 7 kap. har utredningen intagit den ståndpunkten att äldre högspän-

nings- eller lågspänningsledning, som utgör del av närdistributionsnät, i princip får bedömas på samma sätt som om den omfattades av områdeskoncession medan övriga äldre ledningar blir att betrakta som om de vore linjekoncessionerade.

Utvecklingen har lett till att koncessionsmyndigheten funnit sig nödsakad att under åren 1958—67 meddela närmare 6 000 linjekoncessioner beträffande högspänningsledning, ingående i närdistributionsnät. Det har då ofta varit fråga om ledning som behövs för detaljdistribution inom ett område, där tillstånd enligt 1938 års lagstiftning (2 § 2 mom.) gäller. Ibland har linjekoncessionen avsett avgreningsledning som innehavare av gällande äldre tillstånd till högspänningsledning önskat framdraga för att kunna elektrifiera fastigheter i den bygd där han handhar detaljdistribution.

Under åren 1958—1967 har koncessionsmyndigheten meddelat omkring 1 000 linjekoncessioner beträffande högspänningsledningar som ej ingår i närdistributionsnät. I åtskilliga fall har det då varit fråga om koncession som ersatt ett utlöpande äldre tillstånd. Utredningen har ej efterhört i vilken omfattning före år 1958 beviljade tillstånd beträffande ledning av detta slag alljämt gäller. Undersökning härav skulle krävt alltför mycket arbete. Ej heller vet utredningen om och i vad mån leverans av elkraft sker över högspänningsledning, som före år 1958 lagts under jord och för vars nyttjande sålunda i princip varken äldre tillstånd eller linjekoncession är erforderligt.

Slutligen kan nämnas att statligt stöd mera sällan utgått för ledning, som ej skulle utgöra del av närdistributionsnät.

8.2 Behovs- och planmässighetsprövning

8.2.1 Erfarenheter från nuvarande system

Såsom framgår av vad anförts under 7.2 infördes år 1938 i ellagen en bestämmelse om behovs- och planmässighetsprövning, varvid syftet i första hand var att förhindra uppkomsten av dubbla detaljdistributions-

nät. Efterhand framträdde dock den uppfattningen, att sådan prövning borde ske främst beträffande ledningar med hög spänning. Sålunda framhöll elkraftutredningen i sitt betänkande (SOU 1954: 12, sid. 175 och 378) att, om systemet med områdeskoncession å ena sidan skulle onödiggöra prövning av närdistributionsnäten, så vore det å andra sidan angeläget att behövligheten och planmässigheten beträffande de anläggningar, för vilka fordrades linjekoncession, dvs. främst regionalledningar och stamlinjer, verkligen kunde bli föremål för prövning. Det vore önskvärt, att bättre förutsättningar skapades för en allsidig bedömning av planmässigheten av dylika ledningar. Genom att många enklare ärenden skulle försvinna till följd av områdeskoncessioneringen kunde förutsättas att myndigheterna skulle få mer tid att ägna åt arbetet med huvudledningarna. Klart vore att vid en behovsprövning beträffande sådana ledningar även näringspolitiska synpunkter borde beaktas och att speciell sakkunskap erfordrades för en dylik prövning.

Departementschefen betonade i propositionen nr 161/1957 (sid. 47) vikten av att behovs- och planmässighetsprövning skedde beträffande regionalledningar och stamlinjer samt tillade att också ledningarnas standard borde prövas. I sammanhanget bör vidare anmärkas att — som närmare framgår av redogörelsen under 2.2 — koncession beträffande stamlinje alltsedan år 1946 i princip beviljats endast för vattenfallsverket.

I praktiken har det visat sig svårt för koncessionsmyndigheten att verkställa behovs- och planmässighetsprövningen så ingående som lagstiftaren avsett. När det gällt ledning för engrosleveranser, har myndigheten vanligen kunnat utgå från att sökanden noga undersökt och övervägt förutsättningarna för ledningens framdragande och att han ej beslutat sig för att göra den betydande investering varom här är fråga förrän han förvissat sig om att ledningen är behövlig och förenlig med en planmässig elektrifiering. Vidare har myndigheten i dessa koncessionsärenden haft stor nytta av de yttranden som sakägarna samt olika

av ansökningen berörda myndigheter och organisationer avgivit. Dessa yttranden har ibland föranlett t.ex. att begärd ledningssträckning ändrats eller att särskilda koncessionsvillkor lämnats till skydd för trafiken på flygfält, vägar el. dyl. Dessutom har koncessionsmyndigheten med hjälp av tillgängliga kartor och andra handlingar undersökt om och i vad mån ett bifall till ansökningen skulle leda till dubbla ledningar eller till att den ifrågasatta ledningen framdrages till en punkt som lämpligen bör försees med kraft från annat håll. När myndighetens prövning i fall som dessa givit vid handen att en annan lösning bör väljas än den av sökanden föreslagna, har det i allmänhet varit möjligt att uppnå denna lösning genom sökandens beredvillighet, ibland under samverkan med annan distributör. Däremot har koncessionsmyndigheten ej brukat mera ingående pröva i vad mån en tilltänkt ledning är planmässig i den mening som att dess sträckning, area och standard i övrigt är mest rationell med hänsyn till ledningens ändamål. En dylik prövning kan knappast ske enbart på grundval av handlingarna i koncessionsärendet utan förutsätter en mera omfattande undersökning för vilken resurser saknas.

Någon gång har koncessionsmyndigheten meddelat linjekoncession beträffande högspänningsledning för överföring av elström till viss förbrukare inom annans distributionsområde. Ledningen var behövlig och från planmässighetssynpunkt ansågs det riktigt att leveransen ej skulle ombesörjas av den ordinarie distributören. I enstaka fall har linjekoncession beviljats beträffande ortsledning eller lågspänningsledning för innehavare av områdeskoncession, nämligen om ledningen behövs för en punktleverans utom området, vilken ej lämpligen kunnat fullgöras av annan, eller för att sammanbinda två delar av området som skiljts åt av en inbuktning från annans distributionsområde och där linjekoncession varit att föredra framför en gränsändring.

Såsom framgår av vad anförts under 7.1 och 8.1 nödgas koncessionsmyndigheten ofta meddela linjekoncession för innehavare av

äldre tillstånd eller av förlängt sådant tillstånd beträffande högspänningsledning vilken med tillhörande lågspänningsledningar skall utgöra del av närdistributionsnät. Ledningen har bedömts vara behövlig och myndigheten har av hänsyn till abonnenterna ej funnit sig kunna vänta med att avgöra saken till dess förutsättningar för en ändamålsenlig områdesindelning föreligger. Detta innebär att myndigheten har fått avstå från att pröva om ledningen dessutom är förenlig med en planmässig elektrifiering. Dylik prövning skulle måhända visat, att elektrifieringen borde ske på annat sätt under medverkan av annan distributör.

8.2.2 1966 års betänkande

I betänkandet uttalas att det i princip ej finns något att erinra mot kraven på behövlig och planmässighet.

8.2.3 Utredningen

Såsom anförts under 7.2.3 kan tvekan ej råda därom att lagen alltså bör uppställa krav på att elektrisk ledning skall vara behövlig och förenlig med en planmässig elektrifiering för att få framdras. I samma avsnitt har utredningen inledningsvis redovisat några synpunkter som bör beaktas i sammanhanget. Dessa synpunkter är tillämpliga också ifråga om ledning beträffande vilken linjekoncession normalt skall meddelas, dvs. stamlinje och regionalledning. Allmänt gäller att ju högre spänning en ledning har och ju längre den är, desto viktigare är det att synpunkterna beaktas. Bl.a. blir kapitalinvesteringarna stora och markinträdet betydande, varför det är särskilt angeläget att nya ledningar ej byggs förrän det klarlagts att elkraften icke lämpligen kan föras över befintlig anläggning. Härför krävs samverkan mellan ledningshavarna, syftande till en samordning av ledningssystemen. Varje stamlinje och regionalledning utgör nämligen eller kan komma att utgöra del av ett ledningsnät som utbre-

der sig från produktionskällor till inmatningspunkter i närdistributionsnät. Lika viktigt är att nytillkommande ledning framdras så att den bäst möjligt ej blott inpassas i stamlinje- och regionalnäten utan även anslutes till mottagande anläggning, allt bl.a. för att ledningen skall få lämpligast möjliga sträckning. Ledning bör också från början dimensioneras så att den på något längre sikt kan fylla den uppgift för vilken den är avsedd. Sålunda kan det vara riktigt att ledning, som skall överföra elkraft till ett område med snabbt växande bebyggelse, utförs med högre spänning än som fordras för att dagens elförsörjningsproblem skall kunna lösas. Visserligen blir ledningen dyrare att bygga och den kan också föranleda större markintrång men detta uppvägs mer än väl av att sedermera varken ledningsförstärkningar eller nya ledningar behövs. Vidare kan det vara förenligt med en planmässig elektrifiering att företag som ämnar bygga ledning för visst ändamål, t.ex. för leverans av elkraft till egen industri, dimensionerar ledningen så att den kan utnyttjas också för annat ändamål, exempelvis leverans av kraft till ett närbeläget detaljdistributionsområde, varvid självfallet förutsättes att företaget får täckning för extrakostnaderna.

Ofta blir det nödvändigt att anlägga ledning med stamlinjespänning eller regional ledning med hög spänning inom eller intill större tätort. Det synes emellertid utredningen som om de vilka har ansvaret för region- och generalplaner icke tillräckligt beaktar att dylika ledningar är ofrånkomliga i dagens samhälle och därför ej i önskvärd grad lämnar utrymme för dem. Detta beror möjligen på att planmyndigheterna räknar med att ledningarna skall förläggas i jordkabel, något som är tekniskt möjligt. Kostnaderna blir emellertid mycket stora och driftsäkerheten blir ofta sämre än när det gäller luftledning. Mot denna bakgrund vill utredningen betona vikten av att samråd i ett tidigt skede äger rum mellan vederbörande planmyndighet samt de stora kraftföretagen för åstadkommande av en lösning som skäligen kan tillgodose de skilda intres-

sen varom här är fråga. En ordning, innebärande att innehavare av större ledning tvingas flytta denna så snart den bedöms hindra en viss bebyggelseutveckling, bör undvikas. Detta gäller, oavsett vem som får bära kostnaderna för flyttningen.

Koncessionsmyndigheten har det yttersta ansvaret för att ledning, beträffande vilken linjekoncessionen beviljas, är behövlig och förenlig med en planmässig elektrifiering. Prövningen härav är viktig, eftersom det är betydande intressen av skilda slag som skall bevakas. Detta har betonats icke minst från statsmakternas sida. I regel torde ansökningen och därvid fogade handlingar samt infordrade remissyttranden ge myndigheten en tillräckligt klar bild av saken. Myndigheten kan förutsätta att den som begär koncession för en större ledning knappast beslutat sig för ett så kostsamt projekt utan att förvissa sig om att ledningen behövs och är planmässig. Säkerligen har han undersökt, om ej den kraftdistribution för vilken ledningen är avsedd lämpligen skulle kunna ske över befintlig anläggning eller också över annan kortare ledning. Utredningen får i sammanhanget erinra om att planläggningen av stamlinjenätet handhas av vattenfallsverket, som härvid samråder med enskilda och kommunala råkraftleverantörer (jfr 2.2), samt att de större kraftföretagen för ett par år sedan inlett ett fast samarbete ifråga om utnyttjandet av sina kraftproduktionsstillgångar (jfr 2.3). Vidare kan koncessionsmyndigheten räkna med att, om ledningen i något avseende skulle vara olämplig eller ej önskvärd, detta framkommer vid den omfattande remissbehandlingen i vilken företrädare för både allmänna och enskilda intressen deltar.

Av det anförda följer att koncessionsmyndighetens främsta uppgift blir att söka finna en godtagbar lösning när ansökan om linjekoncession möter bärande invändningar från någon vars intresse berörs av den ifrågasatta ledningen. I allmänhet torde det då vara fråga om krav på att ledningen — för att intrånget skall bli mindre — i vissa delar skall få annan sträckning än som anges i ansökningen.

Självfallet kan också inträffa att myndigheten av hänsyn till exempelvis näringspolitiska eller samhällsekonomiska intressen — vilka sökanden saknat anledning att beakta — finner att begärd ledning ej bör byggas eller att den kan förkortas och att i stället befintliga ledningar bör kunna utnyttjas helt eller delvis för den åsyftade distributionen. Vidare kan myndigheten hysa den uppfattningen, att ledningen bör utföras med högre spänning än sökanden tänkt sig, t.ex. därför att den bör användas för att tillgodose också annat eller större överföringsbehov än sökanden avsett. I fall som dessa bör myndigheten genom överläggningar med sökanden och andra berörda distributörer och intressenter verka för att den av myndigheten eftersträfvade lösningen kan genomföras. Utredningen vill emellertid betona att myndigheten här måste gå försiktigt fram, eftersom det ekonomiska ansvaret ligger på distributörerna och att dessa får bära följderna om myndighetens bedömning skulle visa sig vara felaktig.

Slutligen får utredningen erinra om att linjekoncession alltså bör kunna ifrågakomma i enstaka fall beträffande ortsledning och lågspänningsledning, nämligen om ledningen är behövlig och planmässighetssynpunkten blir bäst tillgodosedd genom att den får byggas. Såsom framgår av vad anförts under 8.2.1 tvingas emellertid koncessionsmyndigheten fortfarande att ofta meddela linjekoncession beträffande ledning, som visserligen är behövlig under rådande förhållanden men som ej uppfyller kravet på planmässighet. Det är i dessa fall vanligen fråga om ledning, som innehavare av äldre tillstånd behöver för att kunna fullgöra detaljdistribution. Tvånget att bevilja linjekoncessioner av detta slag skulle upphöra, om myndigheten — såsom föreslagits under 8.8.2 och 9.3 — får rätt att häva äldre tillstånd samt förordna om inlösen av tillståndshavarens distributionsanläggning.

8.3 Lämplig distributör

8.3.1 Erfarenheter från nuvarande system

I sitt betänkande (SOU 1954:12) föreslog el-

kraftutredningen att ellagen skulle tillföras en bestämmelse av innebörd att den som beviljades linjekoncession för yrkesmässig distribution skulle vara lämplig för verksamheten (se sid. 25, 45 o. 384). Angående skälen härför må hänvisas till vad anförts i inledningen till avsnittet under 7.4.1.

Föredragande departementschefen biträdde elkraftutredningens förslag (se prop. 161/1957, sid. 49 o. 60). Riksdagen hade intet att erinra mot förslaget.

Vid sin prövning av ansökningar om linjekoncession beträffande ledning för engrosleveranser har koncessionsmyndigheten icke stött på svårigheter när det gäller tillämpningen av ifrågavarande bestämmelse. Icke i något fall har myndigheten lämnat sådan ansökan utan bifall av den anledningen att sökanden skulle vara olämplig. I ett par fall har emellertid myndigheten haft att ta ställning till frågan huruvida linjekoncession bör kunna beviljas för mer än en person. Ett av dessa fall har närmare redovisats under 7.4.1. Såsom framgår av den där lämnade redogörelsen ansågs ej lämpligt att bevilja gemensam linjekoncession för två företag. Det andra fallet avsåg en ledning, som till en del av sin sträckning ägdes av ett företag och till återstående del av ett annat. Myndigheten ansåg då ej hinder möta att bevilja de två företagen linjekoncession för respektive del av ledningen. Avgörande för detta ställningstagande var att en skiljepunkt mellan de båda delarna fanns.

Däremot har koncessionsmyndigheten i åtskilliga fall sett sig nödsakad att bevilja linjekoncession beträffande ledning som skulle ingå i ett närdistributionsnät, oaktat sökanden ej kunde anses vara lämplig som distributör. Det har då regelmässigt varit fråga om innehavare av tillstånd, tillkommet enligt äldre lagstiftning, eller innehavare av förlängt dylikt tillstånd. Myndigheten har ej funnit sig kunna undgå att av hänsyn till konsumenterna bevilja den begärda koncessionen. Om anledningen härtill får utredningen hänvisa till framställningen under 7.9 och 8.8.

8.3.2 1966 års betänkande

Enligt betänkandet skall linjekoncession för yrkesmässig distribution kunna beviljas endast den som är lämplig för sådan verksamhet.

8.3.3 Utredningen

Bestämmelsen att den som erhåller linjekoncession för yrkesmässig distribution skall vara lämplig för verksamheten bör självfallet kvarstå i ellagen. Den behövs för att ändamålet med lagen — en fullgod elförsörjning — skall kunna tillgodoses.

Utredningen har under 7.4.3 utförligt redovisat de krav som enligt utredningens mening bör ställas på innehavare av områdeskoncession. Det bör framhållas att lämplighetsbegreppet har en snävare innebörd när det gäller linjekoncession. Här är fråga om en enda ledning, vars behövlighet och planmässighet redan är fastlagd då koncessionen meddelas; koncessionshavaren får ej framdra annan ledning än den koncessionen avser. I hans åligganden ingår alltså ej annan planering än som följer med själva ledningsbyggandet, en uppgift som emellertid är i och för sig ansvarsfull. Viktigt är sålunda att ledningen framdras så att intrånget blir så ringa som möjligt. Vidare är det från samhällsekonomisk synpunkt angeläget att ledningen byggs enligt moderna, rationella arbetsmetoder och att ändamålsenligt material används. Dessutom måste ledningen utföras så att den överensstämmer med gällande säkerhetsföreskrifter och blir driftsäker.

Sedan ledningen färdigställts och tagits i bruk, har innehavaren att underhålla den väl samt hålla den beredskap som krävs för att utan dröjsmål sätta ledningen i stand, om driftavbrott skulle uppstå till följd av storm, blixtnedslag, nedisning eller annat fel. Han bör m.a.o. tillse, att ledningen kan användas för avsett ändamål. Ytterligare får han vara beredd att — om ledningen utnyttjas endast delvis och det är tekniskt möjligt — på begäran leverera ström över ledningen för annat ändamål eller upp-

låta den för transitering. Över huvud får förutsättas att en lämplig distributör är villig att samarbeta med andra distributörer för åstadkommande av rationella distributionsförhållanden mera i stort. Slutligen skall hans prissättning vara skälig.

Såsom anmärkts under 7.4.3 upptar lagen ej föreskrift om att den, som får områdeskoncession och ämnar bedriva verksamheten annorledes än yrkesmässigt, skall vara lämplig för uppgiften. Detsamma gäller sökande av linjekoncession. Av skäl som närmare redovisats under berörda avsnitt har utredningen föreslagit att lagen ändras i detta hänseende såvitt avser områdeskoncession. Enligt utredningens mening talar dessa skäl för att samma ändring genomförs ifråga om linjekoncession. Det bör då framhållas att, när det gäller ledning beträffande vilken linjekoncession meddelats, det är tämligen vanligt att ledningen till fullo används för verksamhet vilken ej är att betrakta som yrkesmässig i ellagens mening, t.ex. för överföring från kraftkälla till industrianläggning vilka har gemensam ägare. Här föreligger visserligen ej distributionsplikt, men ledningsägaren måste kunna uppfylla de krav som med hänsyn till säkerheten eller annat allmänt intresse ställs på honom. Härvidlag får utredningen erinra om den bestämmelse i lagen som medger koncessionsmyndigheten rätt att återkalla linjekoncession, om innehavaren under tre år i följd ej brukat ledningen, och detta oavsett om ledningen tillkommit för yrkesmässig verksamhet eller ej. Härav framgår vilken vikt lagstiftaren fäst vid den samhällsekonomiska synpunkten.

Den lämplighetsprövning som koncessionsmyndigheten sålunda har att verkställa torde vanligen bli tämligen enkel. Egentlig linjekoncession söks huvudsakligen av välkända företag med de resurser och förutsättningar i övrigt som behövs för att myndigheten skall kunna utgå från att koncessionshavaren kommer att fullfölja lagens syften. För fullständighetens skull bör framhållas att kraven måste ställas högre på den som avser att begagna sin ledning för yrkesmässig verksamhet.

Slutligen får utredningen fästa uppmärksamheten på att koncessionsmyndigheten sannolikt under en övergångstid alltjämt kommer att få behandla ansökan om linjekoncession beträffande ledning, tillkommen efter tillstånd enligt äldre lag och som är avsedd att ingå i ett närdistributionsnät. Det är också möjligt att myndigheten fortfarande nödgas att av hänsyn till konsumenterna bevilja dylik koncession för kortare tid, oaktat det står klart att sökanden ej är lämplig. Olägenheter av detta slag skulle dock i stort sett försvinna, om utredningens förslag om återkallande i förtid av äldre tillstånd och om inlösen av elanläggningar i vissa fall skulle bifallas (jfr 7.9.3, 8.8.3, 9.3).

8.4 Koncessionstid

8.4.1 Utredningen

Enligt 2 § 3 mom. ellagen skall linjekoncession beviljas för viss tid. Denna får ej överstiga 40 år, om icke särskilda skäl föranleder annat. I så fall får tiden förlängas till 60 år. Bestämmelse om viss koncessionstid har funnits i ellagen sedan dess tillkomst. Den får ses mot bakgrunden av statens intresse av att ha inflytande över elfrågorna.

När ansökan om linjekoncession gällt ledning för engrosleveranser, har koncessionsmyndigheten regelmässigt bestämt tiden till 40 år. Om ansökan däremot avsett ledning som erfordrats för komplettering av detaljdistributionsnät, tillkommet enligt äldre lagstiftning, har myndigheten fastställt tiden för linjekoncessionen så att den skall utlöpa samtidigt som det äldre tillståndet.

Under 7.5.3 har utredningen åberopat de skäl som enligt dess mening talar för att områdeskoncession bör meddelas för viss tid. Samma skäl är tillämpliga när det gäller linjekoncession. Beträffande tidens längd saknas enligt utredningens uppfattning anledning att i väsentlig mån ändra nuvarande praxis. Sålunda synes det lämpligt att för egentliga linjekoncessioner van-

ligen bestämma tiden till 40 år. Ledning, som avses med dylik koncession, kan normalt väntas fylla sin uppgift under minst angivna tid. Endast i undantagsfall torde vara fråga om ledning, vilken kan förutses tidigare bli obehövlig eller oförenlig med en planmässig elektrifiering och därför böra föranleda en kortare koncessionstid. Vidare bör tiden ibland förkortas i det fall att ledningen ansluter till en ledning, för vilken koncessionstiden dessförinnan utgår; det kan vara skäl tillse att de båda koncessionstiderna sammanfaller. Å andra sidan kan det någon gång vara ändamålsenligt att meddela linjekoncession för längre tid än 40 år, t.ex. för ledning, som ingår i stamlinjenätet, eller är regionalledning av landslinjekaraktär, dvs. ledningar som är avsedda att långt fram i tiden nyttjas för överföring av stora kraftmängder. I så fall kan undantagsregeln om en 60-årig koncessionstid utnyttjas.

Vad härefter angår linjekoncession för kompletteringsledning till ett äldre distributionsnät bör nuvarande praxis följas, dvs. att koncession ej lämnas för längre tid än som återstår av giltighetstiden för det äldre tillståndet.

Slutligen förordar utredningen — liksom beträffande områdeskoncession — införandet av en bestämmelse med innebörd att den som får linjekoncession äger nyttja ledningen även efter koncessionstidens slut, om icke koncessionsmyndigheten då avgjort för vem ny koncession skall meddelas.

8.5 Överlåtelse av linjekoncession

8.5.1 Erfarenheter från nuvarande system

Linjekoncession får ej överlåtas utan medgivande av koncessionsmyndigheten. Av förarbetena till 1957 års ändringar framgår att myndighetens prövning bör begränsas till frågan huruvida tillträdaren är en lämplig distributör eller ej (prop. nr 161/57, sid. 75 o. 79).

Är fråga om ledning som nyttjas med stöd av tillstånd som lämnats före den 1 ja-

nuari 1958, räcker det om innehavaren gör anmälan om överlåtelsen till myndigheten.

Koncessionsmyndigheten har blott i ett fåtal fall haft att pröva ansökan om överlåtelse av linjekoncession, avseende ledning för engrosleveranser. Inkomna ansökningar har bifallits. Anmälan om överlåtelse av äldre tillstånd beträffande dylik ledning har också varit sparsamt förekommande. Där emot har myndigheten i flera fall haft att ta ställning till ansökan om överlåtelse av linjekoncession som meddelats ifråga om ledning som ingår i närdistributionsnät, tillkommet enligt äldre lag. Överlåtelsen har då vanligen ingått som ett led i en önskvärd strukturrationalisering och därför kunnat medgivas.

8.5.2 1966 års betänkande

Såvitt utredningen kan bedöma har frågan om överlåtelse av linjekoncession eller av äldre tillstånd, avseende anläggning för vilken linjekoncession normalt skulle meddelats enligt nuvarande regler, ej särskilt berörts i betänkandet. Av den föreslagna lagtexten (4 §, sid. 8) kan emellertid utläsas att nuvarande bestämmelse om att linjekoncession ej får överlåtas utan koncessionsmyndighetens samtycke skulle kvarstå. Vidare synes det som om förslaget innebär (se sid. 44—47 o. 95—96) ett förord för att myndighetens prövning skall avse ej blott frågan om tillträdarens lämplighet utan även om ledningens behövlighet och planmässighet samt om vederlagets storlek. Till sist kan den slutsatsen dras av övergångsbestämmelsernas utformning, att ej heller överlåtelse av äldre tillstånd avses få ske utan myndighetens medgivande.

8.5.3 Utredningen

Enligt utredningens mening saknas anledning att slopa nuvarande bestämmelse att överlåtelse av linjekoncession ej får ske utan tillstånd av koncessionsmyndigheten. Den ingår som ett naturligt led i de regler som bör finnas för att rationella distributionsförhållanden skall kunna upprätthållas.

Utredningen har funnit svårt att lämna

ett entydigt svar på frågan om vad koncessionsmyndighetens tillståndsprövning skall innefatta. Avser överlåtelsen en ledning som utgör del av närdistributionsnät men beträffande vilken linjekoncession meddelats därför att den ägs av innehavare till äldre tillstånd eller förlängt sådant tillstånd, bör överlåtelsen godkännas endast om tillträdaren är den som enligt myndighetens bedömande lämpligen bör övertaga detaljdistributionen inom det berörda området. I annat fall skulle nämligen ellagens krav åsidosättas. Av liknande skäl kan det någon gång vara befogat att vägra bifall till överlåtelse beträffande annan linjekoncessionerad ledning, t.ex. högspänningsledning som framdragits inom ett distributionsområde till en där belägen industri och vars spänning överstigit den av myndigheten inom området högst tillåtna.

Gäller överlåtelsen linjekoncessionerad ledning för engrosleveranser, bör det enligt utredningens mening vanligen knappast bli tal om att vägra samtycke till överlåtelsen enbart av det skälet att ledningen som sådan kommit att framstå som obehövlig eller ej planmässig. En sådan vägran blir i verkligheten att jämställa med en förklaring att ledningen bör tas bort, en åtgärd som endast sällan lär vara rationell. Myndigheten får då inrikta sin prövning främst på spörsmålet huruvida tillträdaren är lämplig som distributör eller ej. Denna prövning torde oftast ej vålla myndigheten bekymmer. Tillträdaren har vanligen ett berättigat intresse av att få överta ledningen och hans resurser är i regel sådana att det ej behöves befars att överlåtelsen skulle medföra olägenheter från elförsörjningssynpunkt.

Liksom gäller överlåtelse av områdeskoncession eller därmed jämförligt äldre tillstånd bör koncessionsmyndigheten, om den finner övriga omständigheter tala för bifall till ansökan om överlåtelse av linjekoncession, granska villkoren för överlåtelsen samt vägra samtycke om dessa skulle påtagligt gynna koncessionshavaren och därigenom skada konsumentintresset. I denna fråga får utredningen hänvisa till vad som anförts under 7.6.3.

Vad slutligen angår överlåtelse av äldre tillstånd, avseende ledning för engrosleveranser, får utredningen framhålla att behovet av en retroaktiv tillämpning här ej är särskilt framträdande. Erfarenheten ger vid handen att sådana överlåtelser är få och vanligen torde skäl till erinran mot överlåtelser ej föreligga från elförsörjningssynpunkt. Enligt utredningens mening bör dock samma regler härvidlag gälla för linjekoncession och områdeskoncession och utredningen biträder därför det i 1966 års betänkande framlagda förslaget att också överlåtelse av äldre tillstånd skall godkännas av myndigheten för att bli gällande.

8.6 Monopolställning

8.6.1 Utredningen

Med linjekoncession följer rätt för innehavaren att framdra och begagna den ledning koncessionen avser. Han äger i princip att med företrädes- och ensamrätt förfoga över ledningen för åsyftat ändamål. Denna rätt är dock såtillvida begränsad som ledningshavaren kan bli nödsakad att åt annan leverera elström över ledningen eller upplåta denna för transitering. Denna fråga behandlas närmare under 8.7.

En viss form av monopol föreligger — som framgår av redogörelsen under 2.2 — beträffande ledning med stamlinjespänning, dvs. 220 kV och däröver. Till följd av riksdagsbeslutet år 1946 har därefter byggd ledning med sådan spänning kommit att ägas av staten samt linjekoncession för ledningen att meddelas för vattenfallsverket, med det undantaget att Stockholms elverk fått koncession beträffande vissa kortare 220 kV-ledningar i anslutning till sitt närdistributionsnät.

Vid den tidpunkt när denna ordning infördes var ledningar med stamlinjespänning ovanliga och de begagnades uteslutande för överföring i nord-sydlig riktning av större mängder elkraft från norra Sverige till de mellersta och sydliga delarna av landet. Härefter har flera sådana ledningar tillkommit samtidigt som de efter hand kopp-

lats samman till ett hopmaskat nät. Vidare kan den påbörjade anläggningen av stora värmekraftverk i södra och mellersta Sverige nödvändiggöra byggande av stamlinjer med huvudsaklig ost-västlig riktning med anslutning till stamlinjenätet. Enligt utredningens mening bör detta nät alltjämt ägas av en intressent. Utan tvekan är en dylik ordning bäst ägnad att tillgodose kravet på att planläggningen och utbyggnaden av nätet sker med sikte på att elförsörjningen i vårt land blir rationell och att onödiga ledningar av ifrågavarande slag undviks.

Den snabba tekniska utvecklingen har emellertid medfört att ledning med stamlinjespänning med fördel kan begagnas också för mer begränsade kraftöverföringar än de för vilka stamlinjenätet ursprungligen byggts upp. Detta gäller t.ex. ledning mellan kraftkälla och industrianläggning, vilka ägs av samma företag. Enligt nuvarande ordning får företaget i princip ej linjekoncession beträffande ledningen utan koncessionen måste sökas av vattenfallsverket, som också får taga på sig kostnaden för ledningens byggande och därefter svara för dess underhåll samt ombesörja kraftöverföringen. Vidare torde uppfattningen vara att enskild ägare av ledning med en spänning av exempelvis 130 kV får avstå från ledningen till staten, om spänningen skulle höjas till 220 kV för att möjliggöra en nödvändig ökning av överföringsförmågan. Enligt utredningens mening är tiden nu mogen för en ändring i dessa avseenden. Såvitt utredningen kan bedöma, är den nuvarande ordningen ej eftersträfvansvärd från någon synpunkt. För den enskilde torde den framstå som ett opåkallat ingrepp i den egna friheten, inbjudande till krångel, och för staten kan den medföra tvång att investera kapital. Utredningen föreslår därför, att linjekoncession hädanefter skall kunna beviljas för annan än statligt företag beträffande ledning med stamlinjespänning, under förutsättning att ledningen ej skall ingå i det samkörande stamlinjenätet. Som koncessionsvillkor bör alltid gälla att ledningen skall hembjudas till staten för inlösen, om den lämpligen bör infogas i detta nät.

I samband med att statsmakterna år 1946 beslöt att ledning med stamlinjespänning skall tillhöra staten dryftades frågan om icke ett särskilt bolag med vattenfallsverket och enskilda kraftföretag som delägare borde bildas med uppgift att omhänderha stamlinjerna och svara för erforderlig utbyggnad av dem. Frågan fick emellertid falla.

Oaktat en del synpunkter talar för att tanken på ett särskilt stamlinjebolag borde förverkligas, vill utredningen dock icke förordna detta så länge vattenfallsverket består i sin nuvarande form. Enligt utredningens åsikt blir emellertid läget ett annat, om det framlagda förslaget att verket skall ombildas till ett statligt bolag genomförs. Förslaget grundar sig huvudsakligen på den uppfattningen, att vattenfallsverket ej kan konkurrera på lika villkor med de enskilda kraftföretagen, om det skall behålla ställningen som statligt verk. I så fall kräver följdriktigheten att det nya statliga bolaget ej heller får det försteg i konkurrensen som ensambestämmanderätt över stamlinjenätet skulle innebära. En möjlighet vore att stamlinjenätet omhänderhas av ett särskilt statligt verk, som då skulle kunna fullgöra också andra arbetsuppgifter av mera allmän natur på elförsörjningens område. En annan möjlighet vore att anförtro handhavandet av stamlinjenätet ett för ändamålet bildat bolag med det statliga bolaget och de större enskilda och kommunala kraftföretagen som delägare. Detta förutsätter dock en närmare undersökning om den senare gruppen skulle vara benägen härtill och i så fall hur stort kapitalbelopp den är beredd att tillskjuta vid stamlinjebolagets bildande.

8.7 Distributionsplikt

8.7.1 Erfarenheter från nuvarande system

Genom 1957 års ändringar av ellagen tillkom bestämmelsen att innehavare av linjekoncession är pliktig att, om det är förenligt med koncessionens ändamål, leverera eller överföra ström åt innehavare av områdeskoncession, i den mån så erfordras för

att denne skall kunna fullgöra sin distributionsplikt, så ock eljest åt förbrukare, vars verksamhet är av större betydelse för det allmänna (2 § 4 mom. andra stycket). Bestämmelsen kan föras tillbaka på elkraftutredningens förslag (SOU 1954:12). Elkraftutredningen förordade nämligen ett stadgande, enligt vilket den som fått linjekoncession skulle kunna efter särskild prövning av koncessionsmyndigheten åläggas skyldighet att på skäligen villkor tillhandahålla elektrisk kraft eller upplåta sin anläggning för kraftöverföring till annan, i den mån detta finnes erforderligt för fullgörande av områdeskoncessionshavares distributionskyldighet eller för leverans till sådan industri eller annan förbrukare, vilkens verksamhet finnes vara av större betydelse för det allmänna (sid. 26). I anslutning till detta stadgande uttalar elkraftutredningen, att distributionsplikt i första hand borde åläggas innehavare av linjekoncession, avseende ledning för allmän distribution, däremot icke t.ex. en industriägd ledning, som kunde utnyttjas blott för industrins eget behov (sid. 46). Beträffande elkraftutredningens överväganden angående innebörden av distributionsplikten i stort må hänvisas till 7.8.1.

Av propositionen nr 161/1957 (sid. 49 och 67) framgår att departementschefen i princip ville följa elkraftutredningens förslag. Samtidigt framhölls att, enär anmärkningar ej framkommit mot engrosdistributionen av elkraft, det torde kunna förut sättas att beslut om distributionsplikt skulle behöva tillgripas endast i sällsynta undantagsfall.

Lagrådet ansåg emellertid, att det föreslagna stadgandet borde utformas på ett något annat sätt. Härom anförde lagrådet (sid. 75):

»Beträffande linjekoncession stadgas allenast att skyldighet att leverera eller överföra ström skall åligga koncessionshavaren i den mån myndigheten förpliktar honom därtill. Lagrådet anser det böra angivas, att skyldighet för innehavare av linjekoncession att leverera eller överföra ström skall — i enlighet med vad som läser vara avsett — föreligga

allenast om den är förenlig med det ändamål för vilket linjekoncessionen meddelats. Enligt vad elkraftutredningen framhållit bör skyldighet att leverera eller överföra ström icke åläggas exempelvis sådan koncessionshavare vars ledning kan utnyttjas blott för en industris eget behov.»

Lagrådets yttrande föranledde departementschefen att förorda ändrad lydelse av förevarande stadgande. Lydelsen blev den nu gällande.

Beträffande den särskilda frågan huruvida innehavare av äldre tillstånd borde vara underkastad distributionsplikt hänvisas till redogörelsen under 7.8.1.

Koncessionsmyndigheten har ännu ej haft att ta ställning till frågan om distributionsplikt för innehavare av linjekoncession eller äldre tillstånd, avseende ledning för engrosdistribution.

8.7.2 1966 års betänkande

I betänkandet föreslås att bestämmelsen om distributionsplikt för innehavare av linjekoncession och däremot svarande äldre tillstånd skall kvarstå i lagen (6 § sid. 8).

8.7.3 Utredningen

Som utredningen betonat under 8.2.3 är det från olika synpunkter angeläget att befintliga ledningar utnyttjas, innan nya byggs. Detta innebär bl.a. att innehavare av regionalledning och i stamlinjenätet ingående ledning måste vara beredd att — om så är möjligt — över ledningen fullgöra nya engrosleveranser eller att upplåta ledningen att användas av annan. Mot denna bakgrund är det uppenbart att bestämmelsen om distributionsplikt för innehavare av linjekoncession bör behållas i lagen. Enligt utredningens mening ger emellertid den nuvarande utformningen av 2 § 4 mom. andra stycket ej en tillräckligt klar bild av pliktens omfattning.

Sålunda kan orden »om det är förenligt med koncessionens ändamål» med hänsyn till uttalandena i förarbetena till lagen för-

anleda viss tvekan om den rätta innebörden. Läsaren kan få den uppfattningen, att den som innehar ledning för överföring av elkraft till egen industri i princip ej skulle ha distributionsplikt. Enligt utredningens åsikt är emellertid denna tolkning för snäv. Utredningen anser, att dylik ledningshavare och innehavare av ledning för allmän distribution bör vara underkastade samma regler. I samtliga fall måste till en början gälla att ledningshavaren är i sin fulla rätt att vägra ifrågasatt leverans eller transitering, om hans ledning redan är helt utnyttjad på grund av åtagande som rimligen bör fullföljas eller om den eljest bör vara reserverad för annat ändamål. Skulle däremot av något skäl innehavare av ledning till egen industri utnyttja denna endast delvis, får han finna sig i att ledningen användes också t.ex. för kraftöverföring till innehavare av områdeskoncession. Enligt utredningens mening bör han i dylikt fall ej kunna motsätta sig att — om det är erforderligt för att överföringen skall kunna ske samt det är tekniskt möjligt och förenligt med en planmässig elektrifiering — ny ledning anknytes till hans anläggning. Vad nu sagts är självfallet tillämpligt också när t.ex. industriägare begär att få elleverans över ledning, avsedd för överföring till detaljdistributionsområde.

Utredningen förordar, att lagens ordalag för tydlighetens skull jämkas i förevarande hänseende.

Ytterligare finner utredningen att orden »förbrukare vars verksamhet är av större betydelse för det allmänna» kan vålla tvekan. Av förarbetena till 2 § 4 mom. andra stycket kan ej närmare utläsas vad lagstiftaren avsåg beträffande stadgandets räckvidd. Det är ovisst, om dennes avsikt var att enskild industri skulle kunna betraktas som verksamhet av angivet slag. Utredningen får då erinra om att lagens 1 § sedan år 1902 innehåller en bestämmelse som enligt utredningens uppfattning bör vara vägledande. Där talas nämligen om industriell anläggning som finnes vara av större betydelse för det allmänna. Härav kan enligt utredningens åsikt den slutsatsen dras

att 2 § 4 mom. andra stycket omfattar också industriell verksamhet av dylik betydelse. I annat fall borde i förarbetena till 1957 års ändringar av ellagen ha framhållits att skillnad förelåg i detta avseende mellan de båda lagrummen. För övrigt lär väl ej någon i dagens samhälle vilja hävda att industriell verksamhet ej skulle kunna ha större betydelse för det allmänna. Också i detta fall föreslår utredningen en mindre jämkning av ordalagen.

Av vad särskilda utskottet (N:o 1) anförde i sitt utlåtande nr 1/1902 (sid. 100) i anledning av prop. nr 9/1902 med förslag till ellag framgår att anläggning för småindustri då ej ansågs vara av större betydelse för det allmänna. Även om denna uppfattning skulle stå sig i dag, torde detta ej spela någon roll, eftersom ägare av dylik anläggning regelmässigt synes kunna kräva att den som handhar detaljdistributionen på den ort, där anläggningen ligger, skall tillhandahålla erforderliga mängder ström.

Vad slutligen angår frågan om distributionsplikt för den som innehar ledning för engrosleveranser med stöd av äldre tillstånd, så föreslår utredningen på de skäl som anförts under 7.8.3 att också sådan ledningshavare skall vara underkastad distributionsplikt.

Det bör nämnas att utredningen övervägt att förorda en bestämmelse av innebörd, att innehavare av linjekoncession skulle vara pliktig att, om koncessionsmyndigheten så begärde, antingen höja spänningen på sin ledning eller genomföra en areaförstärkning för att öka ledningens överföringsförmåga och därigenom möjliggöra ny strömleverans eller kraftöverföring för annans räkning, om kapaciteten redan skulle vara till fullo utnyttjad. Fördelen härmed skulle då vara, att en eljest ofrånkomlig ledning ej behövde byggas. Utredningen har emellertid funnit, att en dylik bestämmelse av olika skäl skulle föra för långt och har därför avstått från att framlägga förslag i saken. En bidragande orsak härtill har varit att utredningen funnit det kunna förutsättas att berörda distributörer kommer att såsom hittills frivilligt medverka till lös-

ningar av detta slag, i den mån så är praktiskt görligt.

8.8 Linjekoncessions upphörande

8.8.1 Erfarenheter från nuvarande system

Linjekoncession och äldre tillstånd upphör enligt gällande ordning, när den av myndigheten bestämda tiden löper ut. Det står då koncessionsmyndigheten fritt att avgöra, om ledningshavaren skall få förnyad koncession eller ej. Också här har departementschefens uttalande (prop. nr 161/1957, sid. 21), att distributör i normalfallet bör få fortsätta sin verksamhet, varit vägledande för koncessionsmyndigheten. Om det sålunda varit fråga om högspänningsledning för engrosleveranser, har myndigheten regelmässigt beviljat linjekoncession för den senaste distributören när han så begärt. Den nya koncessionstidens längd har varit växlande. För ledning med en spänning, överstigande 70 kV, har tiden vanligen bestämts till 40 år. För ledning med lägre spänning har tiden i allmänhet fastställts så att den utlöper samtidigt med att äldre tillstånd eller linjekoncession upphör för den matande ledningen.

Det bör emellertid erinras om att koncessionsmyndigheten till följd av övergångsbestämmelserna till ellagen i stor omfattning måst bevilja linjekoncession för högspänningsledning som erfordras inom område för detaljdistribution, tillkommet efter tillstånd enligt 1938 års lagstiftning. Härvid har myndigheten alltid avpassat koncessionstiden så att den utlöper samtidigt som det äldre tillståndet upphör. Detta har skett för att myndigheten skall vara obunden när den ställs inför uppgiften att genomföra en ändamålsenlig områdesindelning i bygden. Avsikten är att linjekoncession av detta slag ej skall förnyas, eftersom högspänningsledningen antingen bör försvinna såsom varande obehövlig eller oförenlig med en planmässig elektrifiering eller ingå i ett närdistributionsnät inom ett lämpligt utformat område, för vilket områdeskoncession beviljas. Erfarenheten har emellertid visat att det mången gång blir svårt för myndigheten att fullfölja sin avsikt i de fall där prövningen le-

der till att annan än ledningshavaren bör få koncession för det område ledningen betjänar. Ofta vill ledningshavaren ej inse att han bör avstå från sin detaljdistribution, något som kan medföra att myndigheten av hänsyn till abonnenterna tvingas medgiva förlängning av både tillståndet och linjekoncessionen. Det läge uppkommer som närmare beskrives under 7.9.1.

Linjekoncession och däremot svarande äldre tillstånd kan enligt gällande lag återkallas av koncessionsmyndigheten, om ledningshavaren i väsentlig mån åsidosätter koncessionsföreskrift eller sin distributionsplikt eller underlåter att ha ledningen i bruk under tre år i följd. Denna möjlighet har hittills ej utnyttjats av myndigheten.

Såsom framgår av redogörelsen under 7.9.1 föreslog elkraftutredningen att koncessionsmyndigheten skulle kunna helt eller delvis återkalla områdeskoncession eller därmed jämförligt äldre tillstånd, när synnerlig anledning härtill förekom med hänsyn till kraftförsörjningens ändamålsenliga ordnande. Av lagtexten (se SOU 1954:12, sid. 26) framgår att förslaget innebar, att också linjekoncession och däremot svarande äldre tillstånd skulle kunna återkallas i förtid av rationaliseringsskäl. Av betänkandet kan dock utläsas att elkraftutredningen ej tillmätte en dylik rätt avgörande betydelse för möjligheterna att genomföra den önskvärda rationaliseringen.

8.8.2 Utredningen

Under 7.9.3 har utredningen som sin mening uttalat att koncessionsmyndigheten, när giltighetstiden för en områdeskoncession utlöper, bör pröva koncessionsfrågan förutställningslöst och i hela dess vidd. Enligt utredningens uppfattning bör denna princip gälla också linjekoncession. Det ligger dock i sakens natur att myndighetens prövning härvidlag blir tämligen enkel, om den gäller ledning för engrosleveranser. Normalt bör prövningen utfalla så att ledningshavaren får linjekoncession under ytterligare 40 år för sin ledning. I undantagsfall kan bli ak-

tuellt att vägra förnyad koncession därför att ledningen kommit att framstå som obehövlig eller oförenlig med en planmässig elektrifiering eller att den som nyttjar ledningen bedöms ej längre vara skickad för verksamheten. Sålunda kan kravet på planmässighet någon gång tänkas medföra, att linjekoncession bör beviljas för annan distributör, t.ex. i samband med genomförandet av en ny områdesindelning för detaljdistributionen i trakten. Särskilt gäller detta de fåtal fall där linjekoncession beviljats beträffande en ortsledning eller lågspänningsledning som ursprungligen bedömts ej böra ingå i ett närdistributionsnät.

Av redogörelsen under 7.9.3 framgår att, när koncessionsmyndigheten skall pröva koncessionsfrågan i samband med att äldre tillstånd avseende detaljdistribution utlöper, prövningen ofta utmynnar i ett beslut som innebär att distributören ej får fortsätta sin verksamhet. En sådan prövning måste självfallet också leda till att de linjekoncessioner som efter år 1957 kan ha meddelats för distributören i anslutning till det äldre tillståndet ej blir förnyade.

Vad sålunda anförts ger vid handen att innehavare av ledning beträffande vilken linjekoncession eller äldre tillstånd meddelats kan få upphöra med sin verksamhet sedan koncessions- eller tillståndstiden utlöpt. Det är då enligt utredningens mening viktigt, att ledningshavaren ej kan hindra eller fördröja genomförandet av den rationaliseringsåtgärd som föranlett myndighetens vägran att förnya koncessionen. I dag kan han göra detta genom att mer eller mindre klart säga nej till en begäran om att han skall avstå ledningen till ny distributör. Utredningen föreslår därför — som närmare framgår av redogörelsen under 9.3 och 10.2 — en bestämmelse om skyldighet för den vars linjekoncession eller äldre tillstånd utlöpt att efter beslut av koncessionsmyndigheten avstå sin ledning mot skälig ersättning till den som skall nyttja ledningen i fortsättningen. I anslutning härtill förordas en ordning som säkerställer rätt för frånträdaren att få ledningen inlöst av den nye distributören. Dessa förslag motsvarar vad

som föreslås ifråga om utlöpande områdeskoncession och därmed jämförligt äldre tillstånd.

Utredningen finner ej skäl förorda slopande av ellagens bestämmelse om att linjekoncession och däremot svarande äldre tillstånd kan återkallas, om distributören åsidosätter sina förpliktelser.

Vidare bör erinras om att utredningen under 7.9.3 föreslår, att områdeskoncession och därmed jämförligt äldre tillstånd skall kunna återkallas under löpande giltighetstid när så är påkallat av rationaliseringsskäl. De motiv och överväganden som ligger bakom detta förslag är till fullo tillämpliga när det gäller linjekoncession som beviljats för ledning inom detaljdistributionsområde, tillkommet efter tillstånd enligt 1938 års lag. I detta fall är det angeläget att möjlighet till återkallelse finns för att önskvärd rationalisering icke skall onödigtvis fördröjas. Däremot menar utredningen att det sällan kan

bli tal om att i förtid återkalla en linjekoncession eller äldre tillstånd, avseende ledning som nyttjas för engrosleveranser. Sådan återkallelse torde bli aktuell i stort sett endast när koncession gäller ledning som i samband med genomförandet av ny områdesindelning lämpligen bör övergå på annan.

På grund härav föreslår utredningen att lagen tillförs en bestämmelse som berättigar koncessionsmyndigheten att i förtid återkalla linjekoncession.

Slutligen får utredningen framhålla att innehavare av linjekoncession eller äldre tillstånd kan finna det förenligt med sina intressen att under löpande koncessions- eller tillståndstid frånträda sin distributionsverksamhet och därmed också koncessionen eller tillståndet. Myndigheten bör då ombesörja att ledningen, om den alltjämt är behövlig, på skäligen villkor övertas av annan.

9.1 Tidigare överväganden

Särskilda bestämmelser om rätt eller skyldighet för staten eller annan att inlösa elektrisk anläggning har icke funnits i ellagen. Frågan om rätt för staten att kräva inlösen dryftades i samband med ellagens tillkomst och lagstiftaren synes ha förutsatt att fall skulle kunna uppkomma där det vore lämpligt att inlösa elanläggning i samband med att den för nyttjandet bestämda tillståndstiden utlöpte. Det ansågs emellertid ej behövt att införa bestämmelser härom. Också elektriska kraftkommittén, som år 1914 avgav betänkande om vissa elfrågor, berörde frågan om inlösningsrätt för staten. Kommittén ansåg sig ej böra framlägga förslag i sådan riktning. Den uttalade härvid, att saklig anledning för staten att övertaga distributionsanläggningar i annan ordning än genom frivillig överenskommelse ej syntes föreligga.

I sitt betänkande (SOU 1954:12) behandlade elkraftutredningen frågan om inlösen tämligen utförligt. Till en början bör nämnas att elkraftutredningen i anslutning till sitt förslag att koncessionsmyndigheten skulle få rätt att återkalla koncession, oaktat misskötsel ej förelåg, uttalade att det för dessa fall kunde bli nödvändigt att framdeles införa särskilda bestämmelser om inlösen och att det kunde förutsättas att ersättningsfrågorna tills vidare skulle

kunna lösas genom förhandlingar (sid. 47). Härjämte anförde utredningen att, om förnyelse av koncession skulle vägras, detta som regel torde bero på att koncessionen ansågs böra lämnas annat företag inom det berörda området. Därvid föreläge möjlighet att som villkor för den nya koncessionsrätten intaga föreskrift om skyldighet för den nye koncessionshavaren, vare sig det gällde staten i egenskap av kraftdistributör eller enskilt företag, att inlösa den befintliga anläggningen (sid. 141).

I detta sammanhang kom elkraftutredningen in på frågan hur det skulle vara möjligt att komma till rätta med det problem som uppstode om en önskvärd sammanslagning ej kunde genomföras på frivillighetens väg. Härom anförde elkraftutredningen följande (sid. 370 ff):

»En lagstiftning, som under alla förhållanden förmår framtinga en sammanslagning mellan olika företag, torde icke efter svenska rättsbegrepp kunna åstadkommas. Det kan nämligen icke anses förenligt med våra rättsprinciper att tvinga någon enskild person eller organisation att *övertaga* ett företag eller att driva en rörelse, som vederbörande aldrig varit eller sökt bli ägare till. En sammanslagning förutsätter en önskan och vilja hos det enskilda företaget (övertagande företag, i det följande betecknat A-företag) att övertaga ett annat företag, som prövats sakna förutsättningar för rationell drift (i det följande betecknat B-företag) med tillhörande egendom och rörelse samt att vidtaga de åtgärder därför, som äro nödiga. Det första villkoret för att en sammanslagning skall kunna ifråga-

komma synes därför vara en begäran från ett A-företag att få övertaga B-företaget. Förheligit en sådan begäran från A, men vägrar B att uppgå i A, synes däremot inga principiella hinder möta mot att, om så ur samhällsnyttans synvinkel befinnes påkallat, ålägga B att mot ersättning *avstå* sitt företag till A. Härvid bortses tills vidare från det hinder för ett sådant åläggande, som kan grundas på koncessionen under löpande tillståndspe-riod.

Av det sagda framgår att en sammanslag-ning till lämpliga enheter kan försvåras ge-nom en vägran från ett enskilt A-företag att övertaga ett B-företag enligt normala inlösningsregler. En tänkbar möjlighet är att införa skyldighet för staten eller vederbörande kom-mun att i dylikt fall inlösa B-företaget. För statens del skulle detta kunna medföra att vattenfallsstyrelsen finge övertaga småföretag, som läge helt utanför dess eget försörjnings-område. Dylika statliga småföretag måste un-der sådana förhållanden drivas isolerade och sålunda icke rationellt. En utarrrendering av det statsinlösta B-företaget till det A-företag, som vägrat inlösa detsamma, kan icke förut-sättas komma till stånd på skäligen villkor. Att vederbörande kommun ålägges inlösnings-skyldighet i dylika fall skulle överensstämma med bedömningen av detaljdistribution såsom en kommunal angelägenhet, men torde kunna ifrågasättas endast om kommunen får före-trädesrätt till distributionen jämväl inom and-ra delar av kommunområdet. Skulle ett visst föreslaget A-företag vägra inlösa ett B-före-tag står emellertid stundom den möjligheten öppen att ett annat, eventuellt ett nybildat A-företag, tillerkännes rätt att inlösa B-före-taget och — om det befinnes erforderligt — även det vägrande A-företagets ledningsnät helt eller delvis. —:—:— Vid en ombildning av B-företag till större lokala företag kan rå-kräftleverantörernas medverkan erfordras, där-för att dessa tillhöriga förbindelseledningar måste övertagas eller ges ändrad sträckning. Inom områden, där storföretag bedriver detalj-distribution, kunna lämpliga A-företag av lokal karaktär ofta ej bildas utan att delar av stor-företagets distributionsnät tillfaller A-företa-get. Även för dylika fall kan behov uppstå av rättsregler, enligt vilka storföretaget kan förpliktas *avstå* delar av sitt ledningsnät.»

I prop. 161/1957 med förslag till vissa ändringar i ellagen behandlade föredragan-de departementschefen icke närmare hit-hörande frågor. Av uttalanden på sid. 21 och 57 får dock anses framgå att enligt hans mening inlösenbestämmelser ej vore behövligen utan att frågorna borde kunna

avgöras genom frivilliga överenskommelser.

Icke heller tredje lagutskottet berörde i sitt utlåtande (nr 22/1957) själva inlösningsfrågan. Utskottet syntes dock härvid-lag ha haft samma utgångspunkt som de-partementschefen, nämligen att inlösnings-regler vore obehövligen. Däremot uppehöll sig utskottet vid spörsmålet huruvida be-hov av värderingsregler föreläge eller ej. Härutinnan får utredningen hänvisa till framställningen under 10.1.

9.2 1966 års betänkande

I betänkandet har frågan om behovet av lagstadgat inlösningsförfarande övervägts (sid. 46 ff). Härvid framhålls att det ej vore tillfredsställande om koncessionshava-re, som på grund av koncessionsmyndig-hetens beslut nödgades avhända sig sin egendom, skulle behöva göra detta till underpris. Problemet syntes dock kunna i praktiken bemästras utan regler i lag. Då en koncession upphörde eller ändrades, innebure detta knappast att koncessione-rad anläggning i fortsättningen icke skulle komma att finnas på platsen. Innebördn torde i stället vara en omfördelning av koncessionsinnehavet. Myndigheten skulle härigenom få möjlighet att liksom vid frivilliga överlåtelser utöva inflytande på det sätt på vilket parterna löste sina eko-nomiska mellanhavanden. Sålunda kunde i samband med att ny koncessionshavare utsåges, skyldighet stadgas för den nye koncessionshavaren att inlösa den befint-ligen anläggningen. Myndigheten kunde då också ange de grunder efter vilka inlösen skulle ske. Härvid skulle tillfälle finnas att beakta såväl överlåtarens berättigade an-språk på skäligt vederlag som intresset av att icke genom alltför hög ersättning eller eljest olämpligen överlåtelsevillkor påverka prissättningen på elkraften i ej önskvärd riktning. Särskilda bestämmelser i ämnet vore alltså icke behövligen.

9.3 Utredningen

Som framgår av de under 7.9 och 8.8 läm-nade redogörelserna kan koncession upp-

höra att gälla av skilda orsaker. Den vanligaste är att den för koncessionen bestämda tiden utlöper. Koncessionen kan också upphöra på grund av att koncessionsmyndigheten återkallar den, därför att koncessionshavaren åsidosatt sina förpliktelser eller ej haft anläggningen i bruk under tre år i följd. Om utredningens förslag godtas härvidlag, blir återkallelse möjlig också när det är påkallat av rationaliseringsskäl. Vidare kan koncession upphöra i samband med att koncessionshavaren begär att få frånträda sin distributionsverksamhet. Vad nu sagts är tillämpligt också ifråga om tillstånd, meddelat med stöd av äldre lag. Slutligen kan områdeskoncession delvis upphöra att gälla, nämligen om myndigheten beslutar om gränsändring.

När koncession upphör att gälla, ankommer det på koncessionsmyndigheten att avgöra vem som i fortsättningen skall handha den med koncessionen avsedda distributionen. Utfaller prövningen så att den tidigare distributören får fortsätta verksamheten, uppkommer ej särskilda problem. Leder däremot prövningen till att annan bör överta distributionen, kan ej uteslutas att svårigheter uppstår när det gäller att finna en efterträdare. Oftast torde dock myndighetens prövning också härvidlag bli tämligen enkel, beroende på att frivilligt träffad överenskommelse om distributionens framtida handhavande föreligger samt att myndigheten anser överenskommelsen tillgodose lagens krav i skilda hänseenden, innebärande att koncession kan meddelas för ny distributör som utan avbrott fortsätter verksamheten på ett tillfredsställande sätt. I en del fall torde en mera aktiv insats krävas av myndigheten, nämligen om ingen anmält sitt intresse av att åtaga sig den distribution varom fråga är. Mer eller mindre ingående undersökning av myndigheten kan då bli erforderlig för att spörsmålet skall kunna lösas på frivillighetens väg. Det läget kan emellertid tänkas uppstå att det överhuvud ej finns någon som vill övertaga distributionsansvaret eller härför uppställer villkor som

är oantagliga från allmän synpunkt, något som medför risk för att abonnenter blir utan elström. En sådan utveckling kan uppenbarligen ej godtas. Myndigheten måste kunna vända sig till företag, vilkas tekniska, ekonomiska och organisatoriska resurser är sådana att de kan upprätthålla en fullgod eldistribution till rimliga priser och vara villiga att på skäliga villkor överta de för distributionen nyttjade anläggningarna. Det kan då till en början fastslås att det i dag ej är möjligt att tvinga enskild organisation eller person eller kommun att åtaga sig eldistribution som förut bedrivits av annan. Däremot torde statsmakterna kunna uppdra åt vattenfallsverket att överta sådan verksamhet. Enligt utredningens mening är det dock ej rimligt att lita till ett system där endast det statliga verket skulle ha skyldigheten att träda in som distributör i förevarande fall. Den börda som det här vanligen gäller bör fördelas mellan flera. Såvitt utredningen kan bedöma, är det ej lämpligt att lösa problemet lagstiftningsvägen. En lag med tvångsregler av detta slag skulle — oavsett om den strider mot allmänna rättsgrundsatser eller ej — i praktiken bli utan värde, främst därför att det lär vara ogörligt att finna en godtagbar och verksam form av påföljd.

Utredningens överväganden i denna fråga har i stället lett till den slutsatsen att den enda tänkbara utvägen är att de större regionala kraftföretagen, vanligen benämnda råkraftleverantörerna, frivilligt påtager sig uppgiften att överta distribution som visat sig omöjlig att lägga på annan. Dessa företag har erforderliga resurser för ändamålet. Oaktat råkraftleverantörerna torde känna ansvar för att eldistributionen överallt blir tillfredsställande ordnad och att alltså envar av dem är villig tillse att konsumenterna inom det egna råkraftförsörjningsområdet får erforderlig tillgång till elström, så är det dock från allmän synpunkt angeläget att de uttryckligen binds vid detta sitt ansvar. Enklast vore om råkraftleverantörerna ville skriftligen utfästa sig att — om och i den mån så påford-

ras av koncessionsmyndigheten — inom sina kraftförsörjningsområden överta eldistribution som tidigare bedrivits av annan och att i samband därmed på skäliga villkor också överta den anläggning varom fråga är jämte därtill hörande för verksamhetens bedrivande normalt behövlig egendom. Härvid förutsätts att åtagandet gäller, även om bidrag från det allmänna ej lämnas och råkraftleverantören sålunda kan få påta sig nödvändiga upprustningskostnader för att kunna tillfredsställande bedriva distributionen. Det bör dock hållas i minnet, att dessa kostnader i sista hand kommer att på ett eller annat sätt få övervältras på råkraftleverantörens konsumenter. För tydlighetens skull bör sammanfattningsvis betonas att en förbindelse av detta slag är avsedd att åberopas endast i nödfall, nämligen då det visat sig omöjligt att på frivillighetens väg säkerställa en viss elförsörjning som bör upprätthållas. Vidare bör framhållas att, såvitt hittillsvarande erfarenheter ger vid handen, tillämpning av lämnad förbindelse kan bli aktuell huvudsakligen när det gäller övertagande av anläggning som ingår i närdistributionsnät samt av ledning som matar dylikt nät.

Utredningen har genom underhandsförfrågningar hos vattenfallsverket och kraftverksföreningen förvissat sig om att råkraftleverantörerna i princip är beredda att avlämna förbindelser av ovan angiven innebörd, men att de vill avvakta den slutliga utformningen av ellagen innan förbindelserna avges. Utredningen förordar, att Kungl. Maj:t uppdrar åt kommerskollegium att omedelbart efter riksdagsbehandlingen uppta förhandlingar med berörda råkraftleverantörer — drygt 20 till antalet — angående det närmare innehållet i förbindelserna, vilka bör överlämnas till koncessionsmyndigheten.

En ytterligare förutsättning för att en av koncessionsmyndigheten beslutad överflyttning av eldistribution på ny koncessionshavare skall kunna tillfredsställande genomföras i praktiken är så gott som alltid att de för distributionen dittills begagnade an-

läggningarna också överflyttas på den nye distributören. När parterna inom rimlig tid träffar avtal om överlåtelse av anläggningarna på villkor, som ej föranleder erinran från allmän synpunkt, uppkommer ej särskilda problem. Utredningen håller också för sannolikt att det på längre sikt skulle vara möjligt att genomföra den önskvärda rationaliseringen på grundval av frivilliga överenskommelser om övertagande av elanläggningar, eftersom parterna kan förutses förr eller senare nå en ekonomisk uppgörelse. Såsom närmare redovisas under 7.9 visar erfarenheten att förhandlingar av detta slag vanligen blir långdragna, vilket medför att koncessionsmyndigheten av hänsyn till abonnenterna nödgas att i stor omfattning meddela beslut om dels tillfälliga förlängningar av utlöpta äldre tillstånd och linjekoncessioner, avseende närdistributionsledning, och dels tillfälliga linjekoncessioner beträffande nytillkommande dylika ledningar, allt i avvaktan på att den frånträdande distributören skall kunna träffa en från hans synpunkt skälig uppgörelse om de i verksamheten ingående anläggningarna. Dessa förhållanden medför icke endast att den eftersträlvade rationaliseringen avsevärt fördröjs utan även att myndigheten får ägna sig åt betungande uppgifter vilka borde vara överflödiga. Läget skulle sannolikt varit ännu mer otillfredsställande, om icke det statliga upprustningsstödet funnits. Frivilliga uppgörelser har i hög grad underlätats därför att sådant stöd lämnats.

Angivna missförhållanden kan uppenbarligen ytterst föras tillbaka på den omständigheten, att koncessionsmyndighetens beslut om överflyttning av distributionsverksamhet ej påverkar äganderätten till de för verksamheten behövliga anläggningarna. Det ligger i sakens natur att denna omständighet kan utnyttjas av en frånträdande distributör som med rätt eller orätt menar att erbjuden ersättning är för låg; det står klart för honom att det allmänna ej kan tillåta att abonnenternas elförsörjning äventyras och att hans anläggning därför allttjämt måste användas,

i vart fall under en övergångstid. Utredningen vill betona, att missförhållandena i framtiden kan bli än mer framträdande och därför ytterligare försvåra och fördröja eller rent av omöjliggöra den strukturrationalisering som åsyftades med 1957 års lagändringar. Myndigheten bör utrustas med sådana befogenheter att utvecklingen snabbare än hittills kan styras i önskvärd riktning. Enligt utredningens mening saknas nämligen i dag laglig möjlighet för myndigheten eller annan att tvinga frånträdande distributör att avstå sina elanläggningar och alltså ej heller att överlåta dem på villkor som föreskrivs av myndigheten. Utredningen kan alltså ej dela den uppfattning som härvidlag kommit till uttryck i 1954 och 1966 års betänkanden (se 9.1 och 9.2).

För att en bestämmelse om skyldighet för frånträdande distributör att avstå sin elanläggning skall bli meningsfull måste den göras tillämplig också då fråga är om verksamhet som bedrevs med stöd av äldre lagstiftning. Utredningen är medveten om att en dylik regel kan komma att möta invändningar från rättssäkerhetssynpunkt. För egen del anser utredningen att denna synpunkt i detta sammanhang ej har sådan styrka, att tanken på en retroaktivt verkande regel bör överges. Sett enbart ur frånträdarens synvinkel kommer hans anläggning att bli tämligen värdelös för honom på grund av det faktiska förhållandet att han ej längre kan utnyttja den för avsett syfte. Det synes därför ej vara otillbörligt mot honom, om han i ett sådant läge får avstå anläggningen till den som enligt myndighetens bedömande bör överta distributionen och härvid gottskrivs det värde anläggningen har för den fortsatta verksamheten.

På grund av det anförda föreslår utredningen att ellagen tillförs en bestämmelse av innebörd att, när koncessionsmyndigheten beslutat att eldistribution skall överflyttas från en till annan, den frånträdande distributören skall vara skyldig att, om myndigheten så bestämmer, på skäliga villkor avstå sin anläggning så att

distributionen utan avbrott kan fortsätta. Skulle tvångsoverlåtelse bli aktuell, bör det lämpligen ej ifrågakomma att staten genom koncessionsmyndigheten eller annat statligt organ ens tillfälligt handhar driften och förvaltningen av berörd distributionsanläggning. Den bör i stället under koncessionsmyndighetens överinseende och medverkan överlåtas direkt till den nye koncessionshavaren i samband med att koncession beviljas för denne.

Den av utredningen föreslagna ordningen bygger på den principen att koncessionsmyndigheten kan meddela beslut om tvångsavstående samtidigt med beslutet i koncessionsfrågan. Fördelen härmed är att myndigheten kan slutgiltigt pröva sistnämnda fråga utan hänsynstagande till ovidkommande synpunkter, ägnade att fördröja koncessionsbeslutet. Myndigheten vet nämligen, att den nya koncessionshavarens möjlighet att driva verksamheten ej försvåras eller omöjliggörs av den orsaken att han icke får förfoga över befintliga anläggningar. För att syftet med den föreslagna ordningen skall kunna uppnås är det dessutom ofrånkomligt att beslut om tvångsavstående kan träda i kraft, oavsett om de ekonomiska villkoren är fastlagda eller ej. Uppgörelse härom får ej fördröja beslut i koncessionsfrågan. Den ekonomiska uppgörelsen blir ett fristående spørsmål, som får lösas genom frivillig överenskommelse mellan parterna eller på sätt de kan komma att avtala eller, om ingen av dessa båda vägar skulle visa sig framkomlig, genom myndighets medverkan (jfr 13.7.1). Det bör då framhållas att den ekonomiska uppgörelsen kan komma att dröja mer eller mindre lång tid efter beslutet om tvångsavstående.

Utredningens förslag grundar sig ej på uppfattningen att frivilliga överenskommelser om övertagande av elanläggning skulle vara mindre önskvärda. Tvärtom är tanken att en lagbestämmelse av förevarande slag skall främja dylika överenskommelser. Parterna får en hållpunkt för en saklig bedömning av uppkommande problem. Bestämmelsen måste dock fin-

nas för att kunna användas som en sista utväg, om en frånträdande distributör skulle vägra att på rimliga villkor avstå sin anläggning till ny koncessionshavare.

Enligt utredningens mening är det från rättssäkerhetssynpunkt angeläget att den som ej längre får eller vill bedriva eldistribution, som bör upprätthållas, skall kunna överlåta sin anläggning på skäligen villkor till den nye koncessionshavaren. Skyldigheten att avstå elanläggning bör alltså motsvaras av en rätt att få den överlåten. Av vad förut anförts torde framgå att det enligt utredningens mening ej är möjligt att lagfästa en dylik rätt. Utredningen anser emellertid att detta saknar större betydelse, eftersom den föreslagna ordningen borgar för att frånträdarens intresse härvidlag ändå blir vederbörligen tillgodosett. Det finns alla skäl anta, att de flesta fall kommer att lösas genom frivilliga överenskommelser. Skulle det visa sig att ingen är villig att överta anläggningen på de villkor som frånträdaren uppställer, betyder det att koncessionsmyndigheten får vända sig till vederbörligen råkraftleverantör och med åberopande av den förbindelse som denne lämnat anmoda honom att överta distributionen med tillhörande anläggning, varvid ersättningsfrågan får avgöras i den ordning som förut redovisats.

Viktigt är också att söka klarlägga hur långt skyldigheten att avstå egendom respektive rätten att få denna överlåten till den nye koncessionshavaren lämpligen bör sträcka sig. Till en början bör det enligt utredningens mening ej bli fråga om annan egendom än sådan som har omedelbar anknytning till själva distributionen. Härav följer bl.a. att den distributör som för sin verksamhet utnyttjat egen kraftkälla ej mot sin vilja kan förpliktas avstå denna, men han kan å andra sidan ej heller kräva att den nye koncessionshavaren skall överta den. Vanligast torde emellertid vara att frånträdande distributör med egen kraftkälla begär att tillträdaren skall lösa in denna i samband med att han övertar distributionen eller förbinda

sig att köpa där alstrad kraft till visst pris och att tillträdaren vägrar att tillmötesgå frånträdarens önskemål eller erbjuder en ersättning som denne finner för låg. Detta läge uppkommer främst av den orsaken att kraftkällan har så ringa kapacitet och att den har ingen eller föga betydelse för en distributör som skall bedriva sin verksamhet rationellt för att kunna uppfylla konsumenternas berättigade anspråk på att ha ständig tillgång till fullgod elström på skäligen villkor. Frånträdaren har en benägenhet att bortse från att driften av en mindre kraftkälla ofta blir olönsam i ett större sammanhang och att det är svårt att på en fri råkraftmarknad finna köpare till kraftkällan eller till den sekunda elström som där vanligen alstras. Enligt utredningens mening kan det ej vara riktigt att staten i en eller annan form binder sig för regler som skulle hämma den naturliga utvecklingen på detta fält. Detta betyder att utredningen ej kan biträda den uppfattning som kom till uttryck i den under 7.3.1 redovisade interpellationen vid 1964 års riksdag, nämligen att som villkor vid områdeskoncession införs bestämmelsen att inom området befintlig produktion från vattenkraftverk för skäligt pris skall inköpas av den nye koncessionshavaren. Frågor om övertagande av kraftkälla eller köp av där alstrad kraft får lösas genom frivilliga uppgörelser mellan berörda parter.

Utredningen menar vidare att den skyldighet respektive rätt varom här är fråga ej bör avse kontorshus, förrådslokal eller annan liknande i samband med eldistributionen använd byggnad. Skälet härtill är huvudsakligen att det ej kan vara rimligt att påtvinga en tillträdande distributör egendom vilken han normalt icke behöver för den fortsatta verksamheten samtidigt som egendomen har självständigt marknadsvärde, varför frånträdaren ej bör bli lidande på att få behålla denna. Skulle tillträdaren anse det förenligt med sina intressen att överta egendom av detta slag, finns all anledning tro att parterna kan lösa frågan genom frivillig överens-

kommelse.

Däremot är det uppenbart att skyldigheten respektive rätten måste omfatta egendom vilken oundgängligen erfordras för att den tillträdande distributören skall kunna fortsätta verksamheten i ett sammanhang och som skulle bli tämligen värdelös om den fick stanna kvar hos frånträdaren. Detta gäller i första hand distributionsledningar, transformatorstationer, ställverk o.dyl. Vidare synes rimligt att ineliggande materiel, maskiner, fordon och annan teknisk utrustning, som införskaffats för distributionens bedrivande, får ingå. Sådan teknisk utrustning kan som regel nyttiggöras i tillträdarens verksamhet på samma gång som det måste vara en fördel för frånträdaren att på ett enkelt sätt bli av med utrustningen.

Slutligen anmäler sig två frågor som är av vikt i sammanhanget. Den ena berör det fallet att t.ex. en frånträdaren tillhörig ledning eller transformatorstation är belägen inom fastighet som ägs av honom.

Detta medför att ledningen eller stationen i och med att den övergår i tillträdarens ägo kommer att som lös egendom ligga på annans mark utan sakrättsligt skydd, något som kan försätta tillträdaren i ett besvärligt läge. Utredningen föreslår därför en bestämmelse av innebörd att koncessionsmyndigheten i dylikt fall skall kunna föreskriva, att frånträdaren skall vara pliktig tåla att tillträdaren får förfoga över den mark som fordras för att han ej skall behöva flytta anläggningen.

Den andra frågan avser det fall att frånträdaren tillhörig transformatorstation, ställverk eller därmed jämförlig anläggning ligger på en särskild, för anläggningen avpassad fastighet som ägs av frånträdaren och vilken skulle bli värdelös för denne, om fastigheten ej övertogs av tillträdaren samtidigt med anläggningen. Med hänsyn härtill förordar utredningen en regel, som berättigar koncessionsmyndigheten att i sådant fall föreskriva att tillträdaren skall överta fastigheten.

10.1 Erfarenheter från nuvarande system

Hittills har närmare hållpunkter för värdering av elektrisk anläggning icke lämnats vare sig i lagen eller i förarbeten till denna. Frågan berördes dock av tredje lagutskottet i dess utlåtande (nr 22/1957) över propositionen nr 161/1957 med förslag till vissa ändringar av ellagen. Utskottet betonar (sid. 50) att regler helt saknades angående till vilket värde elnät skall inlösas av ny koncessionshavare. I anslutning härtill framhålls att frågan väl i allmänhet torde komma att lösas på lämpligt sätt genom överenskommelse mellan parterna men att det ingalunda vore i praktiken uteslutet att en överenskommelse kunde komma att ske på vederbörande abonnenters eller det tidigare distributionsföretagets borgenärsers bekostnad. Frågan borde därför enligt utskottets mening i fortsättningen följas med uppmärksamhet och närmare utredas, för den händelse faktiska svårigheter uppstode.

Under de senaste 10 åren har ett stort antal elanläggningar bytt ägare, varvid parterna enats om villkoren för överlåtelsen. Utredningen finner lämpligt att närmare redogöra för de mera väsentliga faktorer som härvid brukat spela in.

I regel upprättas en räntabilitetskalkyl för att bedöma rörelsens ekonomiska värde. Härvid läggs skäligen och för bygden allmänt gällande taxor till grund vid be-

räkningen av intäkterna. Eftersom det övertagande företaget i allmänhet är ett större och rationellt skött företag, brukar i praktiken detta företags taxor bli normerande. På utgiftssidan beaktas de sedvanliga kostnaderna för råkraft, drift, skötsel, underhåll och förnyelse som erfordras för att tillhandahålla fullgoda elleveranser. Härutöver beaktas den kostnad som kan erfordras för att bringa anläggningen i godtagbart skick.

En sådan kalkyl ger i många fall vid handen att anläggningen saknar ekonomiskt värde, dvs. kalkylen visar att den fortsatta distributionen ej ens i tillträdarens hand blir lönsam med rimliga taxor även om anläggningen, som dock måste ha ett visst tekniskt värde, överläts utan vederlag. Förhållandena kan också vara sådana att distributionen visserligen i dagsläget bedöms vara lönsam men att den på sikt blir olönsam t.ex. på grund av avfolkning i bygden. I andra fall framgår däremot av kalkylen, att distributionen kan bli lönsam även om den tillträdande distributören ersätter frånträdaren helt eller delvis för det tekniska värdet av anläggningen. Fall förekommer också där det ekonomiska värdet i dagsläget bedöms vara ringa eller intet, men där distributionen anses på grund av förändringar i framtiden efter hand kunna bli lönsam. I kalkylen beaktas då detta.

Slutligen finns fall, där kalkylen visar att det ekonomiska värdet klart översti-

ger det tekniska värdet t.ex. då ett företag distribuerar både inom glesbygd och tätort och tillämpar enhetliga och utjämnade taxor inom hela sitt område samt av någon anledning skall avstå från den del av anläggningen varigenom tätortsdistributionen ombesörjs.

Av det anförda framgår att värdet av en anläggning anses kunna skifta mellan noll och det tekniska värdet samt i vissa fall överstiga detta.

Anledningen till att en elanläggning anses sakna ekonomiskt värde kan vara höga årskostnader, beroende t.ex. på ofördelaktiga distributionsförhållanden såsom glesbebyggelse m.m. i förening med normala och utjämnade taxor. En annan orsak kan vara att underhållet är eftersatt och att erforderliga nätförstärkningar ej skett samt att den tillträdande distributören därför måste göra betydande kapitalinvesteringar, som ej kan förräntas genom den övertagna distributionen. Självfallet kan båda dessa faktorer samtidigt spela in. Erfarenheten visar att det i dylika fall ofta kan vara svårt att nå en frivillig överenskommelse, eftersom frånträdaren icke gärna vill avstå från anläggningen utan ersättning för det tekniska värdet. Denna svårighet är dock avsevärt mindre om anläggningen ägs av en distributionsförening med elförbrukarna som delägare. Nätet överläts då ej sällan utan särskilt vederlag, varjämte det någon gång inträffar att frånträdaren, dvs. elförbrukarna, lämnar bidrag till den tillträdande distributören för upprustning t.ex. genom nya anslutningsavgifter, vilka motiveras med att nätet ej kunnat underhållas med dittills tillämpade taxor utan fått mer eller mindre förfalla. Ägarna inser fördelen av att få goda och säkra elleveranser och finner därför naturligt att bidra till upprustningen. Svårigheten att nå överenskommelse framträder, som nyss antytts, ofta i de fall där anläggningen ej ägs av elförbrukarna. Ägaren hävdar då exempelvis att rörelsen kunnat täcka kostnaderna. Han bortser härvid från att detta berott t.ex. på att underhåll och förnyelse av nätet eftersatts eller att han underlåtit

att gottskriva sig skälig ersättning för den egna insatsen i form av nedlagt kapital eller arbete. Trots att den tillträdande och den frånträdande distributören i sådana fall naturligen har skilda uppfattningar om anläggningens värde, brukar frivillig överenskommelse om överlåtelse förr eller senare träffas. Dessa överenskommelser innebär en kompromiss mellan tillträdarens ståndpunkt att anläggningen saknar ekonomiskt värde och frånträdarens krav på ersättning för det tekniska värdet eller för nedlagt kapital eller i sista hand värdet å anläggningen efter demontering; ägaren är ju sedan koncessionen upphört i princip oförhindrad att nedmontera anläggningen och sälja materialen. Det förtjänar dock nämnas, att överenskommelser träffas även där ägaren nöjer sig med ett vederlag som understiger demontagevärdet. Å andra sidan förekommer att sådana anläggningsdelar som tillkommit under åren närmast före ett övertagande behandlas särskilt och betalas efter det tekniska värdet för att motverka benägenheten hos distributörer att avsiktligt försumma underhållet i avvaktan på en eventuell överlåtelse av distributionsanläggningen.

Vid värdering av elanläggning uppkommer ofta den frågan om och i vad mån särskilda bidrag, som frånträdaren uppburit i verksamheten, skall påverka ersättningens storlek. Härvid anses i princip att ej endast bidrag från det allmänna — nyanläggnings- och upprustningsbidrag — utan också bidrag från abonnenterna, t.ex. anslutningsavgifter, skall följa rörelsen och sålunda — nedskrivna till skäligt belopp — avräknas från ersättningsbeloppet. Det är emellertid ofta svårt att utreda om och i vad mån abonnentbidrag utgått. Endast bidrag som inbetalats några år närmast före överlåtelse av anläggning har brukat beaktas.

Vidare förtjänar framhållas, att statliga myndigheter i olika sammanhang tar ställning till de problem som här beskrivits och som i regel anmäler sig i samband med överlåtelse av distribution. Sålunda uppdrog Kungl. Maj:t år 1952 åt vattenfalls-

verket att utreda det ekonomiska läget inom enskilda eldistributionsföretag i Västerbottens och Norrbottens läns skogsbygder. Utredningen skulle även omfatta förslag till riktlinjer för de ekonomiska villkor, som ansågs böra tillämpas vid eventuellt övertagande av icke rationella företag. Utredningsresultatet redovisades år 1953. Statsmakterna godtog samma år utredningsförslaget och de grunder för övertagande av nät, som däri förordades. De villkor som skulle gälla vid övertagande av distributionsföretag avsåg köpeskillingen samt de efter övertagandet tillämpade taxevillkoren. När det gällde att bestämma köpeskillingens storlek, skulle främst beaktas att de flesta företagens distributionsrörelser icke vore ekonomiskt självbärande utan saknade ekonomiskt värde. Å andra sidan skulle övertaganden ske på sådant sätt, att icke enskilda personer — styrelseledamöter och borgensmän — kreditinstitut eller organ för det allmänna tillskyndades direkta penningförluster. Deras insatser hade nämligen gjorts med den utgångspunkten att här vore fråga om ett allmänt intresse och det därför icke vore skäligt, att de skulle lida ekonomisk skada av den anledningen att den ekonomiska bärkraften delvis till följd av oförutsedd utveckling visat sig vara otillfredsställande. Tillräckligt vederlag skulle alltså lämnas för att företag skulle kunna betala sina skulder. I skulderna borde då inkluderas rimligt belopp för likvidations- och andra avvecklingskostnader. När det gällde distributionsföretag i aktiebolagsform eller slutna föreningar, borde likviden kunna innefatta skälig del av det utav aktieägarna respektive medlemmarna i företaget placerade egna kapitalet, eftersom detta i flertalet fall kunde jämföras med direkta lån till företaget. Nu angivna riktlinjer tillämpas också av vattenfallsverket vid övertagande av icke bärkraftiga distributionsföretag. Ersättning kan sålunda utgå för en distributionsanläggning, oaktat rörelsen saknar ekonomiskt värde. Detta betyder emellertid icke att ersättningen alltid uppgår till minst anläggningens demontagevärde; frånträdaren nöjer sig ibland

med lägre ersättning att användas för betalning av direkta skulder.

Slutligen bör i sammanhanget erinras om det statliga stöd till upprustning av landsbygdens elnät som regleras i kungörelserna den 28 maj 1959 och den 18 maj 1962 (SFS 369:1959 och 147:1962). Huvudregeln är att bidrag får utgå endast under förutsättning att vederbörande företag är i uppenbart behov av finansiellt tillskott för upprustning samt att företaget utnyttjat förefintliga möjligheter att på annat sätt anskaffa medel för upprustningens genomförande, exempelvis genom kapitalinsats av delägare eller genom skälig höjning av eltaxan. Denna förutsättning behöver emellertid ej föreligga där fråga är om upprustning av nät, som bör överföras till företaget i samband med reorganisation av annat företag samt reorganisationen eljest skulle äventyras. I sådant fall får bidraget t.o.m. inbegripa låneskuld som belastar det företag vilket skall övertagas.

I anslutning till nämnda författningar har följande praxis utbildats för det fall när ett företag skall övertas. Ägs företaget av elförbrukarna, får de vanligen utan vederlag tillskjuta distributionsanläggningen och företagets övriga nettotillgångar. Någon gång erlägger ägarna härutöver ett kontant belopp. Är fråga om ett företag som ägs av endast en del av elförbrukarna eller helt av utomstående, bedöms frågan huruvida ersättning bör utgå till ägaren eller ej efter omständigheterna i det enskilda fallet. Två ytterlighetsfall kan här urskiljas. Om ägaren bidragit till elnätets uppbyggnad eller underhåll i högre grad än vanliga abonnenter utan att gottskriva sig särskild ersättning i form av lägre taxor eller andra förmåner, t.ex. vinstutdelning, händer att ägaren får viss gottgörelse genom frivilliga tillskott exempelvis från abonnenter eller kommun. Frånträdaren får dock många gånger godta en ersättning, som är lägre än anläggningens demontagevärde. — Har ägaren däremot ej gjort större insatser än vanliga abonnenter eller berett sig förmåner som icke motsvarar hans prestation, anses skäl till särskild er-

sättning för nätet ej föreligga. I de fall låneskuld belastar rörelse som skall överlåtas får skulden vanligen inräknas i upp-rustningskostnaden, varigenom gäldenären befrias från betalningsansvaret. Det må dock betonas att mellanformer av nu be-skrivna exempel förekommer, när skäl finns för jämkning av överlåtelsevillkoren i det enskilda fallet.

Av den redogörelse som sålunda läm-nats för praxis i samband med överlåtelser av elanläggningar under statlig medverkan framgår å ena sidan att en frånträdande di-tributör kan överlåta sin anläggning utan ersättning och stundom t.o.m. erlægga viss betalning till den nye distributören, trots att anläggningen har åtminstone demonta-gevärdet. Å andra sidan inträffar att han får viss ersättning för anläggningen, oaktat ekonomiskt värde saknas.

Följande må sammanfattningsvis fram-hållas angående de omständigheter som träder i förgrunden i samband med värde-ring av distributionsanläggningar vid fri-villiga överlåtelser. Fasta och entydiga vär-deringsnormer finns ej utan omständighe-terna i det enskilda fallet får i väsentlig mån bli avgörande för parternas ställ-ningstaganden. Frånträdaren av en an-läggning erhåller ibland ersättning trots att han efter strängt affärsmässiga grunder icke bör komma i åtnjutande därav. Ve-derlaget lämnas i sådant fall t.ex. för att anläggningens ägare eller hans borgenärer ej skall lida förlust eller för genomförande av en önskvärd rationaliseringsåtgärd, som eljest kanske icke skulle komma till stånd. Lika vanligt är emellertid att frånträda-ren på grund av svårigheten att få distri-butionen att bli lönsam avstår sin anlägg-ning utan vederlag och ibland t.o.m. er-lägger viss betalning till den nye distri-butören, oaktat anläggningen har åtmins- tone demontagevärdet och ägaren i och för sig är oförhindrad att taga ned an-läggningen och sälja materialen, när kon-cessionen upphört.

10.2 Utredningen

Såsom framgår av vad anförts under 9.3 bör enligt utredningens mening en själv-klar princip vara att tvångsavstående av elanläggning skall ske på skäliga villkor, innebärande att den frånträdande distri-butören vid överlåtelsen skall gottskrivas det värde anläggningen har för den fort-satta verksamheten. Normen bör alltså vara att tillträdaren erlägger skäligt veder-lag till den som avhänds sin anläggning. Härför torde krävas att anläggningen vär-deras.

För egen del vill utredningen ej hävda att frånvaron av värderingsregler i och för sig på ett avgörande sätt bidragit till uppkomsten av de missförhållanden som redovisas under 9.3. Enligt utredningens me-ning kan däremot frånvaron av en lag-stadgad ordning för avgörande av tvister i värderingsfrågor i viss mån ha bidragit till missförhållandena. Utredningen vill dock ej förneka, att mera allmänt kända och entydiga värderingsregler skulle vara ägnade att främja frivilliga uppgörelser, eftersom parterna å ömse sidor då skulle få fasta riktlinjer för sin bedömning av värderingsfrågan. Utredningen har emel-lertid funnit, att förhållandena starkt växlar från fall till fall och att det därför är prak-tiskt ogörligt att skapa regler som kan tillämpas över hela fältet. Utredningen har av denna orsak sett sig nödsakad att överge tanken på att genom uttryckliga lagbestämmelser reglera hithörande spörs-mål. Utredningen vill dock närmare redo-göra för sin allmänna syn på spörsmålen.

Till en början bör vid värdering av el-anläggning uppmärksammas att tillstånd eller koncession samt härmed följande rätt att framdra eller begagna erforderliga elledningar m.m. ej har egenvärde; kon-cessionen är ej en handelsvara. När elan-läggning skall värderas, bör bl.a. beaktas om den är ändamålsenligt planerad, har tillräcklig kapacitet och är tillfredsställande underhållen och förnyad. Av betydelse är också om och i vad mån anläggningen kan inpassas och på längre sikt nyttjas i

det distributionssystem som från rationaliseringssynpunkt bedöms vara eftersträvarsvärt. Detta innebär att värderingsfrågor också i fortsättningen får avgöras med tillämpning av gängse ekonomiska principer. De bedömningsgrunder som hittills tillämpats vid överlåtelse av elanläggning torde då i stort sett kunna vara vägledande för parterna själva eller, om de ej kan enas om de ekonomiska villkoren, för den myndighet dit de enligt utredningens förslag skall kunna hänskjuta uppkommen tvist (jfr 13.7.1).

Som tidigare i skilda sammanhang anförts är önskvärt att också den framtida rationaliseringen kan genomföras på frivillighetens väg, vilket i detta sammanhang innebär att vid överlåtelse av elanläggning parterna själva avgör om vederlag bör utgå och i så fall till vilket belopp. Utredningen håller också för sannolikt, att i övervägande antalet fall parterna kommer att träffa frivillig överenskommelse om villkoren för överlåtelse av elanläggning efter principer mot vilka ej finns skäl till erinran från allmän synpunkt. Det står klart för dem att vid tvist ersättningsfrågan kommer att avgöras efter objektiva grunder och de kan därför på jämställd fot förutsättningslöst inrikta sig på att förhandla om villkoren för överlåtelsen av anläggningen för att därigenom söka ernå

en uppgörelse utan inblandning av myndighet.

I sammanhanget bör nämnas att svenska elverksföreningen genom en särskild för ändamålet tillsatt kommitté låtit utarbeta vissa riktlinjer angående värdering av elektriska distributionsanläggningar, vilka riktlinjer redovisats i föreningens handlingar nr 16/1968. Kommittén har sökt fastslå de grundläggande värderingsbegreppen och deras inbördes samband och kartlägga de faktorer som har inflytande på värderingsresultatet m.m. Det framhålls att värdering kan ske antingen med beaktande av en anläggnings nyanskaffningskostnad, tillstånd, ålder och utan hänsyn till verksamhetens ekonomiska resultat (teknisk värdering) eller på grundval av en räntabilitetskalkyl för rörelsen (ekonomisk värdering). Kommittén ger också utförliga matematiska formler till ledning för dylika värderingar, men den lämnar icke rekommendationer om och när en teknisk respektive ekonomisk värdering bör komma ifråga. Vid tillämpningen i det enskilda fallet bör, såvitt utredningen kan bedöma, den av kommittén framlagda beräkningsmetodiken kunna vara till hjälp.

Vad ovan anförts är självfallet tillämpligt också i det fall att frånträdande distributör kräver att få sin anläggning inlöst av tillträdande distributör.

11.1 Utredningen

Rättsförhållandet mellan distributör och abonnent regleras vanligen genom avtal i en eller annan form enligt vilket distributören åtar sig att mot viss betalning tillhandahålla ström med skyldighet för abonnenten att iaktta de villkor och övriga föreskrifter, som anges i avtalet. Är fråga om engrosdistribution — dvs. som regel högspänningsleveranser — upprättas oftast ett skriftligt kontrakt med varje abonnent. Sådana leveranser avser vanligen ett förhållandevis ringa antal abonnenter som tar ut stora kraftmängder, för vilka betalas betydande belopp. Det är då naturligt att villkoren för leveransens fullgörande närmare anges i särskilt kontrakt. När det gäller detaljdistribution — dvs. huvudsakligen lågspänningsleveranser — träffas avtalen oftast på enklare sätt, sammanhängande med att detaljabbonenternas antal är stort och att den enskilde abonnenten i regel förbrukar en mindre mängd ström. Den blivande abonnenten påtecknar en abonnemangsanmälan, varigenom han berättigas att få ström samtidigt som han förbinder sig att betala för denna enligt viss taxa samt att i övrigt följa distributörens reglemente. Övervägande antalet detaljdistributörer, inberäknat kommunerna, vattenfallsverket och enskilda råkraftleverantörer, tillämpar reglementen som i huvudsak grundar sig på ett av svenska elverksföreningen år 1956

upprättat reglemente för kommunalt elverk. Det bör nämnas att elverksföreningen tillsett en arbetsgrupp, vari ingår representanter för skilda typer av distributionsföretag, med uppgift att framlägga förslag till nytt normalreglemente, anpassat till utvecklingen på elområdet samt till de olika distributionsförhållandena inom tätort och landsbygd.

Ett ännu enklare förfarande tillämpas stundom i samband med kommunal distribution, nämligen där eltaxor och reglemente fastställs av kommunens fullmäktige. Det räcker då ofta med att den blivande abonnenten hos elverket muntligen anmäler sin önskan att få elleveranser, varefter han betraktas som abonnent med rättigheter och skyldigheter enligt taxebestämmelserna och reglementet.

För fullständighetens skull bör erinras om att distributör visserligen i princip äger träffa avtal med sina abonnenter om vilka strömpriser och andra leveransvillkor som helst, men den enskilde abonnent som ej är nöjd med villkoren har möjlighet att få skäligheten av dem prövade, i den mån de har betydelse för prissättningen, genom att hänvända sig till statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström. Detta kan leda till att avtalet genom nämndens medverkan ändras till abonnentens förmån i visst eller vissa hänseenden. Vidare äger abonnenten genom hänvändelse till kommerskollegium påkalla prövning av fråga huruvida avtalet

eller dess tillämpning kan anses innebära att distributören i något avseende åsidosätter sin i ellagen föreskrivna distributionsplikt. Det bör betonas att rätten till sådana hänvändelser föreligger, även om parterna skulle ha avtalat att uppkommande tvister skall handläggas i annan ordning, t.ex. inför skiljemän enligt lag. Vidare bör framhållas att abonnent, som får ström från distributör vilkens leveransvillkor bestäms av kommunal myndighet, kan få dessa frågor prövade genom kommunalbesvär.

Det synes lämpligt att här nämna att prisregleringsnämnden efter framställning av ett antal abonnenter behandlat frågan huruvida och i vad mån abonnent är bunden av villkor om fri upplåtelse av mark för distributörens räkning. Det hela ledde till att elverksföreningen och riksförbundet landsbygdens folk år 1966 inför nämnden träffade en principöverenskommelse om markersättning under närmare angivna förutsättningar. Genom överenskommelsen har parterna förbundet sig att rekommendera sina medlemmar att godta i överenskommelsen intagna regler om gottgörelse för bestående skada och intrång genom luftledning för detaljdistribution, framdragna efter närmare angivna tidpunkter under 1960-talet.

Vidare kan skäl föreligga att söka klarlägga förhållandet mellan markägare och nytillträdande distributör från sakrättslig synpunkt. Till en början kan då fastslås att rätten att ha behövliga elanläggningar på annans mark kan — såsom också sker i stor omfattning — mer eller mindre skyddas genom expropriation av ägande-, servituts- eller nyttjanderätt till marken eller genom frivillig uppgörelse, inbegripande servituts- eller nyttjanderättsinteckning. Också s.k. proformaexpropriation förekommer, dvs. parterna enas i sak om ledningssträckning, ersättnings storlek m.m. och expropriationen sker endast — som beteckningen anger — för formens skull. Detta förfaringssätt används t.ex. när markägaren icke vill att hans fastighet skall besvärans av inteckning; vid expropriation sker endast anteckning i fastighetsboken. Vanligt är emel-

lertid att detaljdistributör saknar särskilt skyddad rätt till sina anläggningar på annans mark. Ofta har nämligen markupplåtelser skett i samband med landsbygds elektrifieringen, som då var en huvudsakligen lokal fråga och i stor omfattning genomfördes med insatser av abonnenter, sammanslutna i eldistributionsföreningar. Dessa insatser utgjordes i regel av naturaprestationer vid anläggningens tillkomst, t.ex. i form av byggnadsarbete, körslor och stolpleveranser. Naturligt var då också att abonnenterna utan ersättning och formlöst upplåt mark för ledningar, transformatorstationer m.m. Bidragande härtill var otvivelaktigt att elektrifieringen ansågs höja fastighetsvärdena. Också i sådana fall där kraftproducent utan starkare lokal anknytning elektrifierat en bygd har dylika markupplåtelser varit vanliga.

Skyldigheten för abonnent att kostnadsfritt upplåta mark för elledningar m.m. har som regel också ingått i leveransvillkoren samt i distributörens ekonomiska kalkyler och därvid i viss mån påverkat taxesättningen. Detaljdistributör har sålunda endast sällan särskilt skyddat rätten att få förfoga över annans mark. Som regel har han nöjt sig med den rätt leveransavtalen innefattar.

Också när det gäller överföringsledningar med hög spänning förekommer ibland att distributören underlåtit att genom expropriation eller servituts- eller nyttjanderättsinteckning skydda rätten att ha ledningen framdragen över annans mark. Vanligen har han dock fått betala markägaren ersättning för intrånget.

Om ledningsnät övergår på ny distributör, kan fråga uppkomma om hans rätt att behålla nätet på annans mark. Hittills torde i regel nytillträdande distributör ha utan svårigheter trätt i förutvarande distributörs ställe såvitt avser rättsförhållandet till berörda markägare; tillträdarens rätt att på oförändrade villkor ha kvar anläggningarna har sällan ifrågasatts av markägarna.

Det är emellertid av intresse att söka utreda hur det rättsligen ställer sig, om markägare skulle vägra ny distributör, som ej

kan hänvisa till en på expropriation eller inteckning grundad rätt, att ha kvar de för distributionen behövliga anläggningarna eller kräver denne på ersättning för rätten att behålla dem. Denna fråga har ej klarlagts i praxis eller doktrin. Däremot har högsta domstolen fastslagit, att uppkommen rätt för distributör att ha elledning över viss fastighet icke har sakrättslig verkan mot ny ägare av fastigheten, om icke expropriation skett eller distributören kan åberopa avtal som intecknats eller ock överlåtelsen skett med förbehåll om rättens bestånd (NJA 1940:640). Detta rättsfall torde i allt väsentligt vara analogivis tillämpligt, om markägare skulle vända sig till nytillträdande distributör med krav på ersättning för markinträng eller på att elanläggningarna skall flyttas eller borttas.

Från allmän synpunkt är önskvärt, om rätten för eldistributör att få förfoga över annans mark för ledningsdraging m.m. kunde skyddas på ett säkrare och enklare sätt än som nu är möjligt. Utredningen har bl.a. övervägt att förorda en lagregel av innebörd att enbart den omständigheten att elanläggning eller mark, varpå anläggningen är belägen, byter ägare ej skall påverka distributörs rätt att på samma villkor som tidigare gällt få använda marken. Utredningen har emellertid funnit att denna fråga har betydelse i ett avsevärt större sammanhang än detta och har därför avstått från att framlägga förslag i saken. Utredningen hyser dock den förhoppningen, att hithörande spörsmål görs till föremål för en särskild undersökning av för ändamålet tillkallade sakkunniga.

12.1 Inledning

Frågan om reglering av priset för elström var aktuell redan i början av 1900-talet. Sålunda kan nämnas att Kungl. Maj:t år 1911 uppdrog åt den s.k. kraftkommittén att undersöka om och på vad sätt priset på elström, som distribuerades till allmänheten, skulle kunna regleras av myndighet. I sitt år 1914 avgivna betänkande fann emellertid kommittén, att bestämmelser i saken ej behövdes. I den proposition som utarbetades på grundval av betänkandet uttalade föredragande departementschefen i denna fråga, att kommittén uppenbarligen ej bedömt förhållandena riktigt men förklarade sig på anförda skäl ej vara beredd att pröva frågan.

I mitten av 1930-talet togs prisregleringsfrågan åter upp till närmare bedömning. Bl.a. prövades den av kommerskollegium i en särskild till Kungl. Maj:t överlämnad utredning. Kollegium avvisade tanken på att statlig myndighet skulle fastställa generella taxor för distributionsföretagen. Härvid framhölls att prissättningen på elektrisk energi påverkades av så många efter förhållandena skiftande faktorer att det torde vara mycket svårt att fastställa för hela landet eller större områden gällande generella taxor som skulle kunna anses skäligen eller lämpligen. Ej heller syntes det lämpligt att vid beviljande av koncession lämna föreskrift i varje enskilt fall angående taxor-

nas storlek. Om ett statligt ingripande på detta område skulle ske, borde därför statens åtgärder inskränkas till att möjliggöra individuell prövning av eventuella klagomål mot höga energipriser.

I prop. nr 137/1938 uttalade föredragande departementschefen, att prisreglerande bestämmelser borde upptagas i lagen. Av praktiska skäl borde regleringen begränsas till rena prisfrågor och sålunda ej avse övriga villkor som kunde vara knutna till elkraftens tillhandahållande. Vid bedömande av en taxas skälighet borde de förhållanden beaktas under vilka strömmen levererades, så att exempelvis den omständigheten att en abonnent hade billigare ström än övriga ej nödvändigtvis behövde föranleda sänkning av priset för dessa senare. Regleringsförfarandet torde alltså få betydelse främst för fastställande av en skälig prissättning för normalfall. Vidare skulle enligt förslaget statliga samt i princip också kommunala taxor vara undantagna från prisregleringen. Beträffande förfarandet förordades att regleringen skulle verkställas av en särskild förändamålet inrättad nämnd av sakkunniga samt att prövning av prisfråga skulle ifrågakomma endast om abonnent eller blivande abonnent gjorde framställning därom. Framställning skulle inges till kommerskollegium, som hade att överlämna den till nämnden om framställningen icke vore uppenbart ogrundad. Slutligen föreslog departementschefen att föreskrifterna om

prisreglering skulle tillämpas blott på sådan anläggning beträffande vilken det koncessionsvillkoret uppställts att distributören skulle vara skyldig att iaktta framtida allmänna bestämmelser ifråga om leverans av elkraft.

Sedan riksdagen godkänt det framlagda förslaget, kompletterades ellagen med de sålunda beslutade bestämmelserna.

År 1939 utfärdade Kungl. Maj:t instruktion för statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström. Enligt instruktionen åligger det nämnden att i första hand söka åstadkomma frivillig uppgörelse mellan parterna, varvid nämnden har att i sådant syfte hänvisa hos nämnden anhängiggjort ärende till svenska elverksföreningens tariffkommission, innan vidare åtgärd vidtas. Kommer förlikning ej till stånd härigenom, får nämnden likväl ej verkställa prisreglering, förrän möjligheterna att förlikningsvis i annan ordning bilägga tvisten blivit undersökta av nämnden. Beträffande själva prisregleringen stadgas i instruktionen att skäligheten av priset på viss strömleverans skall bedömas av nämnden med hänsyn till de förhållanden under vilka strömmen i det särskilda fallet levereras.

Också elkraftutredningen behandlade i betänkandet SOU 1954:12 (sid. 276 ff och 384) prisregleringsfrågan. Den vände sig mot då gällande ordning att endast rena prisfrågor omfattades av regleringen. Utredningen framhöll, att många av de villkor som vanligen förekom i detaljdistributionsavtalen och som ej direkt gällde priset för elkraften likväl vore av den art att de verkade som taxepålägg. Det vore praktiskt taget omöjligt att dra en klar gräns mellan rena prisfrågor och frågor om övriga villkor som kunde vara knutna till kraftens tillhandahållande. Priset måste ofta vara beroende av övriga villkor liksom dessa villkor stundom kunde behöva rättas efter ett normerat pris. I samband med att distributionsplikt infördes borde prisregleringen utsträckas till att avse alla avgifter och villkor, som sammanhängde med den ifrågasvarande leveransen och som vore av betydelse för att tillgodose förbrukarnas elkraft-

behov. — I sitt betänkande uppehåller sig elkraftutredningen vid ett särskilt spörsmål, nämligen huruvida prisregleringen borde gälla frågor om inlösen av ledningar eller anläggningar i samband med omläggning eller ändring av kraftleverans. Utredningen ansåg emellertid, att dessa frågor borde avgöras genom fria överläggningar mellan parterna och alltså ej underkastas prisreglering. För att avgöra om priset på viss strömleverans vore skäligt måste emellertid prisregleringsnämnden beakta kraftleverantörens självkostnader, som grundade sig bl.a. på hans inköpspris för anläggningen. Nämnden vore emellertid vid denna bedömning ej bunden av de faktiska kostnaderna utan kunde frågå dessa om de mer avsevärt översteg anläggningens tekniska värde. Genom att leverantören alltså måste noga betänka, om han genom kraftpriserna kunde få täckning för sina kostnader, sträckte sig prisregleringens verkningar också till inköp av anläggningsdelar utan att dessa direkt vore underkastade prisreglering. — Vidare ansåg elkraftutredningen att också kommunala taxor skulle omfattas av prisregleringen. Till sist framgår av betänkandet (sid. 28) att bestämmelserna om prisreglering avsågs skola gälla även innehavare av äldre tillstånd.

Föredragande departementschefen (prop. nr 161/1957, sid. 57 ff) godkände elkraftutredningens förslag med det undantaget att han förordade att kommunala taxor ej skulle vara underkastade prisreglering. Härjämte uttalade departementschefen, att de nya föreskrifterna om reglering av pris och övriga villkor borde kunna — liksom bestämmelserna om distributionsplikt — tillämpas också på den som med stöd av äldre tillstånd utövade verksamhet för distribution av ström.

Tredje lagutskottet (utlåtande nr 22, sid. 51) godtog departementschefens förslag med den ändringen att prisregleringen borde gälla också statliga och kommunala taxor. Riksdagen följde utskottets förslag.

12.2 Erfarenheter från nuvarande system

Under tio-årsperioden 1958—1967 har kommerskollegium årligen överlämnat i medeltal 15 ärenden till prisregleringsnämndens avgörande. Av dessa tvister har omkring 70 förlikts under medverkan av elverksförningens tariffkommission. I omkring 80 fall har kommissionen icke lyckats förlika de tvistande parterna och därför återställt handlingarna till nämnden. I dessa ärenden har emellertid nämnden kunnat förlika parterna i 54 fall och sålunda meddelat beslut endast i 26 ärenden. För fullständighetens skull bör nämnas att av de tvister, vilka nämnden förlikat, 46 hänförde sig till år 1966 och avsåg — med ett undantag — ensartade frågor om ersättning för markupplåtelse.

Eftersom fråga om prisreglering får prövas endast efter framställning av abonnent eller blivande abonnent, kan prisregleringsnämnden ej ex officio ingripa för att söka åstadkomma rättelse, där pris eller övriga leveransvillkor är oskäligen. Härav följer att nämnden saknar anledning att följa prisutvecklingen i stort. Enligt sin instruktion skall nämnden vid bedömningen av spörsmålet huruvida villkoren vid viss strömleverans är skäligen eller ej beakta de förhållanden under vilka strömmen i det särskilda fallet tillhandahålls. Ordalagen ger ej säker hållpunkt för vad som bör utgöra underlag för bedömningen. Det ligger nära till hands att tolka bestämmelsen så, att nämndens prövning ej behöver avse annat än frågan huruvida klaganden är sämre ställd än distributörens övriga abonnenter. De allmänna ekonomiska förhållandena inom företaget blir alltså ej avgörande. Nämnden har emellertid någon gång påtagit sig ett mera vidsträckt ansvar. Nämnden saknar dock resurser för att annat än i undantagsfall söka närmare bedöma ett distributionsföretags taxor genom granskning av den ekonomiska redovisningen m.m. Vanligen torde i stället jämförelse ske med de pris och övriga villkor som andra företag inom samma landsända tillämpar i motsvarande fall, varjämte vattenfallsver-

kets taxor blir vägledande. Finner nämnden att den prissättning varom tvist råder huvudsakligen överensstämmer med den som tillämpas av andra — rationellt skötta — företag vid jämförbara förhållanden, torde saken få bero. Vidare bör betonas att, eftersom förlikningsförfarande är obligatoriskt i prisregleringsärende, så kan parterna genom förlikning inför tariffkommissionen undandra nämnden möjligheten att bedöma den tvistiga frågan och därmed att pröva om förlikningen kan anses ligga i linje med de principer som från allmän synpunkt bör tillämpas icke blott i det med förlikningen avsedda fallet utan också i större sammanhang.

För fullständighetens skull bör eldistributionsföretagens prissättning något beröras. Vad först angår leveranser som sker annorledes än över närdistributionsnät, så visar erfarenheten att viss konkurrens föreligger mellan kraftproducenterna, vilket verksamt bidrager till att hålla priserna nere på råkraften. Detta har tagit sig uttryck icke endast i att priserna trots den fortlöpande penningvärdeförsämringen ej höjts utan även i att de under senare år kunnat sänkas. Sålunda sänkte vattenfallsverket vid årsskiftet 1962/1963 sina högspänningstaxor med 10—15 procent och två år senare med 5—10 procent. Övriga råkraftleverantörer följde efter och sedan började också andra distributörer att sänka sina högspänningstaxor. Det kan anmärkas att det genomsnittliga pris som en detaljdistributör år 1963 fick betala för inköp av högspänd kraft var 4 öre/kWh samt att detta pris år 1965 sjunkit till 3.7 öre/kWh. Av prissänkningen beräknas 0.2 öre bero på taxesänkningar och återstoden på ökad förbrukning samt på att detaljdistributörerna kunnat köpa kraft vid högre spänning än förut.

När det gäller prissättningen på elström i detaljledet är bilden mera oenhetlig. Här saknas i stort sett den prispressande faktor som fria konkurrensförhållanden mellan distributörer skulle innebära. Intrycket är att åtskilliga företag icke tillämpar priser som är anpassade till de verkliga kostnaderna utan sätter priserna efter vad som

bedöms vara möjligt och skäligt från allmänhetens synpunkt, varvid ofta vattenfallsverkets och andra råkraftleverantörers detaljtaxor blir vägledande.

De taxor som detaljdistributörerna regelmässigt tillämpar innefattar — bortsett från anslutningsavgifter i förekommande fall — dels s.k. fasta avgifter och dels energiavgifter, dvs. vissa belopp per kWh. Under drygt 40 år har de fasta avgifterna byggts på antalet s.k. tariffenheter, grundade på antalet rum för bostäder, arealen odlad jord för jordbruksrörelse, lokalernas golvyta och anslutningseffekten hos förefintliga elapparater och dessas användningssätt för yrkesabonnenter. I början av 1960-talet framlades på föranstaltande av elverksföreningen förslag till ett nytt system, det s.k. säkringstariffsystemet. Förslaget får ses mot bakgrunden av vissa, med det äldre systemet förknippade olägenheter. De i det nya systemet ingående fasta avgifterna bestäms med hänsyn till storleken av vederbörande abonnents huvudsäkning, effektabonnemang eller dylikt och är alltså oberoende av det ändamål för vilket energin används. De fasta avgifternas anknytning till abonnentens huvudsäkning m.m. sammanhänger med den uppfattningen att denna ordning ger ett tämligen rättvisande mått på abonnentens anspråk på överföringsförmåga hos elnätet och därmed också på distributörens kostnader för leveransens fullgörande. Det nya taxesystemet — i vilket energiavgiften är lägre än enligt det äldre systemet — anses också främja en ökande användning av elkraft. Det nya systemet vilar nämligen på den grundsatsen att den fasta kostnaden skall avpassas så att distributören får sina kostnader i huvudsak täckta också i de fall där abonnentens elförbrukning är låg. Detta innebär att elpriset sjunker i takt med en ökande förbrukning, eftersom den fasta avgiftens andel i det sammanlagda elpriset då kommer att i motsvarande grad minska; ju större förbrukningen är desto lägre blir priset, uttryckt i öre per kWh. Denna princip yttrar sig vidare i form av specialtaxor som uppbyggts så att de särskilt gynnar de förbrukare som relativt sett åsamkar distri-

butören låga kostnader. Vanligt är t.ex. tariff för abonnemang med stor förbrukning under låg belastningstid, effektgränstariff samt långtidstariff, dvs. för abonnemang med lång utnyttningstid. Dessutom kan särskilda tariffer tillämpas för särskilt stora leveranser.

Vattenfallsverket började använda det nya prissystemet år 1963 och numera torde övervägande antalet detaljdistributörer beagna sig av detta system.

I samband med nyelektrifiering brukar detaljdistributionsföretagen utta en s.k. anslutningsavgift av den blivande abonnenten. Avgiften anses utgöra ett bidrag till distributörens kapitalkostnader. Inom landsbygdsdistributionen torde avgiften för närvarande normalt täcka 20—25 procent av medelkostnaden för anslutning, vilken kostnad motsvarar omkring 3 000 kronor. Vanligen tillämpar företagen enhetliga anslutningsavgifter. Endast om abonnent åsamkar distributören ovanligt hög anslutningskostnad, torde förekomma att större avgift uttas.

Även om vattenfallsverket och de större regionala kraftföretagen i många fall har ett avgörande inflytande på taxesättningen hos övriga detaljdistributörer, pekar de av utredningen inhämtade statistiska uppgifterna på att de prissänkningar som de förstnämnda företagen vid skilda tillfällen under 1960-talet genomfört både ifråga om högspänd och lågspänd kraft i betydande utsträckning icke alls eller endast delvis och ofta i långsam takt satt spår i de övrigas detaljtaxor, något som ibland varit naturligt. Vidare visar statistiken (jfr 3.3.3. och bil. 3) att en förhållandevis stor prisspridning föreligger hos detaljdistributörerna.

Härvidlag kan sammanfattningsvis framhållas att av landets omkring 1 300 detaljdistributörer 178 tillämpade ett pris, understigande 10 öre/kWh, 844 ett pris mellan 10 och 13,4, 194 ett pris mellan 13,5 och 14,9 öre samt 80 ett pris av 15 öre/kWh eller mera. Priserna, som innefattar både fast avgift och energiavgift, hänför sig till år 1965 och grundar sig på en uppskattad förbrukning av 3 000 kWh per år och abon-

nent.. Av de 178 företagen, som hade en taxa understigande 10 öre/kWh, var 17 kommunala (K), 8 råkraftleverantörer (R), 3 statliga (S), 18 lokala bolag (B), 0 privatpersoner (P), 27 industrier (I) och 105 föreningar (F). Av de 844 företagen, som höll en taxa mellan 10 och 13,4 öre/kWh, tillhörde 155 grupp K, 42 grupp R, 23 grupp S, 110 grupp B, 15 grupp P, 84 grupp I samt 415 grupp F. Av de 194 företagen, som tillämpade ett pris mellan 13,5 och 14,9 öre/kWh, tillhörde 33 grupp K, 1 grupp R, 4 grupp S, 34 grupp B, 4 grupp P, 12 grupp I samt 106 grupp F. Vad slutligen angår de 80 företag, som tillämpade ett pris av 15 öre/kWh eller mera, så tillhörde 6 grupp K, 0 grupp R, 1 grupp S, 17 grupp B, 2 grupp P, 4 grupp I samt 50 grupp F.

12.3 1966 års betänkande

Hithörande frågor behandlas ingående i betänkandet. Utgångspunkten är att systemet med reglering av pris och övriga villkor för leverans eller överföring av elström skall behållas. Till en början framhålls (sid. 56 n och 57 ö) att det tidigare ansetts vara svårt att genomföra en generell prisreglering och att nuvarande bestämmelser ej heller syftade till en mera allmän reglering av eltaxorna. Härefter anföres bl.a. följande (sid. 57 och 58):

»De elektriska distributionsföretagen intar en obestriddlig monopolställning gentemot flertalet kraftförbrukare. Om än det numera finns goda möjligheter att själv producera elkraft eller att ersätta elektriciteten med andra former av energi och de elektriska kraftproducenterna sålunda icke helt saknar konkurrens, kan detta dock gälla endast förhållandet mellan kraftproducenter och större förbrukare av elektrisk kraft, t.ex. industrier. För alla mindre förbrukare lärer sagda möjligheter som regel vara uteslutna. Tanken att samhället måste ha inflytande över elförsörjningen får numera anses vara allmänt accepterad. Regleringen av leveransvillkoren är härvid ett betydelsefullt instrument vid sidan av de direkta koncessionsbestämmelserna.

Mot bakgrunden av att det i landet finns omkring 1 500 eldistributionsföretag har de till prisregleringsnämnden hänskjutna ärendena varit fåtaliga. Detta tyder på att elföretagen allmänt håller skäliga taxor. Det bör dock ej

förbises att prisregleringsinstitutet troligen är tämligen okänt för allmänheten. Den enskildes möjligheter att bedöma skäligheten av elpriser och andra villkor torde också vara begränsade.

Twistefrågor angående priser och andra villkor i samband med avtal om kraftleveranser kan vara av olika slag. Vissa tvister är individuella, dvs. de berör endast de tvistande parterna, medan andra gäller frågor av principiell eller eljest generell natur av betydelse även för utomstående. Om en enskild abonnent i en sådan fråga av allmänt intresse begär nämndens prövning, blir avgörandet, ehuru formellt bindande endast för parterna, i praktiken normerande också för övriga abonnenter. Att anlita ett förlikningsförfarande i dylika fall kan ej anses lämpligt. Det måste vara felaktigt att låta t.ex. taxorna för ett företags samtliga abonnenter bli beroende av vad någon eller några av dem förlikningsvis kan ha gått med på utan att kanske övriga ens givits tillfälle att utveckla sina synpunkter på frågan. Ett förlikningsvägen åstadkommet resultat behöver icke vara liktydigt med ett riktigt och rättvist avgörande. Genom att nämnden ej torde vara befogad att gå utöver yrkandena i det aktuella ärendet försvaras vidare en ändamålsenlig reglering. Visserligen har den som utan att vara part i ärendet direkt eller indirekt beröres av nämndens beslut möjlighet att komma med egen framställning till nämnden och därvid göra sina intressen gällande. Det säger sig dock självt att detta är en opraktisk omgång och att de ryckvisa ändringar i priser och andra leveransvillkor, som kan följa härav, inte är lyckliga.

Prisregleringsnämnden har ej befogenhet att ingå i prövning av gällande leveransvillkor annat än efter framställning från någon som är eller önskar bli abonnent hos vederbörande företag. Möjlighet till kontroll ex officio föreligger alltså ej. Detta är en brist. Elkraftförsörjningen är i hög grad ett ekonomiskt spörsmål. Prissättning och leveransbestämmelser över huvud taget är ej blott en de enskilda abonnenternas angelägenhet. Det allmännas intresse av en tillfredsställande eldistribution inbegriper även dylika frågor. Närmast knyter sig intresset härvid till bestämmelser av generell betydelse. Visserligen utesluter inte gällande regler att en eldistributör underkastas t.ex. generell taxerevision. Åtskilliga ärenden av detta slag har behandlats av prisregleringsnämnden. Men det kräver alltid framställning från vederbörande abonnenter. Merendels torde anhängiggörandet av ärenden av detta slag föranledas av att någon intresseorganisation tagit sig an saken. — — — —. Det är inte tillfredsställande att, om en översyn av ett företags leveransvillkor finnes påkallad ur allmänna elektrifieringssynpunkter, behöva för

genomförande av den önskvärda regleringen lita till att någon av företagets abonnenter gör framställning i frågan.»

Beträffande de individuella tvisterna framhålls att det förefölle befogat att de ej skulle få upptas annat än efter framställning av part. Det syntes också lämpligt att i dylika fall ärendet såvitt möjligt i första hand avgjordes genom förlikning.

På grund av det anförda förordas i betänkandet att den statliga myndigheten skall få befogenhet att pröva ett elföretags leveransvillkor ex officio. Samtidigt uttalas emellertid (sid. 99) att denna befogenhet ej syftade till en allmän reglering. En sådan torde för övrigt på grund av det stora antalet företag och de många olika typerna av eltaxor och andra bestämmelser möta praktiska svårigheter. Avsikten med rätten till ex officio-prövning vore att möjliggöra ingrepp om så i särskilt fall skulle finnas behövt för att uppnå en tillfredsställande elkraftförsörjning, ehuru direkt yrkande om dylikt ingrepp inte gjorts. Dylik prövning skulle sålunda få ske, om särskild anledning förelåge därtill. I övrigt förutsattes att regleringsärenden liksom nu skulle aktualiseras genom framställning. Rätten att göra framställning borde utvidgas att avse envar som berördes av leveransbestämmelserna i fråga, t.ex. elleverantören.

För fullständighetens skull bör i detta sammanhang nämnas att enligt betänkandet (sid. 58 n. ff.) handhavandet av prisregleringsärendena skall överflyttas till kommerskollegium från prisregleringsnämnden, vilken skall utbytas mot en nämnd av i princip rådgivande karaktär med uppgift att biträda kollegium bl.a. i prisregleringsärenden samt att självständigt handlägga de tvistefrågor av mera individuell art som dit överlämnas av kollegium.

Beträffande kretsen av dem som skulle vara underkastade prisreglering föreslås i betänkandet en mindre utvidgning. Det framhålls (sid. 97 n. ff) att enligt gällande bestämmelser prisregleringen omfattar blott koncessionshavare. Detta kunde få mindre tillfredsställande följder. Om ett industriföretag köpte kraft från en koncessionspliktig

elanläggning, skulle bestämmelserna gälla ifråga om avtalet. Däremot kunde företaget, om 2 kap. 1 § b) starkströmskungörelsen vore tillämpligt, okontrollerat sälja kraften vidare till annat företag inom sitt område eller till där bosatta enskilda förbrukare. Också sådant fall som avses i 2 kap. 1 § a) kunde tänkas föreligga. Detta betydde att t.ex. en fastighetsägare kunde avtala med en koncessionshavare om inköp av all för fastigheten behövtlig kraft och därefter sälja den vidare till de olika lägenhetshavarna utan att pris och andra villkor som han härvid betingade sig kunde kontrolleras.

Mot bakgrunden av det anförda förordas i betänkandet att ellagen kompletteras med en bestämmelse av innebörd att den som i andra hand tillhandahåller elkraft, vilken var underkastad prisreglering när han förvärvade den, skulle bli skyldig att själv finna sig i en sådan reglering. I samband härmed ifrågasätts i betänkandet om det ej vore rimligt att på samma sätt utsträcka prisregleringen till att omfatta den som utan att vara koncessionspliktig själv producerade den elkraft han tillhandahöll. Det kunde t.ex. tänkas att ett industriföretag inom området för sin anläggning hade ett elverk, från vilket kraft distribuerades till andra förbrukare inom området. Det syntes dock mest förenligt med de grunder på vilka koncessionskravet vilade att kraftleverans, som ej i något led förutsatte koncession, icke underkastades de särskilda villkor som vore förknippade med koncessionsplikten.

Slutligen förordas i 1966 års betänkande (sid. 14 och 120) en övergångsbestämmelse av innebörd att stadgandena om prisreglering ej skall vara tillämpliga på tillstånd som meddelats före den 1 juli 1939, med mindre därvid föreskrivits skyldighet för anläggningens innehavare att iakttaga de allmänna bestämmelser ifråga om leverans av elektrisk kraft vilka kunde bli i laga ordning fastställda.

12.4 Utredningen

Frågan om reglering av priset för elström

har vid olika tillfällen uppmärksamrats av statsmakterna. Bestämmelser om prisreglering infördes emellertid först år 1938 i 1902 års ellag. De tillkom främst för att hindra de enskilda distributionsföretagen att missbruka sin monopolställning. Det befarades att denna ställning skulle bli starkare än förut på grund av den samtidigt med prisregleringen införda bestämmelsen att det vid prövning av koncessionsansökan borde beaktas om anläggningen vore behövlig och förenlig med en planmässig elektrifiering. Efter hand har prisregleringsinstitutet byggts ut och det berör i dag i stort sett alla som säljer elström.

I sammanhanget bör erinras om att den allmänna pris- och konkurrenspolitiken för omkring 10 år sedan omprövades i vårt land. Sedan dess har enighet rått därom att prisreglering i princip bör förekomma endast under extraordinära förhållanden och att obundna konkurrensförhållanden i regel är den bästa prisregulatorn. Under senare år har också konkurrensen påtagligt skärpts inom näringslivet. Detta har säkerligen berott ej blott på de lagstiftningsåtgärder som statsmakterna vidtagit i konkurrensbefrämjande syfte utan också på andra omständigheter och då framförallt större tillgång på varor. Det kan antas att dessa förhållanden lett till en för konsumenterna mera gynnsam prisutveckling än som skulle blivit fallet genom statliga prisreglerande åtgärder. Konkurrensen inom näringslivet har tvingat fram rationaliseringar i kostnadssänkande syfte, vilket tagit sig uttryck bl.a. i nedläggning av mindre lönsamma enheter. På så sätt har prishöjningar motverkats.

Nu anförda omständigheter gör att ett behållande av prisregleringsinstitutet på elområdet kan ifrågasättas. Utvecklingen inom denna del av näringslivet påminner en hel del om utvecklingen inom övriga delar. Den avgörande skillnaden föreligger emellertid att förhållandena på elområdet ej medger en helt obunden konkurrens. Såsom tidigare framhållits måste bl.a. ledningsbyggandet begränsas med hänsyn till säkerheten, tekniskt-ekonomiska synpunkter, markägarna

samt näringspolitiska och samhällsekonomiska intressen. Rätt att distribuera elström kan alltså ej få fritt utövas av envar, utan statlig myndighet måste kunna pröva om och i vilken omfattning tillstånd till dylik verksamhet kan lämnas viss distributör. Härigenom skapas otvivelaktigt mer eller mindre uttalade monopolistiska förhållanden. Utredningen har visserligen eftersträvat att minska verkningarna härav genom förslag vilkas genomförande skulle möjliggöra för det allmänna att inom ellagens ram vidta olika konkurrensfrämjande åtgärder, men dessa kan av praktiska skäl ej göras så långt gående att varje distributör hindras från att missbruka sin monopolställning till förfång för konsumenterna och då särskilt detaljbonnenterna. Bl.a. kan närgränsande distributionsföretag genom tysta eller uttryckliga överenskommelser gemensamt hålla taxor vilka vid närmare prövning skulle visa sig vara högre än som är skäligt.

På grund av det anförda finner utredningen att det allmänna alltjämt måste kunna vid behov ingripa med prisreglerande åtgärder mot distributör, vars prissättning är obillig. Utredningen biträder alltså det i 1966 års betänkande framlagda förslaget att prisregleringsinstitutet skall behållas.

Om sålunda ellagen fortfarande bör uppta bestämmelser om prisreglering, är det enligt utredningens mening angeläget att de är så utformade att systemet kan tillgodose de krav som rimligen bör kunna ställas i dag. Utredningen anser emellertid att så ej är förhållandet. Det allmännas befogenheter i prisregleringshänseende bör utvidgas. Framförallt synes det önskvärt att bortta de båda begränsningar i den nuvarande ordningen som ligger däri att prisregleringsnämnden ej får avgöra tvistefråga förrän möjligheterna till förlikning prövats samt att prisregleringsärendet ej blir aktuellt, om icke abonnent eller blivande abonnent begär prövning av viss prisfråga. I 1966 års betänkande har närmare redogjorts för de nackdelar som är förknippade med dessa båda begränsningar och såvitt utredningen kan bedöma finns knappast något att tillägga härvidlag. Också enligt utredningens uppfattning är

dessa nackdelar så påtagliga att ändring bör ske. Vidare kan utredningen biträda de grundtankar som det i 1966 års betänkande framlagda ändringsförslaget innefattar, nämligen att det obligatoriska förlikningsförfarandet skall slopas samt att vederbörande myndighet i framtiden skall ha rätt att ex officio pröva skäligheten av ett elföretags leveransvillkor och sålunda ej behöva avvakta framställning om prisreglering. För fullständighetens skull får utredningen dessutom framhålla att utredningen — såsom närmare framgår av redogörelsen under 13.4.3 — ansluter sig till förslaget att prisregleringsärendena skall överflyttas från prisregleringsnämnden till kommerskollegium.

Beträffande kommerskollegiets ställning som central statlig myndighet på detta område vill utredningen som sin mening uttala att kollegiets befogenheter först och främst bör inrymma en allmän prisövervakande verksamhet. Denna bör dock, såsom betonats i 1966 års betänkande, ej äsyfta en generell prisreglering. Sålunda bör de olika distributionsföretagen alltjämt äga fritt bestämma vilka priser och övriga leveransvillkor som de vill tillämpa vid sin försäljning av elström. Kollegiets uppgift skulle begränsas till en rätt att — på eget initiativ eller på föranledande av berörd intressent — närmare undersöka huruvida de leveransvillkor som visst företag eller vissa grupper av företag avtalar med sina abonnenter är skäliga. Det ligger i sakens natur att sådan undersökning bör ifrågakomma främst när det finns skälig anledning anta att ett företag missbrukar sin monopolställning. Kollegium bör dock ej vara förhindrat att verkställa undersökning även om syftet endast är att skaffa sig en allmän bild av ett företags prispolitik. Skulle av kollegium verkställd undersökning ge vid handen att de av företaget tillämpade leveransvillkoren är oskäliga, bör kollegium underätta företaget härom med anmodan till detta att inom lämpligt avvägd tid tillhandahålla kollegium förslag till nya villkor som kollegium då kan godta eller förkasta. Däremot bör det endast i undantagsfall — t.ex. när det gäller anslutningsavgifter —

förekomma att kollegium bestämmer pris-sättningen mera i detalj, exempelvis genom att ange en övre gräns.

Utredningen finner lämpligt att här något beröra den i samband med 1957 års lagändringar fastslagna principen, att frågor angående inlösen av distributionsanläggning icke skall omfattas av prisregleringen utan avgöras vid överläggningar mellan berörda intressenter. Utredningen finner denna princip alltjämt böra upprätthållas men anser dock att en viss myndighetsövervakning är önskvärd i dessa fall. Sålunda bör koncessionsmyndigheten — som föreslagits under 7.6.3 och 8.5.3 — vid prövning av framställning om medgivande till överlåtelse av koncession eller äldre tillstånd granska villkoren för överlåtelsen samt, om det skulle framkomma att köpeskillingen är orimligt stor eller att uppgörelsen skulle gynna den frånträdande distributören på ett otillbörligt sätt, vägra bifall till överlåtelsen för att därigenom förhindra att konsumenterna blir oskäligt belastade. Vidare kan förväntas att i de fall när statens elnämnd skall pröva frågor om skälig ersättning för elanläggning, som övergått från en distributör till annan (jfr 9.3 och 13.7), nämnden kommer att tillse att inlösenvillkoren blir sådana att de kan godtas från allmän synpunkt.

I 1966 års betänkande förordas att kretsen av dem som är underkastade prisreglering skulle utvidgas att omfatta den som utan att inneha koncession tillhandahåller elektrisk kraft vilken han mottagit från koncessionspliktig anläggning. De skäl som anförts för utvidgningen finner utredningen vara tungt vägande och utredningen biträder därför förslaget. Utredningen anser emellertid att — såsom övervägts i betänkandet — prisregleringsinstitutet bör vara tillämpligt på envar som mot ersättning tillhandahåller annan elström och alltså oavsett varifrån strömmen kommer. En sådan utvidgning är naturlig och utredningen kan ej finna att den möter invändningar från principiell eller annan synpunkt.

Såsom framhållits i 1966 års betänkande kan tvister rörande ett företags leveransvillkor vara av individuellt slag. De berör

blott de tvistande parterna och saknar alltså allmänt intresse. Uppenbarligen kan sådan tvist ej komma under myndighets prövning annorledes än genom framställning, som i så fall bör få göras ej endast av abonnent eller blivande abonnent utan också av distributören eller annan som kan vara berörd av leveransvillkoren. Vidare har i betänkandet föreslagits att systemet med ett obligatoriskt förlikningsförfarande skulle behållas såvitt avser tvister av denna art. Utredningen delar emellertid ej denna uppfattning. Skälen härför redovisas under 13.4.3.

Vad slutligen angår frågan om prisregleringsbestämmelsernas tillämplighet på distribution som bedrivs med stöd av äldre tillstånd, så finner utredningen rättsläget vara något dunkelt. Till en början bör erinras om att, när prisregleringsinstitutet infördes i samband med 1938 års ändringar av ellagen, uttryckligt undantag gjordes för anläggning beträffande vilken tillstånd meddelats före den 1 juli 1939, såvida icke vid tillståndets meddelande skyldighet föreskrivits för anläggningens innehavare att iaktta de allmänna bestämmelser ifråga om leverans av elkraft vilka framdeles kunde bli i laga ordning meddelade. Såsom framhållits under 7.8.3 hade lämnade tillstånd vanligen ej förknippats med sådant villkor, något som betyder att dessa anläggningshavare icke blev skyldiga underkasta sig prisreglering. När emellertid 1957 års lagändringar genomfördes, föreskrevs i övergångsbestämmelserna bl.a. att stadgandena om prisreglering skulle gälla anläggning som tillkommit med stöd av äldre tillstånd eller eljest utförts i laga ordning före den 1 januari 1958. Visserligen är denna föreskrift i och för sig entydig men tvekan om dess rätta innebörd kan uppstå mot bakgrunden av departementschefens hänvisning till vad härvidlag skulle gälla beträffande de nya bestämmelserna om distributionsplikt. I denna fråga hade nämligen departementschefen — som framgår av redogörelsen under 7.8.3 — bibringats den felaktiga uppfattningen att beviljade äldre tillstånd regelmässigt förknippats med det villkoret att innehavaren skulle vara skyldig iaktta de

allmänna bestämmelser ifråga om leverans av elektrisk kraft som kunde bli meddelade i laga ordning. I så fall spelade det i sak ingen roll, om föreskriften om prisreglering formellt tillades retroaktiv verkan. Å andra sidan bör uppmärksammas att lagrådet ej hade något att erinra häremot, ehuru lagrådet när det gällde distributionsplikten motsatte sig motsvarande lösning av problemet (se 7.8.1).

Det synes emellertid utredningen som om de sakkunniga, vilka framlade 1966 års betänkande, ansåg att 1957 års övergångsbestämmelse rörande prisreglering fått en missvisande utformning. På annat sätt kan utredningen ej förklara, varför övergångsbestämmelsen i 4 mom. (sid. 14 i 1966 års betänkande) fått den föreslagna lydelsen. För övrigt anser utredningen att denna bestämmelse ej avfattats på ett följdriktigt sätt. Sålunda borde skillnad gjorts mellan tillstånd som beviljats före den 1 juli 1939 och tillstånd som meddelats före den 1 januari 1958, när prisregleringsinstitutet dels utvidgades från att omfatta rena prisfrågor till att avse alla leveransvillkor och dels gjordes tillämpligt på anläggning, tillhörig stat eller kommun. Dessutom har bestämmelsen givits sådan lydelse att prisregleringsinstitutet skulle komma att gälla distributör som före ikraftträdandet av den ifrågasatta lagen ej var underkastad prisreglering men skulle bli det till följd av stadgandet i 7 § andra meningen förslaget till ny ellag (sid. 8 i 1966 års betänkande).

Utredningen finner det emellertid vara betydelselöst hur det förhåller sig med dessa omständigheter. Enligt utredningens mening skulle det vara en påtaglig brist i systemet, om ej bestämmelserna om prisreglering skulle vara tillämpliga på envar som mot ersättning tillhandahåller elström. Utredningen anser icke, att en retroaktiv giltighet av hithörande bestämmelser skulle möta invändning från rättssäkerhetssynpunkt. Säkerligen skulle ingen resa invändning av dylik art, om statsmakterna skulle besluta att införa prisreglering på annat område inom näringslivet. För övrigt är ut-

redningen övertygad om att i dag alla innehavare av äldre tillstånd och koncessioner — liksom när det gäller distributionsplikt — anser sig vara underkastade prisreglering.

Skulle utredningens förslag genomföras, innebär detta att bestämmelser om prisreglering blir tillämpliga beträffande alla elleveranser mot ersättning, oavsett om dessa sker över stamlinjer, regionalledningar eller ledningar som ingår i närdistributionsnät. Hittills har prisregleringsärendena avsett i stort sett endast detaljdistribution. Såsom framhållits under 2.2 och 2.3 kommer emellertid stamlinjer och regionalledningar att få allt större betydelse för elförsörjningen. Varje slag av ledning kan komma att ingå i ett elnät som utgrenar sig från kraftkälla till den enskilde abonnenten, varjämte ledning med stamlinjespänning i växande omfattning kan komma att utnyttjas för mera lokalt betonade överföringar. Dessa omständigheter i förening med ett system, innefattande en allmän prisövervakning, kan medföra att prisfrågor avseende engrosdistribution blir vanligare än hittills.

Varken vid ellagens tillkomst eller i samband med ändringarna av lagen har närmare redogjorts för de allmänna principer som bör ligga till grund för prissättningen på elström. Enligt utredningens mening skulle det emellertid vara av värde, om så skedde och utredningen har därför ansett sig böra lämna sin syn på hithörande spörsmål.

Till en början finner utredningen uppenbart att eldistributör skall bestämma sina priser efter affärsmässiga grunder. Prissättningen bör sålunda vara sådan, att han genom denna får täckning för alla med distributionen förenade kostnader. Dessa utgörs av kostnader för råkraft (inköpt eller alstrad i eget kraftverk), för drift, underhåll och förnyelse, för ränta på lånat kapital och skälig avkastning på eget kapital samt för administration. Principen om full kostnadstäckning torde i allt väsentligt tillämpas när det gäller engrosdistribution. Där emot lär flera detaljdistributörer bortse från denna princip. Detta framgår bäst vid en

jämförelse mellan utredningens statistik (se bil. 3) och en erfarenhetsmässig uppskattning av den ungefärliga sammanlagda kostnaden för tillhandahållande av elström hos detaljbonnert. Denna uppskattning bygger på att den fasta nätkostnaden är den som räknexemplet under 3.3.4 (sid. 36) visar samt att kostnaden för anskaffning av elkraft motsvarar i medeltal 3,7 öre/kWh (se 3.2 punkt 3, sid. 29) ävensom att utgifterna för drift och administration uppgår till 1—2 öre/kWh. Oaktat det är uppenbart att dessa kostnadsposter eller någon av dem på grund av skilda — i och för sig godtagbara — omständigheter kan vara lägre i åtskilliga fall, finner utredningen av jämförelsen framgå att många företag håller för lågt elpris. Särskilt gäller detta distributör som bedriver sin verksamhet huvudsakligen inom glesbygd. Detta förhållande måste på längre sikt vara till men för elförsörjningen.

Den i bil. 3 redovisade statistiken visar att prisspridningen är tämligen stor, något som framstår som naturligt bl.a. mot bakgrunden av att den fasta nätkostnaden starkt växlar mellan olika typer av distributionsområden. Av nyssnämnda räkneexempel framgår att kostnaden för ett utpräglat glesbygdsnät kan vara fyra gånger större än för ett tätortsnät.

Även om det till följd av skilda distributionsförhållanden inom olika delar och bygder i vårt land torde vara ogörligt att genomföra en ordning, innebärande att de olika detaljdistributionsföretagen inbördes håller enhetliga priser på elströmmen, finner utredningen det vara angeläget att splittningen i prissättningen är så ringa som möjligt och att sålunda en mera utjämnad prissättning allmänt eftersträvas. Alltsedan början av 1950-talet har de större företagen tillämpat den s.k. utjämningsprincipen vid detaljdistributionen inom sina områden. Detta betyder, att inom områden med både tätort och glesbygd abonnenterna i tätorten får högre taxor än de skulle haft om tätorten utgjort en egen distributionsenhet och att abonnenterna inom glesbygden får en i motsvarande grad lägre taxa. Abonnen-

terna själva torde i allt väsentligt godta denna princip. Också utredningen finner den vara riktig.

Vad nu sagts leder — som framhållits under 7.3.3 — till den slutsatsen att koncessionsmyndigheten bör medverka till att de olika distributionsområdena utformas så att däri kommer att ingå både tätort och glesbygd. Dessutom är det viktigt att områdena blir så stora att företagen får möjlighet att genom långt gående rationaliseringar hindra verkningarna av ständigt stigande kostnader samtidigt som företagen därigenom bättre kan tillgodose den växande efterfrågan på elström för olika ändamål, en utveckling som likaledes bidrager till att hålla kostnaderna nere.

Utredningen vill ej hävda att utjämningsprincipen alltid bör strängt upprätthållas inom ett distributionsområde. Särskilda skäl till undantag kan föreligga. Sålunda kan det te sig rimligt att en abonnentgrupp, som åsamkar distributören osedvanligt stora kostnader i förhållande till övriga grupper, får betala något högre pris än de senare. Så kan vara fallet t.ex. beträffande abonnenter inom utpräglad glesbygd i ytterkanten av ett distributionsområde som har en tätort som kärna. Detsamma kan gälla abonnenter inom ett område med fritidshus, vilka utnyttjas endast kortare tider av året. Det synes då skäligt att merkostnaden för elektrifieringen av fritidsområdet till största delen får bäras av dess invånare, lämpligen i form av en högre anslutningsavgift.

Liknande spörsmål kan uppkomma när ett område, som bedömts vara en olämplig distributionsenhet, övergått till ny distributör, varvid denne fått utge vederlag för de övertagna elanläggningarna eller avsevärt förstärka och upprusta dessa. Även om det i många fall är möjligt för den tillträdande distributören att med tillämpning av utjämningsprincipen lika fördela uppkomna kostnader mellan abonnenterna i det övertagna området och distributörens tidigare abonnenter — något som innebär att elpriset i stort endast i ringa grad eller måhända icke alls påverkas — kan förhål-

landena vara sådana att det skulle framstå som obilligt mot sistnämnda abonnentgrupp om en sådan fördelning genomfördes fullt ut. Det kan i stället vara naturligt att de nytillkommande abonnenterna — åtminstone under en övergångstid — får betala ett högre pris för elströmmen, lämpligen i form av en större fast avgift. Bedömningen kan bli densamma i de fall att distributören övertagit en olämplig enhet, visserligen utan att behöva betala för eller upprusta elnätet, men där distributionen varit så kostnadskrävande att taxan kommit att ligga betydligt högre än inom tillträdarens distributionsområde.

För fullständighetens skull bör framhållas att läget också kan vara att den frånträdande distributören tillämpat ett elpris inom det övertagna området som i själva verket ej givit täckning för kostnaderna och alltså varit för lågt, medan den tillträdande distributören inom sitt område hållit en högre taxa för att få full kostnadstäckning. I sådant fall kan enligt utredningens mening de nytillkommande abonnenterna ej med fog beklaga sig, om de får betala den högre taxan.

Å andra sidan kan förhållandet vara att den frånträdande distributören bedrivit sin verksamhet inom ett s.k. lönsamt område, vilket av den tillträdande distributören sammanfogats med ett område med glesbygdsdistribution. I detta fall bör sammanläggningen normalt efter hand leda till att taxan sänks i glesbygdsområdet och i motsvarande grad höjs i tätorten.

Vidare vill utredningen som sin mening framhålla att, när koncessionsmyndigheten godkänt överlåtelse av koncession eller äldre tillstånd och därmed också lämnat det avtalade vederlaget för elanläggningen utan erinran, så är tillträdaren berättigad att bokföra vederlaget som en nödvändig kostnad i rörelsen och sålunda, om det skulle visa sig erforderligt, höja sin taxa i motsvarande mån. Samma grundsats anser utredningen böra gälla i det fall att vederlaget bestämts efter det koncessionsmyndigheten i samband med beslut i koncessionsärende förordnat om tvångsinlösen av elanlägg-

ning (jfr 9.3).

Under 12.2 har utredningen närmare redogjort för den vanliga utformningen av detaljdistributionsföretagens taxor. Enligt utredningens mening är dessa taxor så uppbyggda att de inom ramen för utjämningsprincipen tillgodoser den inom näringslivet numera vedertagna grundsatsen om »pris efter prestation», i huvudsak innebärande att den avnämare som åsamkar sin leverantör lägre kostnader än andra avnämare är berättigad till ett lägre pris än de. Ej heller har utredningen något att invända mot det nu tillämpade systemet med anslutningsavgifter.

Tidigare har utredningen betonat vikten av att prissättningen på elström är sådan att full kostnadstäckning erhålls. Lika viktigt är å andra sidan att priserna ej sätts högre än att detta mål uppnås. Taxepolitiken får m.a.o. ej utformas med sikte på att tillföra distributören inkomster som kan användas för främmande ändamål t.ex. för att subventionera annan rörelse eller finansiera viss annan verksamhet. Vad nu sagts betyder självfallet ej att klander kan riktas mot varje distributör som redovisar överskott på sin verksamhet. En försiktig dis-

tributör måste — bl.a. med hänsyn till den honom åvilande distributionsplikten — vara tillåten att tillämpa en sådan prissättning att han ej står utan reserver om oförutsedda händelser skulle inträffa som förorsakar honom oväntade kostnader. I detta sammanhang får utredningen till sist understryka angelägenheten av att distributionsföretagen noga följer kostnadsutvecklingen och genomför de rationaliseringar som är nödvändiga för att nedbringa utgifterna och därmed hålla priset nere.

En omstridd fråga i den allmänna debatten är om och i vad mån en näringsidkare bör kunna finansiera sina kapitalkostnader genom att inräkna dem i försäljningspriset eller om denna finansiering bör ske genom upptagande av lån på kapitalmarknaden. När det gäller eldistributör anser utredningen att en relativt hög självfinansieringsgrad bör vara tillåten. Också här vill utredningen hänvisa till distributionsplikten.

Till sist vill utredningen betona att vad utredningen anfört i prissättningsfrågorna enligt utredningens mening bör gälla alla företag och alltså oberoende av företagsform.

13.1 *Allmänna synpunkter*

Enligt ellagen i dess ursprungliga lydelse ankom det på Kungl. Maj:t att besluta i förekommande tillståndsärenden. År 1946 bemyndigades emellertid kommerskollegium att — med närmare angivna undantag — handha tillståndsprövningen. Kollegiets befogenheter har sedermera utsträckt i skilda hänseenden. För närvarande regleras handläggningen av elärendena genom Kungl. brev den 15 november 1957.

Kommerskollegium får nu betraktas som central koncessionsmyndighet, vilken i princip har att pröva och avgöra övervägande antalet ärenden. Sålunda ankommer det på kollegium att pröva ansökan om koncession för framdragande och begagnande av starkströmsledning samt om tillstånd till överlåtelse av sådan koncession. Vidare har kollegium att pröva fråga om förpliktelse enligt 2 § 4 mom. ellagen (distributionsplikt), om ändring av gränserna för områdeskoncession (2 § 5 mom.) och om återkallelse av koncession (2 § 6 mom.) samt att meddela s.k. förhandstillstånd enligt 2 § 8 mom. Den sakliga handläggningen av prisregleringsärenden handhas emellertid av statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström. Kollegiets befogenheter är dessutom såtillvida begränsade som Kungl. Maj:t förbehållit sig rätten att avgöra ansökan om koncession, där framställning om expropriation också gjorts, där tvist föreligger eller olika me-

ningar av väsentlig betydelse eljest uttalats, där koncessionsansökningen gäller ledning med minst 100 kV spänning samt slutligen där fråga är om medgivande att framdraga ledning över ecklesiastik mark eller mark som förvaltas av Uppsala eller Lunds universitet, om kollegium och vederbörande stiftsnämnd eller universitet icke är ense. Sistnämnda begränsning gäller också ärende om förhandstillstånd. De ärenden beträffande vilka Kungl. Maj:t sålunda förbehållit sig beslutanderätten bereds dock av kollegium, varefter kollegium med eget yttrande överlämnar dem till Kungl. Maj:t.

De ärenden som under senare tid prövats av Kungl. Maj:t i första instans är förhållandevis få. Antalet har under femårsperioden 1963—1967 uppgått till genomsnittligt 80 per år. Av dessa ärenden har ungefär hälften avsett ansökningar som gällde också expropriation och återstoden koncession för ledning med en spänning av minst 100 kV. Endast sällan har ärende överlämnats till Kungl. Maj:ts prövning enbart av den orsaken att tvist förelegat eller olika meningar av väsentlig betydelse eljest uttalats. Såvitt kunnat utredas har sådant ärende ej överlämnats till Kungl. Maj:ts avgörande, där oenighet förelegat mellan kollegium och vederbörande stiftsnämnd eller universitet.

Som jämförelse kan nämnas att kommerskollegium under samma period avgjort omkring 1 200 ärenden per år. Av dessa avsåg ca 150 egentlig linjekoncession, ca 600 lin-

jekoncession beträffande ledning, ingående i detaljdistributionsnät, ca 30 områdeskoncession och återstoden huvudsakligen ärenden, avseende förlängning av utlöpande äldre tillstånd.

På det regionala planet har länsstyrelserna en viktig samordnande uppgift. De tjänstgör som huvudremissorgan i koncessionsärendena och får genom att inhämta upplysningar från berörda kommunala och statliga regionala organ samt lokala distributionsföretag och råkraftleverantörer m.fl. en allsidig bild av förhållandena på orten. Länsstyrelserna kan bl.a. på grundval härav delge kollegium värdefulla synpunkter och förslag i skilda avseenden. Också i den statliga nyelektrifierings- och upprustningsverksamheten har länsstyrelserna fyllt betydelsefulla uppgifter på det regionala planet, bl.a. genom att kartlägga de närmare förutsättningarna för beviljande av bidrag. I sammanhanget kan vara skäl att erinra om de genom länsstyrelsernas försorg verkställda s.k. länsutredningarna genom vilka riktlinjer för den framtida rationaliseringen av landsbygdsdistributionen uppdragits och som bildat underlag för bedömningen både av koncessions- och bidragsärenden. I sitt arbete har länsstyrelserna i stor utsträckning varit hänvisade till att anlita utomstående expertis såsom de enskilda elektriska länsföreningarna och elkonsulter.

Som framgår av den föregående framställningen svarar kommerskollegium för den egentliga sakbehandlingen i så gott som alla ärenden inom ellagens ram; endast när det gäller prisregleringsärendena är kollegiets roll av underordnad betydelse. Enligt den nuvarande ordningen har emellertid Kungl. Maj:t förbehållit sig beslutanderätten i åtskilliga ärenden. Utredningen anser flera skäl tala för en förstärkning av kollegiets ställning genom att beslutanderätten i elärendena så långt det är möjligt läggs hos kollegium. Samma uppfattning kommer till uttryck i 1966 års betänkande. Härvidlag må hänvisas till följande uttalande (sid. 55):

»Ellagstiftningens huvudsyfte är att säkerställa en planmässig och ändamålsenlig elektri-

fiering. Detta syfte främjas knappast genom den uppdelning av handläggningen av elektrifieringsfrågorna som nu sker på olika myndigheter. Den samlade överblick och den enhetlighet i tillämpningen, som är en förutsättning för ett gott resultat, måste härigenom försvåras.

Den myndighet på vilken vilar det huvudsakliga ansvaret för utvecklingen är kommerskollegium. Som framgår av redogörelsen är emellertid dess uppgifter och därmed dess möjligheter att leda utvecklingen begränsade i flera avseenden. Vad först angår de egentliga koncessionsärendena verkställer kollegium visserligen alltid den utredning, som ligger till grund för besluten. Beslutanderätten tillkommer däremot i åtskilliga fall inte kollegium utan Kungl. Maj:t. Med hänsyn till å ena sidan det inflytande på avgörandet som kollegium genom sin befattning med ärendena i praktiken får även i dessa fall samt å andra sidan den vägledning för kollegiets fortsatta handlande som Kungl. Maj:ts beslut innebär, torde ur synpunkten av samordning och enhetlighet ej mycket vara att erinra mot den ifrågavarande ordningen. Emellertid måste kollegium anses i och för sig kompetent att avgöra också de koncessionsärenden som förbehållits Kungl. Maj:t. Genom att i större utsträckning än för närvarande överlämna prövning av dessa ärenden åt kollegium skulle vinnas en ej oväsentlig förenkling och arbetsbesparing. Några betänkligheter ur rättssäkerhetssynpunkt möter ej. Skulle riktigheten eller lämpligheten av det beslut, till vilket kollegium kommer, i något fall ifrågasättas, står alltid möjligheten öppen att få frågan besvärvägen underställd Kungl. Maj:ts prövning.»

Vidare framhålls i betänkandet (sid. 56) att ärenden om distributionsplikt och prisreglering ägde nära samband och att det vore naturligt om dessa ärenden prövades av samma myndighet. Dessutom betonas att dessa frågor vore ett led i ett större sammanhang. De grundades båda på koncessionsskyldigheten. Såväl distributionsplikten som prisregleringen tjänade att förverkliga de intentioner som vore förenade med koncessionen. Mest ändamålsenligt borde därför vara att den myndighet som hade ansvaret för handläggningen av koncessionsärendena också svarade för handläggningen av ärenden om distributionsplikt och prisreglering.

Dessa överväganden i 1966 års betänkande utmynnar i det förslaget, att Kungl.

Maj:t — med två undantag — skulle delegera beslutanderätten i koncessionsärendena på kommerskollegium, vars ställning som koncessionsmyndighet borde utsägas i lagen (sid. 94), samt att prisregleringsärendena skall överflyttas på kollegium (sid. 98). De båda undantagen avser, det ena ärende som innefattar också ansökan om expropriation och det andra ärende där oenighet föreligger mellan kollegium och vederbörande stiftsnämnd eller universitet.

Utredningen kan till fullo dela de synpunkter som i denna fråga anförts i 1966 års betänkande och utredningen kan också i allt väsentligt biträda de där framlagda förslagen. Härvid vill utredningen betona att ett konsekvent genomfört två-instanssystem i administrativa avgöranden allmänt torde anses vara eftersträvansvärt från rätts-säkerhetssynpunkt samt att det måste vara till fördel ur den enskildes synvinkel att prövningen av ett ärende icke fördröjs av den orsaken att den myndighet som bereder ärendet och alltså är insatt i detta skall behöva överlämna ärendet till Kungl. Maj:t för beslut.

Emellertid vill utredningen gå ett steg längre än som förordats i 1966 års betänkande. Som framgår av vad anförts under 5.3 föreslår utredningen att Kungl. Maj:t skall till kommerskollegium delegera beslutanderätten också i sådant ärende som avser tillstånd till expropriation av nyttjanderätt eller servitutsrätt för elektrisk starkströmsledning och detta oavsett huruvida framställningen härom sker i anslutning till ansökan om koncession eller ej. Delegation skulle dock ej ifrågakomma, om naturvårdsverket eller länsstyrelsen motsätter sig framställningen från allmän synpunkt, dvs. menar att naturvårdsintresset skulle skadas i ej önskvärd omfattning. Å andra sidan finner utredningen följdriktigheten kräva att samma begränsning i kollegiets beslutanderätt skall gälla i ärende som avser endast koncession.

För fullständighetens skull får utredningen understryka att genomförandet av förslaget att prisregleringsärendena skall överflyttas till kommerskollegium kommer att

kräva förstärkning av kollegiets personal. Denna fråga kommer att behandlas i annat sammanhang.

Till sist finner utredningen ändamålsenligt att länsstyrelserna liksom hittills handhar de så viktiga samordnande och utredande uppgifterna på det regionala planet. Enligt utredningens åsikt bör länsstyrelse ha sådana personella resurser som kan behövas från tid till annan för att länsstyrelsen skall kunna handlägga frågor om elförsörjningen i länet och deras roll i samhällsplaneringen. Det är enligt utredningens mening ej tillfredsställande att länsstyrelserna i dessa frågor skall behöva i så hög grad som för närvarande anlita utomstående experter. Detta möter lätt invändningar från principiell synpunkt.

13.2 *Meddelande av koncession*

13.2.1 Erfarenheter från nuvarande system

Enligt 3 § 1 mom. ellagen skall ansökan om expropriation för elektrisk starkströmsledning eller om linjekoncession beträffande dylik ledning vara åtföljd av fullständig beskrivning över det tillämnade företaget med kostnadsförslag, avfattning på karta av föreslagen ledningssträckning och av den mark som fordras för anläggningen, förteckning på ägare och innehavare av de fastigheter över vilka ledningen skall framdras eller i vilkas mark den skall nedläggas eller som eljest är behövliga för anläggningen samt uppgift på de överenskommelser som träffats eller de hinder som mött här- emot.

Jämlikt 3 § 2 mom. ellagen skall ansökan om områdeskoncession vara åtföljd av karta över området med angivande av sökanden tillhöriga högspänningsledningar jämte matande ledningar och stationer inom området samt huvudsaklig sträckning av planerade högspänningsledningar, plan över områdets framtida försörjning samt uppgifter om spänning och strömart.

Koncessionsansökan inlämnas vanligen till kommerskollegium, som bereder ärendet. Skulle ansökan i ärende, som enligt Kungl.

brevet den 15 november 1957 skall avgöras av Kungl. Maj:t i första instans, inges till Kungl. Maj:t, översändes ärendet till kollegium för beredning. Ansökan inlämnas of-tast i nio exemplar, detta för att remissbe-handlingen skall kunna påskyndas.

Enligt 3 § 3 mom. ellagen skall kommerskollegium, om det ej är uppenbart att koncessionsansökan bör avslås, tillse att till-fälle att yttra sig bereds vederbörande läns-styrelse, kommuner och municipalsamhällen som berörs av anläggningen, sådana ägare och innehavare av fastigheter som är upp-tagna i ansökningen bifogade förteckningar så ock annan som kan lida men av företa-get. I anslutning härtill har följande praxis utbildat sig, såvitt avser linjekoncession.

Kommerskollegium översänder tre exem-plar av ansökningshandlingarna till veder-börande länsstyrelse, som tillser att polis-myndigheten på orten får ett exemplar att hållas tillgängligt för allmänheten. Vidare ombesörjer länsstyrelsen att ansökningen kungörs i kyrkan med tillkännagivande var handlingarna finns att tillgå, varvid ett exemplar av kungörelsen översänds till ve-derbörande kommun och municipalsamhälle. Genom dessa åtgärder anses stadgandet i 3 § 3 mom. ellagen vara uppfyllt. Innefattar ansökan också begäran om expropriation, underrättar emellertid länsstyrelsen dess-utom skriftligen ägare och innehavare av berörd mark. Härutöver brukar länsstyre-lsen inhämta yttrande i saken från länsarki-tekten och vägförvaltningen samt i före-kommande fall från naturvårdsintendenten. På grundval av dessa yttranden och vad som kan ha uttalats av sakägarna avger länsstyrelsen sitt remissvar till kollegium. Skall den med ansökningen avsedda led-ningen framdras över ecklesiastisk mark eller mark som förvaltas av Uppsala eller Lunds universitet, översänder kollegium ett exemp-lar av handlingarna till stiftsnämnden res-pektive universitetet för yttrande. I alla ärenden begär kollegium hos statens elekt-riska inspektion, vederbörande militärområ-desbefälhavare, försvarets radioanstalt och televerket att de skall yttra sig över an-sökningen. Härutöver begärs yttrande, av

statens järnvägar, om den ifrågasatta led-ningen berör järnvägsområde och har en spänning av 20 kV eller mer, sjöfartssty-relsen, om ledningen berör vattentrafikled, luftfartsverket, om ledningen berör civil flygplats, samt vattenfallsverket och krigs-skyddsnämnden, om ledningen har en spän-ning av 100 kV eller mer. Vattenfallsverket får dessutom yttra sig, om den tilltänkta ledningen skall framdras inom något av de fyra nordligaste länen och har en spänning överstigande 20 kV. Gäller ansökan linje-koncession som skall ersätta utlöpande kon-cession eller äldre tillstånd, tillämpas i regel samma remissförfarande som nu beskrivits, dock med det undantaget att försvarsmy-nigheterna ej bereds tillfälle att ånyo yttra sig. Är fråga om kortare förlängning av koncession eller äldre tillstånd, slopas dock remissförfarandet. Avser ansökan tillstånd till höjning av tidigare medgivna högsta spänning, t.ex. från 20 till 40 kV eller från 70 till 130 kV, är förfarandet detsamma som när det gäller ansökan om linjekon-cession. Är fråga om höjning av spänning upp till högst 20 kV, anses dock remissför-farande överflödigt.

Vad härefter angår ansökan om områdes-koncession, gäller i tillämpliga delar vad ovan sagts om remissförfarandet. Härut-över bereder emellertid kollegium regel-mässigt distributörer inom angränsande om-råden samt andra inom det ifrågasatta om-rådet möjligen befintliga distributörer även-som den i bygden verksamme råkraftleve-rantören tillfälle att framlägga sina syn-punkter på ansökningen.

Sedan ansökningsärende slutbehandlats inom kommerskollegium, överlämnas det i förekommande fall till Kungl. Maj:t för avgörande, varvid utlåtande av kollegium bifogas. I övriga ärenden meddelas beslutet av kollegium med rätt för den som ej får sin ansökan bifallen att besvära sig hos Kungl. Maj:t i statsrådet.

13.2.2 1966 års betänkande

I betänkandet förordas beträffande organi-sationen den ändringen i nuvarande ordning

att beslutanderätten i koncessionsärendena skall delegeras på kommerskollegium i större omfattning än för närvarande (jfr 13.1).

Fråga om förfarandet innebär i betänkandet framlagda förslag (sid. 122) att gällande praxis i vissa delar skall lagfästas.

13.2.3 Utredningen

Som framgår av redogörelsen under 13.1 föreslår utredningen på där anförda skäl bl.a. att kommerskollegiets beslutanderätt i fråga om meddelande av koncession skall utvidgas till att — med vissa undantag — omfatta alla ärenden. Undantagen avser dels koncessionsärende, där expropriation av äganderätt till mark begärs, dels ärende i vilket naturvårdsverket eller länsstyrelse av naturvårdsskäl motsätter sig bifall till ansökan om koncession och dels ärende, där kollegium och stiftsnämnd eller universitet har olika uppfattning om framdragande av ledning över ecklesiastisk mark respektive universitetets mark. Utredningen förordar att kollegium i dessa tre typer av ärenden skall överlämna handlingarna till Kungl. Maj:t för avgörande.

I detta sammanhang bör framhållas att varken Kungl. Maj:t eller kommerskollegium bör bifalla ansökan om koncession för ledning som skulle komma att sträcka sig över område beträffande vilket länsstyrelse meddelat sådant förordnande som avses i 19 § naturvårdslagen, med mindre länsstyrelsen lämnat särskilt tillstånd till ledningsdragningen. Härjämte får utredningen erinra om att länsstyrelsen i samband med att den lämnar tillståndet äger meddela sådana föreskrifter att ledningens menliga inverkan på landskapsbilden såvitt möjligt begränsas eller motverkas. I dessa frågor får utredningen hänvisa till prop. 148/1964 och då särskilt sid. 85 ö. Det är icke uteslutet att hithörande bestämmelser i naturvårdslagen i något fall kan komma att av den enskilde betraktas som onödigt besvärande, framförallt om det skulle inträffa att länsstyrelse som tillstyrkt viss ansökan om koncession sedermera skulle hindra ledningens framdragande genom att förordna om för-

bud enligt 19 § naturvårdslagen samt där- efter vägra tillstånd till ledningen. Utredningen förutsätter emellertid att detta ej kommer att hända i praktiken.

Som torde framgå av redogörelsen under 13.2.1 ter sig det nu tillämpade remissförfarandet omständligt och tidsödande och enligt utredningens mening skulle det vara i och för sig önskvärt om förfarandet kunde göras enklare. Vid ett närmare övervägande av saken framkommer emellertid att det knappast låter sig göra att i mera väsentligt avseende ändra på den nuvarande ordningen. I så fall skulle kunna befaras att rättssäkerhetens krav eftersattes eller att alla de synpunkter av skilda slag som är av betydelse för en riktig bedömning av koncessionsansökan ej skulle framföras till koncessionsmyndigheten. Visserligen har utredningen klart för sig att det skulle vara möjligt att utan olägenhet förenkla delgivningsförfarandet, t.ex. genom att ersätta kungörelse i kyrka med införande av en lämpligt utformad kungörelse i ortstidning, men utredningen finner ej denna fråga — som knappast faller inom utredningsuppdraget — vara så väsentlig att den bör föranleda förslag till ändring från utredningens sida. På grund av det anförda anser utredningen att nuvarande, delvis på lagbestämmelser och delvis på praxis grundade regler för remissförfarandet bör behållas.

Beträffande förfarandet i övrigt biträder utredningen det i 1966 års betänkande framlagda förslaget att gällande ordning i allt väsentligt skall behållas samt att nuvarande på praxis byggda regler så långt möjligt skall inflyta i ellagstiftningen.

Slutligen får utredningen beröra en särskild fråga som torde vara av vikt i sammanhanget. Såsom framgår av vad anförts under tidigare kapitel har strukturrationaliseringen på eldistributionens område enligt utredningens mening ej skett i den takt och omfattning som åsyftades med 1957 års ändringar i ellagen. Även om huvudorsaken härtill är att flera av ellagens bestämmelser ej har retroaktiv verkan och att de faktiska förhållandena lägger hinder i vägen,

torde en bidragande anledning vara att kommerskollegium saknat erforderliga personalresurser för att mera verksamt påverka och styra utvecklingen i lagens anda. Framför allt måste det betraktas som en brist att kollegium i så ringa omfattning varit i tillfälle att föranstalta om förhandlingar mellan olika distributörer i syfte att genom sammanslagningar få till stånd lämpliga distributionsenheter samt att låta befattningshavare hos kollegium följa förhandlingar av detta slag och vid behov bistå parterna för att detta mål skall uppnås. Också av skäl som dessa krävs att kollegiets personal förstärks.

13.3 Överlåtelse av koncession

13.3.1 Erfarenheter från nuvarande system

Enligt Kungl. brevet den 15 november 1957 ankommer det på kommerskollegium att meddela tillstånd till överlåtelse av koncession.

För att få underlag för bedömningen av frågan om begärt tillstånd bör beviljas eller ej kräver kommerskollegium regelmässigt att sökanden vid sin ansökan fogar bestyrkt avskrift av överlåtelsehandlingen samt närmare uppgift på den anläggning som avses med överlåtelsen. Är fråga om ledning beträffande vilken linjekoncession meddelats, brukar kollegium avgöra ärendet utan föregående remissförfarande. Gäller överlåtelsen områdeskoncession, inhämtar kollegium i regel yttrande från vederbörande länsstyrelse, som i sin tur bereder berörd kommun tillfälle att yttra sig.

Besvär över kommerskollegiets beslut i dessa ärenden förs hos Kungl. Maj:t i statsrådet.

13.3.2 1966 års betänkande

I betänkandet förordas att fråga om överlåtelse av koncession liksom hittills skall prövas av kommerskollegium (4 § sista stycket ellagen och 2 kap. 8 § första stycket tillämpningskungörelsen).

Beträffande förfarandet föreslås i betänkandet (se 2 kap. 6 § andra stycket tillämpningskungörelsen och sid. 122) att ansökan om godkännande av överlåtelse av koncession skall vara åtföljd av bestyrkt avskrift av överlåtelsehandlingen ävensom av den utredning i övrigt som sökanden önskar åberopa angående överlåtelsens ekonomiska och drifttekniska innebörd. Stadgandet anknyter till vad som föreslagits beträffande den inriktning överlåtelseprövningen bör ha (se 7.6.2 och 8.5.2).

13.3.3 Utredningen

Anledning att rubba på den nuvarande ordningen, enligt vilken kollegium skall pröva ärenden om tillstånd till överlåtelse av koncession, föreligger ej. Detta överensstämmer med utredningens åsikt att kollegium skall vara första instans i koncessionsfrågor.

Ifråga om förfarandet är det till en början uppenbart att kollegium ej bör avgöra ärende om överlåtelse av koncession utan att ha erforderligt underlag för sin bedömning. Detta underlag utgörs dels av kollegiets allmänna kännedom om distributionsförhållandena i den trakt varom fråga är och dels de uppgifter och den utredning sökanden kan lämna. I sistnämnda hänseende är självfallet överlåtelsehandlingen av grundläggande betydelse. Det kan emellertid vara av vikt att kollegium härjämte får närmare besked om de förhållanden av ekonomisk och driftteknisk art som spelar in i sammanhanget. Utredningen biträder alltså vad som härvidlag uttalats i 1966 års betänkande. Utredningen menar emellertid att det bör ankomma på kollegium att bestämma vilka handlingar och uppgifter som bör inlämnas till kollegium. Vägrar sökanden att villfara kollegiets önskemål härvidlag, riskerar sökanden att hans framställning avslås.

Vad angår remissförfarandet i hithörande ärenden anser utredningen att, när det gäller områdeskoncession, yttrande bör inhämtas från länsstyrelsen. Vidare bör tillfälle att yttra sig beredas berörda kommuner, distributörer i angränsande områden samt rå-

kraftleverantören, självfallet endast i den mån vederbörande ej är part i överlåtelseavtalet. Ifråga om linjekoncession bör det räcka med remiss till länsstyrelsen, såvida det ej gäller ledning som ingår i närdistributionsnät (jfr 7.1, sid. 52), i vilket fall nyssnämnda regler beträffande överlåtelse av områdeskoncession bör tillämpas.

Avser ansökan medgivande till överlåtelse av äldre tillstånd (jfr 7.6.3, sid. 79 och 8.5.3, sid. 100), bör enligt utredningens mening vad ovan sagts om förfarandet gälla i tillämpliga delar.

Slutligen förordar utredningen, att besvär i hithörande ärenden skall föras hos Kungl. Maj:t i statsrådet.

13.4 *Prisreglering*

13.4.1 Erfarenheter från nuvarande system

Alltsedan år 1938 prövas ärenden om prisreglering av prisregleringsnämnden. Kommerskollegiets befattning med dessa ärenden är begränsad. Kollegium mottar framställning om prisreglering samt prövar om ansökningen är uppenbart oggrundad eller ej. Denna prövning sträcker sig i stort sett ej längre än till att kollegium undersöker, om framställningen är gjord av abonnent eller blivande abonnent eller behörig företrädare för dylik och om framställningen avser rätt distributör. Är framställningen riktig i dessa hänseenden, överlämnar kollegium den till nämnden. Hithörande arbetsuppgifter kräver ej särskild personal.

Prisregleringsnämnden består av fem utav Kungl. Maj:t förordnade ledamöter. Vid förordnande skall tillses att såväl leverantörs- som förbrukarintressen blir företrädade. För närvarande representerar fyra av ledamöterna dessa intressen, medan den femte — ordföranden — är lagkunnig och erfaren i domarvärv. Leverantörerna företräds av en ledamot med anknytning till statliga och en med anknytning till enskilda och kommunala kraftföretag. Från förbrukarsidan ingår en ledamot som närmast företräder detaljabonnenter i stad samt en som företräder detaljabonnenter på landsbygden.

Kostnaderna för nämndens verksamhet bestrids av allmänna medel. För budgetåret 1968/1969 har för detta ändamål anslagits 20 000 kronor. Elverksföreningens tariffkommission, till vilken nämnden skall hänskjuta alla inkomna tvistefrågor för förlikningsförhandlingar, utgörs av åtta ledamöter. De tillsätts av föreningens styrelse som också utser ordförande i kommissionen. För närvarande består denna av en ordförande, tre konsulterande ingenjörer, chefen för ett kommunalt elverk, en företrädare för vattenfallsverket och två företrädare för enskilda kraftföretag. Kommissionens verksamhet bekostas av elverksföreningen.

Såsom framgår av redogörelsen under 12.1 bygger det nuvarande förfarandet inför prisregleringsnämnden på den principen att förlikning, så långt är möjligt, skall träffas mellan berörda parter. Ansvaret härför ligger i första hand på tariffkommissionen.

Enligt 3 kap. 3 § starkströmskungörelsen är koncessionshavare pliktig att på anfordran tillhandahålla kommerskollegium de uppgifter av teknisk eller ekonomisk art som erfordras för bedömning av fråga om prisreglering.

Varken kollegiets eller nämndens beslut i prisregleringsärenden får överklagas.

Särskild påföljd finns ej stadgad för den som underlåter att rätta sig efter ett av nämnden meddelat beslut i prisregleringsärende. Denna fråga berördes av föredragande departementschefen (prop. nr 137/1938, sid. 49) i samband med 1938 års ändringar av ellagen. Denne uttalade, att skäl ej syntes föreligga att skapa regler om straffpåföljd vid överträdelse av nämndens beslut. Möjlighet torde föreligga, åtminstone i många fall, att i annan ordning trygga efterlevnaden av beslutad prisreglering. Skulle erfarenheten jäva riktigheten härav, torde lämpliga åtgärder få tagas under omprövning för att ge bestämmelserna nödigt eftertryck.

Under årens lopp har i skilda sammanhang ändringar av olika slag föreslagits beträffande organisationen och förfarandet, dock utan att sådana kommit till stånd.

Sålunda förordade elkraftutredningen (SOU 1954:12, sid. 398 ff), vars förslag innefattade tillskapandet av ett särskilt organ för handläggning av elfrågorna, att prisregleringsnämnden skulle upphöra och att prisregleringsärendena skulle överflyttas på det tilltänkta organet. Elkraftutredningen fann uppenbart att prisregleringen utgjorde endast en del av den allmänna kontroll rörande distributionspliktens fullgörande och efterlevnaden av koncessionsvillkoren som detta organ skulle handha. En skälighetsprövning av såväl priser och leveransvillkor i övrigt som anläggningarnas standard måste m.a.o. kunna företas av det tilltänkta organet som ett led i dess rationaliseringsarbete. Det torde som regel bli omöjligt och i varje fall mindre lämpligt att behandla prisfrågorna som skilda frågor vid sidan om övervakningen i övrigt av distributionspliktens fullgörande. Om prisregleringsnämnden skulle behållas vid sidan av detta organ torde detta leda till kompetenskonflikter mellan dessa myndigheter. Många av de beslut som det tilltänkta organet måste fatta beträffande företagets distributionsverksamhet kunde dessutom för företagen och konsumenterna vara av långt större betydelse än ett beslut i en prisregleringsfråga.

I 1966 års betänkande (sid. 49—55) lämnas en utförlig redogörelse för de övriga framställningar om ändringar i prisregleringssystemet som gjorts under senare år. Utredningen får hänvisa till denna redogörelse.

13.4.2 1966 års betänkande

I betänkandet framhålls (sid. 55 n. ff) till en början att fördelar torde vinnas genom handläggning hos en och samma myndighet av ärenden om distributionsplikt och om prisreglering. Den nuvarande ordningen kunde i praktiken få egendomliga verkningar. Om sålunda t.ex. ett företag vägrade att tillhandahålla elström av det skälet att kostnaderna för anläggningen skulle bli för höga, hade motparten att först vända sig till kommerskollegium för att få klarlagt

om distributionsplikt föreläge. Kollegiets avgörande torde emellertid ej kunna träffas utan att den ekonomiska innebörden av denna plikt blivit utredd. Denna fråga åter vore beroende av vilken ersättning företaget kunde betinga sig av abonnenten. För att få svar härpå måste denne göra framställning till prisregleringsnämnden. Frånsett den omgång, som detta innebure, syntes förfarandet ej lyckat. Distributionsplikt och leveransvillkor vore strängt taget olika sidor av samma sak. Det naturliga måste vara att båda frågorna prövades av samma myndighet.

Härefter erinras i betänkandet om elkraftutredningens ovannämnda förslag om inrättande av en enda myndighet för handhavandet av alla elektriska frågor, däribland prisregleringsfrågorna. I anslutning härtill anförs i betänkandet att, oaktat elkraftutredningens förslag ej bifallits, tanken bakom förslaget vore riktig. Att inrätta en ny, särskild myndighet för dessa ärenden vore dock varken nödvändigt eller lämpligt. Ej heller borde ifrågakomma att utvidga prisregleringsnämndens verksamhet till att omfatta hela elområdet. Härför skulle krävas en väsentlig utbyggnad av nämndens organisation med motsvarande sänderbrytning av kollegium som följd. En dylik åtgärd vore irrationell. Eftersom kollegium ej blott handlade koncessionsärenden och ärenden om distributionsplikt utan över huvud taget hade att bevaka det allmännas intressen på elområdet, måste det lämpligaste vara att kollegium svarade även för prisregleringen. En sådan omläggning behövde ej innebära att prisregleringsnämnden bleve överflödig, även om dess karaktär delvis måste förändras. I stället för att vara ett fristående organ måste nämnden inordnas under kollegium. Arbetsuppgifterna bleve i viss mån andra och verksamheten måste över huvud taget anpassas efter den nya ordningen.

Beträffande kommerskollegiets ställning i prisregleringsärendena anförs följande i betänkandet (sid. 59):

»Kollegiets beslutanderätt utövas enligt gällande instruktion för kollegium av general-

direktören. Avgörandet föregås emellertid av föredragning och kollegial handläggning med skyldighet för närvarande att i händelse av avvikande mening anteckna denna till protokollet. Mot en dylik ordning, vilken är den inom ämbetsverk av detta slag allmänt gällande, torde i och för sig ej vara något att erinra. Den tillämpas redan nu såväl i koncessionsärenden som i de med prisregleringsärendena jämförliga ärendena om leveransplikt. Tanken bakom prisregleringsnämndens sammansättning eller att i avgörandet av de på nämnden ankommande ärendena bör medverka representanter för leverantör- och förbrukarintressena torde emellertid vara värd att beakta även efter ärendenas överflyttning till kollegium, om också i något modifierad form. De skäl som kan åberopas för särskilda regler beträffande handläggningen av prisregleringsärenden talar för att samma regler bör tillämpas vad gäller leveransfrågor över huvud taget. Utredningen förordar att i ärenden angående koncessionshavares leveransplikt eller leveransvillkor den tekniska och ekonomiska sakkunskapen inom kollegium kompletteras på så sätt att vid kollegii sida sättes en nämnd, uppbyggd efter i stort sett samma principer som den nuvarande prisregleringsnämnden. Den nya nämnden — förslagsvis betecknad *statens elnämnd* — föreslås skola bestå av sju ledamöter, varav en skall vara opartisk och de övriga representera till lika delar förbrukar- och leverantörintressena. Leverantörsidan synes böra företrädas av representanter för såväl enskilda som statliga och kommunala företag, medan förbrukarintresset bör tillgodoses genom representanter för de tre grupperna detaljbonnenter på landsbygden, detaljbonnenter i samhällen och industriella förbrukare.»

Ifråga om elnämndens ställning framhålls i betänkandet (sid. 59) att nämndens uppgift skulle bli att biträda kollegium i hitörande ärenden. Uppgiften skulle delvis bli av rådgivande art. Det förekomme emellertid prisregleringsärenden som närmast påminde om vanliga rättegångsmål utan principiell eller eljest allmän räckvidd. Dylika individuella tvister borde även i fortsättningen lämpligen kunna handläggas i en ordning, liknande den som gällde för prisregleringsnämnden. Kollegium borde därför äga bemyndiga elnämnden att i kollegiets ställe avgöra sådana prisregleringsärenden som kollegium ej ville handlägga. Härvid förutsattes att denna delegationsrätt utan särskild föreskrift av praktiska skäl skulle

utövas i största möjliga utsträckning och att kollegium som regel förbehölle sig avgörandet endast i ärenden av mera generell betydelse.

Angående förfarandet i de ärenden som överlämnats av kollegium till elnämnden framhålls till en början i betänkandet (sid. 59 n. ff) att det syntes lämpligt att liksom nu skedde i prisregleringsnämnden söka i första hand åstadkomma en frivillig uppgörelse mellan parterna. Ett obligatoriskt förlikningsförfarande torde alltså böra behållas. Vad gällde valet av förlikningsorgan kunde flera lösningar övervägas. I och för sig vore det tänkbart att låta elnämnden själv undersöka möjligheterna till förlikning ungefär på samma sätt som skedde vid den förberedande handläggningen i vissa dispositiva tvistemål vid allmän underrätt. Detta skulle dock knappast ge utrymme för några mera aktiva förlikningsåtgärder. Tveksamhet kunde för övrigt råda om lämpligheten av att nämnden själv framlade förlikningsförslag. Förkastades detta av parterna, kunde ju elnämnden vid sitt slutliga avgörande dock kanske känna sig bunden av förslaget. Det syntes därför mest ändamålsenligt att i första hand anförtro förlikningsuppgiften åt ett fristående organ.

Vidare uttalas i betänkandet (sid. 57) att de erinringar som riktats mot nuvarande ordning för handläggningen av prisregleringsärenden vore i viss grad berättigade. Det vore knappast förenligt med gängse uppfattning om opartisk handläggning av en tvistefråga att denna hänvisades för förlikningsförhandling inför ett av ena parten tillsatt organ och att sålunda tyngdpunkten i förfarandet förlades dit. Hur opartiskt och skickligt ifrågavarande organ än utförde sin uppgift torde det likväl ej kunna undgå att få sin verksamhet bedömd med mistro. Kritiken visade också att nuvarande ordning icke omfattades med odelat förtroende från konsumenternas sida. Detta vore uppenbarligen ej ett önskvärt förhållande.

Ytterligare sägs i betänkandet (sid. 60) att, även om elverksföreningens tariffkommission mötts med kritik, så torde dess

verksamhet varit av stort värde. Dessutom vore kommissionens arbete ej förenat med kostnader för det allmänna. Det syntes därför angeläget att tillvarata de möjligheter till förlikning mellan parterna, som en hänskjutning till kommissionen erbjöde. Skulle part föredraga ett förlikningsförfarande av annat slag, borde detta dock beaktas. Alternativa tillvägagångssätt borde sålunda finnas. Elnämnden borde ha befogenhet att antingen hänvisa parterna att underställa tvistefrågan tariffkommissionen eller, om någon av parterna begärde det, hänskjuta ärendet till särskilt förlikningsförfarande. Sistnämnda förfarande borde enligt elnämndens bestämmande kunna äga rum inför nämndens ordförande eller inför den eller de andra ledamöter som nämnden utsåge. Men förlikningsförfarandet borde även, om parterna vore ense därom, kunna ordnas efter mönster av gällande allmänna bestämmelser om skiljemän genom tillsättande av en särskild förlikningskommission, bestående av en utav elnämnden utsedd ordförande samt två ledamöter, utsedda en av vardera parten.

I betänkandet finns »Förslag till instruktion för statens elnämnd» (sid. 24—25) och i specialmotiveringen till instruktionen (sid. 128 ff) redogörs närmare för förfarandet inför elnämnden.

Enligt betänkandet skall vidare den nuvarande skyldigheten kvarstå för koncessionshavare att på anfordran tillhandahålla kommerskollegium de uppgifter som erfordras för bedömning av fråga om prisreglering (jfr 3 kap. 2 § förslaget till tillämpningskungörelse (sid. 18).

Härjämte föreslås i betänkandet (sid. 60) att kommerskollegiets och elnämndens beslut skall få överklagas hos regeringsrätten.

Slutligen framgår av den föreslagna 10 § ellagen i betänkandet (sid. 9) att avsikten vore att den som åsidosätter beslut i prisregleringsärende kan berövas sin koncession.

13.4.3 Utredningen

Enligt utredningens mening har i 1966 års betänkande övertygande skäl anförts för

förslaget att prisregleringsärendena skall överflyttas från prisregleringsnämnden till kommerskollegium och utredningen biträder detta förslag. Det ligger helt i linje med önskemålet att kollegiets ställning som central myndighet på elområdet skall stärkas. Vidare ansluter sig utredningen till det i betänkandet framlagda förslaget ominrättande av statens elnämnd för prövning av de prisregleringsärenden som av kollegium överlämnas till nämnden. Likaså kan utredningen biträda förslaget att endast ärenden som rör individuell tvist mellan leverantör och abonnent, dvs. påminner om vanliga rättegångsmål, bör överlämnas till nämnden, medan kollegium bör förbehålla sig prövningsrätten i ärenden av mera generell natur, eller alltså frågor som har principiell eller eljest allmän räckvidd.

Däremot kan utredningen ej godta det i 1966 års betänkande framförda förslaget att kollegium skulle vara pliktigt att samråda med elnämnden i de prisregleringsärenden som stannar hos kollegium. De skäl som anförts härför är enligt utredningens mening ej bärande. Dessa ärenden bör handläggas i samma ordning som gäller för kollegiets verksamhet i övrigt. Den sakkunskap som kollegium behöver för ändamålet får tillföras kollegium i form av befattningshavare som anställs i verket med uppdrag att bereda förekommande ärenden för beslut av verksledningen. I sammanhanget får utredningen omtala att kollegium år 1958 tillkallade ett antal sakkunniga, företrädande näringsliv och konsumenter, med uppgift att som rådgivande organ bistå kollegium i alla elfrågor som är av principiell betydelse eller eljest av större vikt och ej avser säkerhetsförhållanden. Dessa sakkunniga har därefter vid olika tillfällen efter kallelse sammanträtt under ordförandeskap av verkschefen och i närvaro av berörda befattningshavare i verket. Det synes utredningen lämpligt att de sakkunniga får bli rådgivande också i prisregleringsärenden som skall avgöras av kollegium, varvid det bör ankomma på kollegium att bestämma när de sakkunniga skall höras. Hinder torde ej föreligga att till sak-

kunnig utse person som ingår i statens elnämnd.

I fråga om elnämndens sammansättning har utredningen ansett sig böra framlägga ett förslag som i vissa hänseenden skiljer sig från vad som förordats i 1966 års betänkande. Till en början finner utredningen angeläget att sammansättningen blir så bred att elnämndens verksamhet kan omfattas med förtroende från alla berörda intressenter. Ordföranden bör vara lagkunnig och erfaren i domarvärv. Härjämte bör nämnden ha två ledamöter med särskild sakkunskap. Sålunda bör den ene ha teknisk utbildning och den andre ekonomisk. Vid sidan av dessa tre personer bör finnas två ledamöter, den ene företrädande leverantörsintresset och den andre förbrukarintresset. Förslaget innebär alltså att nämnden skall bestå av fem ledamöter vid handläggningen av ett prisregleringsärende. De två partsrepresentanterna bör emellertid för varje särskilt ärende kunna av ordföranden efter samråd med parterna utväljas ur en större krets så att dessa två kommer att företrädare den förbrukar- respektive leverantörsgrupp de tvistande kan anses tillhöra. Enligt utredningens mening bör därför Kungl. Maj:t förordna — förutom de tre opartiska ledamöterna — tio ledamöter som företrädare för partintressen. Förordnandet bör ske efter förslag av respektive Sveriges lantbruksförbund, riksförbundet landsbygdens folk, hyresgästernas riksförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation, kooperativa förbundet samt Sveriges industriförbund — företrädare för skilda konsumentintressen — ävensom vattenfallsverket — företrädare för det statliga intresset i fråga om engros- och detaljdistribution — och svenska kraftverksföreningen — företrädare för de enskilda råkraftleverantörernas intressen beträffande dylik distribution. Vidare bör en ledamot utses efter förslag av svenska kommunförbundet att företrädare de kommunala elverkens intressen när det gäller engros- och detaljdistribution samt en ledamot på förslag av elverksföreningen att företrädare de mindre, enskilda detaljdistributörerna på landsbygden.

Vad härefter angår förfarandet så framgår av vad anförts under 12.4 att prisregleringsärende kan bli aktuellt antingen genom att kommerskollegium ex officio beslutar verkställa viss prisundersökning eller att abonnent eller blivande abonnent eller distributör gör framställning hos kollegium om reglering av pris eller annat leveransvillkor i närmare angivet hänseende. Enligt utredningens mening bör kollegium i det senare fallet först utröna, om tvisten kan anses röra fråga som är av betydelse enbart för de parter framställningen avser. Skulle så visa sig vara förhållandet, bör kollegium överlämna ärendet till elnämnden för avgörande. Framkommer däremot att frågan är av principiell vikt eller att den berör distributörens abonnenter i allmänhet eller en grupp av dem, bör kollegium behålla ärendet och handlägga det som om kollegium upptagit detta ex officio.

Såsom framgår av vad sagts under 12.4 anser utredningen att systemet med obligatoriskt förlikningsförfarande i prisregleringsärenden bör överges. Detta betyder självfallet icke att utredningen underkänner värdet av förlikningsförhandlingar i sådana ärenden. Tvärtom menar utredningen att kommerskollegium här som eljest när det gäller de elektriska frågorna bör verka för frivilliga uppgörelser och godkänna dessa så länge de kan anses ligga i linje med det allmännas intresse av en god elförsörjning. Enligt utredningens uppfattning bör kollegium också när det gäller tvist av individuellt slag undersöka möjligheterna att bilägga tvisten, innan ärendet överlämnas till elnämnden.

I 1966 års betänkande förordas att det obligatoriska förlikningsförfarandet skall behållas när det gäller elnämndens handläggning av dit hänskjutna ärenden. Utredningen vill ej biträda detta förslag. Visserligen skulle ett genomförande av förslaget ej äventyra syftet med prisregleringssystemet, eftersom verkningarna av en förlikning ej skulle komma att sträcka sig utanför parternas eget intresseområde, men utredningen finner det vara principiellt oriktigt att påtvinga berörda parter en dylik ordning. De

bör själva få avgöra, om ett förlikningsförfarande skall inledas eller ej. I sammanhanget förtjänar framhållas att det i 42 kap. 17 § rättegångsbalken omnämnda förlikningsförfarandet ej torde ha utnyttjats annat än i undantagsfall.

Framkommer att parterna i ett till elnämnden överlämnat ärende är intresserade av att förlikningsförhandlingar kommer till stånd, bör nämnden i samråd med dessa undersöka inför vem förhandlingarna lämpligen bör äga rum. Härvidlag finns självfallet olika möjligheter. Parterna kan t.ex. enas om att låta förhandlingarna ske inför elverksföreningens tariffkommission eller vissa ledamöter i denna. Eller också kan förhandlingarna föras inför elnämndens ordförande eller dennes ersättare med eller utan bisittare eller inför andra särskilt utvalda ledamöter eller suppleanter i nämnden. Vidare finns möjligheten att hänskjuta tvisten för förlikning eller avgörande inför skiljemän, utsedda i den ordning lagen om skiljemän stadgar.

En förutsättning för att kommerskollegium skall kunna fullfölja sin prisövervakande uppgift är att kollegium kan skaffa sig kännedom om de förhållanden på vilka de olika distributionsföretagen grundar utformningen av sina elpriser och andra leveransvillkor. Nuvarande lagstiftning ger kollegium en viss befogenhet härvidlag. Kollegium äger nämligen kräva av koncessionshavare att han skall tillhandahålla kollegium de uppgifter av teknisk eller ekonomisk art som fordras för bedömning bl.a. av fråga om prisreglering (3 kap. 3 § starkströmskungörelsen). Enligt utredningens mening bör emellertid denna befogenhet utvidgas i viss mån. Sålunda bör kollegium vara berättigat att ta del av alla de distributörens handlingar som är av betydelse i sammanhanget och då framför allt av bokföringen, dvs. ha motsvarande rätt som enligt 5 § andra stycket lagen den 1 juni 1956 om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden tillkommer statens pris- och kartellnämnd samt vissa andra myndigheter. Härigenom vinnas säkerhet för att kollegium kan göra sig en samlad

och klar bild av en eldistributionsrörelse och de ekonomiska betingelserna för denna. Utredningen förordar att ett stadgande om en dylik uppgiftsskyldighet intas i ellagen.

Det bör nämnas att utredningen övervägt en ordning enligt vilken kollegium skulle äga uppdra åt pris- och kartellnämnden att genomföra de prisundersökningar som kollegium bedömer erforderliga. Verkställd undersökning skulle av nämnden överlämnas till kollegium, som beslutade om de åtgärder undersökningen kunde föranleda. Utredningen anser emellertid att en sådan ordning skulle innebära en ej önskvärd splittning. Utredningen finner angeläget att kollegium är inne i alla de spörsmål som anmäler sig på eldistributionens område. Förslag i denna riktning har därför ej framlagts.

Beträffande företag som bedriver både eldistributionsverksamhet och annan rörelse, t.ex. tillverkning av industrivaror, bör gälla att bokföringen skall vara så upplagd att distributionsverksamheten redovisas för sig. Samma princip bör tillämpas ifråga om företag som ägnar sig både åt engros- och detaljdistribution av elström eller åt sådan verksamhet samt elproduktion. Bedriver företag distribution inom skilda områden, bör varje område redovisas för sig. Det synes lämpligt att i förekommande fall föreskrift om särredovisning uppställs som koncessionsvillkor.

I 1966 års betänkande föreslås att besvär över beslut i prisregleringsärende skall få föras hos regeringsrätten. Vad först angår av kollegiet meddelat beslut i sådant ärende så finner utredningen rättssäkerheten kräva att beslutet får överklagas hos Kungl. Maj:t. Däremot anser icke utredningen att detta eller andra krav bör föranleda ett frångående av vad som vanligen gäller beträffande överklagande av kollegiets beslut, nämligen att besvär anförs hos Kungl. Maj:t i statsrådet. Utredningen vill erinra om att talan över beslut som kan komma att meddelas av underordnad myndighet enligt lagen den 1 juni 1956 om allmän prisreglering skall föras hos Kungl. Maj:t i statsrådet. Anledning att i detta hänseende göra åt-

skillnad mellan de båda formerna av prisreglering föreligger icke enligt utredningens mening. Vidkommande härefter beslut av elnämnden så anser utredningen att sådant beslut ej bör få överklagas. Härvidlag bör alltså nuvarande ordning behållas. Nämnden kan i alla väsentliga stycken jämföras med skiljenämnd, som tillsätts enligt 1929 års lag om skiljemän. Dess beslut får ej överklagas i sak.

Såvitt utredningen kan bedöma, saknas för närvarande möjlighet att ingripa mot den som ej åtycker beslut i prisregleringsärendet. Utredningen har övervägt att förordna bestämmelse om straffpåföljd för tredskande distributör. Orsaken härtill är främst att, om prisregleringsinstitutet utsträcks att gälla säljare av elström som ej är skyldig att ha koncession, så synes det omöjligt att finna annan effektiv påföljd. Utredningen har det oaktat funnit sig ej böra framlägga ett dylikt förslag utan nöjer sig med att förordna en uttrycklig bestämmelse av innebörd att den koncessionshavare som ej ställer sig till efterrättelse beslut i prisregleringsärendet skall kunna berövas sin koncession. Utredningen har då förutsatt att de fall, när distributör som enligt utredningens förslag blir underkastad prisregleringsbestämmelserna, ehuru han ej är koncessionspliktig, blir sällsynta. Det lär för övrigt ej bli fråga om andra distributörer än sådana som kan förutsättas ändock åtycka av myndighet meddelat beslut.

Slutligen förordar utredningen att statsverkets kostnader för förfarandet inom kommerskollegium och hos elnämnden i enlighet med den nuvarande ordningen skall bestridas av allmänna medel. Vidare förutsätter utredningen att elverksföreningen liksom hittills vill svara för de kostnader som tariffkommissionens medverkan kan föranleda. Däremot bör parterna betala kostnaderna för förlikningsmän, som de själva kan komma att utse utanför elnämndens och tariffkommissionens krets. Det synes lämpligt att elnämndens kansli knytes till kollegium och att sekreterare åt nämnden förordnas av Kungl. Maj:t.

13.5 *Distributionsplikt*

13.5.1 Erfarenheter från nuvarande system

För närvarande ankommer det på kommerskollegium att avgöra ärenden om distributionsplikt. Kollegiets möjlighet att lösa uppkommen tvist är emellertid i verkligheten ofta begränsad. Detta sammanhänger med att tvisten ofta bottnar i en meningsskiljaktighet beträffande det pris som distributören bör få ta ut för viss leverans och att denna fråga ej får avgöras av kollegium utan skall hänskjutas till prisregleringsnämnden för prövning.

Ehuru det ej otvetydigt framgår av lagtexten, torde fråga om distributionsplikt ej komma upp till bedömning under annan förutsättning än att abonnent eller blivande abonnent hemställer hos kollegium om prövning av uppkommen tvist.

Enligt 3 kap. 3 § starkströmskungörelsen är koncessionshavare pliktig att på anfordran tillhandahålla kommerskollegium de uppgifter av teknisk eller ekonomisk art som krävs för bedömning av fråga om distributionsplikt.

Besvär över kommerskollegiets beslut i ärende om distributionsplikt får i vanlig ordning föras hos Kungl. Maj:t i statsrådet.

Av 2 § 6 mom. ellagen framgår att distributör som åsidosätter koncessionsmyndighetens beslut om distributionsplikt kan fråntagas sin koncession.

13.5.2 1966 års betänkande

Enligt betänkandet skall ärenden om distributionsplikt också i fortsättningen avgöras av kommerskollegium (se 8 §, sid. 8). Som framgår av redogörelsen under 13.4.2 har nackdelen med en uppdelning av ärenden om prisreglering respektive distributionsplikt på två myndigheter närmare åskådliggjorts. Det i betänkandet framlagda förslaget att prisregleringsärendena skall överflyttas på kollegium får ses bl.a. mot denna bakgrund.

I betänkandet förordas vidare att statens elnämnd skall biträda kollegium — för-

utom i prisregleringsärendena — i ärenden om distributionsplikt (sid. 59 o. 98 n.).

Såsom omnämnts under 12.3 föreslås i betänkandet att kommerskollegium skall vara berättigat att pröva ett elföretags leveransvillkor ex officio. Det vill synas som om avsikten vore att detsamma skulle gälla fråga om distributionsplikt. Saken har visserligen ej närmare berörts i betänkandet, men utformningen av den föreslagna lagtexten ger detta vid handen (se 8 §, sid. 8).

Slutligen förordas i betänkandet att av kollegium meddelat beslut i ärende om distributionsplikt skall få överklagas genom besvär till regeringsrätten (se sid. 29).

I övrigt föreslås ej ändring i gällande ordning.

13.5.3 Utredningen

Enligt utredningens mening saknas anledning ändra på bestämmelsen att kommerskollegium skall pröva frågor om distributionsplikt. Den ligger i linje med utredningens uppfattning att kollegium skall vara den centrala myndigheten på elområdet. Med denna utgångspunkt framstår det som naturligt att kollegium i fortsättningen får sådan ställning att verket får möjlighet att till fullo pröva alla ärenden om distributionsplikt. Så skulle också bli fallet, om förslaget att överflytta prisregleringsärendena från prisregleringsnämnden till kollegium genomföres (jfr 13.4.2 och 3).

Som framgår av redogörelsen under 13.4.3 har utredningen på anförda skäl ansett sig ej kunna godta det i 1966 års betänkande framlagda förslaget att kommerskollegium skulle vara pliktigt att samråda med statens elnämnd i prisregleringsärende. Av samma skäl anser sig utredningen ej kunna biträda förslaget att samråd skall äga rum i ärende om distributionsplikt. Också här bör det stå fritt för kollegium att bedöma, när kollegium vill samråda med sina särskilt tillkallade sakkunniga.

Vidare anser utredningen att kommerskollegium ej bör ex officio pröva fråga huruvida detaljdistributör fullgör sin dist-

ributionsplikt mot abonnent eller ej. Bestämmelse härom skulle uppenbarligen föra för långt. Den enskilde abonnenten får själv bevaka sin rätt härvidlag och, om han ej är nöjd med distributörens åtgöranden, genom skriftlig framställning påkalla kollegiets ställningstagande i frågan. Sedan är det en annan sak att kollegium indirekt kan komma i beröring med spörsmål om distributionsplikt i samband med att kollegium beslutat sig för att ex officio föranstalta om prisundersökning. Det kan då framkomma att distributör betingar sig för högt pris för viss leverans eller visst slag av leveranser och att kollegium påkallar rättelse, vilket kan medföra att distributören måste fortsätta leveransen men till ett lägre pris.

I fråga om den av utredningen förordade skyldigheten för detaljdistributör att upplåta ledningsnätet för överföring av elström anser utredningen att spörsmål härom bör prövas blott när kommerskollegium finner skäl härtill (se 7.7.2, sid. 81).

Vad härefter angår den distributionsplikt som åvilar innehavare av linjekoncession (jfr 8.7.3), så anser utredningen att dessa frågor är så viktiga från allmän synpunkt att kollegium bör äga pröva dem ex officio. Dessutom skall kollegium vara skyldigt att avgöra fråga av detta slag, när den väcks av någon som önskar att ledningen skall utnyttjas för hans räkning.

Självfallet får kollegium ej avgöra ärende om distributionsplikt utan att först höra motparten och införskaffa den utredning som eljest erfordras. Det senare förutsätter en lagbestämmelse som berättigar kollegium att ta del av de handlingar av betydelse för tvistens bedömande som distributören innehar. Utredningen förordar därför att den under 13.4.3 föreslagna bestämmelsen om uppgiftsskyldighet för distributör i prisregleringsärende också skall gälla ärende om distributionsplikt.

Enligt utredningens mening bör kommerskollegium på lämpligt sätt verka för att uppkommen tvist bringas ur världen genom frivillig uppgörelse och godkänna den, om den ej strider mot det allmännas intresse.

Vidare menar utredningen att besvär över kommerskollegiets beslut i ärende om distributionsplikt liksom hittills skall föras hos Kungl. Maj:t i statsrådet. Utredningen kan alltså ej biträda det i 1966 års betänkande framlagda förslaget att överklagande skall ske i regeringsrätten.

I fråga om påföljd för distributör som ej rättar sig efter beslut om distributionsplikt bör nuvarande ordning gälla.

13.6 *Gränsändring och återkallelse av koncession*

13.6.1 *Utredningen*

Enligt Kungl. brevet den 15 november 1957 prövar kommerskollegium frågor om ändring av gränserna för områdekoncession (2 § 5 mom. ellagen) samt om återkallelse av koncession (2 § 6 mom.). Återkallelse får enligt nuvarande bestämmelser ske, om koncessionshavare i väsentlig mån åsidosätter koncessionsvillkor eller sin distributionsplikt eller om han under tre år i följd ej haft ledningen eller ledningsnätet i bruk. Som framgår av vad anförts under 13.4.3 föreslår utredningen, att den nya ellagen skall uppta en uttrycklig bestämmelse om att koncessionshavare som ej ställer sig till efterrättelse ett beslut i prisregleringsärende skall kunna berövas sin koncession. Dessutom förordar utredningen, att koncession hädanefter skall kunna återkallas också när så är påkallat av rationaliseringsskäl (se 7.9.3 och 8.8.2).

Mot bakgrund av önskemålet att kommerskollegium bör vara central myndighet på eldistributionens område finner utredningen naturligt att kollegium skall äga besluta i första instans i samtliga ovan angivna frågor. Detta överensstämmer också med vad som förordats i 1966 års betänkande (se 9 och 10 §§ förslaget till ellag, sid. 9).

Beträffande förfarandet när det gäller gränsändring får utredningen framhålla att fråga om dylik åtgärd bör kunna upptas av kommerskollegium ex officio. Den kan bli aktuell exempelvis i samband med att kol-

legium handlägger ärende om ny områdesindelning i viss trakt. Givetvis kan fråga om gränsändring väckas också av t.ex. distributör på orten, vederbörande länsstyrelse eller kommun som har intresse av saken. Innan kollegium avgör ärende av detta slag, bör kollegium ha skaffat sig kännedom om de synpunkter som berörda distributörer kan ha på den ifrågasatta gränsändringen. Vidare bör yttrande inhämtas från länsstyrelsen och vederbörande kommun samt råkraftleverantören.

Vad härefter angår fråga om återkallelse av meddelad koncession, så bör kommerskollegium vara oförhindrat att ex officio ta upp dylik fråga, om kollegium skulle finna att koncessionshavare i väsentlig mån åsidosatt koncessionsvillkor. Det är uppenbart, att kollegium i sådant fall ej får återkalla koncessionen utan att först i skrivelse till koncessionshavaren ha närmare redovisat i vilket hänseende denne brustit i sina åligganden samt anmodat honom att inkomma med förklaring i saken. Lämpligt kan vara att kollegium i ärende av detta slag hör elektriska inspektionen, vilkens synpunkter i så fall också bör delgivas koncessionshavaren. Självfallet kan fråga om återkallelse väckas genom att någon anmäler till kollegium att missförhållande föreligger, varvid det ankommer på kollegium att närmare undersöka huruvida så är fallet eller ej. För tydlighetens skull bör framhållas att återkallelse ej bör ifrågakomma, om koncessionshavaren utan dröjsmål rättar till påvisat missförhållande.

Beträffande det fall att koncessionshavare ej haft ledningen eller ledningsnätet i bruk under tre år i följd, så bör framhållas att kommerskollegium ej bör återkalla koncessionen utan att koncessionshavaren fått tillfälle att förklara sig. I övrigt anser utredningen att yttrande ej behöver inhämtas.

Såsom förut sagts äger kommerskollegium återkalla koncession också när koncessionshavare åsidosätter förpliktelse i prisregleringshänseende eller ifråga om distributionsplikt. Härvidlag finner utredningen uppenbart att återkallelse ej bör få ske, förr-

än det visat sig att koncessionshavaren vägrar åtylda av vederbörande myndighet meddelat beslut i sådan fråga. Endast därigenom kan anses vara tillförlitligen styrkt att förpliktelse blivit åsidosatt. Ej heller i dessa fall bör kollegium besluta om återkallelse, innan koncessionshavaren fått tillfälle att framlägga sina synpunkter i saken. Också här saknas anledning att inhämta yttrande från annan.

I fråga om återkallelse av koncession på grund av rationaliseringsskäl, så anser utredningen att vad som förordats beträffande förfarandet i ärende om gränsändring i tillämpliga delar bör gälla förfarandet i återkallelseärende av förevarande slag.

Enligt gällande ordning skall besvär över beslut om gränsändring föras hos Kungl. Maj:t i statsrådet, medan besvär över beslut om återkallelse av koncession skall föras hos regeringsrätten (se regeringsrättslagen 1 §, 14:o), punkt 10). I 1966 års betänkande förordas att denna ordning skall bestå (se sid. 29). Också enligt utredningens mening är den nuvarande ordningen riktig. Beslut om gränsändring berör en lämplighetsfråga och det är därför naturligt att överklagande sker hos Kungl. Maj:t i statsrådet. Beslut om återkallelse enligt 2 § 6 mom. ellagen däremot avser en rättsfråga och besvär över beslutet bör med hänsyn härtill föras hos regeringsrätten. Utredningen finner tveksamt, om klagan över beslut om återkallelse av koncession på grund av rationaliseringsskäl skall ske hos Kungl. Maj:t i statsrådet eller regeringsrätten. Enligt utredningens åsikt talar dock övervägande skäl för det första alternativet. Dyligt beslut berör — oaktat det är fråga om att beröva någon hans rätt — i verkligheten en lämplighetsfråga av samma art som anmäler sig i samband med beslut om gränsändring.

13.7 Inlösen

13.7.1 Utredningen

Som framgår av vad anförts under 9.3 förordar utredningen, att kommerskollegium i samband med beslut om överflyttning av

eldistribution skall äga förordna om tvångsinlösen av den för verksamheten nyttjade anläggningen. Enligt förslaget skall det ej ankomma på kollegium att bestämma de ekonomiska villkor som bör gälla för övertagandet av anläggningen. Tanken är att i första hand parterna själva skall kunna komma överens om villkoren eller avtala om hur en eventuell tvist i saken skall biläggas. Lagen bör emellertid enligt utredningens mening uppta bestämmelser som reglerar förfarandet när parterna ej alls kan enas. Eftersom det får förutsättas att tvist som parterna själva ej kunnat bilägga är av invecklad och svårbedömd beskaffenhet, är det angeläget att handläggningen av dessa ärenden sker under betryggande former. Det ligger då nära till hands att förordna en ordning, innebärande att prövningen av tvisten får ske i vanlig ordning, dvs. av allmän domstol eller skiljemän enligt lag. Ett närmare övervägande av spörsmålet leder emellertid till att också andra vägar ter sig lämpliga. Domstolsförfarandet är ofta omständligt och tidsödande samt kostsamt. Det är också av vikt att prövningen kan ske under medverkan av teknisk-ekonomisk sakkunskap, eftersom tvistefrågorna vanligen ej är av juridisk natur utan huvudsakligen värderingsfrågor, där tekniska synpunkter träder i förgrunden.

I sammanhanget bör erinras om att ärenden rörande tillämpningen av expropriationslagen och vattenlagen handläggs — åtminstone i första instans och vad gäller vattenmål också i andra instans — av specialdomstolar, där erforderlig teknisk-ekonomisk sakkunskap ingår, bl.a. för att underlätta bedömningen av förekommande värderingsfrågor. Vidare kan framhållas att enligt rekvisitionslagen, beredskapsförfogandelagen, civilförsvarslagen, allmänna förfogandelagen och allmänna ransoneringslagen frågor om ersättning för förfoganden och inlösen av förnödenheter prövas av särskilda värderingsnämnder. Visserligen är dessa lagar avsedda att tillämpas under speciella förhållanden men de visar att det ej är främmande för svensk rättsordning att — när så bedöms ända-

målsenligt — anförtro prövningen av ersättningsfrågor åt andra organ än allmän domstol utan att därför kravet på rätts-säkerhet anses bli åsidosatt.

Enligt utredningens uppfattning är det med hänsyn till att fråga om värdering av elanläggning är av så särpräglad natur, lämpligt att ett särskilt organ finns med behörighet att på begäran pröva tvistig sådan fråga. Vidare synes det utredningen som om den av utredningen föreslagna statens elnämnd (se 13.4.3) skulle vara skickad för uppgiften. Ärenden om ersättning för övertagen distributionsanläggning är i viss mån besläktade med sådana prisregleringsärenden av individuell art som enligt utredningens förslag regelmässigt skall avgöras av elnämnden och det framstår därför som ändamålsenligt att prövningen av båda slagen ärenden skall handhas av samma organ.

Vid handläggningen av ersättningsärende bör elnämnden ha enahanda sammansättning som vid prövningen av prisregleringsärende, dvs. bestå av ordföranden och de två ledamöterna med teknisk respektive ekonomisk sakkunskap samt ytterligare två ledamöter, företrädande partsintressena å ömse sidor (jfr 13.4.3). En dylik sammansättning borgar för att ersättningsärendena prövas med sakkunskap och oväld samtidigt som likformigheten i bedömningen tillvaratas och berörda intressen får göra sig hörda.

För tydlighetens skull bör framhållas att enligt utredningens åsikt skyldighet för elnämnden att pröva fråga om ersättning för elanläggning bör föreligga endast när kommerskollegium förordnat om tvångsinlösen av anläggningen samt i dylikt fall antingen den frånträdande eller tillträdande distributören skriftligen hemställt hos nämnden om prövning av ersättningsfrågan. Detta betyder å ena sidan att parterna är oförhindrade att, om de är därom ense, hän-skjuta tvisten för avgörande i annan ordning, t.ex. av allmän domstol eller skiljenämnd enligt lag, samt å andra sidan att nämnden ej skall tillmötesgå framställ-

ning om prövning av ersättningsfråga, av-seende elanläggning som skall överflyttas enligt frivillig överenskommelse.

När part hänskjuter ersättningsfråga till elnämndens bedömande bör han i sin framställning närmare ange vilken egendom som avses. Nämnden skall pröva framställningen såvitt angår egendom som kan omfattas av förordnande om inlösen, dvs. till elanläggningen hörande distributionsledningar, transformatorstationer, ställverk o.dyl. — i förekommande fall jämte mark — samt ineliggande materiel, maskiner, fordon och annan teknisk utrustning som införskaffats för distributionens bedrivande (jfr 9.3). Vidare skall nämnden, om båda parterna så begär, vara skyldig att meddela beslut rörande ersättning för annan egendom som den frånträdande distributören nyttjat i sin verksamhet och vilken enligt överenskommelse mellan parterna skall övertas av den nye distributören, t.ex. kraftverk, kontorshus, förrådslokal eller annan liknande byggnad.

Liksom när det gäller till elnämnden överlämnat prisregleringsärende bör nämnden självfallet, om parterna visar intresse härför, medverka till att förlikningsförhandlingar kommer till stånd. I denna fråga får utredningen hänvisa till vad anförts under 13.4.3.

En annan fråga är, om elnämndens beslut i inlösenärende skall få överklagas. Enligt utredningens åsikt saknas skäl att införa besvärsmått. Som förut sagts borgar nämndens sammansättning för att rättssäkerhetskravet kommer att tillgodoses och nämnden får anses ha närmast samma karaktär som en skiljenämnd enligt lag.

Till sist föreslår utredningen att statsverkets kostnader för förfarandet hos elnämnden skall bestridas av allmänna medel. Härvidlag bör detsamma gälla som beträffande prisregleringsärendena. Vidare förut-sätter utredningen att elverksföreningen också i detta fall vill ta på sig de kostnader som tariffkommissionens medverkan kan föranleda.

14.1 Registrering av elektrisk anläggning

14.1.1 Erfarenheter från nuvarande system

Sedan den 1 januari 1921 har registrering beviljats beträffande 443 huvudstationer. Härjämte har ett stort antal beslut meddelats om tillägsregistreringar till tidigare beviljade registreringar, hävande av registrering helt eller delvis m.m. Under den senaste tioårsperioden har registreringsmyndigheten meddelat 118 beslut, dvs. i medeltal 12 per år. Beviljade registreringar avser föreningar, aktiebolag, privatpersoner och i ett fall kommunalt elverk. Såväl stora som små distributionsföretag har utnyttjat möjligheten att registrera sina anläggningar. En försiktig uppskattning av de registrerade anläggningarnas sammanlagda värde efter dagens pris ger vid handen att detta uppgår till ungefär 500 milj. kr.

Redan vid tillkomsten av 1920 års lag stod klart att lagens bestämmelser var bristfälliga i åtskilliga hänseenden. Vid tillämpningen av lagen har också detta framträtt, Kommerskollegium har som registreringsmyndighet sedan länge sökt motverka bristerna. Dessa har emellertid icke kunnat undanröjas i önskvärd grad. Som exempel på svårigheter som kan uppkomma vid tillämpningen av lagen må följande framhållas. De uppgifter som antecknas vid registreringen blir efter hand inaktuella. Ledningar och stationer kan utbytas mot andra med avvikande sträckning och be-

lägenhet, varjämte delar av en anläggning kan tas ur bruk utan att ersättas. Det har t.o.m. förekommit att huvudstationsfastighet ändrat karaktär genom att utnyttjas för bostadsbyggande och allmän väg, varvid den ursprungliga elanläggningen försvunnit. Ej heller kan risk för dubbelregistreringar uteslutas. Fastighetsbeteckningar kan också förändras. Eftersom förändringar av dessa skilda slag ej behöver anmälas till registreringsmyndigheten och detta vanligen ej heller sker, överensstämmer uppgifterna i det hos kollegium förda registret ofta ej med de verkliga förhållandena. Vid förfrågan huruvida och i vad mån registrering gäller kan kollegium därför endast hänvisa till vad registret visar men icke svara för att dessa uppgifter fortfarande är riktiga. I anslutning härtill må framhållas att 1920 års lag saknar bestämmelser för bedömande av frågan om den fortsatta giltigheten av en registrering i fall då anläggningen förändrats. Det förtjänar att nämnas att sparbanksinspektionen på 1950-talet lär ha uttalat vissa betänkligheter mot registreringsföreskrifterna och ifrågasatt lämpligheten av att distributionsföretag skulle få lån i sparbank med inteckning i fastighet, varå elektrisk anläggning registrerats, som säkerhet. Liknande betänkligheter har framkommit från annat kreditivarhåll.

Slutligen bör framhållas att anteckning om registrering kvarstår i registret ända tills upphävande begärs. Bifall till sådan begäran

föresätter medgivande av vissa in-teckningshavare. Hävande av registrering kan därför bli både omständligt och kostsamt och stundom t.o.m. omöjligt.

I skrivelse år 1955 till Kungl. Maj:t an-mälde kollegium att lagen behövde överses och hemställde att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning. Med anledning därav uppdrog Kungl. Maj:t åt kollegium att verkställa utredningen och kollegium framlade ett förslag till revision av regis-treringslagen (stencilerat betänkande den 31 mars 1961).

Enligt förslaget skulle det avsnitt av la-gen som avser lednings hänförande till fastighet (2—13 §§) samt 38 § upphävas och ersättas av en särskild lag om fastig-heter med elektrisk anläggning. Förslaget upptog övergångsbestämmelser enligt vilka 1920 års lag skulle vara tillämplig på regis-treringar som meddelats med stöd av lagen.

Kollegiets förslag — som i princip till-styrktes av remissinstanserna — har emel-ler tid icke föränlett åtgärd från statsmak-ternas sida. Föredragande departements-chefen uttalade i prop. nr 24/1966 (sid. 87 ff) med förslag till lag om vad som är fast egendom att kollegiets förslag syntes böra överarbetas bl.a. med hänsyn till de nya regler om fastighetstillbehör i allmänhet som framlades i propositionen. I lagen om vad som är fast egendom görs också un-dantag för bl.a. elektriska starkströmsled-ningar, varjämte erinras om att särskilda bestämmelser gäller om vad som hör till fastighet med elektrisk station. 1920 års lag-stiftning är sålunda fortfarande i kraft.

I sammanhanget bör framhållas att en ny lag om företagsinteckning trätt i kraft den 1 juli 1967. Denna lagstiftning ersatte för-ordningen om förlagsinteckning. Den nya lagen tillkom för att möjliggöra en väsent-lig utbyggnad av detta in-teckningsinstitut. Så har skett främst genom utvidgning av kretsen av in-teckningsberättigade till att om-fatta bl.a. alla näringsidkare, som är bok-föringspliktiga, genom breddning av om-fånget av den egendom, som kan besväräs av in-teckning, samt genom förbättring i skilda hänseenden av in-teckningshavares

ställning i förhållande till näringsidkaren och tredje man. I sistnämnda hänseende märks framför allt att företagsinteckning medför förmånsrätt icke bara i låntagarens konkurs utan också vid utmätning och att in-teckningen gäller mot ny ägare av den in-tecknade rörelsen under en övergångstid. Reglerna för bestämmandet av själva in-teckningsenheten är ägnade att medföra ett be-tydligt större skydd än tidigare mot rätts-förlust, försakad av att verksamheten flyttas eller att verksamhetens art ändras.

14.1.2 1966 års betänkande

I betänkandet (sid. 43) har övervägts hu-ruvida någon fördel vore att vinna genom att med ellagen sammanföra bl.a. 1920 års lag. Bestämmelserna i sistnämnda lag ansågs emellertid behandla så speciella prob-lem, att förslag i frågan icke framlades.

14.1.3 Utredningen

Av den ovan lämnade redogörelsen torde framgå att enighet råder därom att det ge-nom 1920 års lag tillskapade registrerings-institutet är behäftat med påtagliga brister av olika slag och att lagreglerna på området behöver i väsentliga hänseenden ändras. En-ligt utredningens mening bör emellertid un-dersökas, om det skulle vara möjligt att utan större olägenhet slopa denna lagstift-ning. Undersökningen bör då göras mot bakgrunden av 1966 års lagar om vad som är fast egendom samt om företagsinteckning, vilka båda lagar trädde i kraft den 1 juli 1967. Lämpligt synes då vara att först söka klarlägga hur rättsläget i in-teckningshän-seende för närvarande är för den som äger en elektrisk anläggning och ej begagnat den genom 1920 års lag öppnade möjligheten att registrera anläggningen.

Till en början följer då av 2 § första stycket lagen om vad som är fast egen-dom att, om elektrisk station finns på fas-tighet, stationen med ledningar som an-bringats i eller ovan jord inom fastighetens gränser blir tillbehör till fastigheten och sålunda omfattas av in-teckning som med-

delats i denna enligt inteckningsförordningen. Detsamma gäller sådan fast inredning varom förmåles i 3 §. Förhållandena kan också vara sådana, att tillbehör av det slag som sägs i 4 § blir att hänföra till fastigheten. Däremot kan elektrisk starkströmsledning, som sträcker sig utanför fastighetens gränser, på grund av stadgandena i 2 § andra stycket icke bli tillbehör till denna.

Otvivelaktigt är både framställning och överföring av elektrisk kraft, om det sker yrkesmässigt — vilket så gott som alltid torde vara fallet — att betrakta som sådan näringsverksamhet som avses i 1 § lagen om företagsinteckning. En av förutsättningarna för att ägare av elektrisk anläggning skall kunna få sådan inteckning meddelad i sin verksamhet är alltså regelmässigt uppfyllt. En ytterligare förutsättning är emellertid att han är bokföringsskyldig (2 §). Denna fråga regleras närmare i 1929 års bokföringslag. Enligt denna åligger bokföringsskyldighet bl.a. aktiebolag, bolag som införts i handelsregister samt förening vilken införts i föreningsregister ävensom envar som yrkesmässigt bedriver bl.a. framställning eller överföring av elektrisk kraft till avsalu. Det bör sålunda uppmärksammas att enskild person, som framställer eller överför elektrisk kraft för egen räkning, ej kan erhålla företagsinteckning. Detsamma gäller om dylik verksamhet bedrivs av stat och kommun, eftersom de ej är underkastade bokföringsskyldighet.

Slutsatsen blir således att envar — med de tre undantag som nyss nämnts — vilken är ägare av en ej registrerad elektrisk anläggning kan utnyttja denna som kreditunderlag genom att medge inteckning dels enligt inteckningsförordningen i de delar av anläggningen, som enligt vad förut klarlagts utgör fast egendom, och dels enligt lagen om företagsinteckning i sin näringsverksamhet, medförande att den i verksamheten ingående lösa egendom av det slag varom förmåles i 4 § sistnämnda lag, däribland elektriska stationer med tillhörande ledningar på annans mark, blir objekt för företagsinteckningen.

Vad härefter angår rättsläget för den

som låtit registrera en honom tillhörig elektrisk anläggning enligt 1920 års lag förhåller det sig så att hela anläggningen — oavsett var dess olika delar är belägna — genom registreringen får karaktären av fast egendom och sålunda kan som en enhet bli föremål för fastighetsinteckning.

Avgörande för bedömningen av spörsmålet huruvida det bör komma ifråga att slopa 1920 års lags stadganden om registrering är — såsom förut antytts — om en dylik åtgärd medför väsentliga nackdelar eller ej. Vid en sådan bedömning måste en utgångspunkt vara att sista meningen i 2 § andra stycket 1966 års lag om vad som är fast egendom skall behållas. De skäl som låg till grund för detta stadgande är nämligen enligt utredningens mening alltjämt tungt vägande (se prop. 23/1966 sid. 86 ff).

Upphävs registreringsbestämmelserna i 1920 års lag, bortfaller möjligheten för ägare av elektrisk anläggning, som delvis är belägen på annans mark, att skapa en enhet vilken kan i sin helhet intecknas i den ordning som gäller för inteckning i fast egendom. I fortsättningen kommer då anläggningen att i kredithänseende bedömas som om den består av två delar, av vilka den ena motsvarar vad som enligt gällande lagstiftning är att hänföra till fast egendom och den andra vad som är lös egendom, dvs. allt som finns på annans mark. Fastighetsinteckning kan alltjämt beviljas i förstnämnda del, medan företagsinteckning kan meddelas beträffande sistnämnda del på sätt lagen tillåter.

Sannolikt kommer ett förslag att slopa registreringsbestämmelserna att möta invändningar, sammanhängande med uppfattningen att företagsinteckning regelmässigt har mindre värde i säkerhetsavseende än fastighetsinteckning. Utredningen vill ingalunda bestrida att en dylik uppfattning i allt väsentligt är riktig. Skälen härför ligger i öppen dag. Ett belägg för att denna uppfattning alltjämt tillmäts betydelse är införandet av 4 § i 1966 års lag om vad som är fast egendom. Utredningen vill emellertid ifrågasätta, om detta lagrum i

själva verket har särskilt stort värde i och för sig. Enligt lagrummet blir egendom som eljest är att betrakta som lös att hänföra till fast egendom, enbart därför att den används under vissa förhållanden. Lagrummet synes ha tillkommit huvudsakligen som en eftergift åt näringslivets krav på att få en ordning som skulle underlätta industrins kapitalanskaffning.

Enligt utredningens mening kan liknande synpunkter läggas på det spörsmål varom nu är fråga. I sak synes det vara oviktigt, om de delar av en elektrisk anläggning som finns på eller sträcker sig över annans mark är att hänföra till fast eller lös egendom. Härvidlag saknar faktiska förhållanden betydelse. Avgörande är om anläggningens ägare vidtagit den formella åtgärd som en registrering innebär eller ej. För den som är villig att försträcka anläggningsägaren kapital bör det vara tämligen likgiltigt, hur ifrågavarande delar är att betrakta från juridisk synpunkt. Långgivaren blir under alla omständigheter nödsakad att följa låntagarens verksamhet i sådan utsträckning att han kan vidta lämpliga mått och steg för att trygga sin rätt, om den intecknade egendomen skulle minska i värde t.ex. genom att lätt flyttbara delar nedmonteras eller eljest bortförs av låntagaren. Dennes möjlighet att genomföra en dylik åtgärd är ej betingad av om egendomen besväras av fastighets- eller företagsinteckning. I sammanhanget förtjänar framhållas att, om ägaren avyttrar bortförd anläggningsdel, meddelad företagsinteckning till skillnad från fastighetsinteckning gäller i överlåtarens eventuella fordran på vederlag i vad avser egendom som vid överlåtelser omfattades av inteckningen.

En väsentlig skillnad mellan de båda slagen av inteckning är emellertid, att fastighetsinteckning består oaktat fastigheten byter ägare, medan en företagsinteckning i princip upphör i motsvarande fall. Det är därför naturligt att en långgivare vanligen kräver att få fastighetsinteckning när så är möjligt och att företagsinteckning då uppfattas blott som en förstärkning av säkerheten. Berörda skillnad utjämnas dock i

någon mån genom stadgandena i 10 och 11 §§ lagen om företagsinteckning. Dessa innebär i stort sett att, om ägare av elektrisk anläggning överlåter den till anläggningen knutna verksamheten, däri meddelad företagsinteckning gäller under en övergångstid. Enligt utredningens mening kan förutsättas att långgivaren i övervägande antalet fall får vetskap om överlåtelser och då kan bevaka sin rätt. Det bör härvid framhållas att förvärvaren vanligen ej kan nyttiggöra sig anläggningen förrän fråga om koncession enligt 1902 års lag i en eller annan form hänskjutits till koncessionsmyndigheten. Härigenom blir saken offentlig (se 2 § 2 mom. sista stycket och övergångsbestämmelserna till 1957 års ändringar av ellagen). Skulle däremot överlåtelserna ej avse verksamheten som sådan och alltså icke hela anläggningen utan del därav, kan företagsinteckningen komma att omedelbart upphöra att gälla beträffande den överlåtna delen (jfr T. Nordström: Lagen om företagsinteckning, sid. 69 ff). Ju större denna del är, desto mer minskar säkerheten i värde. Långgivaren får, såvitt avser denna del, nöja sig med det skydd som överlåtarens eventuella fordran på vederlag kan erbjuda. Av samma skäl som nyss redovisats torde också i detta fall saken ofta bli offentlig. Skulle anläggningen vara registrerad, torde meddelad fastighetsinteckning upphöra i den överlåtna delen, endast om överföringsledningarna m.m. klipps av mellan denna och den del som överlåtarens behåller. I sådant fall saknar långgivaren förmånsrätt i eventuell fordran på vederlag.

Såsom inledningsvis framhållits kan företagsinteckning över huvud icke beviljas i verksamhet som bedrivs av stat eller kommun. Härför krävs att ett aktiebolag bildas för ändamålet, en åtgärd som ej torde vara svår att genomföra såvitt avser kommunal produktion eller överföring av elektrisk kraft. Vad angår statlig verksamhet på detta område får utredningen erinra om att staten hittills icke utnyttjat elektrisk anläggning som kreditunderlag. Vidare kan icke enskild, som framställer eller överför kraft för egen räkning, begagna företagsin-

tekningsinstitutet. Också han måste bilda aktiebolag, något som ej synes medföra nämnvärd olägenhet. Slutligen bör för fullständighetens skull framhållas att produktion eller överföring av kraft, som ej sker yrkesmässigt, torde vara ytterst sällsynt.

Ägare av registrerad anläggning har skapat ett objekt som genom en enda inskrivningsåtgärd — meddelande av fastighetsinteckning — kan utnyttjas som kreditunderlag. Kan anläggningen däremot ej registreras, tvingas ägaren för att få samma kreditunderlag att föranstalta om både fastighetsinteckning och företagsinteckning, varvid det — om icke ägaren är aktiebolag eller anläggningen ej i sin helhet är belägen inom ett län — blir nödvändigt för honom att ansöka om mer än en företagsinteckning. Denna procedur torde emellertid i vart fall icke bli mer tidsödande eller invecklad än ett registreringsförfarande.

På grund av registreringsreglernas utformning kommer en fastighetsinteckning, som meddelats i en registrerad elektrisk anläggning, ej att omfatta annan ursprungligen lös egendom än som uttryckligen angivits i ansökningen om registrering. På grund av stadgandena i 4 § lagen om företagsinteckning får en dylik inteckning en mera vidsträckt omfattning, nämligen i den mån till anläggningen hör lös egendom utöver sådan som avses i lagrummets andra punkt, och detta oavsett när egendomen kommit i näringsidkarens hand.

Sammanfattningsvis må framhållas att ett upphävande av registreringsbestämmelserna i 1920 års lag i fortsättningen skulle betaga ägare av elektrisk anläggning, som är belägen delvis på annans mark, möjligheten att belåna hela anläggningen mot säkerhet av däri meddelad fastighetsinteckning. Ett upphävande skulle säkerligen av många betraktas som en nackdel. Enligt utredningens mening är denna emellertid ej så stor att den kan tillmätas avgörande betydelse vid bedömningen av frågan huruvida bestämmelserna kan slopas eller ej. Mot bakgrunden av de påtagliga brister som är förknippade med registrerings-

systemet — och då främst den ovisshet som råder beträffande rättsverkningarna i skilda hänseenden — ter sig systemet i dag som mindre tillfredsställande från kreditgivningssynpunkt. Enligt utredningens åsikt erbjuder det år 1967 utbyggda företagsintekningsinstitutet så många fördelar att den som vill försträcka ägare av elektrisk anläggning kapital mot säkerhet i anläggningen bör kunna godta att säkerheten till en del får utgöras av företagsinteckning. Utredningen menar sålunda, att ett upphävande av registreringsbestämmelserna i verkligheten ej skulle försvåra för ägare av elektrisk anläggning att utverka kredit.

På grund av det anförda förordar utredningen, att stadgandena om registrering i 1920 års lag upphävs. De bör dock fortfarande gälla beträffande registreringar som gjorts innan upphävandet trätt i kraft. Ett bifall till utredningens förslag torde förutsätta en jämkning av ordalagen i 2 § sista stycket lagen om vad som är fast egendom.

14.2 *Särskilda bestämmelser angående avtal om rätt till elkraft*

14.2.1 Erfarenheter från nuvarande system

Bestämmelserna i 1920 års lag samt 58 § inteckningsförordningen om inteckning till säkerhet för beståndet av avtalad rätt till kraftleverans tillkom för att öka abonnents möjlighet att trygga sin rätt. Genom två tidigare rättsfall hade nämligen fastslagits att sådan inteckning icke kunde beviljas (NJA 1906:535, 1910:35).

Möjligheten att genom inteckning säkerställa vanlig abonnents rätt till avtalad elkraft jämlikt 1920 års lag har utnyttjats i ringa omfattning. Däremot har inteckningsmöjligheten utnyttjats i annat sammanhang. Sålunda har ofta — när vattenkraftexploatör önskat tillgodogöra sig annans vattenkraft och frivillig uppgörelse härom träffats — upplåtaren av strömfallet i ersättning för upplåtelsen tillerkänts rätt till elektrisk kraft och såsom säkerhet härför kunnat inteckna rätten. I dessa fall avstår parterna från den pröv-

ning som kan ske vid vattendomstolen enligt 9 kap. vattenlagen.

Såvitt kan utrönas har de stadganden, som dels reglerar förhållandena när avtalad kraftleverans ej kan fullgöras på grund av s.k. force majeure och dels medger distributören rätt att avbryta en leverans under vissa villkor för det fall att abonnent blir försatt i konkurs, icke tillämpats i nämnvärd usträckning. Detta sammanhänger uppenbarligen med att rättsförhållandet mellan distributör och abonnent vanligen regleras i detalj genom avtal, som upptar bl.a. bestämmelser i dessa hänseenden.

14.2.2 Utredningen

Inledningsvis bör erinras om att förevarande bestämmelser tillkom innan 1902 års ellag upptog föreskrifter om distributionsplikt och prisreglering. En genomgång av bestämmelserna visar enligt utredningens mening att de i dag utan nämnvärd olägenhet kan undvaras, helst som de under årens lopp torde ha tillämpats endast i ringa utsträckning.

Beträffande stadgandet i 14 § bör framhållas att detta saknar självständig betydelse, eftersom det blott innehåller en hänvisning till 58 § in-teckningsförordningen. Stadgandet kan därför upphävas utan att ändring sker i sak.

De rättsförhållanden som behandlas i 15—21 §§ 1920 års lag synes till övervägande delen vara av det slaget att de kan antingen regleras genom avtal mellan parterna eller återföras på allmänna rättsgrundsatser. Särskilda lagbestämmelser synes onödiga, såvida de icke erfordras till skydd för enskild vilken såsom detalj-abbonent är beroende av tillgång till elektrisk kraft på skäliga villkor. Han är nämligen ofta den svagare parten i avtalsförhållandet. Vad gäller större elleveranser kan förutsättas att parterna vanligen är jämbördiga. Det skydd som sålunda krävs är emellertid enligt utredningens mening tillräckligt tillgodosett genom de av utred-

ningen förordade bestämmelserna om distributionsplikt och prisreglering. Varje abonnent har jämlikt dessa bestämmelser rätt att hos myndighet påkalla prövning av frågan huruvida och i vad mån vederbörande koncessionshavare kan anses fullgöra sina förpliktelser som distributör samt härvid tillämpa rimliga leveransvillkor. Med hänsyn till 15 § första stycket förtjänar särskilt framhållas att vad nu sagts gäller, även om avtal angående elleverans ej ingåtts och alltså oavsett om distributörens företrädare var avtalsenligt bunden eller ej.

Vad slutligen angår 22 och 23 §§ — vilka under vissa omständigheter tillåter distributör att avbryta avtalad elleverans till konkursgäldenär — bör framhållas att hithörande frågor oftast regleras avtalsvägen samt att, om koncessionsmyndigheten skulle underställas frågan huruvida en avbruten leverans vore förenlig med distributionsplikten eller ej, myndigheten självfallet ej skulle ålägga distributören att återuppta leveransen, med mindre säkerhet förelåg för att han ej skulle lida ekonomisk förlust av den anledningen att abonnenten kommit på obestånd.

På grund av det anförda finner utredningen, att de särskilda bestämmelserna angående avtal om rätt till elektrisk kraft i 1920 års lag kan upphävas.

14.3 *Tvångsförvaltning av elektrisk anläggning*

14.3.1 Erfarenheter från nuvarande system

För att undersöka i vad mån dessa regler utnyttjats har samtliga länsstyrelser tillfrågats om de i sin egenskap av överexekutor tillämpat reglerna. Enligt svaren har abonnent endast i ett fall (år 1953) jämlikt 24 § i 1920 års lag hemställt, att distributör vid vite måtte föreläggas att fullgöra sin skyldighet. Länsstyrelsen lämnade ansökningen utan bifall. Frågan fördes till hovrätten som fastställde länsstyrelsens beslut.

14.3.2 Utredningen

Också bestämmelserna om tvångsförvaltning tillkom, innan regler om distributionsplikt infördes i 1902 års ellag. Enligt utredningens mening saknar bestämmelserna — vilka för övrigt aldrig tillämpats — numera betydelse. Elabonnet får anses vara i tillbörlig grad skyddad genom det av utredningen förordade koncessionssystemet samt den föreslagna distributionsplikten.

Med hänvisning till vad nu anförts föreslår utredningen, att stadgandena om tvångsförvaltning i 1920 års lag slopas.

Sammanfattningsvis får utredningen sålunda föreslå att 1920 års lag upphävs, dock att bestämmelserna om registrering av elektriska anläggningar alltjämt skall gälla såvitt avser äldre registreringar.

15.1

**Förslag till
lag om elektriska anläggningar (ellag)**

Härigenom förordnas som följer.

Inledande bestämmelser

1 §.

Med elektrisk anläggning förstås i denna lag anläggning med däri ingående särskilda föremål för produktion, upplagring, omformning, distribution eller nyttjande av elektrisk ström.

Elektriska anläggningar indelas med hänsyn till farlighetsgraden i starkströmsanläggningar och svagströmsanläggningar. Närmare bestämmelser härom meddelas av Konungen.

2 §.

Finnes skilda ägare eller innehavare av olika delar av samma elektriska anläggning, skall varje sådan del anses som särskild anläggning.

Har ägare eller innehavare av elektrisk anläggning i samband med avtal om leverans av elektrisk ström från anläggningen förbehållit sig att utföra underhålls- och ändringsarbeten beträffande annan elektrisk anläggning eller del därav, skall sådan anläggning eller anläggningsdel utan hinder av stadgandet i första stycket anses höra till den förstnämnda anläggningen.

Om koncession

3 §.

Elektrisk starkströmsledning får framdragas eller begagnas endast av den som fått tillstånd härtill av Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, av kommerskollegium.

Konungen äger dock medge undantag från tillståndsplikten.

4 §.

Tillstånd som sägs i 3 § första stycket skall avse ledningsnät inom visst område (*områdeskoncession*) eller ledning med en i huvudsak bestämd sträckning (*linjekoncession*).

5 §.

Koncession får meddelas endast den som är lämplig för den avsedda distributionen och blott under förutsättning att ledningsnätet eller ledningen är behövlig och förenlig med en planmässig elektrifiering samt, när fråga är om områdeskoncession, att området utgör en lämplig enhet.

6 §.

Koncession meddelas för viss tid, ej överstigande 40 eller, om så påkallas av särskilda skäl, 60 år.

Utlöper tiden innan det avgjorts vem som därefter skall handha distributionen, fortsätter koncessionen dock att gälla på oförändrade villkor tills annat bestämmes.

7 §.

Vid meddelande av koncession skall, under förbehåll av allmän och enskild rätt, de villkor föreskrivas för ledningsnätets eller ledningens utförande och begagnande som av säkerhetsskäl eller eljest är påkallade från allmän synpunkt, varjämte koncessionshavaren skall erinras om sin skyldighet att iakttaga de allmänna bestämmelser som är eller kan bli meddelade härutinnan.

8 §.

Koncession får ej överlåtas utan medgivande av kommerskollegium.

9 §.

Den som mot vederlag levererar eller överför elektrisk ström är skyldig att för åstadkommande av skälig prissättning underkasta sig reglering av pris och övriga villkor för leveransen eller överföringen.

Prisregleringsfråga prövas av kommerskollegium på framställning av den vars rätt är berörd eller eljest när kollegium finner anledning föreligga.

Kommerskollegium äger dock överlämna prisregleringsfråga för avgörande till en särskild nämnd (*statens elnämnd*).

Mot elnämndens beslut får talan ej föras.

Kostnaden för elnämndens verksamhet bestrides av allmänna medel. Konungen meddelar närmare föreskrifter om nämndens organisation och om förfarandet hos nämnden.

10 §.

Innehavare av områdeskoncession är pliktig att, om ej särskilda skäl är till undantag, leverera elektrisk ström åt envar inom området som så begär. Tvist i leveransfråga avgöres av kommerskollegium.

Innehavaren är dessutom pliktig att, i den mån kommerskollegium så beslutar, upplåta sitt ledningsnät åt annan för distribution av elektrisk ström inom området. Kan parterna ej enas om villkoren för upplåtelsen, bestämmes dessa av kollegium.

11 §.

Innehavare av linjekoncession är pliktig att, i den mån hans ledning ej är utnyttjad och det är förenligt med en planmässig elektrifiering, över ledningen leverera eller överföra elektrisk ström till förbrukare, vilkens verksamhet är av större betydelse från allmän synpunkt.

Kommerskollegium prövar fråga om förpliktelse som sägs i första stycket efter framställning av den som vill utnyttja ledningen för sådan distribution som där avses eller eljest när kollegium finner anledning föreligga.

12 §.

Den som är underkastad förpliktelse som sägs i 9, 10 eller 11 § är skyldig att på anfordran tillhandahålla kommerskollegium de uppgifter av teknisk eller ekonomisk art som fordras för bedömning av fråga om sådan förpliktelse.

Om uppgiftsskyldigheten skall vad som sägs i 3—7, 9—13 samt 15 §§ lagen den 1 juni 1956 om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden äga motsvarande tillämpning.

13 §.

Gränserna för koncessionsområde får ändras av kommerskollegium, om det erfordras för ändamålsenlig distribution och kan ske utan synnerlig olägenhet för koncessionshavaren.

14 §.

Äsidosätter koncessionshavare i väsentlig mån föreskrift, som lämnats vid meddelande av koncession, eller beslut i ärende om förpliktelse enligt 9, 10 eller 11 § eller har han under tre år i följd ej haft ledningsnätet eller ledningen i bruk, får koncessionen återkallas av kommerskollegium.

Dessutom äger kommerskollegium återkalla koncession, om särskild anledning härtill föreligger med hänsyn till distributionens ändamålsenliga ordnande.

15 §.

Avser koncession helt eller delvis distribution som skall överflyttas på koncessionshavaren, äger kommerskollegium i samband med koncessionens meddelande föreskriva att frånträdaren omedelbart skall till koncessionshavaren avstå distributionsledning, transformatorstationer, ställverk och liknande anläggningar samt maskiner, fordon, materiel och därmed jämförliga föremål, i den mån egendomen ingick i den övertagna distributionsverksamheten.

Är anläggning som sägs i första stycket belägen inom frånträdaren tillhörig fastighet, äger kollegium dessutom föreskriva att frånträdaren skall vara pliktig tåla att koncessionshavaren får under viss tid förfoga över den mark som fordras för att anläggningen ej skall behöva flyttas.

16 §.

Gäller koncession helt eller delvis distribution som skall övergå på koncessionshavaren, äger kommerskollegium som villkor för koncessionen föreskriva att denne skall vara pliktig övertaga sådana frånträdaren tillhöriga anläggningar och föremål som sägs i 15 § första stycket.

Är anläggning som skall övertagas belägen på frånträdaren tillhörig fastighet, äger kommerskollegium föreskriva att också denna skall övertagas av koncessionshavaren, om fastigheten eljest skulle bli utan värde för frånträdaren.

17 §.

Har kommerskollegium meddelat föreskrift som sägs i 15 eller 16 § och uppstår tvist mellan parterna i fråga som beröres av föreskriften, äger vardera parten hänskjuta tvisten till statens elnämnd för avgörande.

Mot elnämndens beslut får talan ej föras.

18 §.

Närmare föreskrifter om förfarandet i koncessionsärenden meddelas av Konungen.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1969, då lagen den 27 juni 1902 (nr 71) upphör att gälla.
2. Den nya lagen gäller också, där koncession eller tillstånd meddelats eller anläggning eljest i laga ordning utförts före den 1 juli 1969.
3. Förekommer i lag eller författning hänvisning till eller avses däri eljest stadgande som ersatts genom bestämmelse i denna lag, skall den bestämmelsen i stället gälla.
4. Framställning om prisreglering som gjorts före den 1 juli 1969 men då allttjämt är beroende på prövning, skall upptagas av kommerskollegium för handläggning enligt denna lag.

**Förslag till
kungörelse med tillämpningsföreskrifter till ellagen**

Härigenom förordnas som följer.

---

2 kap.

Om koncession

1 §.

1 mom. Koncession erfordras icke för

- a) starkströmsledning på eller inom byggnad eller inom gårdstomt eller inhägnat område;
- b) starkströmsledning inom område för industrianläggning eller allmän institution eller mellan närbelägna delar av dylikt område, eller inom flygplats som godkänts till allmänt bruk eller tillhör staten eller eljest nyttjas för statsändamål;
- c) starkströmsledning ingående i telekommunikationssystem;
- d) starkströmsledning på byggnadsplats eller annat tillfälligt arbetsställe;
- e) sådan starkströmsledning med högst 600 volts spänning som ägare eller brukare av jordbruksfastighet i annat fall än under a) avses framdrager för att tillgodose fastighetens behov;
- f) lågspänningsledning inom trafikled för belysning av trafikleden eller tillgodoseende av annat trafikens behov;
- g) lågspänningsledning som användes uteslutande för signal-, manöver- eller mätändamål; samt
- h) avgreningsledning till en före den 1 juli 1939 i laga ordning utförd lågspänningsledning.

2 mom. Föreligger särskilda skäl, kan ledning i annat fall än som sägs i 1 mom. få framdragas innan koncession meddelats. När ledningsnätet eller ledningen färdigställts, får tillstånd till dess begagnande tills vidare under tre år lämnas i avvaktan på att gjord ansökan om koncession slutligt prövas.

2 §.

Kommerskollegium äger att, med de i andra stycket angivna undantagen, besluta i ärende om meddelande av koncession enligt 3 § ellagen och i ärende som avses i 1 § 2 mom. detta kapitel.

Följande ärenden förbehållas Kungl. Maj:ts avgörande:

- a) ärende i vilket förekommer fråga om expropriation av äganderätt till fast egendom;
- b) ärende i vilket statens naturvårdsverk eller länsstyrelse bestritt bifall till ansökningen av hänsyn till naturvårdsintresset; samt
- c) ärende i vilket förekommer fråga om medgivande att framdraga ledning över ecklesiastisk mark eller mark under förvaltning av Uppsala eller Lunds universitet, om kommerskollegium och vederbörande stiftsnämnd eller universitet ej är ense i frågan.

3 §.

Ansökan eller framställning i ärende varom förmäles i 3, 8—11 och 13 §§ ellagen samt i ärende som avses i 1 § 2 mom. detta kapitel inges till kommerskollegium.

4 §.

Ansökan om linjekoncession skall vara åtföljd av

- a) plan för det tillämnade företaget, innefattande teknisk beskrivning med kostnadsberäkning och karta utvisande sträckningen av föreslagen ledning;
- b) bestyrkta förteckningar på ägare och innehavare av de fastigheter över vilka ledningen skall framdragas eller i vilkas mark den skall nedläggas eller som eljest behöver tagas i anspråk för anläggningen; samt
- c) uppgift på de överenskommelser som blivit träffade eller de hinder som mött här- emot samt om expropriation av äganderätt till fast egendom är nödvändig.

Avser ansökningen koncession som berör ledning inom järnvägsområde för järnvägens eget behov, är sökanden dock ej skyldig förete karta, förteckning som sägs i b) eller uppgift som nämnes under c).

5 §.

Ansökan om områdeskoncession skall vara åtföljd av

- a) karta över området med angivande av sökanden tillhöriga högspänningsledningar jämte matande ledningar och stationer inom området samt huvudsaklig sträckning av högspänningsledning som fordras enligt den under b) angivna planen;
- b) plan över områdets framtida försörjning med elektrisk ström;
- c) uppgift om spänning och strömart; samt
- d) annan uppgift som kommerskollegium finner behövlig för prövning av ansökningen.

6 §.

Över ansökan om koncession skall, om icke ansökningen uppenbarligen kommer att lämnas utan bifall, kommerskollegium bereda vederbörande länsstyrelse och kommuner som beröres av ledningsnätet eller ledningen, ägare och innehavare av fastigheter, som anges i 4 §, samt annan, som kan lida men av företaget, tillfälle att yttra sig.

Avser ansökningen koncession som berör ledning inom järnvägsområde för järnvägens eget behov, är kommerskollegium dock ej pliktigt att inhämta yttranden som sägs i första stycket.

7 §.

Avser ansökan om koncession ärende som enligt 2 § är förbehållet Kungl. Maj:ts avgörande, skall kommerskollegium överlämna handlingarna i ärendet jämte eget utlåtande till Kungl. Maj:t, sedan ansökningen slutbehandlats.

8 §.

Ansökan i ärende som avses i 1 § 2 mom. skall vara åtföljd av karta på vilken ledningsnätet eller ledningen angivits samt innehålla de uppgifter i övrigt som kan fordras för prövning av ansökningen.

Avser ansökningen ärende som enligt 2 § är förbehållet Kungl. Maj:t, skall vad i 7 § föreskrives äga motsvarande tillämpning.

9 §.

Ansökan om medgivande till överlåtelse av koncession skall vara åtföljd av bestyrkt avskrift av överlåtelsehandlingen samt de uppgifter i övrigt som kommerskollegium finner behövliga.

Kommerskollegium skall, om ej skäl till undantag föreligger, bereda vederbörande länsstyrelse och kommuner tillfälle att yttra sig över ansökningen.

10 §.

Uppkommer fråga om att ändra gräns för koncessionsområde eller att återkalla koncession med stöd av 14 § andra stycket ellagen, skall kommerskollegium bereda vederbörande länsstyrelse och kommuner tillfälle att avgiva utlåtande.

11 §.

Innan kommerskollegium avgör fråga som avses i 9—11 samt 13—16 §§ ellagen, skall yttrande inhämtas från part.

3 kap.

Om anmälan m.m.

1 §.

Vill innehavare av områdeskoncession utföra högspänningsanläggning inom området, skall han göra skriftlig anmälan därom hos kommerskollegium. Vid anmälan skall fogas karta och teknisk beskrivning över anläggningen. Om anmälans innehåll skall kollegium underrätta televerket.

Vad nu sagts skall i tillämpliga delar gälla även vid ändring av högspänningsanläggning inom området.

Kollegium äger meddela närmare föreskrifter om anmälningskyldighetens fullgörande.

Förslag till instruktion för statens elnämnd

Inledande bestämmelser

1 §.

Allmänna verksstadgan den 3 december 1965 (nr 600) skall, med undantag av 16 §, tillämpas på statens elnämnd.

Vid tillämpning av verksstadgan förstås med chefen nämndens ordförande.

Uppgifter

2 §.

Nämnden har till uppgift att handlägga ärende om reglering av pris och övriga villkor för leverans eller överföring av elektrisk ström, vilket kommerskollegium med stöd av 9 § tredje stycket ellagen överlämnar till nämnden för avgörande, samt ärende om övertagande av eller ersättning för elektrisk anläggning m.m., vilket av part som tvistigt hänskjutes till nämndens prövning, i den mån tvisten gäller sådan i anläggningen ingående egendom beträffande vilken kollegium meddelat föreskrift enligt 15 eller 16 § samma lag.

Dessutom skall nämnden, om kommerskollegium meddelat föreskrift som sägs i första stycket och i den mån båda parterna det begär, bestämma ersättningen för annan i anläggningen ingående egendom vilken använts i den distributionsverksamhet föreskriften avser och som enligt överenskommelse mellan parterna skall övertagas av den tillträdande distributören.

Organisation

3 §.

Nämnden består av ordförande och tolv andra ledamöter, utsedda av Kungl. Maj:t. Ordföranden skall vara lagkunnig och erfaren i domarvärv. Av övriga ledamöter skall tio företräda leverantörs- och förbrukarintressen samt två vara fristående från sådana intressen. För varje ledamot utser Kungl. Maj:t en suppleant.

4 §.

Hos nämnden finnes en av Kungl. Maj:t förordnad sekreterare.

Nämndens kansli är förlagt till kommerskollegium.

I mån av behov och tillgång på medel äger nämnden anlita experter.

Ärendenas handläggning

5 §.

Nämnden sammanträder på kallelse av ordföranden så ofta omständigheterna föranleder.

Sammanträde med nämnden skall hållas i Stockholm, om ej särskilda skäl föranleder att det hålles på annan ort.

6 §.

I handläggningen av ärende skall deltaga, förutom ordföranden och de båda övriga fristående ledamöterna, två av de ledamöter som företräder leverantörs- och förbrukarintressen. De två senare utses av ordföranden efter samråd med parterna.

Om besluts fattande, när olika meningar yppar sig inom nämnden, skall rättegångsbalkens bestämmelser om omröstning i tvistemål i överrätt gälla i tillämpliga delar.

7 §.

Innan nämnden avgör ärende, skall parterna ha fått tillfälle att förebringa den utredning de vill åberopa.

8 §.

Ärende avgöres efter föredragning eller, om part så begär, efter förhandling inför nämnden.

Föredragning ankommer på sekreteraren eller, efter nämndens bestämmande, på ledamot.

9 §.

Vid nämndens sammanträden skall föras protokoll, angivande de ledamöter som närvarit, de ärenden som förekommit till behandling samt besluten.

Om någon som deltagit i beslut av nämnden eller föredraganden är av skiljaktig mening, skall denna antecknas i protokollet.

10 §.

Beslut av nämnden skall sändas till parterna och kommerskollegium.

Utgående expeditioner skall undertecknas av ordföranden och kontrasieras av sekreteraren.

11 §.

Ordföranden eller, efter beslut av ordföranden, sekreteraren äger infordra förklaring, upplysning eller yttrande i ärende hos nämnden.

12 §.

I den mån så fordras för fullgörande av nämndens verksamhet, äger enligt nämndens eller ordförandens bestämmande ledamot, sekreteraren och expert företaga resa inom landet.

Tjänstetillsättning m.m.

13 §.

Ledamöter, suppleanter och sekreteraren förordnas för högst tre år.

Om ersättning åt nämndens ledamöter, sekreterare och experter bestämmer Kungl. Maj:t.

Denna instruktion träder i kraft den 1 juli 1969.

Samtidigt upphäves instruktionen den 17 november 1939 (nr 807) för statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström. Där i lag eller författning hänvisas till prisregleringsnämnden skall hänvisningen avse kommerskollegium.

15.4

Förslag till

lag om ändrad lydelse av 2 § 14:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Härigenom förordnas att 2 § 14:o) lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

2 §.

14:o) mål om inmutning — — — — — å luftfartyg;
mål om upphävande av registrering av elektrisk starkströmsledning eller understation så ock om återkallelse av koncession för sådan ledning enligt 14 § första stycket lagen den 00 1969 om elektriska anläggningar;
mål om tillstånd — — — — — samma lag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1969.

¹ Senaste lydelse se SFS 1967: 708.

15.5

Förslag till

lag om upphävande av lagen den 22 juni 1920 (nr 474) med vissa bestämmelser om registrering av elektriska anläggningar samt om rätt till elektrisk kraft m.m.

Härigenom förordnas att lagen den 22 juni 1920 med vissa bestämmelser om registrering av elektriska anläggningar samt om rätt till elektrisk kraft m.m. skall upphöra att gälla med utgången av juni 1969.

Äldre lag äger dock alltjämt tillämpning i fråga om registrering som skett före den 1 juli 1969.

15.6

Förslag till

lag om ändrad lydelse av 2 § lagen den 29 juli 1966 (nr 453) om vad som är fast egendom.

Härigenom förordnas att 2 § lagen den 29 juli 1966 om vad som är fast egendom skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

2 §.

Till fastighet — — — — — naturlig gödsel.
Till fastighet — — — — — elektrisk starkströmsledning.
Om vad som hör till fastighet, där järnväg eller registrerad elektrisk huvudstation finnes, gälla särskilda bestämmelser.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1969.

16.1 Expropriationslagen

Som framgår av vad anförts under 5.3 (sid. 45) biträder utredningen det i 1966 års betänkande framlagda förslaget, att de i ellagen intagna bestämmelserna om expropriation skall överflyttas till expropriationslagstiftningen. Utredningen har emellertid ej tagit ställning till frågan, hur de överflyttade bestämmelserna bör utformas, utan anser att detta bör ankomma på expropriationsutredningen. Denna har emellertid under hand meddelat, att det övervägts om icke de nuvarande stadgandena i 96 § lagen den 12 maj 1917 om expropriation — motsvarande 118 och 119 §§ förslaget till ändring av denna lag i 1966 års betänkande (se sid. 26 ff) — bör överföras till ellagen. Också denna fråga faller utanför eldistributionsutredningens uppdrag och har därför lämnats utan prövning.

16.2 Ellagen

16.2.1 Inledning

Det av utredningen utarbetade förslaget omfattar ej alla bestämmelser i den blivande ellagen utan endast dem som hänför sig till koncessionsväsendet och därtill anslutande spörsmål (1—18 §§) samt övergångsbestämmelser till lagen. Förslaget ersätter 1—12 §§ och övergångsbestämmelserna uti

det i 1966 års betänkande framlagda förslaget till ny ellag. Utredningen har sålunda ej behandlat de frågor som avses i 13—34 §§ sistnämnda förslag, även om utredningen självfallet ej har något att erinra mot innehållet i 34 §.

För fullständighetens skull får utredningen erinra om att den genom lag den 8 mars 1968 (nr 49) tillkomna 18 § i 1902 års ellag bör inflyta i den nya ellagen. Som framgår av vad anförts under 16.1 är vidare möjligt att denna får kompletteras med de nuvarande bestämmelserna i 96 § expropriationslagen.

16.2.2 De olika paragraferna

1 och 2 §§

Dessa lagrum motsvarar 1 och 2 §§ förslaget till ellag i 1966 års betänkande, och utredningen får hänvisa till vad som där (sid. 91—93) anförts om hithörande bestämmelser. I sak har utredningen endast en erinran. Enligt utredningens mening saknas anledning att i definitionen av begreppet »elektrisk anläggning» utelägna orden »med däri ingående särskilda föremål» (jfr 1 kap. 1 § starkströmskungörelsen). Det vill synas som om det i betänkandet framlagda förslaget härutinnan sammanhänger med utformningen av skadeståndsreglerna; de citerade orden kan felaktigt föranleda den tolkningen att hushållsapparater och andra av abonnent tillkopplade bruksföremål skulle utgöra del

av elektrisk anläggning. Borttagandet av nämnda ord medför emellertid att begreppet »anläggning» kan tolkas för snävt, och att sålunda föremål som obestriddligen bör ingå i elanläggning — t.ex. i en transformatorstation — anses falla utanför. Enligt utredningens uppfattning får liksom hittills rättstillämpningen avgöra när ett »särskilt föremål» blir att betrakta som del av elanläggning.

Härutöver förordar utredningen vissa redaktionella ändringar av den i 1966 års betänkande föreslagna lagtexten. Härvidlag anser sig utredningen ej behöva närmare motivera sitt ställningstagande mer än i ett avseende. Utredningen menar, att orden »överföring» och »distribution» ej bör stå vid sidan av varandra. Enligt utredningens åsikt har dessa båda ord i detta sammanhang samma innebörd. Med hänsyn härtill och då ordet »distribution» sedan länge använts som beteckning både för s.k. engrosleverans och detaljdistribution föreslår utredningen att ordet »överföring» utgår ur lagtexten. Missförstånd på grund härav behövs ej uppstå.

3 §.

Denna paragraf motsvarar 2 § 1 mom. första och tredje styckena i 1902 års ellag samt 3 § första och tredje styckena förslaget till ny ellag i 1966 års betänkande. I detta (sid. 55 o. 94) redogörs närmare för bakgrunden till dessa stadganden. Utredningens synpunkter redovisas under 6.3 och 13.1. Den av utredningen förordade lagtexten avviker endast i redaktionellt hänseende från texten i 1966 års betänkande.

4 §.

Lagrummet motsvarar 2 § 1 mom. andra stycket 1902 års ellag och 3 § andra stycket förslaget till ny ellag i 1966 års betänkande.

Av vad anförts under 6.3 (sid. 50) framgår att enligt utredningens mening systemet med områdes- och linjekoncession bör behållas. För närmare kännedom om utredningens syn på hithörande frågor får ut-

redningen hänvisa till 7.1 (sid. 51), 7.7.2 (sid. 81), 8.1 och 8.2.3 (sid. 96).

5 §.

Paragrafen motsvaras av 2 § 2 mom. första och andra styckena 1902 års ellag samt 4 § första och andra styckena förslaget till ellag i 1966 års betänkande, där specialmotivering lämnas på sid. 94—95. Utredningen har under 7.2—7.4 samt 8.2 och 8.3 ingående redogjort för de synpunkter som enligt utredningens mening bör läggas på förevarande spörsmål.

Utredningens förslag anknyter i allt väsentligt till nuvarande lag i såväl sak som form. I sistnämnda avseende vill utredningen anmärka, att uttrycket »behövlig och förenlig med en planmässig elektrifiering» vunnit hävd och att utredningen därför funnit angeläget att uttrycket får stå kvar i lagtexten. Utredningen kan alltså ej biträda det ändringsförslag som härvidlag framlagts i 1966 års betänkande, även om detta är i och för sig godtagbart. De nuvarande ordalagen har ej hindrat koncession för åstadkommande av en »ändamålsenlig försörjning med elektrisk kraft».

I 1966 års betänkande förordas att koncession skall kunna meddelas, även om de allmänna koncessionsförutsättningarna ej är för handen. Koncessionsmyndigheten bör kunna ge avkall på de allmänna kraven, om synnerliga skäl föranleder därtill. Bestämmelse härom bör införas i lagen.

Enligt utredningens mening bör denna komplettering ej göras. En ovillkorlig förutsättning för att en ledning skall få utföras är att den verkliga behövs och att sålunda den ifrågasatta distributionen ej lämpligen kan tillgodoses över befintlig ledning. Elektrifieringen kan ej komma till stånd på ett från planmässig synpunkt bättre sätt. Kommerskollegium kan emellertid i annan ordning tvingas in på överväganden som är närbesläktade med en planmässighetsprövning, nämligen i samband med att fråga om distributionsplikt underställs kollegium för avgörande. Utredningen avser då det fallet, att distributör vägrar framdra ledning som begärs av abonnent eller blivande abonnent

därför att den skulle bli för dyr i förhållande till vad abonnenten skulle vinna med elektrifieringen. Kollegiets prövning kan då leda till att kollegium ger distributören rätt, vilket betyder att ledningen icke utförs.

Nuvarande krav på att område för närdistribution skall utgöra en lämplig enhet gäller endast, om verksamheten skall bedrivas yrkesmässigt. Detta krav har — utan motivering — slopats i den lagtext som förordas i 1966 års betänkande. Utredningen kan emellertid ändock godta detta. Som framgår av vad anförs under 7.4.3 (sid. 74), 7.8.3 (sid. 86) och 8.3.3 (sid. 97) föreslår utredningen att detta krav skall borttas, såvitt gäller lämplig distributör och distributionsplikten. Det är då följdriktigt att kravet får utgå även i fråga om lämplig enhet. En sådan åtgärd lär sakna betydelse i praktiken.

6 §.

Lagrummets första stycke motsvarar 2 § 3 mom. 1902 års ellag och delvis 5 § första stycket förslaget till ny ellag i 1966 års betänkande.

Lagrummets andra stycke är nytt.

Under 7.5.3 och 8.4.1 har utredningen redovisat sin syn på frågan om koncessionstidens längd, nämligen att den bör vara 25—30 år när det gäller områdeskoncession samt 40 år eller, i vissa fall, 60 år när fråga är om linjekoncession. Beträffande bakgrunden till den nya regeln i 6 § andra stycket, innebärande att tiden i närmare angivet fall automatiskt förlängs, får utredningen hänvisa till 7.5.3 (sid. 76).

I den till utredningen den 3 maj 1968 överlämnade skrivelsen från riksförbundet landsbygds folk (se sid. 3) har förbundet hemställt bl.a. att giltighetstiden för områdes- och linjekoncessioner, som beviljas eldistributionsföretag, begränsas till högst tio år, varvid tiden dock skall anses förlängd med ytterligare tio år, om koncessionsmyndigheten inte före tidens utgång finner anledning ompröva frågan om koncession. Utredningen har för sin del funnit att denna hemställan ej bör bifallas.

Under 7.5.3 (sid. 75) har utredningen betonat vikten av att koncessionstiden bör vara så lång att distributören finner det meningsfullt att påtaga sig ansvaret för en god elförsörjning. Enligt utredningens mening är då tio år för kort tid, även om den av förbundet förordade förlängningsklausulen skulle införas. Distributören kan aldrig vara säker på att få sin koncession förlängd efter tio-årsperiodens utgång, och får han efter åtta år veta att förlängning ej kan påräknas kommer han normalt att förlora intresset för sin verksamhet. Det av utredningen förordade systemet — förenat med befogenheten för kommerskollegium att återkalla koncession när särskild anledning härtill föreligger med hänsyn till distributionens ändamålsenliga ordnande — tillgodoser enligt utredningens uppfattning alla rimliga krav som kan ställas i sammanhanget.

I 1966 års betänkande har bestämmelsen om koncessionstid sammankopplats med en ny regel av innebörd att koncession skall ange det ändamål som den av koncessionen omfattade anläggningen avser att tillgodose. Utredningen kan ej biträda detta förslag. En sådan regel skulle ytterligare framhäva eldistributörs monopolställning. Distributören skulle ej kunna åläggas att upplåta sin anläggning för elleverans, som visserligen vore främmande för ändamålet med anläggningen men vilken ändock ej skulle vålla honom olägenhet. Härtill kommer att anläggningshavaren skulle få sin handlingsfrihet alltför beskuren. Han skulle nödgas utverka koncessionsmyndighetens tillstånd, så snart han önskade begagna anläggningen för annat ändamål än som uttryckligen föreskrivits i koncessionen, vilket skulle leda till krångel och onödigt arbete.

7 §.

Paragrafen motsvarar 2 § 3 mom. andra stycket 1902 års ellag och 5 § andra stycket förslaget till ny ellag i 1966 års betänkande. Enligt utredningens förslag upptager paragrafen dessutom ett nytt stycke (jfr 5 § tredje stycket i nämnda betänkande) av innebörd, att koncessionshavare i koncessionen skall erinras om sin skyldighet att

iaktta de allmänna bestämmelser för elanläggnings utförande och begagnande som är eller kan bli meddelade av säkerhetsskäl eller eljest för tillgodoseende av allmänna synpunkter.

Utredningen vill understryka vikten av att koncessionsmyndigheten ej meddelar andra koncessionsvillkor än sådana som hänför sig till själva anläggningen. Myndigheten bör alltså ej föreskriva t.ex. att koncessionshavaren skall vara pliktig att vid senare tidpunkt överta av annan bedriven distribution eller att flytta ledning, om detta skulle påkallas av planmyndighet. Frågor av detta slag får lösas, när de bli aktuella.

8 §.

Detta lagrum motsvaras av 2 § 2 mom. tredje stycket 1902 års ellag och 4 § tredje stycket förslaget till ny ellag i 1966 års betänkande. Utredningen har närmare redogjort för denna bestämmelse under 7.6 och 8.5.

9 §.

Lagrummet, som innehåller bestämmelserna om prisreglering, motsvarar i huvudsak 2 § 7 mom. 1902 års ellag samt 7 § och delvis 8 § förslaget till ny ellag i 1966 års betänkande.

Närmare redogörelse för hithörande frågor har lämnats under 12 kap. samt 13.4. Härutöver får utredningen anföra följande.

Enligt gällande ellag avser prisreglering endast sådana villkor för leverans eller överföring av elström som har betydelse för prissättningen. I 1966 års betänkande förordas att regleringen skall kunna avse också »övriga betingelser angående tillhandahållande av elektrisk kraft». Utredningen anser, att en dylik utvidgning skulle föra för långt. Skulle distributör och abonnent råka i tvist beträffande villkor som är utan betydelse för prissättningen, får de hänskjuta tvisten till avgörande i den ordning som gäller för tvist i allmänhet, dvs. till allmän domstol eller skiljemän enligt lag.

Nuvarande lag upptager en föreskrift, enligt vilken avtal som strider mot prisregleringsnämndens beslut skall vara utan ver-

kan. Enligt den i 1966 års betänkande förordade lagtexten skall denna påföljd gälla beslut, som meddelats av kommerskollegium eller Kungl. Maj:t samt av statens elnämnd. Utredningens förslag upptager ej motsvarande föreskrift.

I prop. 137/1938, som låg till grund för 1938 års ändringar av 1902 års ellag, redogörs för skälet till att ovannämnda föreskrift infördes i lagen. Föredragande departementschefen (sid. 48 ff) framhöll att, om prisregleringsförfarandet skulle få åsyftad verkan, måste det — med hänsyn till den starka ställning strömleverantören intog i förhållande till abonnenterna — uppenbarligen kunna tillämpas även för de fall att prisöverenskommelse redan föreläge mellan parterna. Till klargörande härav borde upptas ett stadgande av innehåll att avtal, stridande mot prisregleringsnämndens beslut, skulle vara utan verkan.

Enligt utredningens uppfattning ger redan utformningen av 2 § 7 mom. första stycket 1902 års ellag klart vid handen att distributör, om abonnent anhängiggör prisregleringsärende mot honom, ej kan undandra sig prisregleringsnämndens prövning av saken, även om parterna skulle ha avtalat annat. Ordalydelsen visar att bestämmelsen är tvingande till abonnentens förmån. Föreskriften, att avtal som strider mot nämndens beslut är utan verkan, ter sig därför överflödig. Vidare bör uppmärksammas att avfattningen av denna föreskrift kan föranleda den tolkningen att parterna skulle vara förhindrade att i efterhand avtala om avvikelser från ett av nämnden meddelat beslut. Detta har uppenbarligen ej varit lagstiftarens avsikt. Är parterna berättigade att ingå förlikning under förfarandet hos nämnden, har de självfallet rätt att göra detta också efter det nämnden meddelat beslut i tvisten.

Även 9 § första stycket i utredningens förslag till ny ellag är så utformad att därav klart framgår, att distributör ej genom avtal med abonnent kan undandra sig prisreglering, om sådan påkallas. Om verkan av beslut som kommer att meddelas av statens elnämnd bör gälla vad nyss sagts om beslut

av statens prisregleringsnämnd. Vad slutligen angår beslut som enligt den av utredningen förordade ordningen meddelas av kommerskollegium eller — efter besvär över kollegiets beslut — Kungl. Maj:t, så krävs enligt utredningens uppfattning icke föreskrift om att dylikt beslut ej får sättas ur kraft genom avtal. Här får det ankomma på kollegium att, i den mån abonnenterna ej själva bevakar sin rätt, tillse att distributören rättar sig efter beslutet.

Till sist får utredningen erinra om att 2 § 7 mom. 1902 års ellag stadgar, att framställning om ändring i eller upphävande av beslutad prisreglering prövas i samma ordning som framställning om prisreglering och att framställning då får göras också av anläggningens innehavare. Motsvarande stadgande har ej influerat i utredningens förslag. Vad där sägs måste enligt utredningens mening ändock gälla.

10 §.

Paragrafens första stycke ersätter 2 § 4 mom. första stycket och delvis tredje stycket 1902 års ellag samt 6 § första stycket och delvis 8 § första stycket förslaget till ny ellag i 1966 års betänkande. Närmare redogörelse härför har lämnats under 7.8 och 13.5.

Andra stycket i paragrafen är nytt och de överväganden som föranlett bestämmelserna redovisas under 7.7.2 (sid. 81).

Som framgår av den allmänna motiveeringen föreslår utredningen att den distributionsplikt, som i dag åvilar områdeskoncessionshavare gentemot abonnent eller blivande abonnent, skall utvidgas. 10 § första stycket första meningen har utformats i enlighet härmed. Det är möjligt att utvidgningen kommer att leda till motsättningar mellan distributör och abonnent i en omfattning som för närvarande ej föreligger och att kommerskollegium därför kommer att få ta ställning till åtskilliga, av abonnent anhängiggjorda tvister. Det ligger i sakens natur, att dessa många gånger kommer att bli vanskliga att avgöra. Detta sammanhänger bl.a. med att begreppet »distributionsplikt» är tänjbart. Förhållandena i det

särskilda fallet får betydelse. I övervägande antalet fall kommer uppstående tvister att avse kostnadsfrågan. Parterna kan ej enas om hur kostnaderna för en viss elleverans skall fördelas mellan dem. Hänskjuter abonnenten tvisten till kollegium, blir det kollegiets sak att ange på vilka betingelser den begärda leveransen skall ske. Skulle abonnenten finna att kostnaderna för honom blir för stora, får han avstå från leveransen.

Såvitt utredningen kan bedöma, är det ej uteslutet att kommerskollegium kommer att få pröva fråga huruvida viss elleverans skall få avbrytas eller ej. Utredningen tänker på det fall att elström levereras till en avsides belägen bygd, som i det närmaste avfolkats, medförande att kostnaden för elleveranserna till de kvarboende blir onormalt hög och att distributören med anledning härav höjer elpriset i sådan grad att läget blir detsamma som en vägran att fortsätta leveranserna. Om abonnenterna i dylikt fall vänder sig till kollegium, måste kollegium undersöka i vad mån det är rimligt att den ökade kostnaden överförs på övriga abonnenter inom området i form av en för dem höjd taxa. Skulle det visa sig omöjligt att göra detta i erforderlig omfattning, bör distributören befrias från sin distributionsplikt. Det bör enligt utredningens uppfattning ej ankomma på eldistributör att svara för utgifter av utpräglat social art.

Vidare förordar utredningen, som den allmänna motiveringen visar, att distributionsplikten skall utsträckas i ännu ett avseende. Bestämmelsen härom återfinns i 10 § andra stycket. Enligt denna åger kommerskollegium besluta att innehavare av områdeskoncession skall upplåta sitt nät åt annan för distribution inom området. Fråga härom kan väckas av abonnent eller grupp av abonnenter som menar att det skulle vara förmånligt från konsumentsynpunkt om annan än koncessionshavaren fick leverera elström till dem. Kollegium är dock befogad att ta upp frågan ex officio men får självfallet ej besluta om transitering över annans nät, om det visar sig att ingen är intresserad av saken. Över huvud måste kollegium utnyttja denna sin befogenhet

med försiktighet. Med hänsyn till att de tekniska och ekonomiska förutsättningarna torde skifta från fall till fall är det omöjligt att uppställa mera ingående regler för upplåtelser av detta slag. Kollegium bör därför — med nyssnämnda begränsning — kunna fritt pröva dessa frågor och, om parterna ej kan enas, föreskriva de villkor som i det särskilda fallet bedöms vara lämpliga. Allmänt bör dock gälla att beslut om transitering får meddelas endast om beslutet medför väsentliga fördelar från konsumentsynpunkt, utan att distributionen i övrigt inom området försämras eller fördyras eller koncessionshavaren får svårt att fullgöra sina åligganden mot kvarstående abonnenter. En viktig synpunkt härvidlag är hur transiteringen kan komma att påverka den allmänna taxenivån inom området. Eftersom detaljdistributörerna allmänt eftersträvar att hålla samma taxor inom sina respektive områden, får vanligen en del abonnenter betala ett högre pris för elströmmen än som motsvarar de kostnader de åsamkar distributören, medan andra får betala ett i motsvarande grad lägre pris. Det får antas att främst förstnämnda grupp abonnenter kan komma att verka för att få till stånd transitering som skulle ge dem lägre elpris. Om en sådan transitering tillåts och avgiften härför bestäms efter den verkliga kostnaden, kan följden bli att koncessionshavaren får höja sina taxor för att undgå förluster. En sådan utveckling strider mot den av utredningen förordade principen om att prissättningen inom ett detaljdistributionsområde bör vara utjämnad (12.4, sid. 130). För att denna princip skall kunna upprätthållas i ett fall som nyss sagts måste måhända transiteringsavgiften sättas så högt att transiteringen blir meningslös. Över huvud bör kollegium vid bestämmande av dylik avgift tillse, att koncessionshavaren får full täckning för de med transiteringen förenade kostnaderna. Härvid bör också beaktas att kostnaden för transitering över ett hopmaskat nät är större än för överföring över en enstaka ledning.

Av den allmänna motiveringen framgår att den för kommerskollegium föreslagna

befogenheten att besluta om transitering över närdistributionsnät ingår som ett led i strävandena att bana väg för en friare konkurrens. Utredningen anser emellertid, att befogenheten skall kunna utnyttjas också i andra fall när en transitering framstår som angelägen från allmän synpunkt, t.ex. för överföring av s.k. frikraft enligt vattenlagen. Den som förfogar över sådan kraft önskar kanske förbruka denna i det egna hushållet eller i en egen industri. Kollegium bör då kunna besluta att, om det är tekniskt möjligt, kraften på skäliga villkor skall få transiteras över närdistributionsnätet på orten. För närvarande kan nätets innehavare hindra transiteringen genom att vägra att ge sitt samtycke härtill, med påföljd att koncessionsmyndigheten måhända tvingas bifalla en ansökan från frikraftsägaren om linjekoncession beträffande ny ledning, oaktat ett sådant beslut i och för sig ter sig onödigt.

För att bestämmelsen om transiteringsplikt skall kunna fylla sin uppgift bör den ha retroaktiv verkan.

I 1966 års betänkande förordas en föreskrift av innebörd att avtal, stridande mot lagakraftätagande beslut om distributionsplikt, skall vara utan verkan (8 § tredje stycket förslaget till ny ellag samt sid. 99). Denna föreskrift finns ej i gällande lag och utredningen anser icke att den bör inflyta i den nya lagen.

Obestriddligen skall abonnent ha en ovillkorlig rätt att hos kommerskollegium påkalla prövning av fråga om distributionsplikt. Avtal stridande häremot skall sakna verkan. Detta innebär bl.a. att, om sådan fråga enligt en mellan abonnenten och koncessionshavaren träffad överenskommelse avgjorts av skiljemän enligt lag, abonnenten ej är bunden av detta avgörande utan är oförhindrad att vända sig till kollegium för prövning av frågan. 10 § första stycket har också utformats så att därav framgår att bestämmelsen är tvingande till abonnentens förmån. Däremot finner utredningen uppenbart att, sedan kollegium på begäran av abonnent meddelat beslut i fråga av detta slag, det står parterna fritt att ingå avtal

som avviker från beslutet. Enligt utredningens mening saknas i sådant läge anledning att skydda abonnenten, eftersom hans ställning ej kan anses vara mindre stark än koncessionshavarens. Härtill kommer att abonnenten har möjlighet att åter vända sig till kollegium, om han skulle anse att avtalet missgynnar honom.

Också när det gäller beslut som kommerskollegium meddelat med stöd av 10 § andra stycket, bör berörda parter vara oförhindrade att ingå avtal som strider mot beslutet. Bli den till vilkens förmån transitering över koncessionshavarens nät tillkommit ense med denne om att transiteringen ej skall ske eller upphöra, bör detta avtal få gälla. Abonnentens ställningstagande torde kunna tolkas som ett tecken på att syftet med kollegiets beslut ändock blivit tillgodosett.

Självfallet skall kommerskollegium vara skyldigt att på begäran av part ompröva beslut angående distributionsplikt. Särskild bestämmelse härom synes onödig.

11 §.

Lagrumsrummet ersätter 2 § 4 mom. andra stycket och delvis tredje stycket 1902 års ellag samt 6 § andra stycket och delvis 8 § första stycket förslaget till ny ellag i 1966 års betänkande. Redogörelse för dessa stadganden har lämnats under 8.7 och 13.5.

Av den allmänna motiveringen framgår att den nuvarande ordningen föreslås bli i stort sett oförändrad. Utredningen förordar ett par förtydliganden i lagtexten samt en uttrycklig bestämmelse om att kommerskollegium äger uppta fråga om koncessionshavarens distributionsplikt ex officio. Härunder får utredningen anföra följande.

Också bestämmelserna om distributionsplikt för innehavare av linjekoncession bör tillämpas med försiktighet. Vanligen torde kunna förutsättas att, om koncessionshavaren vägrar att tillmötesgå begäran om ny leverans eller transitering över ledningen, så har han fog för sin vägran. Innan kommerskollegium ålägger koncessionshavare leverans- eller transiteringsskyldighet, måste kollegium ha förvärvat sig om att ledningen

utan olägenhet kan belastas med den ifrågasatta kraftöverföringen. Härvid bör beaktas att enbart den omständigheten att ledningen är delvis outnyttjad ej räcker som underlag för ett beslut om distributionsplikt. Frånsett det fallet att ledningen endast tillfälligt icke är helt nyttiggjord, kan det vara fråga om en ledning för reservmatning eller en ledning, som är avsedd att inom en nära framtid tas i anspråk för planerade leveranser eller vilken ej kan till fullo belastas därför att störningar då skulle uppstå. Vidare måste kollegium tillse att ledning ej kommer att begagnas för ändamål som är oförenligt med kravet på en planmässig elektrifiering.

En särskilt besvärlig fråga kan vara huruvida koncessionshavare, som levererar elström till viss förbrukare — t.ex. innehavare av områdeskoncession — skall kunna tvingas upplåta sin ledning åt annan som överenskommit med förbrukaren att han skall överta leveransen och därmed göra ledningen mer eller mindre onyttig för dess innehavare. Enligt utredningens åsikt fordras starka skäl för att kommerskollegium i sådant fall skall meddela beslut om tvångsupplåtelse, trots att linjekoncessionshavaren skall ha skälig gottgörelse för upplåtelsen. Endast om det står klart att den ifrågasatta ändringen i leveransförhållandena skulle påtagligt främja en god elförsörjning — t.ex. leda till en väsentlig prisnedsättning — bör koncessionshavaren få vika. Skulle denne till följd av beslutet önska bli befriad från sitt koncessionsansvar, får han kräva att transitören löser in ledningen. Vägrar denne, kan han räkna med att bli av med leveransen. Vid tvist om lösenbeloppets storlek bestäms detta av statens elnämnd. Utredningen förutsätter, att det läge som nu beskrivits sällan kommer att uppstå. Blotta förekomsten av hithörande bestämmelser bör i förekommande fall leda till frivilliga överenskommelser, som tillgodoser ellagstiftningens syften.

Enligt utredningens mening bör kommerskollegium ex officio ta upp fråga om åläggande av distributionsplikt endast när sådant beslut leder till att ledning beträffande

vilken koncession begärs ej behöver utföras.

Beslut om distributionsplikt bör upphöra att gälla, när linjekoncessionshavaren behöver utnyttja sin ledning helt för det ändamål för vilket den får anses ha tillkommit. Uppstår tvist i sådan fråga, blir det kommerskollegiets sak att avgöra den.

Vad slutligen angår spörsmålet om i vad mån hithörande regler är tvingande, så gäller i tillämpliga delar vad därom anförts under 10 §. Detta betyder, att rätten att hos kommerskollegium påkalla prövning av fråga om distributionsplikt för innehavare av linjekoncession är ovillkorlig, samt att det är berörda parter obetaget att träffa överenskommelse som avviker från ett av kollegium meddelat beslut. Visserligen kan en sådan överenskommelse strida mot det allmännas intresse, men så länge klagomål ej framförs till kollegium eller ansökan, föranledd av överenskommelsen, att få framdraga ny ledning inkommit till kollegium, föreligger enligt utredningens mening ej tillräckliga skäl för verket att ingripa.

12 §.

Lagrummets första stycke motsvaras av 3 kap. 3 § starkströmskungörelsen och 3 kap. 2 § förslaget till tillämpningskungörelse i 1966 års betänkande.

Paragrafens andra stycke är nytt.

Under den allmänna motiveringen (13.4.3, sid. 144) har utredningen närmare redogjort för bakgrunden till andra stycket. Härutöver får utredningen anföra följande.

Enligt utredningens mening är den nuvarande bestämmelsen i starkströmskungörelsen ej tillräcklig för att vederbörande myndighet skall kunna få en så tydlig bild av en distributörs ekonomiska och tekniska förhållanden att myndigheten kan vara säker på att den kan rätt bedöma frågor om prisreglering och distributionsplikt. Den distributör som så önskar kan obehindrat undandra myndigheten viktiga uppgifter. Han kan nöja sig med att tillställa myndigheten sina taxor, balansräkning o.dyl. samt rapporter över verksamheten. Myndigheten

— enligt utredningens förslag kommerskollegium — måste kunna bevaka, att den får del av samtliga uppgifter som kan vara av betydelse i sammanhanget.

Hänvisningen till lagen om uppgiftsskyldighet innebär bl.a. att kommerskollegium, på sätt föreskrives i lagens 5 §, kan bestämma hur uppgiftsskyldigheten skall fullgöras, varjämte kollegium får rätt att förelägga försumlig distributör vite. Sådan distributör kan också bestraffas. Vidare föreligger tystnadsplikt för kollegiets tjänstemän. I sammanhanget får utredningen erinra om att kollegium enligt 2 § andra stycket förordningen den 11 december 1959 med föreskrifter om vissa betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar tillagts befogenhet att förelägga bilsäljare vite, om han ej lämnar uppgift som kollegium begär för att kunna utöva kontroll av förordningens efterlevnad.

13 §.

Paragrafen motsvarar 2 § 5 mom. 1902 års ellag och 9 § förslaget till ny ellag i 1966 års betänkande. Denna fråga har närmare behandlats under 7.9.3 (sid. 90) och 13.6.1 (sid. 147).

14 §.

Lagrummets första stycke ersätter 2 § 6 mom. 1902 års ellag och 10 § förslaget till ny ellag i 1966 års betänkande.

Paragrafens andra stycke är nytt.

Hithörande spörsmål har närmare berörts under 7.9 (se särsk. sid. 90), 8.8 (se särsk. sid. 104—105), 13.4 (se särsk. sid. 145) och 13.6 (sid. 147). I anslutning härtill vill utredningen betona följande.

I utredningens förslag har 14 § första stycket utformats så att därav otvetydigt framgår att koncession får återkallas också om koncessionshavaren åsidosätter förpliktelse, som avser prisreglering, samt att återkallelse kan ske — förutom när koncessionshavaren bevisligen åsidosatt koncessionsföreskrift eller ej haft sin anläggning i bruk under tre år i följd — endast om det blivit klarlagt att han underlåtit efterkomma av kommerskollegium meddelat beslut i

fråga om distributionsplikt eller prisreglering. Överklagas beslutet hos regeringsrätten, skall självfallet dess avgörande avvaktas. Avfattningen av 14 § andra stycket visar att återkallelse av rationaliseringskäl får ske endast om särskild anledning härtill föreligger.

15—17 §§.

Lagrummen, som innehåller reglerna om inlösen, saknar motsvarighet både i nuvarande ellag och förslaget till ny ellag i 1966 års betänkande. Reglerna har närmare behandlats under 9 kap. och 13.7. Härutöver får utredningen anföra följande.

Utredningens förslag innebär till en början att föreskrift om inlösen skall få meddelas endast i samband med att någon får koncession beträffande eldistribution som skall övertas från annan, vilkens rätt att bedriva distributionen upphört att gälla (15 och 16 §§). Av vilket skäl rätten upphört är likgiltigt. Det kan ha berott på att tiden för denne meddelad koncession eller äldre tillstånd löpt ut eller att kommerskollegium beslutat återkalla koncessionen eller tillståndet eller, när det gäller områdeskoncession eller därmed jämförligt äldre tillstånd, ändra gränserna för området. Skulle tillträdaren ej begära att kollegium meddelar föreskrift om att frånträdaren till honom skall avstå den egendom som behövs för den fortsatta distributionen, bör kollegium förvissa sig om att parterna genom bindande avtal överenskommit om sådant avstående. Saknas sådant avtal, bör kollegium föreskriva tvångsavstående. Viktigt är nämligen att kollegium redan vid den nya koncessionens beviljande kan vara säker på att abonnenterna ej kommer att bli lidande på överflyttningen av distributionen. Utredningen har övervägt att förorda en bestämmelse av innebörd att föreskrift om tvångsavstående skulle gå i verkställighet utan hinder av förd talan. Härigenom skulle en tredskande frånträdare kunna hindras från att äventyra abonnenternas berättigade intresse t.ex. genom att avbryta eldistributionen under den tid ärendet efter hans

överklagande prövas av Kungl. Maj:t. Utredningen har emellertid funnit, att en sådan bestämmelse skulle föra för långt och att den därför för närvarande ej bör införas i lagen.

Utredningens förslag innefattar också rätt för distributör, som av någon orsak skall upphöra med sin verksamhet, att hos kommerskollegium påkalla inlösen av den i verksamheten ingående egendomen (16 §). Kollegium skall då tillse att hans önskemål blir tillgodosedda, i den mån distributionen skall fortsätta och egendomen faller under de i 15 § första stycket nämnda slagen av anläggningar och föremål eller är sådan fastighet som sägs i 16 § andra stycket. Skulle den som lämpligen bör överta distributionen vägra att göra detta eller att inlösa egendomen, tvingas kollegium att vända sig till vederbörande råkraftleverantör som då på grund av sin till kollegium inlämnade förbindelse (se sid. 108—109) kommer att överta både distributionen och egendomen.

När av kollegium meddelat beslut om inlösen vinner laga kraft, övergår äganderätten till den av beslutet omfattade egendomen på tillträdaren. Detta betyder bl.a. att han till sin förmån kan återropa allmänt gällande regler om besittningsskydd samt i förekommande fall begära handräkning med stöd av 8 kap. 191 § utsökningslagen (jfr NJA 1919: 28 och 1922: 379).

Det synes ej nödvändigt att kommerskollegium i föreskrift om inlösen uttömmande redogör för den egendom som skall omfattas av föreskriften, utan det bör räcka med att kollegium anger huvudslagen av egendomen i enlighet med lagens ord. Visserligen är det ej uteslutet att parterna kan bli oense om huruvida viss anläggning eller visst föremål tillhör den ene eller den andre, men enligt utredningens mening kan denna omständighet ej rubba grunden för inlösen-systemet. Det blir elnämndens sak att avgöra dylik tvist.

Är fråga om föreskrift enligt 15 § andra stycket, skall kommerskollegium bestämma viss giltighetstid för förfoganderätten. Tiden bör avpassas så att tillträdaren får skäligen rådrum att bereda sig sedvanligt sakrätts-

ligt skydd eller flytta anläggningen från den frånträddaren tillhöriga marken.

Utredningen förutsätter att, om kommerskollegium föreskrivit inlösen, parterna vanligen kan enas i de av föreskriften berörda frågorna. I den mån detta ej går, äger vardera parten hänskjuta tvisten till elnämnden för avgörande, om de ej blivit ense om en annan ordning för tvistens biläggande. Är parterna överens om vilken egendom som övergått på tillträddaren, begränsas nämndens uppgift till beslut i ersättningsfrågan. Är parterna dessutom oeniga om omfattningen av den egendom som kollegiets föreskrift avser, skall nämnden avgöra också den tvisten. Vidare ankommer det på nämnden att, om endera parten så begär, bestämma ersättningen för sådan tvångsupplåtelse som sägs i 15 § andra stycket. Ersättning för lösa saker bör ej överstiga marknadsvärdet. Beträffande värdering av annan egendom hänvisas till 10 kap.

Slutligen får utredningen nämna att riksförbundet landsbygds folk i sin till utredningen den 3 maj 1968 överlämnade skrivelse (se sid. 3) hemställt att koncessionsmyndigheten ges möjlighet föreskriva att eldistributionsföretag, som uppenbarligen försummar sin distributionsplikt, skall efter verkställd värdering och däremot svarande ersättning överlämna sin anläggning till det företag med områdeskoncession, som myndigheten anser skall ombesörja eldistributionen även inom ifrågavarande område. I anslutning härtill får utredningen anmäla att denna hemställan beaktats på sätt framgår av 9 och 10 kap. samt här ovan intagna specialmotivering till 15—17 §§ utredningens förslag till ny ellag.

18 §.

Paragrafen ersätter 3 § 1902 års ellag och 12 § förslaget till ny ellag i 1966 års betänkande. Bestämmelserna i förstnämnda lagrum har i överensstämmelse med ett i nämnda betänkande framlagt förslag (se sid. 100) överförts till tillämpningskungörelsen.

1902 års ellag i dess lydelse efter 1957 års ändringar gäller i allt väsentligt också där tillstånd meddelats eller anläggning eljest i laga ordning utförts före den 1 januari 1958. Endast bestämmelsen om gränsändring saknar retroaktiv verkan, varjämte viss tvekan kan råda hur det förhåller sig med bestämmelserna om distributionsplikt och prisreglering (se sid. 87, 102 och 129—130).

I 1966 års betänkande förordas att den nya lagen skall tilläggas retroaktiv verkan utom såvitt avser stadgandena om distributionsplikt och prisreglering, där viss begränsning föreslås (sid. 117—120). Vidare upptas en regel, tillkommen för klarläggande av frågan när ett äldre tillstånd blir att jämföra med områdeskoncession och när med linjekoncession.

Som torde framgå av vad förut anförts i betänkandet anser utredningen — som ej behandlar frågan i vad mån 13—33 §§ i förslaget till ny ellag i 1966 års betänkande bör ha retroaktiv verkan — att samtliga aktuella bestämmelser i dess lagförslag skall ha sådan verkan. Detta bör klart framgå av lagtexten med hänsyn till att begreppet »koncession» infördes först genom 1957 års lagändringar. En särskild regel som skulle klarlägga skillnaden mellan olika slag av äldre tillstånd finner utredningen överflödigt (jfr 8.1, sid. 92).

16.3 Tillämpningskungörelsen

16.3.1 Inledning

Det av utredningen utarbetade förslaget till kungörelse omfattar ej alla bestämmelser i en blivande kungörelse utan blott dem som hänför sig till koncessionsväsendet och därtill anslutande spörsmål (2 kap. 1—11 §§ och 3 kap. 1 §). Förslaget ersätter 2 § 8 mom. och 3 § 1902 års ellag samt 2 kap. 1 § och 3 kap. 1 § 1957 års starkströmskungörelse ävensom 11 § förslaget till ny ellag samt 2 kap. 1—8 §§ och 3 kap. 1 § förslaget till ny tillämpningskungörelse i 1966 års betänkande. Vidare bör uppmärksammas att 3 kap. 3 § 1957 års starkströmskungörelsen.

görelse, motsvarande 3 kap. 2 § i sistnämnda förslag, överflyttats till den nya ellagen, där stadgandet bildar första stycket i 12 §.

Liksom förordas i 1966 års betänkande föreslår utredningen att reglerna om förfarandet i koncessionsärenden byggs ut och förtydligas. Utredningen har emellertid gjort en hel del ändringar, huvudsakligen av redaktionell art, i förslaget till tillämpningskungörelse i 1966 års betänkande.

16.3.2 De olika paragraferna

2 kap.

1 §.

1 mom. motsvarar i allt väsentligt 2 kap. 1 § 1957 års kungörelse. En mindre jämkning i sak har gjorts i b). Till skillnad från vad som förordas i 1966 års betänkande (se sid. 123) anser ej utredningen att e) bör ändras. Utredningen har sig ej bekant att ifrågakavande koncessionsfrihet skulle missbrukats.

2 mom. motsvaras av 2 § 8 mom. 1902 års ellag. Redaktionella ändringar har skett i dessa regler om förhandstillstånd. Enligt utredningens mening har de sin rätta plats i kungörelsen, eftersom det är fråga om ett slags undantag från koncessionsplikten.

2 §.

Paragrafen innehåller reglerna om delegering av Kungl. Maj:ts beslutanderätt på kommerskollegium. Denna fråga har närmare behandlats under 5 kap. (sid. 46), 13.1 (sid. 134—135) och 13.2.3 (sid. 137).

3 §.

Genom paragrafen klarläggs att ansökningar och framställningar i koncessionsärenden alltid skall inges till kommerskollegium.

4—8 §§.

Paragraferna ersätter 3 § 1902 års lag. En del redaktionella ändringar har gjorts.

9 §.

Bestämmelsen i första stycket har behandlats närmare under 13.3.3.

Enligt föreskriften i andra stycket skall kommerskollegium, innan ansökan om medgivande till överlåtelse av koncession prövas, vanligen bereda vederbörande länsstyrelse och kommuner tillfälle att yttra sig. I vissa ärenden, t.ex. ansökan om överlåtelse av koncession beträffande ledning för engrosleveranser, kan en sådan åtgärd dock framstå som onödig. Ärendet får då avgöras utan remissförfarande.

10 §.

Stadgandet har berörts under 13.6.

11 §.

Paragrafen upptager den naturliga regeln att kommerskollegium ej skall få avgöra ärende, innan berörda parter hörts.

3 kap.

1 §.

Paragrafen motsvarar 3 kap. 1 § 1957 års kungörelse.

16.4 Instruktionen för statens elnämnd

Instruktionen ersätter 1939 års instruktion för prisregleringsnämnden och förslaget till instruktion för statens elnämnd i 1966 års betänkande (sid. 24 och 128—132).

1 §.

Paragrafen anknyter till allmänna verkstadgan.

2 §.

Denna paragraf upptar bestämmelser om nämndens arbetsuppgifter. Frågan härom har närmare behandlats under 13.4.3, 13.7.1 och 16.2.2. Härutöver får utredningen framhålla att den i andra stycket föreskrivna skyldigheten för nämnden att pröva ersättningsfråga föreligger, även om parterna skulle ha enats om villkoren beträffande den egendom som omfattas av kollegiets inlösenföreskrift.

3 och 4 §§.

Paragraferna innehåller bestämmelser om

organisationen. Redogörelse härför har lämnats under 13.4.3 (sid. 143 och 145).

Enligt 4 § tredje stycket äger nämnden i vissa fall anlita experter, varvid kostnaderna skall stanna på statsverket. Tillgång till särskild expertis kan bli nödvändig i mera invecklade ärenden.

5 §.

Det ankommer på ordföranden att planlägga nämndens arbete och tillse att inkomna ärenden prövas så fort det är möjligt.

Nämnden bör vanligen sammanträda i Stockholm. Förhållandena kan dock vara sådana, att sammanträde lämpligen bör äga rum annorstädes, t.ex. på den ort där ifrågakommande anläggning är belägen.

6 §.

Första stycket upptar regler om nämndens sammansättning i det särskilda fallet. I denna fråga får utredningen hänvisa till 13.4.3 (sid. 143) och 13.7.1 (sid. 149).

Andra stycket innehåller regler angående omröstningsförfarandet. Härvidlag får utredningen återropa vad som anförts i 1966 års betänkande (se sid. 130).

7 §.

I princip bör det ankomma på parterna att förebringa och bekosta den utredning de finner erforderlig. Det egentliga utredningsarbetet skall alltså ej ligga på nämnden. Den skall bedöma de tvistiga frågorna huvudsakligen på grund av det material parterna tillhandahåller, i ett inlösenärende t.ex. en teknisk värdering som någon sakkunnig på parternas begäran utfört. Härvidlag kan också den sakkunskap tariffkommissionen företräder tas i anspråk.

8 §.

Åtskilliga ärenden torde vara av sådan art att de kan avgöras på handlingarna efter föredragning av nämndens sekreterare eller någon härför särskilt utsedd ledamot av nämnden. Begär part muntlig handläggning inför nämnden, skall denna begäran bifallas.

9—12 §§.

Paragraferna innehåller regler om protokoll, expeditioner m.m.

13 §.

Enligt utredningens mening bör ledamöter och suppleanter samt nämndens sekreterare utses för tre år.

14 §.

Paragrafen upptar bestämmelser om ersättning åt ledamöter m.fl.

Övergångsbestämmelser

Utredningen anser, att det uttryckligen bör stadgas att instruktionen för prisregleringsnämnden upphör att gälla, när den nya instruktionen träder i kraft.

I 4 kap. 4 § tredje stycket vattenlagen hänvisas till den nuvarande prisregleringsnämnden, som enligt utredningens förslag skall ersättas av kommerskollegium. Utredningen anser ej att nämnda stadgande förändskull behöver ändras. Det bör räcka med den av utredningen förordade sista mening- en i övergångsbestämmelserna.

16.5 *Lagen om ändrad lydelse av 2 § 14:o) regeringsrättslagen*

Som framgår av den allmänna motiveringen förordar utredningen, att besvär över kommerskollegiets beslut i regel skall föras hos Kungl. Maj:t i statsrådet. Endast då beslutet avser återkallelse av koncession därför att koncessionshavaren åsidosatt sina förpliktelser föreslås att talan över beslutet skall föras hos regeringsrätten.

16.6 *Lagen om upphävande av 1920 års registreringslag*

I 14 kap. har utredningen föreslagit att 1920 års lag skall upphävas, dock med det undantaget att lagen skall vara tillämplig i fråga om registrering som skett dessförinnan. Detta innebär att 4 och 6 §§, 7 § delvis, 8 § fjärde stycket, 9 och 10 §§ delvis, 11

och 12 §§, 13 § första och andra styckena samt 38 § delvis alltjämt gäller.

16.7 Lagen om ändring av 2 § lagen om vad som är fast egendom.

Såvitt utredningen kan bedöma, har tredje stycket i 2 § lagen om vad som är fast egendom fått en avfattning som kan misstolkas. Vad där sägs om fastighet, där elektrisk station finns, avser uppenbarligen endast det fallet att på fastigheten finns elektrisk huvudstation som blivit registrerad enligt 1920 års lag. Mot denna bakgrund och särskilt om nämnda lag upphävs och nya registreringar således ej kan ske, synes skäl föreligga att i förevarande hänseende förtydliga ordalagen i 2 § tredje stycket.

Elkraften är en betydelsefull faktor i samhället. Allteftersom den tekniska utvecklingen fortskrider på olika områden, blir samhället mer beroende av att elkraft finns att tillgå i erforderlig omfattning och på rimliga villkor. Ellagstiftningen reglerar sålunda frågor av stor samhällsekonomisk vikt.

De grundläggande föreskrifterna på elområdet finns i 1902 års ellag. Denna har omarbetats i skilda hänseenden vid ett flertal tillfällen och senast år 1957. Huvudsyftet med 1957 års ändringar var att underlätta erforderlig rationalisering av framför allt landsbygdsdistributionen.

Ellagstiftningsutredningen har i betänkande den 20 juni 1966 (SOU 1966: 39) framlagt förslag till ny ellag. Betänkandet har överlämnats till eldistributionsutredningen för övervägande i de delar betänkandet berörde dess arbete. I enlighet härmed har eldistributionsutredningen begränsat sig till att behandla de bestämmelser som hänförs sig till koncessionsväsendet och därtill anknytande frågor samt övergångsbestämmelser till den nya lagen. Härvidlag skiljer sig förslaget i en del hänseenden från förslaget i 1966 års betänkande.

För att få underlag för sina överväganden har eldistributionsutredningen inhämtat statistiska uppgifter från praktiskt taget samtliga detaljdistributionsföretag rörande dessas elkraftomsättning, antalet abonnenter, prissättningen på elströmmen, företa-

gens organisation, distributionsledningarnas längd, distributionsspänning på elnäten, antalet transformatorstationer m.m. Vidare har utredningen tagit del av centrala driftledningens konsumtions- och produktionsprognoser vartill utredningen redovisat en översiktlig beskrivning av utvecklingstendenserna inom elkraftförsörjningen under den kommande 10-årsperioden.

Eldistributionsutredningens undersökningar får anses bekräfta den i direktiven redovisade uppfattningen att rationaliseringen på eldistributionsområdet icke genomförts i den takt och omfattning som förutsattes vid tillkomsten av 1957 års lagändringar. Såvitt utredningen kan bedöma, sammanhänger detta bl.a. med att ellagen i sin nuvarande utformning icke i tillräcklig grad möjliggör för koncessionsmyndigheten att styra utvecklingen i önskvärd riktning. Utredningen framlägger därför förslag som — utan att rubba på de grundsatser på vilka lagen bygger — är ägnade att undanröja denna brist samtidigt som åtgärder förordas, vilka ökar möjligheterna till fri konkurrens inom lagens ram.

Enligt utredningens mening saknas anledning att frånga den nuvarande ordningen med områdekoncession och linjekoncession eller att ändra grundprinciperna beträffande användningen av de båda koncessionsformerna i olika fall. Vidare förordar utredningen att koncessionsskyldigheten liksom hittills i princip skall omfatta alla stark-

strömsledningar, dock med rätt för Kungl. Maj:t att medge undantag när ledning kan framdras eller begagnas utan att statlig kontroll i sammanhanget är påkallad.

Utredningen förordar att koncession får meddelas endast den som är lämplig för den avsedda distributionen och blott under förutsättning att ledningsnätet eller ledningen är behövlig och förenlig med en planmässig elektrifiering, samt när fråga är om områdeskoncession, att området utgör en lämplig enhet. Förslaget anknyter i stort sett till nuvarande lag i såväl sak som form. Enligt utredningens mening måste nu angivna betingelser vara uppfyllda i de olika fallen för att lagens syfte skall kunna tillgodoses. Endast den ändringen förordas i gällande regler att kravet på lämplig enhet och lämplig distributör skall upprätthållas även om distributionen ej sker yrkesmässigt.

Utredningen har särskilt uppmärksammat frågan hur en lämplig distributionsenhet bör vara utformad. Härvid framhålls att området skall vara ekonomiskt bärkraftigt och att distributören skall kunna — utan statligt stöd — förse inom området boende med fullgod elkraft i tillräcklig mängd och under säkra leveransförhållanden samt till skäligt pris. Utredningen erinrar om att en omstridd fråga är, om och i vad mån abonnentunderlagets storlek har avgörande betydelse för distributörens möjligheter att fullgöra sina åligganden, samt att det från olika håll hävdas att ett område i princip skall ha ett minsta antal abonnenter. Utredningen har funnit det svårt att ta ställning till denna fråga. Enligt utredningens mening finns dock åtskilliga företag med för få abonnenter och allmänt håller utredningen före att förhållandevis stora enheter är nödvändiga för att eldistributionen skall kunna ske utan befogad anmärkning, men utredningen anser sig ej böra ange minimisiffror. Utredningen betonar, att kravet på stora enheter är tämligen lätt att tillgodose när det gäller de större tätorterna, men att det ofta är svårare att på landsbygden skapa enheter av önskvärd storlek. Enligt utredningens åsikt är det angeläget att så långt möjligt områden skapas som består av både

tätort och glesbygd. Härigenom blir det lättare att tillämpa den allmänt eftersträfvade utjämningsprincipen, innebärande att distributören kan erbjuda ett större antal abonnenter enhetliga taxor med förhållandevis låga elpriser. Genom att dylika enheter skapas blir det lättare för koncessionsmyndigheten att åstadkomma en överlag lämplig områdesindelning.

Också de spörsmål som sammanhänger med den kommunala distributionen ägnas särskild uppmärksamhet av utredningen. Dess slutsats är att koncessionsmyndigheten vid prövning av frågor huruvida ett område utgör lämplig enhet eller koncessionssökande är lämplig distributör, ej bör vara bunden av särregler när det gäller kommunal distribution, utan att alla distributörer i princip bör behandlas lika.

Enligt utredningens förslag skall koncession också i fortsättningen beviljas endast för viss tid. Ej heller förordas ändring beträffande de i lagen nu stadgade maximitiderna, nämligen 40 år eller, om särskilda skäl därtill föranleder, 60 år. Koncessionsmyndigheten bör ha frihet att inom lagens ram anpassa koncessionstiden efter omständigheterna i det särskilda fallet. Utredningen förordar dock att tiden för områdeskoncession i regel bör vara 25—30 år, samt att tiden för linjekoncession bör bestämmas till 40 år. Utredningen anser emellertid att det någon gång kan vara ändamålsenligt att meddela linjekoncession för längre tid än 40 år, t.ex. för ledning som ingår i stamlinjenätet eller annan ledning med hög spänning. I så fall kan en 60-årig koncessionstid komma ifråga.

Utredningen föreslår därjämte att bestämmelserna om koncessionstid kompletteras med ett stadgande av innebörd att, om koncessionsmyndigheten ej före den bestämda koncessionstidens utgång beslutat hur koncessionsfrågan skall lösas för framtiden, distributören utan hinder därav äger fortsätta sin distributionsverksamhet på samma villkor som förut tills myndigheten bestämmer annat.

Vidare förordas att gällande bestämmelse att koncession ej får överlätas utan tillstånd

skall inflyta i den nya lagen. Vid överlåtelseprövningen bör dock myndigheten — till skillnad från vad som nu gäller — vanligen beakta samma synpunkter som anmäler sig i samband med prövning av ansökan om ny koncession. Härjämte föreslås att koncessionsmyndigheten bör granska också villkoren för överlåtelsen och att tillstånd bör kunna vägras om det är uppenbart att dessa skulle påtagligt gynna överlåtaren och därigenom skada konsumentintresset eller att överlåtelsen eljest är olämplig från allmän synpunkt. Utredningen förordar dessutom, att också överlåtelse av äldre tillstånd skall godkännas av koncessionsmyndigheten.

Utredningen betonar vikten av att lagstiftaren medelst lämpliga regler söker hindra den som fått koncession att missbruka sin monopolställning till men för konsumenterna. Utredningen föreslår därför vissa regler, genom vilka det skulle bli möjligt att inom ramen för koncessionslagstiftningen främja friare konkurrensförhållanden på eldistributionens område.

Sålunda förordas en lagregel, som ger myndigheten rätt att tillåta transitering över ledningar som omfattas av annans områdeskoncession. Enligt utredningens mening kan förmodas att myndigheten endast i sällsynta undantagsfall får orsak att utnyttja denna rätt. Blotta förekomsten av en dylik lagregel är ägnad att leda till eftersträfvade lösningar på frivillighetens väg. En sund pris konkurrens kommer att främjas. Utredningen förordar härjämte, att denna regel får retroaktiv verkan. Vidare framhålls att — om transitering på närdistributionsnät skulle framstå som mindre lämpligt — myndigheten i stället kan meddela områdeskoncession för annan beträffande ett mindre område inom det egentliga koncessionsområdet, innebärande rätt för utomstående att anlägga erforderliga ledningar för detaljdistribution inom annans område, varvid självfallet planmässighet skall eftersträvas. Utredningen understryker vikten av att nu angivna möjligheter utnyttjas med försiktighet.

I fråga om linjekoncession föreslår utred-

ningen, att nuvarande regler så tillvida skall kunna frångås att koncession i fortsättningen får meddelas annan än statligt företag beträffande ledning med stamlinjespänning, under förutsättning att ledningen ej skall ingå i det samkörande stamlinjenätet. Som koncessionsvillkor bör dock alltid gälla att ledningen skall hemjudas till staten för inlösen, om det sedermera visar sig att den lämpligen bör infogas i detta nät.

Bestämmelsen om distributionsplikt för innehavare av områdeskoncession bör enligt utredningens mening behållas. Emellertid förordar utredningen att plikten utvidgas. I dag kan abonnent ej kräva elström för annat än normalt förbrukningsändamål. Det framhålls att begränsningen tillkom vid en tidpunkt då tillgången på elektrisk kraft bedömdes ej vara tillräckligt stor för att möjliggöra en obegränsad förbrukning, men att läget numera är ett annat. Kraftkällorna kan lätt byggas ut i erforderlig omfattning och elproduktionen anpassas till den aktuella belastningen. Utredningen anser därför tiden vara mogen för en lagregel som ålägger innehavare av områdeskoncession en i princip obegränsad distributionsplikt. Om särskilda skäl talar härför, bör han dock vara berättigad att undandra sig begärd elleverans. Abonnenten kan då liksom nu hänskjuta frågan till koncessionsmyndighetens prövning. — En förutsättning för att innehavare av områdeskoncession skall kunna fullgöra sin distributionsplikt är självfallet — framhåller utredningen — att han har tillgång till ström i erforderlig omfattning. Mot denna bakgrund finner utredningen uppenbart att bestämmelsen om distributionsplikt för innehavare av linjekoncession bör behållas i lagen. Också i övrigt bör nu gällande distributionsplikt för sådan distributör kvarstå. Eftersom den nuvarande utformningen av hithörande bestämmelser kan föranleda viss tvekan om den rätta inbörden av pliktens omfattning, föreslår utredningen att lagens ordalag jämkas.

Utredningen förordar att bestämmelsen om distributionsplikt skall ha retroaktiv verkan och alltså gälla också innehavare av äldre tillstånd.

Enligt utredningens mening bör nuvarande bestämmelse om att koncession och äldre tillstånd får berövas den som i väsentlig mån åsidosätter sina förpliktelser som distributör kvarstå. Också stadgandet om att koncessionsmyndigheten äger ändra gränserna för meddelad områdeskoncession, om så skulle behövas för en ändamålsenlig distribution och åtgärden kan genomföras utan synnerligt men för koncessionshavaren bör enligt utredningens mening behållas. Utredningen förordar dessutom att stadgandet får retroaktiv verkan.

Utredningen erinrar om att det i samband med 1957 års lagändringar ingående dryftades, huruvida lagen borde uppta bestämmelser som gav koncessionsmyndigheten rätt att återkalla koncession med hänsyn till kraftförsörjningens ändamålsenliga ordnande, men att statsmakterna då ansåg att en sådan bestämmelse icke borde ifrågakomma. Utredningen har emellertid funnit att dess undersökningar klart gett vid handen att, om eldistributionen i vårt land inom en ej alltför avlägsen framtid skall kunna rationaliseras i önskvärd omfattning, lagen ej bör utestänga koncessionsmyndigheten från en sådan rätt. Utredningen föreslår därför införandet av en lagregel, som medger koncessionsmyndigheten att återkalla löpande koncession när särskild anledning härtill föreligger med hänsyn till distributionens ändamålsenliga ordnande. För att en sådan bestämmelse skall bli meningsfull måste den göras tillämplig också då fråga är om verksamhet som bedrivs med stöd av äldre lagstiftning. Utredningen framlägger sålunda förslag härom.

När koncession av någon anledning upphör att gälla ankommer det på koncessionsmyndigheten — framhåller utredningen — att avgöra vem som i fortsättningen skall handha den med koncessionen avsedda distributionen. Det är då enligt utredningens mening angeläget att den distributör som enligt myndighetens bedömande ej får fortsätta sin verksamhet utan skall överlämna denna till annan, ej kan hindra eller fördröja den planerade omorganisationen. I dag kan han i praktiken göra detta genom

att vägra att avstå sin ledning eller sitt nät till ny distributör, eller härför uppställa villkor som ej kan godkännas från allmän synpunkt. Utredningen föreslår därför en bestämmelse om skyldighet för den, vars distributionsverksamhet enligt myndighetens beslut skall överflyttas, att på skäligena villkor avstå distributionsledningar, transformatorstationer, ställverk och liknande anläggningar samt maskiner, fordon, materiel och därmed jämförliga föremål, i den mån egendomen ingick i den överflyttade distributionsverksamheten. Utredningen förordar härjämte att myndigheten beträffande anläggning, som är belägen inom frånträda-rens tillhörig fastighet, skall äga föreskriva att denne skall vara pliktig tåla att koncessionshavaren under viss tid får förfoga över den mark som krävs för att anläggningen ej skall behöva flyttas. Vidare föreslås en ordning som säkerställer rätt för frånträda-rens att genom myndighetens försorg kunna få sådana anläggningar som nyss sagts inlösta samt att bli av med fastighet, varpå dylik anläggning är belägen och vilken eljest skulle bli utan värde för honom.

Det av utredningen sålunda föreslagna systemet bygger på den principen att koncessionsmyndigheten skall meddela beslut om tvångsavstående samtidigt med beslutet i koncessionsfrågan. Fördelen härmed är att myndigheten kan slutgiltigt pröva sistnämnda fråga utan hänsynstagande till ovidkommande synpunkter, ägnade att fördröja koncessionsbeslutet. Myndigheten vet nämligen, att den nye koncessionshavarens möjlighet att driva verksamheten ej försvåras eller omöjliggörs av den orsaken att han ej får förfoga över befintliga anläggningar. För att syftet med den föreslagna ordningen skall kunna uppnås är dessutom ofrånkomligt att beslut om tvångsavstående kan träda i kraft, oavsett om de ekonomiska villkoren är fastlagda eller icke. Uppgörelse härom får ej fördröja beslut i koncessionsfrågan. Den ekonomiska uppgörelsen blir ett fristående spörsmål, som får lösas i särskild ordning.

Enligt utredningens mening bör en självklar princip vara att tvångsavstående av el-

anläggning skall ske på skäligen villkor. Här för torde vanligen krävas att anläggningen värderas. Utredningen har övervägt att föreslå införande av värderingsregler i lagen men har funnit, att förhållandena starkt växlar från fall till fall och att det är praktiskt ogörligt att skapa regler som kan tillämpas över hela fältet och har därför fått överge denna tanke. Utredningen har i stället föreslagit att, om parterna ej själva kan enas om överlåtelsevillkoren eller om hur uppkommen tvist i saken skall biläggas, tvisten av endera parten får hänskjutas till ett särskilt organ, *statens elnämnd*, för avgörande. Enligt förslaget skall elnämnden vid handläggning av sådant ärende bestå av fem ledamöter, av vilka en — ordföranden — skall vara lagkunnig och erfaren i domarvärv, en ha teknisk sakkunskap, en ha ekonomisk sakkunskap och de båda övriga företräda berörda partsintressen.

Utredningen har övervägt om bestämmelser angående prisreglering behövs i en lag men stannat för att så bör vara fallet. Förhållandena på elområdet medger ej en helt obunden konkurrens och det allmänna måste vid behov kunna ingripa med prisreglerande åtgärder mot distributör, vars prisättning är obillig. Utredningen har emellertid förordat vissa ändringar i det gällande systemet. Sålunda är det enligt utredningens mening önskvärt att undanröja det nuvarande förlikningstvånget. Vidare anser utredningen att prisfråga i fortsättningen bör kunna prövas, även om abonnent ej väcker talan härom. Koncessionsmyndigheten bör ha rätt att ex officio pröva skäligheten av ett elföretags leveransvillkor och sålunda ej behöva avvakta framställning om prisreglering. Vidare förordas att ej endast koncessionshavare utan över huvud envar som mot ersättning tillhandahåller elström skall vara underkastad prisreglering. Härjämte föreslås en bestämmelse av innebörd att den koncessionshavare som ej rättar sig efter beslut i prisregleringsärende skall kunna berövas sin koncession.

I fråga om förfarandet i prisregleringsärenden föreslår utredningen att dessa skall handläggas av kommerskollegium och ej

såsom nu av en särskild nämnd (statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström). Enligt utredningens förslag äger dock kollegium, där fråga är om ärende som avser en individuell tvist mellan abonnent och distributör, överlämna ärendet för avgörande till statens elnämnd, som skall ersätta prisregleringsnämnden. Fråga av generell art skall sålunda alltid prövas av kollegium.

Detta förslag ligger i linje med utredningens strävanden att skapa en ordning enligt vilken eldistributionsfrågorna i princip skall handläggas i första instans av kommerskollegium som central koncessionsmyndighet. Utredningen förordar nämligen att den nya ellagen utformas så, att denna kollegiets ställning blir uttryckligen fastslagen. Utredningen har emellertid funnit att vissa ärenden alltjämt bör förbehållas Kungl. Maj:ts prövning. Dessa undantag avser dels koncessionsärende, där expropriation av äganderätt till mark begärs, dels ärende i vilket naturvårdsverket eller länsstyrelse av naturvårdsskäl motsätter sig bifall till ansökan om koncession och dels ärende, där kollegium och stiftsnämnd eller universitet har olika uppfattningar om framdragande av ledning över ecklesiastisk mark respektive universitetets mark. Utredningen förordar att kollegium i dessa tre typer av ärenden skall överlämna handlingarna till Kungl. Maj:t för avgörande.

Beträffande de ärenden som skall avgöras av kommerskollegium gäller enligt utredningens förslag att part som är missnöjd med kollegiets beslut äger föra talan där emot hos Kungl. Maj:t. Avser ärende återkallelse av koncession därför att koncessionshavare åsidosatt sina förpliktelser, skall överklagandet ske i regeringsrätten och i övriga ärenden hos Kungl. Maj:t i statsrådet.

Vad angår beslut av statens elnämnd innebär utredningens förslag att talan mot sådant beslut ej skall få föras.

Till sist framlägger utredningen förslag som berör lagen den 12 maj 1917 om expropriation och lagen den 22 juni 1920 med vissa bestämmelser om registrering av elek-

triska anläggningar samt om rätt till elektrisk kraft m.m.

Sålunda förordar utredningen att de i 1902 års ellag intagna stadgandena om expropriation överflyttas till expropriationslagen. Expropriationsutredningen har under hand förklarat att en sådan överflyttning är önskvärd. Det bör ankomma på denna utredning — vars förslag enligt uppgift kan förväntas under hösten 1968 — att bedöma var och med vilken ordalydelse stadgandena bör inpassas i en enhetlig expropriationslagstiftning. Expropriationsutredningen har under hand sagt sig dela denna uppfattning.

I sammanhanget erinrar utredningen om att det enligt nuvarande ordning i princip ankommer på Kungl. Maj:t att avgöra, om expropriation som begärs för elektrisk starkströmsledning skall tillåtas eller ej. Utredningen framhåller emellertid att, om dess förslag att kommerskollegium i regel skall fatta beslut som första instans i koncessions- och därmed sammanhängande ärenden skall kunna genomföras, så bör lämpligen kollegium få befogenhet att pröva expropriationsansökan eftersom sådan ofta är sammankopplad med ansökan om koncession. De undantagen förordas dock att Kungl. Maj:t alltjämt skall avgöra ärende, där expropriationsansökan avstyrkts av länsstyrelse eller naturvårdsverket från naturvårdssynpunkt samt ärende där fråga är om expropriation av äganderätt till fast egendom. Vidare anser utredningen att den nu föreslagna ordningen skall vara tillämplig också beträffande sådana ärenden som rör enbart expropriation av nyttjande- eller servitutsrätt för starkströmsledning. Dyliga ärenden är sällsynta och från lagteknisk syn-

punkt skulle vara otillfredsställande med ett undantag härvidlag från den kollegium tillkommande beslutanderätten.

Enligt utredningens mening kan det sålunda föreslagna systemet lämpligen skapas genom införande av ett stadgande i expropriationslagen om rätt för Kungl. Maj:t att i expropriationsärende delegera beslutanderätten på kommerskollegium, varefter Kungl. Maj:t genom kungörelse eller i brev till kollegium föreskrev de särskilda villkor som skulle gälla för kollegiets befattning med hithörande ärenden.

Slutligen anser utredningen att, om dess förslag ej skulle godtas, så bör i vart fall expropriationslagen eller i anslutning här till utfärdad tillämpningskungörelse uppta ett uttryckligt stadgande att den som vill söka koncession för elektrisk starkströmsledning och samtidigt önskar expropriationsrätt för ledningen äger inge sin till Konungen ställda expropriationsansökan till kommerskollegium, som har att efter beredning av koncessions- och expropriationsärendet överlämna detta till Kungl. Maj:t för beslut. Härigenom kan i vart fall en samtidig handläggning säkerställas.

I fråga om 1920 års registreringslag har utredningen funnit att den bör kunna upphävas. Enligt utredningens mening skulle vägande invändningar häremot ej kunna resas nu sedan den nya lagen om företagsinteckning trätt i kraft och under förutsättning att de av utredningen föreslagna reglerna om distributionsplikt genomförs. Utredningen förordar emellertid att lagens bestämmelser om registrering alltjämt bör gälla i fråga om anläggning som registrerats före den nya ellagens ikraftträdande.

18.1 Särskilt yttrande av ledamoten Lychou

I anslutning till utredningens kapitel 8.7 om distributionsplikt för linjekoncessionshavare får jag anmäla avvikande mening i de hänseenden som framgår av det följande.

I sista stycket av 8.7 (sid. 103) anges hurusom utredningen övervägt förorda en bestämmelse med innebörd att linjekoncessionshavare skulle vara pliktig att om koncessionsmyndigheten så begärde antingen höja spänningen på sin ledning eller öka ledningsarean så att överföringsförmågan ökades tillräckligt för en strömleverans som med hänsyn till att ledningens kapacitet redan var helt utnyttjad eljest ej skulle kunna ske. Som bidragande orsak till att utredningen, som ansåg att en bestämmelse med ovan angiven innebörd skulle föra för långt, ej upptog detta förslag anger utredningen att det kan förutsättas att berörda distributörer såsom hittills frivilligt medverkar till lösningar av förutsett slag.

Min erfarenhet i koncessionsgivningsarbetet säger mig dock att i fall där konkurrensen hårdnar söker berörda parter var och en att slå vakt om sina egna intressen och att det i sådant läge lär bli svårt för koncessionsmyndigheten att genomdriva en tekniskt och ekonomiskt riktig lösning.

Jag anser därför att i fall där det ur teknisk-ekonomisk synpunkt är fördelaktigare att genom förstärkning öka en lednings överföringsförmåga än att bygga en ny led-

ning skall koncessionsmyndigheten kunna kräva en förstärkning oavsett om förstärkningen skall utföras genom ökning av ledningsarean eller genom spänningshöjning.

Anledningen till att jag anser denna skärpning av distributionsplikten erforderlig är följande.

Markintranget förorsakat av elektriska ledningar ökar och är i dag högst betydande. Intranget på produktiv skogsmark ligger någonstans i närheten av en procent. Möjligheterna att komma fram med nya ledningar inom och i närheten av tätbebyggda områden blir mindre och framkomstmöjligheterna är redan i dag högst begränsade. Med den påtagliga trend till ökat behov att överföra kraft för såväl industriella behov som för allmän förbrukning inte minst genom kraven på eluppvärmning kommer markintrangets problemet att bli allt svårare att bemästra. Härtill kommer det motstånd som reses från naturvårdshåll mot förfullande ledningar. Det är därför ett samhällsligt önskemål att begränsa markintranget från ledningar i vad avser sådana förlagda ovan mark. I fall där överföringen kan ske med i mark förlagda kablar blir problemet mindre allvarligt. Nya ledningar ovan mark bör därför ej tillkomma annat än när detta är oundgängligen nödvändigt.

Skall det nuvarande svenska systemet med kraftöverföring genom olika ledningsinnehavare även i framtiden kunna bestå är det enligt min uppfattning därför nöd-

vändigt att koncessionsmyndigheten skall kunna kräva att befintliga ledningar optimalt utnyttjas för aktuella kraftöverföringsbehov. Härmed avses att en ledning skall kunna belastas så att överföringen sker till lägsta kostnad och att ledningen förstärkes när det är tekniskt-ekonomiskt motiverat. Enär som jag inledningsvis anförjt ej är övertygad om att i alla lägen frivilliga uppgörrelser kan förutsättas träffas anser jag lagen bör utformas så att koncessionsmyndigheten skall kunna avgöra överföringsfall även när förstärkningar är nödvändiga. En sådan ändring av lagen kommer i och för sig otvivelaktigt att medföra en reducering av antalet fall då koncessionsmyndigheten behöver ingripa.

Även om den föreslagna skärpningen ytligt sett kan förefalla innebära ett svårt intrång på en koncessionshavares dispositionsrätt över sin ledning är den emellertid enligt mitt förmenande väl befogad. Eljest begränsas överföringsskyldigheten på ett tekniskt omotiverat sätt. Skyldighet skulle endast föreligga i det fall överföringen aktualiserades i ett skede då kapacitet hos ledningen i befintligt skick föreligger. Detta synes mig orimligt. En ledning bygges icke enbart för ett vid projektstadiet fixerat behov och en lednings kapacitet är ej entydig. En ledning överbelastas över vad projekterad optimal belastning förutsätter mer eller mindre regelmässigt i vissa driftlägen och bl.a. inför den tidpunkt då en förstärkning avses genomföras. Förstärkningar, företrädesvis genom areaökning är en normal företeelse och genomföres allteftersom en lednings kapacitet blir för liten. Man kan sålunda hävda att med de ökade överföringsbehov som årligen redovisas av kraftföretagen kommer flertalet ledningar att successivt förstärkas. Förstärkningar sker på så sätt att kapaciteten trappstegsvis ökas. En förstärkning sker på sikt och efter genomförd förstärkning finnes som regel en ledig överföringskapacitet. Endast i det fall överföringskapacitet finnes ledig skulle med utredningens begränsning av överföringsplikten sådan kunna tillämpas. Av mig föreslagen ökning i överföringsplikten inne-

bär i princip emellertid endast att en förstärkning genom koncessionsmyndighetens ingripande sker i ett tidigare skede än eljest skulle vara fallet. Det ökade intrånget är således ej så besvärande som det vid ett första påseende kan förefalla.

Mot en ökad överföringsplikt skulle måhända kunna anföras att det blir svårt att avgöra vilket som är riktigast att kräva en förstärkning eller att medgiva byggandet av ny ledning. Problemet blir emellertid inte på något vis mer invecklat av den orsak att det gäller överföring av kraft för någon annans behov än om det gällde överföring för eget behov detta sett rent beräkningsmässigt. Sådana räkneproblem är av ren rutinkaraktär och lösas dagligen av kraftdistributörer. M.a.o. frågan hur överföringen rätteligen bör ske bör avgöras på samma sätt som om överföringen skedde för koncessionshavarens egen räkning.

Kvar står givetvis hur de ekonomiska uppgörelserna mellan koncessionshavaren och den eller de som begär överföringen skall träffas men detta problem är detsamma som uppstår när en koncessionshavare som genom koncessionsmyndigheten fått sin ledning fullbelastad och i ett kommande skede behöver förstärka sin ledning med hänsyn till eget överföringsbehov. Hur kostnaderna förorsakade av överföringen skall fördelas och gäldas förutsätts i båda fallen bli föremål för överläggning mellan parterna och i fall av tvist kunna föreläggas elnämnden.

Vidare anser jag att den begränsning som utredningen förutsätter böra bestå nämligen att överföringsskyldigheten skall avse förbrukare, vilkens verksamhet är av större betydelse från allmän synpunkt, bör utgå. Anledning till mitt ståndpunktstagande i detta stycke är att det ur intrångssynpunkt är ovidkommande vartill kraften skall nyttjas. Det kan knappast vara meningen att koncessionsmyndigheten med nuvarande synsätt skall avgöra om en förbrukare skall få kraft eller inte. Önskar någon få kraft överförd må han få den förutsatt att han är beredd att betala kostnaderna och förutsatt att de kriterier uppfyllas som utred-

ningen i övrigt ställt för överföring. Frågan är således närmast hur kraft skall tillhandahållas; av områdeskoncessionshavaren, av linjekoncessionshavaren eller genom överföring av sökandens egen kraft. Det synes mig ovidkommande om det gäller behov av större allmän synpunkt. Det måste te sig egendomligt att man i annat fall kan komma till det resultatet att ny ledning måste byggas trots att det på samma sätt som i övrigt redovisats varit riktigare med en överföring på befintlig ledning. Markinfrånget är det primära.

Genom den av mig förordade utvidgade överföringsskyldigheten ernås även att linjekoncessionshavare jämställas med områdeskoncessionshavare såsom distributör. Båda får i princip ensamrätt och ensamskyldighet att inom gränserna för sin koncessionsform handha kraftöverföringen till dem eller de som har behov av kraft.

Av mig framförda synpunkter kan beaktas genom att första stycket i 11 § förslag till ellag gives följande lydelse:

»Innehavare av linjekoncession är pliktig att i den mån det är förenligt med en planmässig elektrifiering över ledningen överföra eller leverera ström till förbrukare.»

18.2 Särskilt yttrande av experten Bergljung

I § 10 behandlar utredningen de värderingsprinciper, som kan komma till användning vid värdering av sådana elektriska anläggningar, som skall överlätas till annat företag. Utredningen redogör för olika synpunkter på värdering, som kommit att anläggas vid de överlåtelser, som hittills kommit till stånd efter förhandlingar mellan det överlåtande och det övertagande företaget. Utredningen föreslår att, därest parterna ej kan komma överens om ersättningen för anläggningarna, frågan om ersättningen skall avgöras av statens elnämnd.

Elektriska distributionsanläggningar utbyggas ej främst för att åstadkomma ekonomisk avkastning utan i stället mer med tanke på att förse envar kraftförbrukare

inom distributionsområdet med elkraft. Kostnaderna för anläggningarnas administration, underhåll och förnyelse liksom också skälig avkastning på insatt kapital får bäras av kraftförbrukarna i och med att distributionsföretaget äger rätt att tillämpa eltaxor, som är anpassade efter kostnaderna. Det synes mig därför riktigast att det överlåtande distributionsföretaget vid en påtvingad överlåtelse erhåller en ersättning för anläggningarna efter dessas tekniska värde vid överlåtelsetidpunkten. Hänsyn måste dock tagas till det sätt på vilket det överlåtande företaget finansierat sina anläggningar. Bidrag från staten eller kommunen liksom anslutningsavgifter från kraftförbrukarna bör icke tillgodoräknas överlåtarens utan i stället avdragas från ersättningen. Med hänsyn till att anläggningarna efterhand ersättas bör dock icke bidrag och anslutningsavgifter äldre än 10 à 15 år från dragas vid ersättningens fastställande.

Ersättningen för övertagen anläggning bör alltid vara grundad på objektiv värdering och vara oberoende av ägandeförhållandet. Någon anledning att behandla en ekonomisk förening, där alla eller större delen av kraftförbrukarna är ägare till anläggningarna, på ett speciellt sätt synes mig icke föreligga.

Angående förfarandet i övrigt biträder jag utredningens förslag.

18.3 Särskilt yttrande av experterna Hesselbom och Romson

Utredningen har behandlat frågan huruvida vetostadgandet i 1 § andra stycket i 1902 års lag om elektriska anläggningar och kompetensbestämmelserna i 3 § kommunallagen kan anses ge kommun en allmän företrädesrätt till koncession för detaljdistribution av elkraft och stannat för den tolkningen att så icke är fallet. Vid prövning av ansökan om områdeskoncession bör koncessionsmyndigheten enligt utredningen inte heller i framtiden vara bunden av särregler när det gäller kommunal distribution. Alla distributörer bör i princip be-

handlas lika varvid målet är att ellagens syften skall fullföljas.

Häremot vill vi anföra följande.

Kommunerna bör enligt vår mening beredas större inflytande över eldistributionen än vad som för närvarande är fallet. Eldistributionen utgör en viktig del av samhällsplaneringen. De förändringar som successivt inträder i samhällsstrukturen aktualiserar ännu mer än tidigare kommunala insatser i servicefunktionernas regionala planering inom blocket. Det är av stor betydelse att man tillvaratager möjligheterna till samordning av eldistributionen med annan kommunal service. Behovet av sådan samordning ökar genom den fortgående koncentrationen av befolkningen till tätorter och den därmed förenade utvidgningen av områden under detaljplan. Den åsyftade samordningen framstår som speciellt betydelsefull med tanke på rörligheten beträffande industrilokaliseringen och den ökade betydelse elenergin beräknas få för uppvärmning av bostäder. Dessa samordningsfrågor kan i och för sig lösas även genom samarbete mellan kommuner och icke-kommunala eldistributörer men med all sannolikhet kan samordningen ske snabbare och bättre om kommunerna själva handhar eldistributionen.

Genom kommunindelingsreformen och de större kommunenheter som därigenom skapas torde kommunerna i allt väsentligt också bilda lämpliga distributionsområden. De kommuner som ingår i kommunblocken omfattar i regel såväl tätorter av olika storleksordning som betydande landsbygdsområden. Inom dessa kommuner framstår det som naturligt att eftersträva en enhetlig taxa. Möjligheterna att nå detta mål torde vara väsentligt större om kommunen har inflytande över eldistributionen och därigenom kan få till stånd en utjämning i kostnadshänseende mellan tätorts- och glesbygdsdistribution.

Vi vill också erinra om att elkraftutredningen i sitt år 1954 avgivna betänkande om elkraftförsörjningen framhöll att samhällenas anspråk på att själva få utöva detaljdistributionen av elkraft kunde be-

traktas som ett allmänt kommunintresse. Kravet på kommunalt inflytande på distributionen av elkraft liksom på driften av gasverk, spårvägar o.s.v. betingades i första hand av de stora allmänna intressen som förbundits med handhavandet av dessa verksamhetsgrenar. Det gällde här enligt elkraftutredningen tillhandahållandet av nytigheter eller tjänster som vore snart sagt oundgängliga för kommunens medlemmar i gemen. Det vore ett samhällsintresse att tillgången till dessa nytigheter tryggades och att de kunde erhållas till så låga priser som möjligt. Med hänsyn härtill ansåg elkraftutredningen att varje kommun borde, så långt det vore möjligt och förenligt med en ur allmän synpunkt rationell utveckling av elkraftförsörjningen, tillförsäkras skäligt inflytande på den lokala distributionen inom kommunens område.

En ytterligare omständighet, som talar för de kommunala företagens lämplighet som eldistributörer, är den insyn i företagets skötsel, som elförbrukarna är tillförsäkrade. Inga andra företag synes garantera lika stora möjligheter till insyn som de kommunala företagen.

De anförda synpunkterna leder till den slutsatsen från vår sida att vi visserligen är ense med eldistributionsutredningen om att kommunerna icke bör ha någon generell och ovillkorlig förtursrätt till koncession. Å andra sidan hävdar vi att detta icke nödvändigtvis bör leda till att alla distributörer i princip skall behandlas lika. Om en kommun vid konkurrens om koncession befinnes vara lämplig som distributör bör kommunen ha företräde till koncessionen framför annan distributör.

18.4 Särskilt yttrande av experten Hesselbom.

Utredningen har förordat en lagregel, som ger koncessionsmyndigheten befogenhet att tillåta transitering över ledningar som omfattas av annans områdeskoncession (kap. 7.7.2). Jag har i princip intet att erinra häremot. Som utredningen framhållit talar

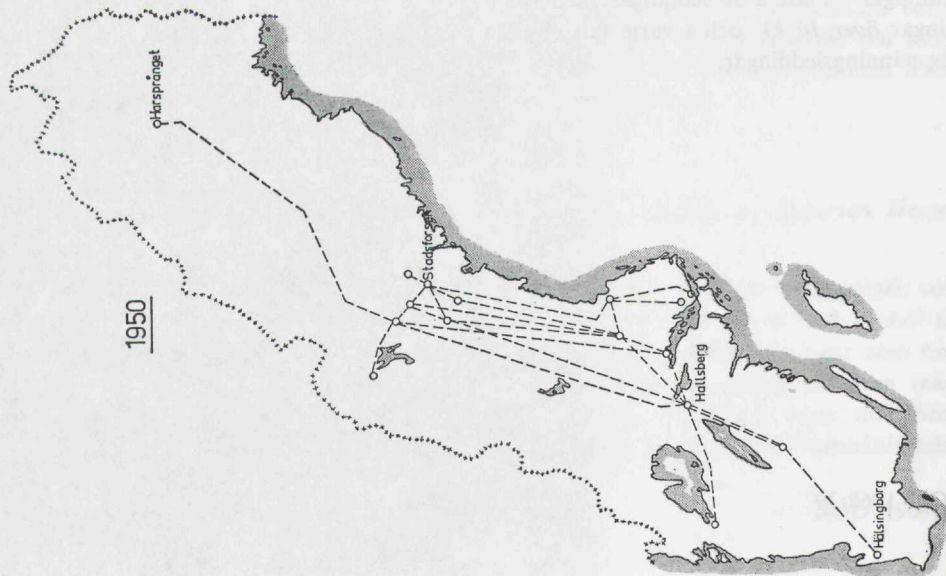
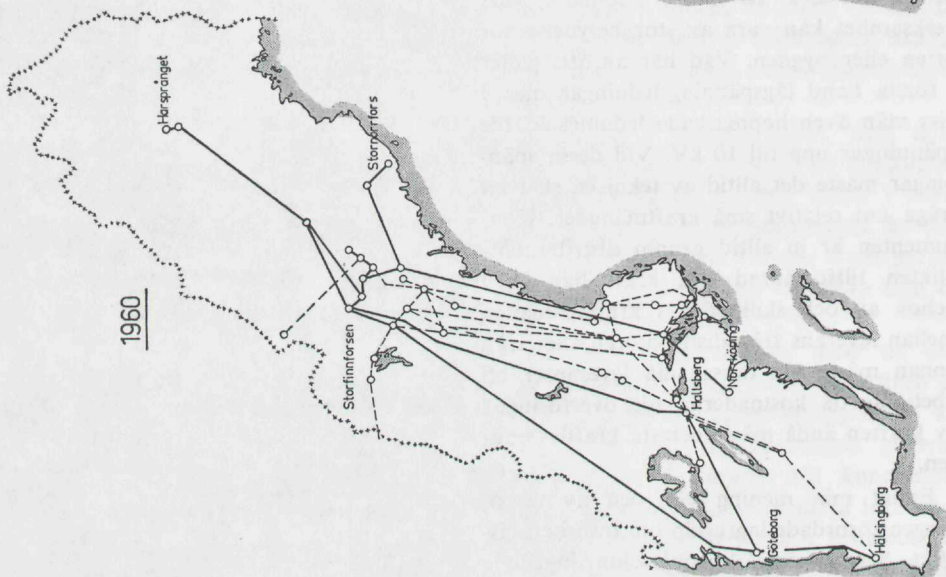
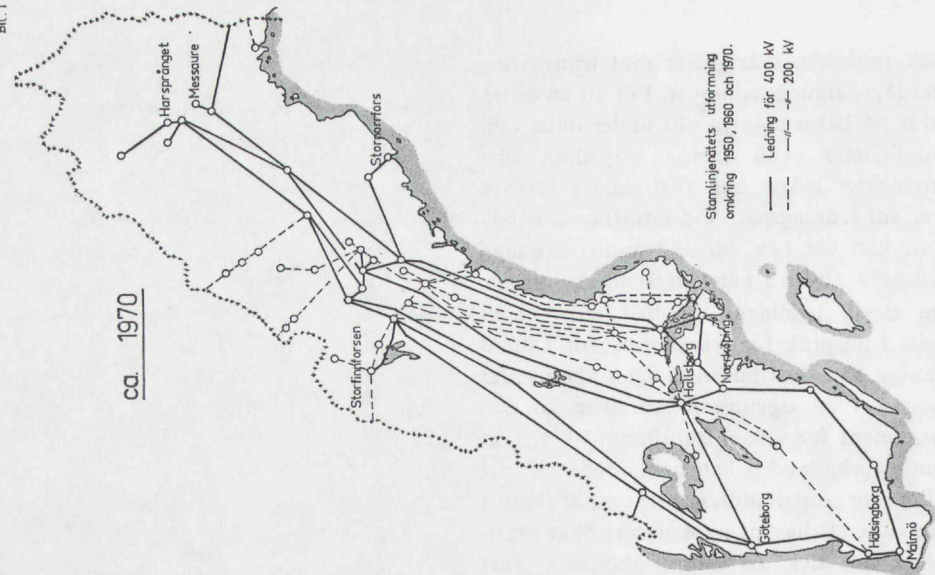
dock praktiska svårigheter mot transitering över lågspänningsledningar. För att en distributör på bästa möjliga sätt under olika omständigheter skall kunna tillgodose sina abonnenter måste han fritt kunna förfoga över sitt ledningsnät. Vid inträffande kabelbrott kan det t.ex. bli nödvändigt att taga i anspråk andra i nätet ingående ledningar. Om dessa ledningar då helt eller delvis tagits i anspråk för transitering för annans räkning kan distributörens egna abonnenter komma i ett ogynnsammare läge än den konsument för vilken transitering sker. Liknande förhållanden kan uppkomma om det gäller för distributören att snabbt kunna tillgodose ett hastigt uppkommet ökat kraftbehov hos t.ex. en industriabonnet, vars verksamhet kan vara av stor betydelse för orten eller bygden. Vad här anförts gäller i första hand lågspänningsledningar men i viss mån även hopmaskade ledningsnät för spänningar upp till 10 kV. Vid dessa spänningar måste det alltid av tekniska skäl bli fråga om relativt små kraftmängder. Konsumenten är ju alltid genom distributionsplikten tillförsäkrad den kraft han är i behov av och skillnaden i kraftkostnaden mellan leverans från distributören eller från annan måste vid dessa små leveranser bli obetydlig då kostnaderna för överföringen av kraften ändå måste belasta kraftleveransen.

Enligt min mening bör den av utredningen förordade lagregeln om transiteringsplikt över i områdeskoncession ingående ledningar endast avse ledningar med spänningar *över 10 kV* och i varje fall ej gälla lågspänningsledningar.

Bilaga 1

Bil. 1

Bilaga 2

8 tabeller utvisande detaljdistributionens omfattning och tillämpade kraftpriser avseende åren 1963 och 1965. De skilda före-

tagstyperna redovisas var för sig i tabell 2: 1—2: 7. Tabell 2: 8 upptar summauppgifter för hela landet.

Tabell 2:1. Kommunala företag (K).

Elkraftomsättning m.m. år 1963 och 1965.

Värdena för år 1963 anges inom parentes.

Storlek (antal abonnenter)	Under 200	200— 500	500— 1 000	1 000— 2 000	2 000— 5 000	5 000— 10 000	10 000— 50 000	Över 50 000	Summa
Antal företag	1 (2)	4 (3)	14 (18)	43 (43)	60 (55)	43 (46)	43 (42)	4 (3)	212 (212)
Omsättning GWh	6 (2)	170 ² (4)	53 (62)	297 (260)	931 (725)	1 567 (1 433)	6 042 (5 217)	5 327 (3 774)	14 393 ² (11 477)
Kraftinköp GWh	6 (2)	163 ² (4)	53 (59)	287 (257)	912 (712)	1 517 (1 390)	4 518 (4 298)	4 736 (3 312)	12 192 ² (10 034)
Egen produktion GWh	—	7 —	— (3)	10 (3)	19 (13)	50 (43)	1 524 (919)	591 (462)	2 201 (1 443)
Egen förbrukning GWh	2	—	1	8	7	14	99	486	617
Inköpspris öre/kWh	6,1 (6,5)	4,2 (8,3)	5,8 (6,4)	5,6 (6,0)	5,0 (5,5)	5,0 (5,1)	4,1 (4,3)	2,5 (2,9)	3,7 (4,0)
Försåld högsp. kraft GWh (exkl. kraft till återdristr.)	—	— (1)	11 (13)	56 (46)	198 (161)	505 (439)	2 351 (2 319)	1 451 (1 124)	4 572 (4 103)
Medelpris öre/kWh (exkl. kraft > 20 kV)	—	10,6 (12,0)	7,7 (9,2)	7,8 (9,1)	7,9 (8,6)	7,4 (7,8)	6,8 (5,4)	6,8 (7,0)	6,9 (6,3)
Försåld lågsp. kraft Abonnenter 1 000-tal	—	1 (1)	10 (13)	63 (63)	183 (162)	295 (305)	870 (845)	758 (689)	2 180 (2 078)
Förbrukning GWh	4 (1)	5 (3)	34 (40)	203 (181)	649 (494)	988 (878)	3 044 (2 503)	2 517 (2 200)	7 444 (6 300)
Förbrukning kWh/ab	37 710 ¹ (27 000)	3 700 (3 400)	3 500 (3 100)	3 200 (2 900)	3 500 (3 100)	3 300 (2 900)	3 500 (3 000)	3 300 (3 200)	3 400 (3 000)
Medelpris öre/kWh	9,1 (13,7)	12,4 (12,4)	11,7 (13,9)	11,8 (13,6)	11,5 (12,8)	11,4 (12,2)	10,5 (11,7)	10,8 (11,7)	10,8 (11,9)

I kraftpriserna ingår ej energiskatt.

¹ Speciell omständighet.

² Jämförelse med 1963 är ej direkt möjlig.

Tabell. 2:2 Större kraftföretag (R).

Elkraftomsättning m.m. år 1963 och 1965.

Värdena för år 1963 anges inom parentes.

Storlek (antal abonnenter efter distriktsindelning)	Under 200	200-500	500-1 000	1 000-2 000	2 000-5 000	5 000-10 000	10 000-50 000	Över 50 000	Summa
Antal företag	6 (7)	2 (2)	3 (3)	5 (4)	6 (7)	9 (10)	21 (20)		52 (54)
Omsättning GWh	81 (65)	16 (2)	477 ² (10)	160 ² (19)	3 690 ² (660)	3 517 (3 085)	9 495 ² (4 170)		17 436 ² (8 011)
Kraftinköp GWh	66 (65)	14 (2)	466 ² (2)	154 ² (19)	1 655 ² (660)	2 931 (896)	4 971 (1 420)		10 257 ² (3 064)
Egen produktion GWh	15 —	2 —	11 (8)	6 —	2 035 ² —	586 (2 189)	4 524 (2 750)		7 179 ² (4 947)
Egen förbrukning GWh	10	12	86	106	1 436	565	2 136		4 351
Inköpspris öre/kWh	4,3 (3,8)	6,8 (5,7)	8,5 (9,2)	4,5 (4,4)	2,1 (2,1)	3,1 (2,4)	3,4 (3,8)		3,1 (3,0)
Försäld högsp. kraft GWh (exkl. kraft till återdistr.)	11 ² (56)	— —	45 (3)	2 (1)	336 (495)	208 ² (2 543)	1 786 ² (2 646)		2 388 ² (5 744)
Medelpris öre/kWh (exkl. kraft > 20 kV)	4,6 (4,0)	— —	7,7 (6,4)	7,3 (7,7)	3,2 (12,7)	5,6 (4,5)	5,5 (5,9)		5,2 (5,9)
Försäld lågsp. kraft									
Abonnenter 1 000-tal	1 —	— (1)	3 (2)	8 (6)	21 (23)	73 (74)	394 (356)		500 (462)
Förbrukning GWh	1 (1)	1 (2)	6 (6)	24 (16)	67 (76)	258 (216)	1 271 (948)		1 628 (1 265)
Förbrukning kWh/ab	2 400 (2 500)	2 800 (2 300)	2 500 (2 600)	2 900 (2 600)	3 300 (3 300)	3 500 (2 900)	3 200 (2 700)		3 300 (2 700)
Medelpris öre/kWh	10,5 (11,2)	10,3 (20,2)	12,7 (11,5)	12,1 (13,8)	11,8 (12,1)	11,3 (15,1)	11,7 (14,8)		11,6 (14,5)

I kraftpriserna ingår ej energiskatt.

¹ Speciell omständighet.

² Jämförelse med 1963 är ej direkt möjlig.

Tabell 2:3. Statliga företag (huvudsakligen statens vattenfallsverk; S).

Elkraftomsättning m.m. år 1963 och 1965.

Värdena för år 1963 anges inom parentes.

Storlek (antal abonnenter efter distriktsindelning)	Under 200	200- 500	500- 1 000	1 000- 2 000	2 000- 5 000	5 000- 10 000	10 000- 50 000	Över 50 000	Summa
Antal företag	2 (4)	10 (10)	3 (4)	— (1)	9 (9)	3 (4)	5 (4)		32 (36)
Omsättning GWh	4 (21)	209 ² (22)	25 (24)	— (4)	170 (122)	1 904 ² (128)	5 025 ² (421)		7 337 ² (742)
Kraftinköp GWh	3 (20)	153 ² (22)	24 (24)	— (4)	154 (116)	1 837 ² (—)	81 (157)		2 090 ² (343)
Egen produktion GWh	1 (1)	56 (—)	1 (—)	— (—)	16 (16)	67 (128)	5 106 ² (264)		5 247 ² (399)
Egen förbrukning GWh	4	151	1	—	11	—	12		179
Inköpspris öre/kWh	5,0 (5,7)	3,7 (3,6)	4,3 (4,2)	— (6,6)	6,0 (5,6)	4,6 (—)	4,2 (5,1)		4,4 (4,7)
Försäld högsp. kraft GWh (exkl. kraft till återdistr.)	— (15)	23 (5)	3 (3)	— (—)	19 (16)	1 406 ² (14)	136 (105)		1 587 ² (158)
Medelpris öre/kWh (exkl. kraft > 20 kV)	— (6,4)	5,7 (7,9)	6,1 (5,0)	— (—)	7,5 (8,2)	4,7 (7,7)	6,0 (6,5)		6,0 (6,7)
Försäld lågsp. kraft									
Abonnenter 1 000-tal	—	3	2	—	34	22	111		172
Förbrukning GWh	—	15	19	—	115	106	403		658
Förbrukning kWh/ab	2 400 (3 700)	5 200 (4 400)	9 300 (6 000)	— (2 600)	3 400 (3 000)	4 800 (3 700)	3 600 (3 100)		3 800 (3 200)
Medelpris öre/kWh	11,0 (11,5)	11,4 (12,2)	7,1 (9,1)	— (15,5)	12,6 (14,7)	9,3 (11,8)	11,4 (13,7)		11,1 (13,3)

I kraftpriserna ingår ej energiskatt.

¹ Speciell omständighet.

² Jämförelse med 1963 är ej direkt möjlig.

Tabell 2:4. Lokala bolag (B).

Elkraftomsättning m.m. år 1963 och 1965.

Värdena för år 1963 anges inom parentes.

Storlek (antal abonnenter)	Under 200	200-500	500-1 000	1 000-2 000	2 000-5 000	5 000-10 000	10 000-50 000	Över 50 000	Summa
Antal företag	20 (24)	42 (49)	36 (42)	45 (43)	25 (23)	8 (7)	3 (2)		179 (190)
Omsättning GWh	73 ² (66)	78 (68)	141 (134)	344 (290)	483 ² (376)	262 (218)	455 ² (282)		1 836 ² (1 434)
Kraftinköp GWh	38 (37)	55 (58)	100 (106)	274 (236)	385 (305)	232 (152)	407 (224)		1 491 (1 118)
Egen produktion GWh	35 (29)	23 (10)	41 (28)	70 (54)	98 (71)	30 (66)	48 (58)		345 (316)
Egen förbrukning GWh	4	13	4	11	3	1	63		99
Inköpspris öre/kWh	5,7 (6,1)	6,6 (6,9)	6,0 (6,6)	5,4 (5,6)	4,8 (5,7)	5,2 (5,6)	2,2 (2,2)		4,4 (5,1)
Försåld högsp. kraft GWh (exkl. kraft till återdistr.)	15 (37)	9 (8)	15 (15)	60 (73)	128 (142)	32 (37)	104 (144)		363 (456)
Medelpris öre/kWh (exkl. kraft > 20 kV)	5,2 (8,9)	6,3 (8,4)	6,4 (7,4)	6,5 (7,2)	5,7 (7,6)	8,1 (7,8)	3,6 (5,0)		5,8 (6,8)
Försåld lågsp. kraft Abonnenter 1 000-tal	2 (3)	15 (17)	26 (32)	64 (60)	69 (68)	55 (50)	48 (35)		279 (265)
Förbrukning GWh	21 (23)	46 (48)	104 (99)	215 (178)	240 (200)	180 (149)	175 (119)		981 (816)
Förbrukning kWh/ab	8 900 ¹ (8 000) ¹	3 200 (2 800)	4 000 (3 200)	3 300 (3 000)	3 500 (3 000)	3 200 (3 000)	3 600 (3 400)		3 500 (3 100)
Medelpris öre/kWh	5,8 ¹ (6,8) ¹	12,7 (13,9)	10,8 (13,0)	11,9 (13,0)	12,0 (13,4)	11,9 (12,5)	9,4 (8,9)		11,3 (12,3)

I kraftpriserna ingår ej energiskatt.

¹ Speciell omständighet.

² Jämförelse med 1963 är ej direkt möjlig.

Tabell 2:5. Privatpersoner (P).

Elkraftomsättning m.m. år 1963 och 1965.

Värdena för år 1963 anges inom parentes.

Storlek (antal abonnenter)	Under 200	200–500	500–1 000	1 000–2 000	2 000–5 000	5 000–10 000	10 000–50 000	Över 50 000	Summa
Antal företag	11 (17)	5 (9)	5 (4)						21 (30)
Omsättning GWh	8 (6)	8 (11)	17 (12)						33 (29)
Kraftinköp GWh	5 (4)	5 (8)	17 (12)						27 (24)
Egen produktion GWh	3 (2)	3 (3)	—						6 (5)
Egen förbrukning GWh	2	—	1						3
Inköpspris öre/kWh	7,8 (10,3)	6,9 (7,5)	5,9 (6,4)						6,5 (7,4)
Försäld högsp. kraft GWh (exkl. kraft till återdistr.)	— (2)	1 (1)	6 (5)						7 (8)
Medelpris öre/kWh (exkl. kraft > 20 kV)	2,9 (5,2)	4,4 (3,8)	7,9 (9,0)						7,3 (8,0)
Försäld lågsp. kraft									
Abonnenter 1 000-tal	1 (1)	2 (3)	3 (2)						6 (6)
Förbrukning GWh	3 (3)	5 (8)	7 (5)						15 (16)
Förbrukning kWh/ab	3 100 (2 500)	3 000 (2 800)	2 500 (3 700)						2 800 (2 600)
Medelpris öre/kWh	13,8 (13,7)	12,3 (12,7)	13,8 (13,7)						12,9 (13,5)

Tabell 2:6. Industrier (I).

Elkraftomsättning m.m. år 1963 och 1965.

Värdena för år 1963 anges inom parentes.

Storlek (antal abonnenter)	Under 200	200–500	500–1 000	1 000–2 000	2 000–5 000	5 000–10 000	10 000–50 000	Över 50 000	Summa
Antal företag	54 (56)	25 (29)	14 (17)	20 (21)	12 (12)	3 (2)			128 (136)
Omsättning GWh	1 509 ² (140)	1 004 ² (45)	398 ² (48)	803 ² (105)	3 336 ² (260)	1 461 ² (302)			8 511 ² (900)
Kraftinköp GWh	973 ² (140)	888 ² (45)	282 ² (48)	525 ² (105)	1 994 ² (260)	605 ² (302)			5 267 ² (900)
Egen produktion GWh	536 ² —	116 ² —	116 ² —	278 ² —	1 342 ² —	856 ² —			3 244 ² —
Egen förbrukning GWh ³	1 175	889	317	662	2 670	1 037			6 750
Inköpspris öre/kWh	3,6 (3,8)	2,8 (3,4)	4,6 (4,3)	3,4 (3,1)	3,2 (3,3)	1,2 (1,4)			3,1 (3,3)
Försåld högsp. kraft GWh (exkl. kraft till återdistr.)	43 (105)	14 (14)	5 (9)	15 (19)	134 (129)	251 (228)			482 (504)
Medelpris öre/kWh (exkl. kraft > 20 kV)	5,3 (5,4)	6,2 (4,4)	6,6 (5,4)	6,5 (5,6)	6,2 (5,0)	8,9 (2,8)			5,9 (4,1)
Försåld lågsp. kraft									
Abonnenter 1 000-tal	6 (6)	7 (9)	10 (12)	27 (28)	39 (37)	18 (12)			107 (104)
Förbrukning GWh	20 (14)	21 (25)	25 (33)	77 (73)	126 (102)	70 (38)			339 (285)
Förbrukning kWh/ab	3 400 (2 400)	2 800 (2 600)	2 600 (2 700)	2 900 (2 600)	3 200 (2 800)	3 800 (3 300)			3 200 (2 800)
Medelpris öre/kWh	9,9 (13,0)	11,3 (12,5)	12,1 (12,9)	11,2 (12,8)	10,3 (13,3)	11,1 (12,1)			10,8 (12,9)

I kraftpriserna ingår ej energiskatt.

¹ Speciell omständighet.

² Jämförelse med 1963 är ej direkt möjlig.

³ Här ingår förbrukningen för den egna varutillverkningen.

Tabell 2:7. Föreningar (F).

Elkraftomsättning m.m. år 1963 och 1965.

Värdena för år 1963 anges inom parentes.

Storlek (antal abbonenter)	Under 200	200- 500	500- 1 000	1 000- 2 000	2 000- 5 000	5 000- 10 000	10 000- 50 000	Över 50 000	Summa
Antal företag	161 (204)	263 (300)	153 (149)	76 (66)	20 (21)	3 (1)			676 (741)
Omsättning GWh	98 (124)	478 (458)	499 (438)	457 (337)	238 (214)	66 (17)			1 836 (1 588)
Kraftinköp GWh	89 (120)	466 (440)	478 (412)	446 (330)	227 (203)	66 (17)			1 772 (1 522)
Egen produktion GWh	9 (4)	12 (18)	21 (26)	11 (7)	11 (11)	— —			64 (66)
Egen förbrukning GWh	—	1	1	1	—	—			3
Inköpspris öre/kWh	7,4 (7,5)	6,3 (6,8)	6,0 (6,5)	5,7 (6,1)	5,4 (5,6)	4,8 (5,4)			6,0 (6,4)
Försåld högsp. kraft GWh (exkl. kraft till återdistr.)	15 (36)	43 (31)	39 (42)	31 (19)	18 (14)	5 (1)			151 (143)
Medelpris öre/kWh (exkl. kraft > 20 kV)	— (7,5)	6,9 (7,6)	7,6 (7,9)	8,3 (9,9)	6,0 (9,0)	7,2 (12,0)			7,3' (8,1)
Försåld lågsp. kraft Abbonenter 1 000-tal	19 (23)	88 (101)	104 (103)	105 (85)	57 (55)	17 (5)			390 (372)
Förbrukning GWh	72 (76)	368 (362)	386 (335)	361 (274)	187 (166)	51 (13)			1 426 (1 226)
Förbrukning kWh/ab	3 800 (3 400)	4 200 (3 600)	3 700 (3 300)	3 500 (3 200)	3 300 (3 000)	3 000 (2 500)			3 700 (3 200)
Medelpris öre/kWh	— (12,1)	11,0 (12,2)	11,0 (11,5)	11,2 (12,1)	10,8 (12,0)	10,5 (12,6)			11,0 (12,0)

Tabell 2:8.

Summauppgifter avseende samtliga detaljdistributionsföretags elkraftomsättning m.m. år 1963 och 1965. Värdena för år 1963 anges inom parentes.

Organisationsform	K Kom- munala företag	R Större kraft- företag	S Stat- liga företag	B Lokala bolag	P Privat- perso- ner	I Indu- strier	F Före- ningar	Summa
Antal företag	212 (212)	52 (54)	32 (36)	179 (190)	21 (30)	128 (136)	676 (741)	1 300 (1 399)
Omsättning GWh	14 393 ² (11 477)	17 436 ² (8 011)	7 337 ² (742)	1 836 ² (1 434)	33 (29)	8 511 ² (900)	1 836 (1 588)	— ⁴ (24 181)
Kraftinköp GWh	12 192 ² (10 034)	10 257 ² (3 064)	2 090 ² (343)	1 491 (1 118)	27 (24)	5 267 ² (900)	1 772 (1 522)	33 096 (17 005)
Egen produktion GWh	2 201 (1 443)	7 179 ² (4 947)	5 247 ² (399)	345 (316)	6 (5)	3 244 ² —	64 (66)	18 286 (7 176)
Egen förbrukning GWh	617	4 351	179	99	3	6 750 ³	3	12 002
Inköpspris öre/kWh	3,7 (4,0)	3,1 (3,0)	4,4 (4,7)	4,4 (5,1)	6,5 (7,4)	3,1 (3,3)	6,0 (6,4)	3,7 (4,0)
Försäld högsp. kraft GWh (exkl. kraft till återdistr.)	4 572 (4 103)	2 388 ² (5 744)	1 587 (158)	363 (456)	7 (8)	482 (504)	151 (143)	9 550 (11 116)
Medelpris öre/kWh (exkl. kraft > 20 kV)	6,9 (6,3)	5,2 (5,9)	6,0 (6,7)	5,8 (6,8)	7,3 (8,0)	5,9 (4,1)	7,3 (8,1)	6,5 (6,0)
Försäld lågsp. kraft								
Abbonenter 1 000-tal	2 180 (2 078)	500 (462)	173 (152)	280 (265)	6 (6)	107 (104)	390 (372)	3 636 (3 439)
Förbrukning GWh	7 444 (6 300)	1 628 (1 265)	658 (498)	981 (816)	15 (16)	339 (285)	1 426 (1 226)	12 491 (10 406)
Förbrukning kWh/ab	3 400 (3 000)	3 300 (2 700)	3 800 (3 200)	3 500 (3 100)	2 800 (2 600)	3 200 (2 800)	3 700 (3 200)	3 500 (3 000)
Medelpris öre/kWh	10,8 (11,9)	11,6 (14,5)	11,1 (13,3)	11,3 (12,3)	12,9 (13,5)	10,8 (12,9)	11,0 (12,0)	11,0 (12,4)

I kraftpriserna ingår ej energiskatt.

¹ Speciell omständighet.

² Jämförelse med 1963 är ej direkt möjlig.

³ Här ingår förbrukningen för den egna varutillverkningen.

⁴ Direkt summering ej möjlig, emedan återdistributörs kraftförsäljning ingår också i råkraftleveran-
törens omsättning. Efter reduktion för dessa dubbelförda poster erhålles summan 38 104 GWh.

4 tabeller utvisande priserna per kWh och abonnent för detaljdistriberad elkraft år 1965 vid verklig årsförbrukning samt vid

tänkt årsförbrukning av 3 000 kWh. Vid bearbetningen har landet indelats i 6 områden. Tabell 3: 3 och 3: 4 uppstår summa-

uppgifter. Inom varje område redovisas de skilda företagstyperna var för sig. Uppgifterna avser antalet företag.

Tabell 3:1. Pris på lågspänd kraft; öre/kWh vid verklig årsförbrukning per abonnent.

Elomr.	Företagstyp	8,9	9,0	9,5	10,0	10,5	11,0	11,5	12,0	12,5	13,0	13,5	14,0	15,0	16,0-	Summa
1	K	2	—	1	3	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8
1	R	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
1	S	3	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5
1	B	2	1	—	1	2	3	1	—	—	—	1	—	—	—	11
1	I	3	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	4
1	F	5	2	3	3	3	2	4	2	3	—	1	—	1	—	29
	Summa	15	3	4	8	9	5	5	2	4	—	2	—	—	1	58
2	K	2	—	1	2	—	3	2	—	—	—	1	—	—	—	11
2	R	1	2	—	1	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	7
2	S	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
2	B	4	1	2	—	4	3	4	5	1	7	—	1	—	—	34
2	P	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
2	I	2	—	—	2	2	2	4	1	—	—	3	2	1	—	19
2	F	4	1	1	4	7	3	1	3	5	2	1	—	—	—	32
	Summa	13	4	6	9	15	11	11	9	7	9	6	3	1	2	106
3	K	—	1	1	2	6	5	2	3	3	1	1	1	1	—	27
3	R	2	1	—	—	—	1	3	2	4	—	1	1	—	—	15
3	S	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	4	—	—	7
3	B	4	—	1	3	2	4	4	2	3	6	2	3	1	1	36
3	P	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
3	I	2	—	1	1	1	3	3	—	2	1	1	6	—	—	21
3	F	4	3	3	8	5	9	4	5	15	6	2	9	2	4	79
	Summa	12	5	6	14	15	22	17	13	28	16	7	24	4	5	188

Elomr.	Företagstyp	-8,9	9,0 -9,4	9,5 -9,9	10,0 -10,4	10,5 -10,9	11,0 -11,4	11,5 -11,9	12,0 -12,4	12,5 -12,9	13,0 -13,4	13,5 -13,9	14,0 -14,9	15,0 -15,9	16,0-	Summa
4	K	1	3	6	6	10	3	7	6	3	1	5	1	—	—	52
4	R	1	—	—	—	1	1	3	1	1	—	—	—	1	—	9
4	S	1	—	—	2	1	—	3	1	5	1	1	—	—	—	14
4	B	2	—	2	1	3	5	2	5	1	2	3	1	1	2	30
4	P	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	3
4	I	3	3	2	2	7	3	3	4	1	2	—	4	1	1	35
4	F	19	18	18	18	25	28	25	18	15	13	11	7	5	4	224
	Summa	27	24	28	29	46	40	44	35	26	19	20	13	9	7	367
5	K	—	1	1	3	6	6	3	5	3	4	1	2	1	—	36
5	R	—	—	—	—	—	—	—	2	4	1	—	—	—	—	7
5	S	—	—	—	1	1	—	—	1	—	1	—	—	—	—	3
5	B	—	1	—	2	1	—	3	6	2	3	4	2	—	2	25
5	P	—	—	—	—	—	—	2	—	—	1	1	1	1	—	9
5	I	3	3	—	1	3	2	1	4	1	2	1	1	—	1	23
5	F	21	16	13	19	19	29	16	22	12	7	5	6	5	4	194
	Summa	24	21	14	25	30	37	25	40	22	19	12	12	7	9	297
6	K	1	2	2	3	7	10	12	12	11	5	3	6	2	1	77
6	R	—	—	—	—	—	1	—	6	3	1	—	—	—	1	12
6	B	3	2	—	1	1	7	1	3	7	1	3	8	2	5	43
6	P	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	1	1	—	5
6	I	4	1	—	—	1	2	2	1	2	3	3	3	1	2	25
6	F	8	6	2	7	8	7	12	11	19	10	11	8	4	5	118
	Summa	16	11	4	10	17	28	27	33	42	22	20	26	10	14	280
	Summa totalt	107	68	62	95	132	143	129	132	129	85	67	78	31	38	1 296

Tabell 3:2. Pris på lågspänd kraft; öre/kWh vid en årsförbrukning av 3 000 kWh per abonnent.

Elomr.	Företagstyp	-8,9	9,0 -9,4	9,5 -9,9	10,0 -10,4	10,5 -10,9	11,0 -11,4	11,5 -11,9	12,0 -12,4	12,5 -12,9	13,0 -13,4	13,5 -13,9	14,0 -14,9	15,0 -15,9	16,0-	Summa
1	K	1	1	—	1	1	1	2	—	—	—	—	1	—	—	8
1	R	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
1	S	1	—	1	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	5
1	B	1	—	1	—	1	2	2	1	1	—	1	1	—	—	11
1	I	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4
1	F	4	1	1	—	4	5	2	4	4	2	1	—	—	1	29
	Summa	10	2	3	1	6	10	8	6	5	2	2	2	—	1	58
2	K	1	—	—	1	2	2	1	3	—	—	1	—	—	—	11
2	R	—	1	2	1	1	—	—	—	2	—	—	—	—	—	7
2	S	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	2
2	B	3	—	2	1	1	5	4	5	5	1	2	5	—	—	34
2	P	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
2	I	2	—	—	1	1	2	7	1	1	3	1	—	—	—	19
2	F	6	—	2	5	4	2	5	4	1	2	1	—	—	—	32
	Summa	12	1	6	10	9	12	18	13	9	6	5	5	—	—	106
3	K	—	1	2	—	5	5	5	2	3	2	1	1	1	—	27
3	R	2	—	—	—	1	1	3	2	4	1	—	—	—	—	15
3	S	—	—	—	—	—	1	—	1	1	4	—	—	—	—	7
3	B	3	—	1	1	4	3	5	4	4	3	1	5	2	—	36
3	P	—	—	—	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	3
3	I	3	—	2	1	2	4	2	3	1	2	2	—	—	—	21
3	F	3	2	5	2	6	13	9	8	7	5	6	6	4	3	79
	Summa	11	3	10	4	18	27	24	20	21	18	10	12	7	3	188

Elomr.	Företagstyp	-8,9	9,0-9,4	9,5-9,9	10,0-10,4	10,5-10,9	11,0-11,4	11,5-11,9	12,0-12,4	12,5-12,9	13,0-13,4	13,5-13,9	14,0-14,9	15,0-15,9	16,0-	Summa
4	K	1	2	2	8	2	12	8	4	1	2	5	5	—	—	52
4	R	1	—	1	—	1	2	—	—	1	3	—	—	—	—	9
4	S	1	—	—	—	—	—	—	2	3	3	3	—	—	1	14
4	B	2	—	—	—	3	2	9	3	3	2	2	2	1	—	30
4	P	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	3
4	I	3	2	2	7	6	7	1	1	4	—	2	1	1	1	35
4	F	11	7	9	10	13	20	22	22	19	22	19	25	11	14	224
	Summa	19	11	14	24	25	44	40	32	31	33	31	33	13	17	367
5	K	—	—	1	2	3	6	3	9	2	1	3	5	—	1	36
5	R	—	—	—	—	—	—	—	1	4	2	—	—	—	—	7
5	S	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	—	—	—	3
5	B	—	—	1	1	1	—	1	4	2	4	2	2	5	2	25
5	P	—	—	—	—	—	1	1	—	1	—	1	3	1	—	9
5	I	2	2	1	3	2	3	4	1	1	—	3	—	—	1	23
5	F	18	12	7	19	16	27	17	24	16	10	9	11	5	3	194
	Summa	20	14	10	25	23	38	26	39	26	18	19	21	11	7	297
6	K	2	2	2	3	8	7	12	13	7	6	5	6	1	3	77
6	R	—	—	—	—	—	—	—	5	5	1	—	1	—	—	12
6	B	3	1	—	1	1	—	5	3	4	7	5	6	3	4	43
6	P	—	—	—	—	—	—	—	1	3	—	—	—	—	—	5
6	I	4	—	1	—	1	3	4	2	4	2	1	2	1	—	25
6	F	10	4	3	3	9	3	10	14	13	12	10	18	3	6	118
	Summa	19	7	6	7	19	13	32	38	36	28	21	33	8	13	280
	Summa totalt	91	38	49	71	100	144	148	148	128	105	88	106	39	41	1 296

Tabell 3.3. Pris på lågspänd kraft; öre/kWh vid verklig årsförbrukning per abonnent; totalt för landet.

Företags- typ	9,0 -9,4	9,5 -9,9	10,0 -10,4	10,5 -10,9	11,0 -11,4	11,5 -11,9	12,0 -12,4	12,5 -12,9	13,0 -13,4	13,5 -13,9	14,0 -14,9	15,0 -15,9	16,0-	Summa
K	6	7	19	31	27	26	26	20	11	11	10	4	1	211
R	4	3	1	2	3	6	11	13	2	2	1	1	1	51
S	4	—	3	3	—	4	3	6	2	1	4	—	—	31
B	15	5	7	12	22	15	21	14	19	13	15	4	12	179
P	—	—	—	3	1	3	—	—	5	1	2	3	3	21
I	17	7	3	6	14	12	13	7	8	8	16	3	3	127
F	61	46	59	67	78	62	61	69	38	31	30	16	18	676
Summa totalt	107	68	95	132	143	129	132	129	85	67	78	31	38	1 296

Tabell 3.4. Pris på lågspänd kraft; öre/kWh vid en årsförbrukning av 3 000 kWh per abonnent; totalt för landet.

Företags- typ	9,0 -9,4	9,5 -9,9	10,0 -10,4	10,5 -10,9	11,0 -11,4	11,5 -11,9	12,0 -12,4	12,5 -12,9	13,0 -13,4	13,5 -13,9	14,0 -14,9	15,0 -15,9	16,0-	Summa
K	5	5	15	21	33	31	31	13	11	15	18	2	4	211
R	3	2	1	3	4	3	8	16	7	—	1	—	—	51
S	2	—	1	—	4	3	3	4	8	4	—	—	1	31
B	12	1	5	11	12	26	20	19	17	13	21	11	6	179
P	—	—	—	1	2	2	1	5	2	1	3	1	1	21
I	17	4	8	12	19	18	9	11	7	9	3	2	2	127
F	52	26	39	52	70	65	76	60	53	46	60	23	27	676
Summa totalt	91	38	49	71	100	148	148	128	105	88	106	39	41	1 296

8 tabeller utvisande detaljdistributionsnätens utsträckning samt antalet transformatorstationer år 1963. De skilda företagsty-

perna redovisas var för sig i tabell 4: 1—4: 7. Tabell 4: 8 upptar summauppgifter för hela landet.

Tabell 4:1. Kommunala företag (K).

Detaljdistributionsnät år 1963.

Storlek (antal abonnenter)	Under 200	200–500	500–1 000	1 000–2 000	2 000–5 000	5 000–10 000	10 000–50 000	Över 50 000	Summa
Högspänningsledning (1,5–20 kV) km	40	10	360	1 020	2 180	3 080	8 100	3 130	17 920
m/ab	—	10	28	16	13,5	10	9,5	4,5	8,5
Därav för lågsp.distr. m/ab	—	7,5	22	13	10	7	5,5	3,0	5,5
Fördelning:									
kV	km								
20	770								
10	9 570								
6	5 900								
5	770								
3	870								
2	35								
1,5	5								
Transformatorstationer									
antal	30	16	305	1 120	2 200	2 803	6 261	1 677	14 412
Antal per 1 000 ab.	—	16	23	18	13,5	9	7,5	2,5	7
Lågspänningsledning km	40	45	575	2 700	5 650	6 225	16 065	8 240	39 540
m/ab	—	45	44	43	35	20	19	12	19
Fördelning:									
V	km								
500/290	160								
380/220	32 050								
220/127	2 950								
3 × 220	3 250								
190/110	30								
Likström	1 100								

Tabell 4:2. Större kraftföretag (R).

Detaljdistributionsnät år 1963.

Storlek (antal abonnenter efter distriktsindelning)	Under 200	200- 500	500- 1 000	1 000- 2 000	2 000- 5 000	5 000- 10 000	10 000- 50 000	Över 50 000	Summa
Högspänningsledning (3—20 kV) km	109	27	299	303	1 936	4 422	24 539	—	31 635
m/ab.	220	38	90	50	85	60	69	—	68
Därav för lågsp. distr. m/ab.	31	38	63	47	21	11	25	—	19
Fördelning:									
kV km									
20 2 862									
15 87									
10 17 602									
6 10 970									
5 75									
3 39									
Transformatorstationer, antal	19	24	147	226	875	3 007	15 881	—	20 196
Antal per 1 000 ab.	38	34	50	38	38	40	45	—	44
Lågspänningsledning, km	47	56	407	655	2 245	7 585	40 915	—	51 948
m/ab.	95	78	134	109	98	102	114	—	112
Fördelning:									
V km									
380/220 51 942									
220/127 6									

Tabell 4:3. Statliga företag (S).

(Huvudsakligen statens vattenfallsverk).

Detaljdistributionsnät år 1963.

Storlek (antal abonnenter efter distriktsindelning)	Under 200	200– 500	500– 1 000	1 000– 2 000	2 000– 5 000	5 000– 10 000	10 000– 50 000	Över 50 000	Summa
Högspänningsledning (3–20 kV) km	74	353	278	51	6 718	1 780	11 077	—	20 331
m/ab.	167	113	91	37	223	65	127	—	133
Därav för lågsp. distr. m/ab.	48	87	80	37	194	58	95	—	105
Fördelning:									
kV km									
20 8 074									
10 9 091									
6 3 062									
3 104									
Transformatorstationer, antal	44	252	238	65	2 412	1 206	5 834	—	10 051
Antal per 1 000 ab.	100	81	78	47	80	44	67	—	66
Lågspänningsledning, km	75	259	231	65	3 545	2 728	10 115	—	17 018
m/ab.	170	83	75	47	117	99	116	—	111
Fördelning:									
V km									
500/290 10									
380/220 16 958									
220/127 50									

Tabell 4:4. Lokala bolag (B).

Detaljdistributionsnät år 1963.

Storlek (antal abonnenter)	Under 200	200– 500	500– 1 000	1 000– 2 000	2 000– 5 000	5 000– 10 000	10 000– 50 000	Över 50 000	Summa
Högspänningsledning (1,5–20 kV) km	230	974	2 129	3 598	3 979	1 959	1 341	—	14 210
m/ab.	77	57	66	60	59	39	38	—	54
Därav för lågsp. distr. m/ab.	34	50	59	45	36	32	19	—	37
Fördelning:									
kV km									
20 2 205									
15 72									
13 297									
12 83									
10 6 980									
7 76									
6 3 191									
5 115									
3 1 188									
1,5 3									
Transformatorstationer, antal	169	792	1 362	2 620	2 710	1 693	1 000	—	10 346
Antal per 1 000 ab.	56	47	43	44	40	34	29	—	39
Lågspänningsledning, km	315	1 825	2 986	5 144	6 195	4 275	1 459	—	22 199
m/ab.	105	107	93	86	91	86	42	—	84
Fördelning:									
V km									
500/290 112									
380/220 21 273									
220/127 802									
3 × 220 12									

Tabell 4.5. Privatpersoner (P).

Detaljdistributionsnät år 1963.

Storlek (antal abonnenter)	Under 200	200- 500	500- 1 000	1 000- 2 000	2 000- 5 000	5 000- 10 000	10 000- 50 000	Över 50 000	Summa
Högspänningsledning (1,7—20 kV) km	137	230	179	—	—	—	—	—	546
m/ab.	119	82	81	—	—	—	—	—	89
Därav för lågsp. distr. m/ab.	80	74	47	—	—	—	—	—	65
Fördelning:									
kV	km								
20	59								
15	8								
10	339								
6	114								
3	24								
1,7	2								
Transformatorstationer, antal	130	160	114	—	—	—	—	—	404
Antal per 1 000 ab.	112	57	52	—	—	—	—	—	66
Lågspänningsledning, km	229	354	240	—	—	—	—	—	823
m/ab.	200	127	109	—	—	—	—	—	134
Fördelning:									
V	km								
380/220	785								
220/127	38								

Tabell 4:6. Industrier (I).

Detaljdistributionsnät år 1963.

Storlek (antal abonnenter)	Under 200	200– 500	500– 1 000	1 000– 2 000	2 000– 5 000	5 000– 10 000	10 000– 50 000	Över 50 000	Summa
Högspänningsledning (2–20 kV) km	283	521	207	848	2 107	668	—	—	4 634
m/ab.	50	55	19	31	57	58	—	—	45
Därav för lågsp. distr. m/ab.	12	38	15	25	28	14	—	—	20
Fördelning:									
kV km									
20 315									
10 2 546									
7 10									
6 1 089									
5 116									
3 554									
2 4									
Transformatorstationer, antal	290	370	230	668	1 259	534	—	—	3 351
Antal per 1 000 ab.	51	39	20	24	34	46	—	—	33
Lågspänningsledning, km	464	703	445	1 318	2 797	1 080	—	—	6 807
m/ab.	82	74	40	48	75	93	—	—	66
Fördelning:									
V km									
500/290 8									
380/220 6 308									
220/127 465									
3 × 220 26									

Tabell 4:7. Föreningar (F).

Detaljdistributionsnät år 1963.

Storlek (antal abonnenter)	Under 200	200–500	500–1 000	1 000–2 000	2 000–5 000	5 000–10 000	10 000–50 000	Över 50 000	Summa
Högspänningsledning (1,5–20 kV) km	2 262	9 586	7 466	4 933	2 822	99	—	—	27 168
m/ab.	100	95	73	58	51	18	—	—	73
Därav för lågsp. distr. m/ab.	71	88	66	54	47	17	—	—	66
Fördelning:									
kV km									
20	2 965								
15	115								
12	14								
10	7 270								
7	23								
6	11 730								
5	358								
4	25								
3	4 411								
1,5	257								
Transformatorstationer, antal	1 857	9 184	6 571	4 495	2 158	130	—	—	24 395
Antal per 1 000 ab.	82	91	64	53	39	23	—	—	66
Lågspänningsledning, km	3 289	12 148	10 742	8 706	4 677	240	—	—	39 802
m/ab.	145	119	104	102	85	44	—	—	107
Fördelning:									
V km									
500/290	65								
380/220	36 684								
220/127	2 916								
3 × 220	129								
Likström	8								

Tabell 4:8.

Summauppgifter avseende samtliga företags detaljdistributionsnät i landet år 1963.

Företagstyp	K Kom- munala företag	R Större kraft- företag	S Stat- liga företag	B Lokala bolag	P Privat- perso- ner	I Indu- strier	F För- eningar	Summa
Högspänningsledning (1,5—20 kV) km	17 920	31 635	20 331	14 210	546	4 634	27 168	116 444
m/ab.	8,5	68	133	54	89	45	73	34
Därav för lågsp. distr. m/ab.	5,5	19	105	37	65	20	66	18
Fördelning: 20 kV								
20 km	770	2 862	8 074	2 205	59	315	2 965	17 250
15 »	—	87	—	72	8	—	115	282
13 »	—	—	—	297	—	—	—	297
12 »	—	—	—	83	—	—	14	97
10 »	9 570	17 602	9 091	6 980	339	2 546	7 270	53 398
7 »	—	—	—	76	—	10	23	109
6 »	5 900	10 970	3 062	3 191	114	1 089	11 730	36 056
5 »	770	75	—	115	—	116	358	1 434
4 »	—	—	—	—	—	—	25	25
3 »	870	39	104	1 188	24	554	4 411	7 190
2 »	35	—	—	—	—	4	—	39
1,7 »	—	—	—	—	2	—	—	2
1,5 »	5	—	—	3	—	—	257	265
Transformatorstationer, antal	14 412	20 196	10 051	10 346	404	3 351	24 395	83 155
Antal per 1 000 ab.	7	44	66	39	66	33	66	24
Lågspänningsledning km	39 540	51 948	17 018	22 199	823	6 807	39 802	178 137
m/ab.	19	112	111	84	134	66	107	52
V								
Fördelning: 500/290 km	160	—	10	112	—	8	65	355
380/220 »	32 050	51 942	16 958	21 273	785	6 308	36 684	166 000
220/127 »	2 950	6	50	802	38	465	2 916	7 227
3 × 220 »	3 250	—	—	12	—	26	129	3 417
190/110 »	30	—	—	—	—	—	—	30
Likström »	1 100	—	—	—	—	—	8	1 108

Item No.	Description	Quantity	Unit	Value
1	...	...	...	...
2	...	...	...	...
3	...	...	...	...
4	...	...	...	...
5	...	...	...	...
6	...	...	...	...
7	...	...	...	...
8	...	...	...	...
9	...	...	...	...
10	...	...	...	...
11	...	...	...	...
12	...	...	...	...
13	...	...	...	...
14	...	...	...	...
15	...	...	...	...
16	...	...	...	...
17	...	...	...	...
18	...	...	...	...
19	...	...	...	...
20	...	...	...	...
21	...	...	...	...
22	...	...	...	...
23	...	...	...	...
24	...	...	...	...
25	...	...	...	...
26	...	...	...	...
27	...	...	...	...
28	...	...	...	...
29	...	...	...	...
30	...	...	...	...
31	...	...	...	...
32	...	...	...	...
33	...	...	...	...
34	...	...	...	...
35	...	...	...	...
36	...	...	...	...
37	...	...	...	...
38	...	...	...	...
39	...	...	...	...
40	...	...	...	...
41	...	...	...	...
42	...	...	...	...
43	...	...	...	...
44	...	...	...	...
45	...	...	...	...
46	...	...	...	...
47	...	...	...	...
48	...	...	...	...
49	...	...	...	...
50	...	...	...	...
51	...	...	...	...
52	...	...	...	...
53	...	...	...	...
54	...	...	...	...
55	...	...	...	...
56	...	...	...	...
57	...	...	...	...
58	...	...	...	...
59	...	...	...	...
60	...	...	...	...
61	...	...	...	...
62	...	...	...	...
63	...	...	...	...
64	...	...	...	...
65	...	...	...	...
66	...	...	...	...
67	...	...	...	...
68	...	...	...	...
69	...	...	...	...
70	...	...	...	...
71	...	...	...	...
72	...	...	...	...
73	...	...	...	...
74	...	...	...	...
75	...	...	...	...
76	...	...	...	...
77	...	...	...	...
78	...	...	...	...
79	...	...	...	...
80	...	...	...	...
81	...	...	...	...
82	...	...	...	...
83	...	...	...	...
84	...	...	...	...
85	...	...	...	...
86	...	...	...	...
87	...	...	...	...
88	...	...	...	...
89	...	...	...	...
90	...	...	...	...
91	...	...	...	...
92	...	...	...	...
93	...	...	...	...
94	...	...	...	...
95	...	...	...	...
96	...	...	...	...
97	...	...	...	...
98	...	...	...	...
99	...	...	...	...
100	...	...	...	...

KUNGL. BOKH. & BILD.
 1 SEP 1968
 STCC 101

Nordisk udredningsserie (Nu) 1968

Kronologisk förteckning

---

1. Nordisk patentråd. Tredje insats i patentsaker.
4. Köpenhavns lufthavns framtid.
6. Konsumentlovgivning i Danmark, Finland, Norge og Sverige.
8. Nordisk gränsregion. Näringspolitik och samhällsservice.
9. Nordic Economic and Social Cooperation.
10. Harmonisering av socialhjälpstiftningen i de nordiska länderna.
11. Langtidsplan for Nordforsk.

Statens offentliga utredningar 1968

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Handläggningen av säkerhetsfrågor. [4]
Trafikmålsutredningar. [19]
Förvaltningslag. [27]
Intersexuellas könstillhörighet. [28]

Försvarsdepartementet

Ekonomisystem för försvaret. [1]
Ekonomisystem för försvaret. Bihang. [2]
Säkerhetspolitik och försvarsutgifter. [10]

Socialdepartementet

Pensionstillskott m.m. [21]

Kommunikationsdepartementet

Allmänna vägar. [17]
Parkering. [18]
Bilregistrering. [23]
Lokal trafikservice. [33]
Transportforskningens organisation. [34]
Storlandstingets författning. [35]

Finansdepartementet

Koncentrationsutredningen. II. Kreditmarknadens struktur och funktionssätt. [3] III. Industrins struktur och konkurrensförhållanden. [5] IV. Strukturutveckling och konkurrens inom handeln. [6] V. Ågande och inflytande inom det privata näringslivet. [7]
Upphandling av byggnader. Del. I. Formerna. [20]
Avstämning av 1965 års långtidsutredning. [24]
Ändrade avskrivningsregler för rörelse- och hyresfastigheter. [26]
1966 års fastighetstaxeringskommittéer. 1. 1965 års allmänna fastighetstaxering. [31]. 2. Fastighetstaxeringens regler och organisation. [32]
Eldistributionens rationalisering. [39]

Utbildningsdepartementet

1958 års utredning kyrka-stat: XI. Svenska kyrkan och staten. [11]
Förvaltningen av kyrklig jord m.m. [12]
Läromedelsutredningen. 1. Skolboksleveranser. [14]
2. Läromedel för specialundervisning. [36]
Musikutbildning i Sverige. [15]
Studieprognos och studieframgång. [25]

Jordbruksdepartementet

Skogsbrukets planläggningsfrågor. [8]
Virkesbalanser 1967. [9]
Fritidsfisket. [13]
Rennärningen i Sverige. [16]
Jordhävdslag. [22]

Inrikesdepartementet

Statistikbehov och statistikproduktion för regionala utredningar. [29]
Bostadsbyggandets planering och kreditförsörjning. [30]
Konfliktdirektiv. [37]
Boendeservice 1. [38]

